Raymond F. Toliver
Trevor J. Constable

ŠVIESIAPLAUKIS VOKIETIJOS RITERIS

ERICHO HARTMANO BIOGRAFIJA

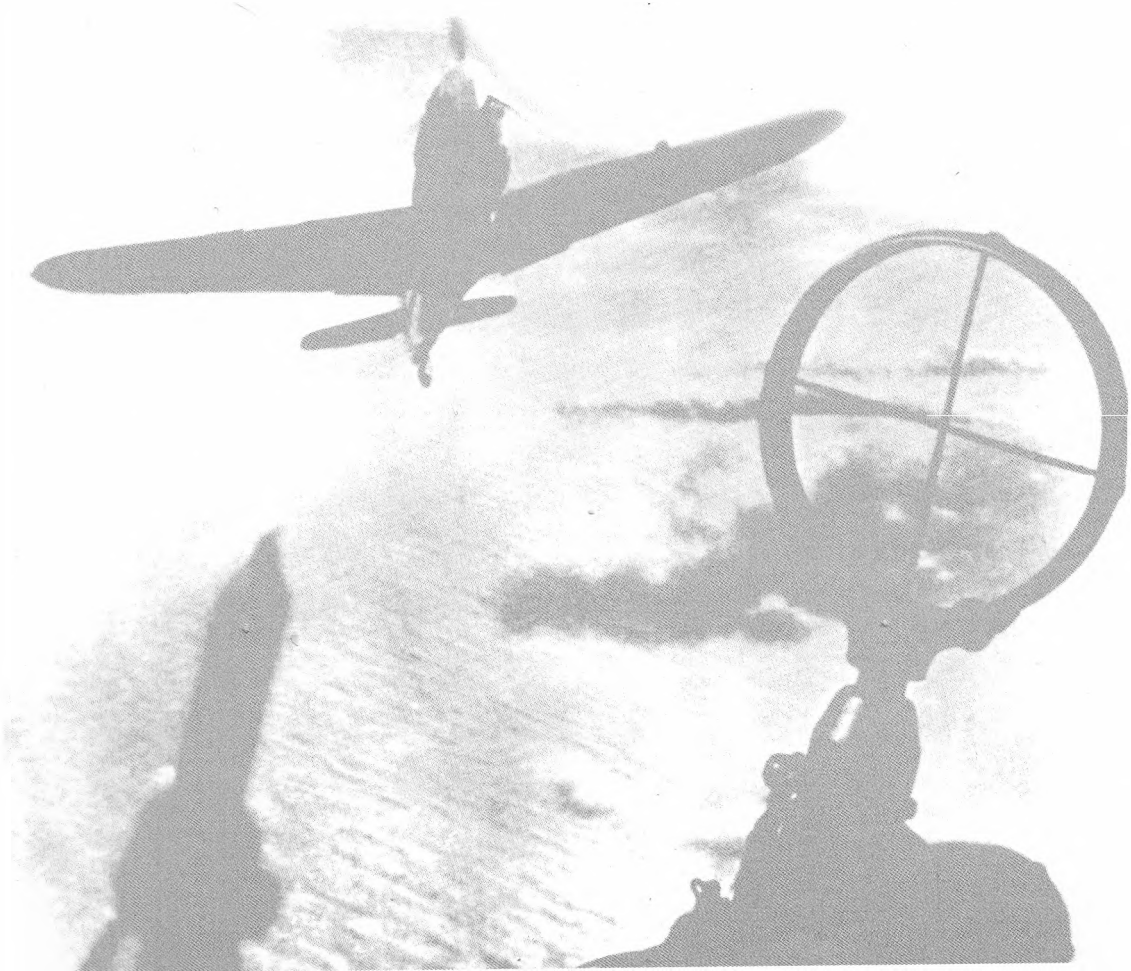

Raymond F. Toliver
Trevor J. Constable

ŠVIESIAPLAUKIS VOKIETIJOS RITERIS

ERICHO HARTMANO BIOGRAFIJA

BRIEDIS | Vilnius | 2014

UDK 358.4(430)(092)
To-42

Versta iš:
Raymond F. Toliver and Trevor J. Constable
The Blond Knight of Germany: a biography of Erich Hartmann,
TAB/AERO Books/McGraw-Hill, Inc., 1985

© 1970 by Raymond F. Toliver and Trevor J. Constable.
Epilogue and revisions © by Raymond F. Toliver
and Trevor J. Constable. All rights reserved.

Lithuanian edition ©2014 by Publishing House BRIEDIS.
All rights reserved.

ISBN 978-9955-26-481-1

Turinys

1 SKYRIUS | 7

2 SKYRIUS | 23

3 SKYRIUS | 43

4 SKYRIUS | 61

5 SKYRIUS | 81

6 SKYRIUS | 97

7 SKYRIUS | 117

8 SKYRIUS | 131

9 SKYRIUS | 149

10 SKYRIUS | 169

11 SKYRIUS | 185

12 SKYRIUS | 203

13 SKYRIUS | 219

14 SKYRIUS | 239

15 SKYRIUS | 259

16 SKYRIUS | 277

17 SKYRIUS | 291

18 SKYRIUS | 307

19 SKYRIUS | 323

EPILOGAS | 345

PRIEDAI

BIOGRAFINĖ INFORMACIJA | 347

ERICHO HARTMANO PERGALIŲ SĄRAŠAS | 349

LĖKTUVŲ, KURIAIS SKRAIDĖ ASAS ERICHAS HARTMANAS PER ANTRĄJĮ PASAULINĮ KARĄ, TIPAI | 355

MODELIAI, KURIAIS SKRAIDYTA MŪŠIUOSE | 356

III/JG-52 DISLOKAVIMO VIETOS NUO 1944-12-1 IKI 1944-06-01 | 356

LIUFTVAFĖS ASŲ LAIMĖJIMAI ANTRAJAME PASAULINIAME KARE | 357

VOKIETIJOS LIUFTVAFĖS NAIKINTUVŲ PILOTŲ – ASŲ – DIDŽIAUSI APDOVANOJIMAI | 358

PRIEŠO PAJĖGŲ LĖKTUVAI | 360

PASTABOS | 364

Liuftvafės asas Erichas Hartmanas (*Erich Hartmann*).

1 skyrius

PASAULIS YRA NUOLATINIAME SĄMOKSLE PRIEŠ DRĄSUOLĮ.
ARMIJOS GENEROLAS
DAGLAS MAKARTURAS

HEROJAUS REIKŠMĖ

Praėjus aštuoneriems metams po Antrojo pasaulinio karo, Urale esančiame Degtiarkos lageryje kamuojami vokiečių kareiviai nesitikėjo likti gyvi. Kerštingos rusų vyriausybės palaidoti Rusijos gelmėse, neturintys jokių kareivio ir žmogaus teisių, pusiau užmiršti namie, buvo visiškai pražuvę žmonės. Įprastinėje kalėjimo tikrovėje jų požiūris į gyvenimą retai pakildavo aukščiau stoiškos apatijos.

Tačiau vieną 1953 metų spalio rytą pasklido gandas, jog atvyko vienas vokietis belaisvis, kuris įskėlė vilties kibirkštį. Majoras Erichas Hartmanas turėjo ypatingų dvasios savybių, kurios buvo pajėgios uždegti pažemintų ir skriaudžiamų belaisvių širdis. Šis vardas pažnibždomis buvo tariamas Degtiarkos barakuose. Jo atvykimas tapo reikšmingu įvykiu. Juk visų laikų geriausias asas naikintuvo pilotas Erichas Hartmanas buvo nusipelnęs paties aukščiausio Vokietijos apdovanojimo – Riterio kryžiaus su briliantais. Bet ši ypatinga didvyriškumo apraiška belaisviams neturėjo didelės svarbos. Jiems Hartmanas buvo didvyris kitų, daug ilgesnių kautynių, kuriose jis jau daugelį metų kovojo su sovietų slaptąja policija. Jis buvo pasipriešinimo simbolis.

Tikroji Hartmano kaip žmogaus ir lyderio vertė atsiskleidė, kai buvo atgabentas į Degtiarką. Kai kalėjimo sunkvežimis, keldamas dulkių debesį, įvažiavo pro vartus, visi šio katorgininkų lagerio kaliniai išbėgo iš barakų ir prigludo prie spygliuotosios vielos tvoros. Tam debesiui išsisklaidžius, atvežtieji, budriai stebimi ginkluotos sargybos, pradėjo lipti lauk. Tvirtas vidutinio ūgio žmogus skvarbiomis mėlynomis akimis ir šiaudų spalvos plaukų kuokštu stovėjo grupėje skarmaluotų belaisvių, apsivilkęs tokiais pačiais kaip visų beformiais drabužiais. „Tai jis! – šūktelėjo vienas iš stovinčių prie spygliuotosios vielos užtvaros belaisvių. – Tai Erichas Hartmanas!“ Purvina minia už užtvaros prapliupo sveikinimo šūksniais.

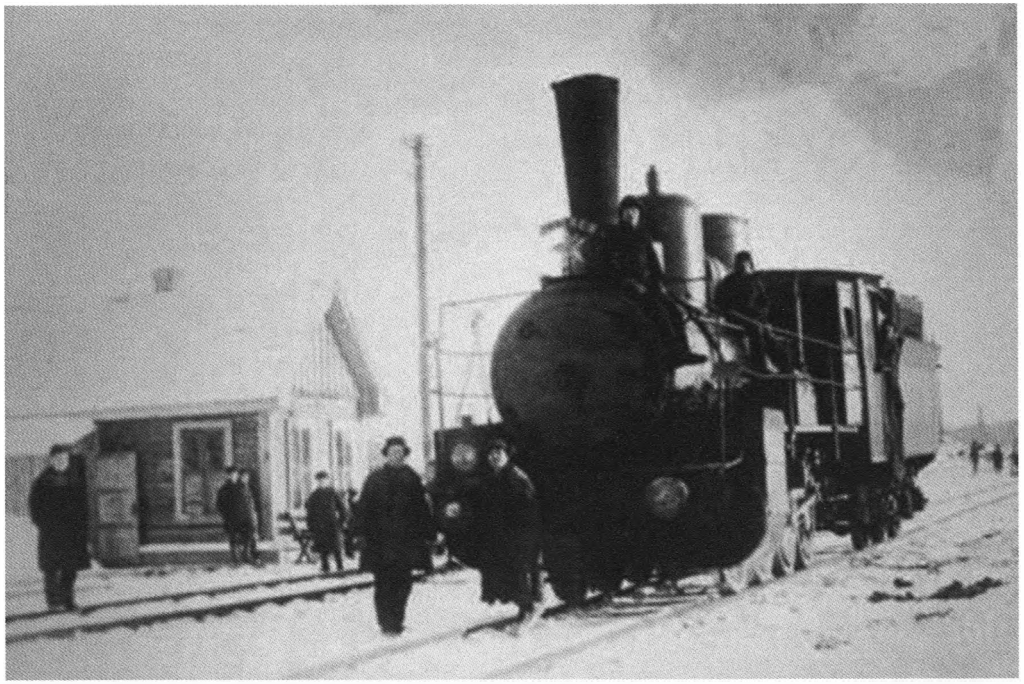

Degtiarkos stotis – ten likimas buvo nubloškęs E. Hartmaną.

Žmonės šaukė, mojavo rankomis kaip aistruoliai per futbolo rungtynes. Šviesiaplaukis vyriškis nusišypsojo ir taip pat pamojavo jiems ranka sukeldamas naują džiugesio priepuolį. Susinervinę sargybiniai paskubėjo suvaryti Hartmaną ir jo draugus už spygliuotosios vielos barjero. Ginkluotieji rusai taip pat buvo girdėję apie Hartmaną. Kaip ir visko netekę Degtiarkos kaliniai, jie žinojo, jog atvyko tikrasis lyderis, vienas iš brangiausių Sovietų Sąjungos belaisvių, taigi ir keliantis aibę problemų.

Erichas Hartmanas buvo nesutaikomo pasipriešinimo pavyzdys. Dėl to, rengdamas bado akcijas, keletą kartų atsidūrė prie mirties ribos. Ir praėjusiais metais jo priešinimasis baigėsi atviru maištu Šachtose. Buvę vokiečių kareiviai, vadinami karo nusikaltėliais, buvo paversti rusų anglių kasyklų vergais. Erichas Hartmanas atsisakė dirbti. Dėl to lageryje kilo maištas, kuris vėliau įkvėpė visus Rusijoje esančius vokiečius.

Tai ypatinga istorija. Tokias mėgsta kaliniai, kurie negali pabėgti, kurių gyvybinė energija senka dėl kasdienio priešinimosi dehumanizavimo procesui. Kaliniai nušlavė Šachtų rusų komendantą ir sargybą, iš vienvietės kameros draugai išvadavo Hartmaną. Jis daugelį vokiečių kariškių šaltakraujiškai atkalbėjo nuo mėginimų pabėgti. Vietoj to Hartmanas pareikalavo, kad atvyktų tarptautinė komisija ištirti padėtį Šachtų lageryje. Įsiutę rusai nedrįso nužudyti Hartmano, tačiau įmetė jį į kito – Novočerkasko

lagerio – vienutę. Kai kurie jo maišto draugai buvo perkelti į Degtiarką ir atsinešė ten šio maišto istoriją.

Griežtojo režimo Degtiarkos lageris gyveno pagal itin griežtus įstatymus, bet vis dėlto kaliniai išdrįso šūksniais pasveikinti Hartmaną. Urale, netoli Sverdlovsko, esanti Degtiarka turėjo specialaus režimo bloką, kalėjimą kalėjime, kuriame laikyti svarbūs vokiečių belaisviai. Ten buvo sukišti dvylika vokiečių generolų, įžymių vokiečių giminių nariai ir tokie „karo nusikaltėliai" kaip Erichas Hartmanas. Rusų akyse šis blondinas, kuriam tokias triukšmingas sutiktuves surengė ypatingojo bloko gyventojai, nebuvo karys, vykdantis pareigą pagal savo šalies įstatymus bei bendrąsias karo tradicijas ir kodeksus. Dėl nenuilstamo priešinimosi sovietų slaptajai policijai jis buvo „pasmerktas" juokdariško sovietinio teismo kaip karo nusikaltėlis.

Erichą Hartmaną 1945 metais perdavė rusams amerikiečių tankų padalinys, kuriam asas pasidavė drauge su liuftvafės 52-ajai naikintuvų eskadrai priklausančia savo grupe. Jis nuolat atsisakinėjo dirbti rusams ar bendradarbiauti su jų marionetėmis – Rytų Vokietijos tarnybomis. Tas priešinimasis truko šešerius metus, nepaisant grasinimų, apgaulės ir mėginimų papirkti. Hartmanas netgi atsisakė siūlymo nedelsiant jį grąžinti į Vakarų Vokietiją, į šeimą, jei tik sutiks tapti sovietų šnipu. Po šešerių metų sovietai suprato, kad Hartmanas niekada nesutiks su jais bendradarbiauti. Tada buvo atiduotas teismui kaip karo nusikaltėlis ir nuteistas 25 metams katorgos darbų. Atsakydamas į tai Hartmanas paprašė jį sušaudyti. Sovietai nusprendė kitaip – skirti tą siaubingą žmogaus charakterio išbandymą.

Kiekviename žingsnyje vokiečiai patirdavo sielą draskančių pažeminimų, tad daugelis palūžo. Amerika vėliau pati patyrė panašaus kalinimo košmarą, kai daugybė jos sūnų buvo panašiai azijiečių komunistų paversti „karo nusikaltėliais". Net atrodęs neįveikiamas Erichas Hartmanas turėjo savo tvirtybės ribą. Tie, kurie sovietų kalėjimuose praleido daugelį metų, tikina, kad bet koks žmogus panašiomis sąlygomis turi savo ištvermės ribas. Vyriausieji generolai Rusijoje pasirodė ne tvirtesni už eilinius. O kai jie palūždavo, tai atrodė itin niekingai. Kovoje su NKVD karininkai niekuo nepasirodė pranašesni už eilinius. Amžius, patirtis, šeimos tradicijos ar išsimokslinimas – įprastiniai veiksniai, lemiantys charakterio ir intelekto raidą, – beveik niekuo negelbėjo nuo dorovinio naikinimo.

Tas, kuris ištvėrė tokias kančias geriau ir ilgiau, galios sėmėsi iš vieno ar dviejų šaltinių. Rusų nelaisvėje tvirtu asmeniniu bastionu tapo religija.

Religingas žmogus, nepaisant jo tikėjimo, kilmės, galėjo priešintis kalėjimo prižiūrėtojams. Įsitikinimo suvokimas ar aklas fanatizmas neturėjo reikšmės. Taip pat įstengė savo vidinę visumą išsaugoti tie, kurie buvo gyvenę visiškai harmoningoje šeimoje, nes nenukrypstamai tikėjo, kad namuose šeimos jų laukia. Šie žmonės nusikalė šarvus iš savo meilės. Erichas Hartmanas priklausė kaip tik šiai grupei. Kai jis kamavosi sovietų vergijoje, žmona Uršula, arba Uš, kaip ją vadino, buvo moralinių ir dvasinių jėgų šaltinis. Kai sovietinio kalėjimo juoda uždanga atskyrė jį nuo viso kito pasaulio, žmona liko sielos šviesa. Uš niekada neišdavė Ericho, visada buvo jo paties dalis. Be jos nebūtų dešimt metų ištvėręs sovietų kalėjimuose, nebūtų atgimęs naujam gyvenimui.

Bendru nelaisvės draugų pripažinimu, Erichas Hartmanas buvo ne tik pats tvirčiausias žmogus, patekęs į sovietų nagus. Jis priklausė elitinei tikrų lyderių grupei.

Uš (*Uršula*).

Alfredas Hartmanas
su sūnumis
Alfredu ir Erichu.

Kai Vokietija virto griuvėsiais, o visi karo kodeksai buvo atmesti į šalį, vokiečių belaisviai pripažino tik tuos lyderius, kurie patys iškilo iš jų aplinkos. Paprastai tai buvo geriausi iš geriausių. Laipsniai ir apdovanojimai ten neturėjo reikšmės. Taip pat ir amžius bei išsimokslinimas. Negelbėjo jokios gudrybės ir išmonės. Rusų kalėjimuose sėdėjo išdavikai generolai ir puikūs puskarininkiai, nesugniuždomi eiliniai. Jie kalėjo drauge su parsidavėliais generolais. Tačiau tie lyderiai, kurie iškilo patys, buvo geriausi vokiečių tautos atstovai charakteriais, valios tvirtybe ir ištverme.

Kai Erichas Hartmanas pateko į sovietų nagus, jam buvo sukakę vos dvidešimt treji metai. Ir, nepaisant, kad labai jaunas spėjo pakilti į pačią šlovės viršūnę, jis įstengė pats ištverti visus išbandymus ir, dešimt metų kalėdamas siaubingomis sąlygomis, tapo tvirtumo pavyzdžiu savo tėvynainiams. Labai retai galima rasti senovės istorijoje tokių ilgų mėginimų palaužti didvyrį. Ir tiesiog niekada – šiuolaikinėje istorijoje. Hartmano elgesys nežmoniškomis sąlygomis geriau patvirtina jo didvyriškumą nei visi apdovanojimai. Hartmano jėgos ištakos glūdėjo NKVD nepasiekiamoje tolybėje. Tie šaltiniai buvo jo šeima, auklėjimas laisvės dvasia, natūrali drąsa, stiprinama nuostabios moters – jo žmonos – nemarios meilės.

Erichas paveldėjo geriausius savo tėvų bruožus. Tėvas buvo ramus, kilnus vyriškis, deramas senųjų laikų europiečio gydytojo pavyzdys. Jis nuoširdžiai rūpinosi artimaisiais ir nestokojo praktinės išminties. Tai bruožai,

Vokiečių pabėgėliai eina sugriautu tiltu per Elbę. 1945 m. gegužė.

kurie beveik visiškai nebūdingi šiuolaikiniams žmonėms. Jo motina, dar gyva, kai rašyta ši knyga, buvo jaunystėje jautri ekstravertė, linksma, energinga, sumani nuotykių ieškotoja. Daktaras Hartmanas, ilsėdamasis nuo jo nelengvai profesijai būdingų dienos rūpesčių, mėgo pafilosofuoti prie alaus bokalo. O nenuorama šviesiaplaukė žmona skraidė lėktuvais dar senokai prieš tai, kai Vokietijos visuomenės nuomonė nusprendė, kad moteriai pridera ir tokia veikla.

Pasirengimas rizikuoti ir tvirtas žinojimas, kas yra leistina ir kas ne – štai tokie esminiai elementai, kurie leido Erichui Hartmanui tapti geriausiu visų laikų pilotu. Ir jis šiuos bruožus tiesiogiai įgijo iš tėvų. Toks laimingas palikimas tapo jo paties nepaprastų savybių ašimi ir suformavo ypatingą talentą. Jo valia įveikiant kliūtis buvo beveik įnirtinga. Minčių ir žodžių tiesumas glumino pašnekovą, droviems ir svyruojantiems įkvėpdavo tvirtybės. Masinio pavaldumo ir konformizmo laikais jis buvo nepalenkiamas individualistas. Tai naikintuvo pilotas iki kaulų smegenų ne vien tik tuo atžvilgiu, jog tapo geriausiu asu, bet ir požiūriu į gyvenimo išbandymus. Ko nors vengti, išsisukinėti jam buvo neįsivaizduojama, net jei

nuo to priklausytų gyvybė. Dėl įpročio kirsti iš peties jis visiškai netiko diplomato tarnybai, užtat buvo puikus sportininkas ir garbingo žaidimo šalininkas. Padoriam žmogui jo visai nevertėjo bijoti. Tais laikais, kai garbingas žaidimas laikytas kažkuo nesuprantamu ir net anachroniškų, Erichas buvo pasirengęs ištiesti ranką parblokštam priešui, kaip tai darė praėjusių laikų riteriai. Oro mūšiuose kaip karys jis pražudė daugybę priešo pilotų, tačiau kasdieniame gyvenime tiesiog negalėjo niekam suteikti skausmo. Nebuvo religingas formalia šio žodžio prasme. Žavėjosi vokiečiais, kurie patyrė tokių kančių Rusijoje, ir juos gerbė. Jo religija tapo sąžinė, kuri buvo kario širdies balsas.

Kaip kartą pastebėjo Džordžas Bernardas Šou, „yra tam tikro tipo žmonių, kurie kai kurių dalykų tiesiog negali daryti, nepaisant, ką tai tau kainuos. Tokius žmones galima vadinti religingais. Arba galite pavadinti juos džentelmenais".

Ericho Hartmano elgesio kodeksas – galima sakyti, religija, buvo tai, kad jis negalėjo daryti to, ką nuoširdžiai manė esant neteisinga. Ir nenorėjo daryti tai, ką laikė neteisingu dalyku. Šis mąstymo būdas buvo pasaulio juodos ir baltos pusės suvokimo, kuris beveik nepaliko vietos pustoniams, padarinys. Jis tikėjo praeities moraliniais principais. Galbūt tai įkvėpė tėvas. Jis ypač ryškiai jautė Tiesą, dėl ko juo žavėjosi to meto jauni vokiečių pilotai.

Rusų lageriuose jo dvasinės jėgos susitelkė ties mylimos Už idealaus paveikslo kūrimu. Ericho įsitikinimas, kad namie bus viskas gerai, mintyse regimi paveikslai taip pat tapo savotiška religija. Tikėjimas Už niekada nesusvyravo ir buvo tūkstanteriopai atlygintas. Ar todėl Erichas Hartmanas buvo uždaras egocentristas, mąstantis tik apie save ir savo Už? Žinoma, ne. Iš tikrųjų jis net galėjo nepatekti į rusų kalėjimą. Prieš pat karo pabaigą generolas Šeidemanas įsakė jam iš Čekoslovakijos išskristi į vidurio Vokietiją. Buvo liepta pasiduoti anglams. Generolas Šeidemanas žinojo, kad rusai savo pačiam baisiausiam oro priešui atkeršys. Įsakymas skristi į saugią vietą buvo paskutinis per karą Hartmano iš vyresniojo štabo gautas įsakymas. Jaunas šviesiaplaukis majoras sąmoningai atsisakė vykdyti šį įsakymą. Tūkstančiai vokiečių civilių pabėgėlių – moterų, vaikų ir senelių – lydėjo jo grupę. Didžioji tų žmonių dalis vienaip ar kitaip buvo susijusi su jo valdiniais. Karišiui įsakymas – tai viskas, jis turi būti įvykdytas. Tačiau Erichas pasielgė taip, kaip, jo nuomone, diktavo karininko ir padoraus žmogaus garbės kodeksas. Jis liko su beginkliais pabėgėliais.

Tas sprendimas kainavo dešimt metų gyvenimo. Šio žmogaus kuklumas buvo toks pats neatskiramas bruožas, kaip mėlynos akys bei rusvi plaukai. Jis nepranešė autoriams apie generolo Šeidemano įsakymą per visus dvylika pažinties metų, kurie praėjo rengiant šią knygą. Jie sužinojo apie įsakymą iš kitų šaltinių. Tiesiai to paklaustas Hartmanas tik nusišypsojo. Negailestingai griežtas pats sau jis visada širdyje galėjo rasti pateisinimą draugui, kuris neišlaikė sovietų spaudimo. Kiekvienas žmogus, kaip manė Hartmanas, turi savo tvirtumo ribą. Kuris palūžta anksčiau, kuris – vėliau. Kai draugų psichika neišlaikydavo iš nevilties, dėl išsiskyrimo su Vokietijoje likusiomis žmonomis, jis stengėsi gaivinti jų dvasios jėgas. Mokėjo kalbėti švelniai ar griežtu šnibždesiu grąžinti į tikrovę. Jo kryžiaus kelias buvo jo nuosavybė. Kiti žmonės galėjo sekti paskui jį tik savo noru.

Kai 1955 metais kancleris Adenaueris pasiekė, kad Hartmanas būtų išvaduotas iš rusų nelaisvės, Rusijoje dar ilgai liko daugybė belaisvių vokiečių. Daugelis belaisvių buvo paleisti anksčiau, ir kai jis grįžo į Vakarų Vokietiją pas savo artimuosius, ta diena buvusiems belaisviams bei jų šeimoms virto švente. Herlenshauzeno stotyje, kur jis pirmąkart pastatė koją ant laisvos žemės, buvo pasitiktas triukšmingai, su jauduliu. Jam buvo pranešta, kad planuojamas dar vienas prašmatnus susitikimas Štutgarte, netoliese nuo gimtojo Veilio im Šenbucho miestelio. Karo belaisvių asociacija surengė iškilmes, laukta atvykstant svarbių asmenų. Sulysęs ir išvargintas Hartmanas buvo sukrėstas. Paskui nustebino pasitinkančiuosius įsakmiu prašymu nerengti prašmatnaus sutikimo. Mat negalėjo dalyvauti tokiose iškilmėse. Laikraštininkai paklausė, kodėl jis atsisako priimti pačius nuoširdžiausius sveikinimus iš Štutgarto gyventojų. „Todėl, kad rusų požiūris į gyvenimą skiriasi nuo mūsiškio. Išgirdę apie tokią šventę jie lengvai gali nuspręsti daugiau belaisvių vokiečių nepaleisti. Rusus aš pažįstu pakankamai gerai, kad būtų galima baimintis tokio sprendimo dėl Rusijoje likusių belaisvių mano tėvynainių. Kai *visi* jie grįš namo, tada ir turėsime švęsti. O dabar mes neturime teisės nusiraminti, kol paskutinis vokiečių belaisvis bus repatrijuotas iš Rusijos“.

Dešimt metų trukusi kova su rusų slaptąja policija paaštrino Ericho įgimtą atvirumą. Jis nekentė išsisukinėjimų ir jei susidurdavo su klaidomis, apie tai kalbėjo garsiai ir atvirai. Net reichsmaršalas Geringas tuo metu, kai nacistai buvo Vokietijos valdžioje, negalėjo perkalbėti jaunojo aso Ericho Hartmano, kuris protestavo, nusprendęs, jog Geringas elgiasi neteisingai. 1944 metų sausį Erichas aplankė netoli Juteborgo gyvenančią motiną.

Vokietijos reichsmaršalas liuftvafės vyriausiasis vadas H. Geringas.

Tuo laikotarpiu Reicho priešlėktuvinei gynybai labiau trūko pilotų nei lėktuvų. Kai jis nutūpė aviacijos bazėje šalia Juteborgo, oras pablogėjo. Erichui buvo vos dvidešimt dveji metai, bet jį apstulbino šiame aerodrome tarnaujančių pilotų jaunumas. Asui nepatiko, kad jauni pilotai atvyksta į jo eskadrilę Rytų fronte, bet šie vaikinai apskritai atrodė kaip vyresniųjų klasių mokiniai. Kai jis grįžo iš viešnagės pas motiną, tai pastebėjo, jog eskadrilė buvo pasiųsta skristi prastu oru. Likus kelioms valandoms prieš jam nusileidžiant į aerodromą, vėjas sustiprėjo. Lakūnų užduotis buvo pastoti kelią amerikiečių bombonešiams. Ribotas pilotų treniravimas ir dar kuklesnė patirtis lėmė, kad dešimt jaunų pilotų užsimušė net nesusitikę su amerikiečių lėktuvais. Įsiutęs Šviesiaplaukis Riteris sėdo ir parašė laišką reichsmaršalui Geringui.

„Pone reichsmaršale, šiandien iš šio aerodromo jūsų įsakymu bjauriu oru buvo pakelti naikintuvai pamėginti aptikti ir numušti amerikiečių bombonešius. Oras buvo toks prastas, kad pats nebūčiau norėjęs skristi. Naikintuvai, kurie buvo pakelti į orą, neaptiko bombonešių, o dešimt jaunų pilotų ir lėktuvų prarasta nepaleidus nė vieno šūvio į priešą. Kai kurie iš šios eskadrilės jaunų pilotų, su kuriais kalbėjausi ir kurie dabar žuvo, buvo skraidę po aštuoniasdešimt valandų. Jei mes negalime numušti bombonešių giedroje padangėje, šiuos jaunuolius siųsti į mirtį prastu oru yra

Vokiečių eskadrilės JG-52 asai E. Hartmanas ir G. Barkhornas vokiečių ir vengrų lakūnų draugėje. Rusija. 1944 metai.

panašu į nusikaltimą. Turime palaukti, kol padangė pragiedrės ir vėl pasirodys bombonešiai. O tada reikia pasiųsti visus ir vienu metu atakuoti priešą turint tam tikrų sėkmės galimybių. Tiesiog gėda taip švaistyti jaunų karių gyvybes, kaip buvo padaryta šiandien. Nuoširdžiai jūsų kapitonas E. Hartmanas, 52-oji naikintuvų eskadra".

Erichas Hartmanas išsiuntė šį laišką tiesiai Geringui, naudodamasis įprastiniu paštu, ir nurodė savo adresą. Šio laiško tonas ir turinys buvo pakankamas, kad vadovybė nubaustų net įžymų asą. Bet kitas laiškas, kurį jis gavo iš Geringo, buvo sveikinimas sėkmės lydimam naikintuvo pilotui. Galbūt pats reichsmaršalas nematė Hartmano laiško. Bet jis buvo parašytas ir išsiųstas kaip tik tam, kad Geringas perskaitytų.

Ericho Hartmano gyvenime buvo daugiau negu pakankamai kančių, taip pat kaip ir šlovės. Tačiau tai buvo karys ir taikos, ir karo dienomis, nors jo charakterio antraeiliai bruožai nebuvo atskleisti ribotame skaičiuje publikacijų. Buvo labai žvalus, linksmumą ir humoro jausmą paveldėjęs iš motinos. Susitikimuose su draugais, senais bičiuliais ir naujųjų Vokietijos karinių oro pajėgų jaunais pilotais užkietėjęs oro tigras virsdavo kačiuku. Ir kiekvieno vyro viduje ne itin giliai tūno berniūkštis. O Erichas buvo

berniūkštis, kuris mėgo pažaisti. Tas berniokiškas elgesys, kai 1942 metais pateko į Rytų frontą, prišaukė jam Bubio pravardę. Vokiškai tai reiškia: berniukas ar vaikinas. Tada buvo kupinas džiaugsmo, ir ginklo draugai, taip pat ir artimu draugu ilgam laikui tapęs Valteris Krupinskis pasakojo, esą, Bubis krėtė pokštus net patekęs į Berchtesgadene esančią vyriausiosios vadovybės būstinę atsiimti iš Hitlerio rankų apdovanojimo.

Keturi geriausi 52-osios naikintuvų eskadros asai 1944 m. kovo 3 d. atvyko į Hitlerio „Erelio lizdą". Šie asai buvo Gerhardas Barkhornas, Johanesas Vyzė – „Kubanės Liūtas", Valteris Krupinskis – „Grafas Punskis" ir Bubis Hartmanas. Šių žmonių karjera buvo itin glaudžiai susipynusi su Hartmano karjera. Tąkart Barkhornas turėjo gauti kalavijus prie savo Riterio kryžiaus – antrą pagal reikšmę Vokietijos apdovanojimą. Trys kiti turėjo gauti ąžuolo lapus, kurie įteikiami kaip viena pakopa žemesnio už kalavijus laipsnio apdovanojimas.

Ketvertukas susitiko traukinyje ir pakeliui iš Zalcburgo tvirtai susidraugavo su konduktoriumi. Šį sudomino pilotai, nes visi ant kaklų turėjo Riterio kryžius, visi buvo jauni, linksmi ir draugiški. Konduktorius iš savo kupė jiems nešė įvairiausių gėrybių, daugiausia skystų – šnapso, vyno, alaus, konjako. Kai tik atnešdavo naują butelį, linksmasis ketvertukas tuojau išgerdavo. Konduktoriui išlaipinus vyrus iš traukinio vos už keleto mylių nuo „Erelio lizdo", šie buvo visai nepajėgūs susitikti su fiureriu.

Kai pilotai suvirto į stoties pastatą, juos pasitiko aukštaūgis, šviesiaplaukis majoras fon Belovas, Hitlerio adjutantas iš liuftvafės. Pagal senąją tvarką išauklėtas bajoras fon Belovas vos nenugriuvo, kai pamatė keturis tokios neapsakomos būklės, netvarkingai apsirengusius pilotus. Jie turėjo susitikti su fiureriu greičiau nei po dviejų valandų.

Lauke buvo tipiškas Alpių pavasaris. Žemę dar dengė trys coliai sniego, aršus vėjas braukė nuo artimiausių kalnų viršūnių sniego kruopas, kurios įkyriai krito iš tankiais pilkais debesimis užtraukto dangaus. Buvo dvidešimt penkių laipsnių temperatūra pagal Farenheitą. Fon Belovas įsakė laukiančio „Mersedeso" šoferiui nuleisti brezentinį viršų ir keturis „Erelio lizdo" lankytojus pavėžėti su vėjeliu. Kai šie gerai pasivažinėjo šaltuke, fon Belovas privertė juos išlipti iš mašinos, šiek tiek pasivaikščioti tyrame ore. Ir tik tada, likus keletui minučių iki ceremonijos, svečiai buvo įleisti į „Erelio lizdą". Vis dėlto pilotai anaiptol nebuvo blaivūs. Kai jie įžengė į puikaus pastato fojė, Hartmanas pamatė kabykloje kepurę. Pastebėjęs ant jos kažkokius galionus, pasakė: „Aha, štai ir mano kepurė".

Vokiečių lakūnas E. Hartmanas ir reichskancleris A. Hitleris.

Hartmanas priėjo prie kabyklos ir greit užsidėjo kepurę ant galvos. O kai atsisuko pasipuikuoti prieš draugus, tie pratrūko juoktis. Kepurė apsmuko jam ant ausų. 7 ¼ dydis aiškiai netiko 6 ¾ dydžio galvai. Tačiau Belovui linksmybės nerūpėjo. Išsigandęs adjutantas, kuris pagal protokolą turėjo lydėti Hitlerio svečius, šoko prie Hartmano ir nutraukė kepurę jam nuo galvos. „Atiduok! Tai *fiurerio kepurė*!"

Per apdovanojimo ceremoniją visi keturi pilotai įstengė pastovėti ant kojų, tačiau ir iki šios dienos, kai tik ketvertas susitinka, Ericho Hartmano mėginimas paglemžti fiurerio kepurę tebėra juokų objektas. Kadangi Hartmano veikla nebuvo itin smagi, o vėliau asui teko išgyventi tiesiog žiaurių išbandymų, Bubio humoro jausmas plačiajai visuomenei liko nežinomas. Tačiau humoras – neatsiejamas jo charakterio bruožas ir jis niekada nebūtų tokiu tapęs, koks yra, jei ne tas humoras. Karo istorijos analuose ne tiek daug Hartmanui prilygstančių herojų. O aviacijos istorijoje – dar mažiau. 352 patvirtintos oro pergalės lieka nepralenkiamas laimėjimas. Jo artimiausias varžovas Gerdas Barkhornas turėjo 51 pergale mažiau. Šviesiaplaukis Vokietijos Riteris numušė daugiau nei keturiskart didesnį skaičių priešo lėktuvų negu nemirtingasis baronas Manfredas fon Richthofenas, geriausias Pirmojo pasaulinio karo asas. Net iš didžiulį krūvį patyrusių

Geriausias I pasaulinio karo asas baronas M. fon Richthofenas (*M. von Richthofen*) lėktuvo kabinoje.

liuftvafės pilotų mažai atsiras tokių, kurie dažniau kovėsi oro mūšiuose negu Erichas Hartmanas. Jis atliko ne mažiau kaip 1400 išskridimų ir daugiau kaip 800 kartų stojo į mūšį. Aso fizinė ir dvasinė ištvermė buvo tokia, kad jis be nuovargio ženklų ištvėrė beveik nenutrūkstamą virtinę mūšių nuo 1942 metų pabaigos iki 1945 metų gegužės. Bet neturėjo nė vienos žaizdos. Ir jo gebėjimas padaryti priešui didžiausių nuostolių, bet pačiam likti nekliudytam nebuvo aklos sėkmės padarinys. Hartmaną, kaip visus įžymius lakūnus, lydėjo sėkmė, be to, jis susikūrė savo ypatingą oro mūšio vyksmo stilių, kuris buvo taktikos naujovė. Jam oro karuselė netiko. Po karo buvęs jo adjutantas Vilis van de Kampas[1] sakė, kad tos sėkmės esmė yra ypatingas atakos metodas. Jis visada šaudė tik iš arti. Po karo Vilis van de Kampas kartą pasakė Uš Hartman, kad jei visi pasaulio pilotai naudotų tokią taktiką, Erichas nebūtų buvęs geriausias asas. Van de Kampas manė, kad Erichui sekėsi todėl, jog jis griežtai atsiribojo nuo praeities taktikos palikimo. Šviesiaplaukis Riteris sukūrė savą taktiką, kurią smulkiai aprašysime šioje knygoje. Hartmanas buvo žmogus, turintis daug trūkumų, kurie kilo iš jo charakterio. Analitinis protas drauge su intuicija leido jam

[1] Po karo Vilis van de Kampas Amerikai įpiršo „Folksvageną".

iškart įsigilinti į bet kurią problemą ir rasti tikrą sprendimą. Erichas būtinai stengėsi įgyvendinti viską, ką buvo nusprendęs. Versle šios savybės galėjo padaryti jį magnatu, bet buvo labai naudingos ir karyboje. Jaunystėje jo atvirumas reiškėsi audringu, dažnai rizikingu elgesiu. Subrendęs taip pat buvo stebėtinai netaktiškas. Šiuolaikinėje kultūroje, linkusioje matyti herojų neryžtingą ir svyruojantį, jis atrodė gyvas anachronizmas. Aštrus, lankstus protas leido išsaugoti širdyje jaunatvę. O tigro širdis kaip ir anksčiau plakė seno katino krūtinėje. Dabarties Hartmanas, šešiasdešimt metų žmogus, nerūpestingai apsivilkęs, nuolat ieškantis romantiškų nuotykių, atrodo pernelyg primenantis velnišką asą, naikintuvo pilotą. Šis žmogus liko ypač šaltakraujiškas sudėtingomis aplinkybėmis ir tiesiog nežinojo, kas yra nervai. Dažnai paleisdavo į priešą ugnį prisiartinęs mažiau nei per šimtą pėdų. Tai buvo ypač pavojingas atstumas, kai pergalę pavykdavo pasiekti vos per plaukelį nesusidūrus ore.

Hartmanas išgyveno keturiolika priverstinių nusileidimų Rytų fronte, bet kiekvienąkart, kai tik atsirasdavo naujas lėktuvas, vėl kilo į orą. Nepaisant jaunumo, – buvo tik dvidešimt dvejų metų, kai gavo briliantus, – neprarado kuklumo ir santūrumo. Kur kas vyresni žmonės nei Erichas Hartmanas viso pasaulio ginkluotosiose pajėgose dažnai neišlaikydavo didvyrio mantijos svorio, prarasdavo orumą ir tautos pagarbą. Geriausias amerikiečių jūrų pėstininkų korpuso asas pulkininkas „Šunytis“ Gregoris Boingtonas kartą pasakė: „Parodykite man didvyrį ir aš tuoj jums parodysiu smirdžių“. Daugeliui didvyrių kandus Boingtono apibūdinimas buvo daugiau nei teisingas. Dauguma karo laikų didvyrių neišlaikė išbandymo taika. O Erichas Hartmanas įstengė neprarasti tyrumo ne tik susižavėjusios tautos apibertas apdovanojimais, bet ir priverstas vienas dešimt šaltojo karo metų kovoti sunkiuose, dvasiškai žlugdančiuose mūšiuose su sovietų režimu. Hartmanas lošė tomis kortomis, kurias jam skyrė likimas ir karo, ir taikos dienomis, kupinas tvirtybės, kuri žavėjo visus, bet kurios niekas kitas tiek nė nesitikėjo turėti.

Kai 1955 metais grįžo į Vokietiją, teko išgerti dar vieną kartybės taurę. Sūnus Peteris Erichas mirė 1947 metais ir Šviesiaplaukis Riteris niekada berniuko nematė. Mylimas tėvas taip pat mirė. Berniukiškos viltys paveldėti tėvo gydytojo profesiją dėl amžiaus ir ilgo atskyrimo nuo medicinos pasaulio virto dulkėmis. Juk beveik trečdalį gyvenimo kalėjo rusų lageriuose. Jo šlovės dienų seni oro tigrai įtikinėjo stoti į naująsias Vokietijos oro pajėgas. Jie pradėjo tikrą kampaniją siekdami grąžinti Hartmaną į

Sudužęs Bf-109 Rytų fronte.

tarnybą. Kadangi visos kitos perspektyvos buvo gana miglotos, Erichas ėmė kurti savo gyvenimą remdamasis naikintuvo piloto patirtimi, taigi tuo dalyku, kurį puikiai pažinojo, profesija, kurią buvo tobulai įvaldęs. Mokėsi JAV skraidyti naujaisiais reaktyviniais lėktuvais, pradėjo naują gyvenimą šeimoje su mylima dukra. Ir tada prasidėjo jo atgimimo procesas. Erichas buvo vienintelis žmogus Vokietijos ginkluotosiose pajėgose, kuris Antrojo pasaulinio karo metais gavo briliantus prie Riterio kryžiaus. Jo senoji šlovė leido toliaregiam ir rimtam KOP vadui generolui Kamhuberiui paskirti Hartmaną Vokietijos KOP pirmosios reaktyvinių lėktuvų eskadros vadu. Ji buvo pavadinta „Richthofeno eskadra", kas priminė šlovingą istoriją. Hartmanas tapo vienu iš pačių gerbiamiausių Vokietijos karininkų.

Tačiau nesnaudė ir priešai. Šviesiaplaukio Riterio nedraugai buvo ne tik priešo pilotai karo metais ar NKVD karininkai taikos metais. Jo priešais tapo menki žmogeliai, užsėdę aukštas kėdes Vokietijos naujosiose KOP. Šie svarbias pareigas gavę pastumdėliai nekentė Ericho Hartmano ir bet kuria kaina siekė sugadinti jo karjerą. Po kelerių metų vienas toks žmogus su generolo munduru nuprendė išmušti Erichą iš jo kabineto. Tai dar aprašysime plačiau. Erichas išgyveno ir šį smūgį.

Šviesiaplaukis Riteris garbingai laikė iškėlęs savo apdaužytą skydą, o jo herbas spindi ryškiai, kaip ir anksčiau. Nedaugelis išgarsėjusių didvyrių gali pasakyti apie save tą patį. Atėjo metas papasakoti šio kilnaus riterio istoriją, aprašyti jo žygdarbius turnyre, nelaisvės kančias ir nepamirštamą romaną su nuostabia dama.

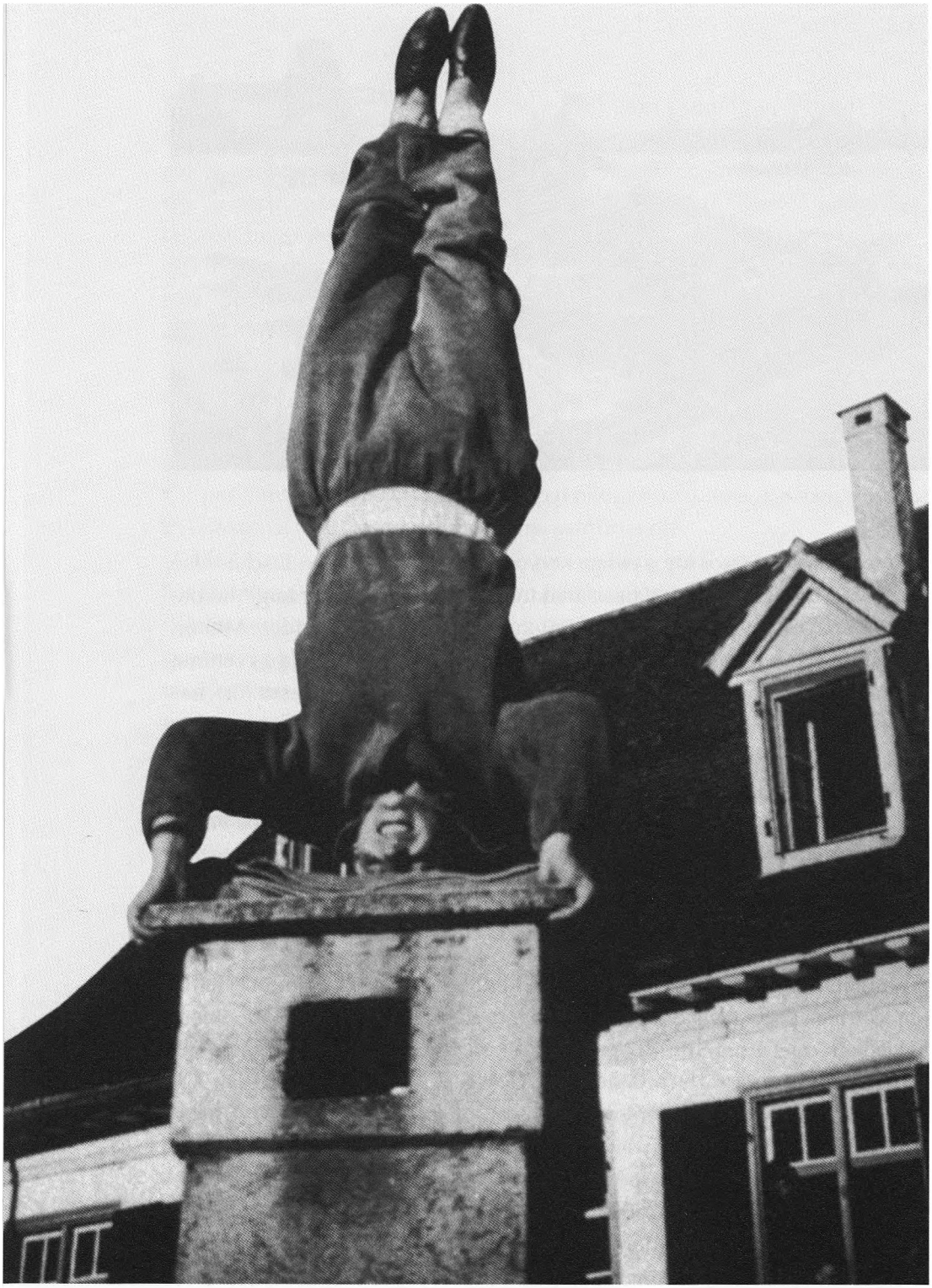

E. Hartmanas – jaunasis sportininkas, lyderis nuo jaunystės.

2 skyrius

VYRIŠKUMO IŠTAKOS SLYPI BERNIUKO VAIKYSTĖJE.
PATARLĖ

KAI TAMPAMA VYRU

Pirmasis nuotykių puslapis Ericho Hartmano gyvenime buvo atverstas 1925 metais, kai drauge su šeima jis iš Vokietijos išvyko į Kiniją. Erichas gimė 1922 metais Veissache, Viurtemberge. Jis buvo stiprus šviesiaplaukis berniukas, jau spėjęs parodyti savo valios jėgą, kai drauge su motina įlipo į garlaivį, plaukiantį į Tolimuosius Rytus. Ericho tėvas, daktaras Alfredas Hartmanas manė, kad pokarinėje Vokietijoje susiklosčiusios sąlygos yra sunkios ir gero uždarbio galimybės menkos. Jis, Pirmojo pasaulinio karo metų vokiečių kariuomenės gydytojas, grįžo iš fronto tik dėl to, kad pradėtų kovą su naujais priešais – infliacija, maisto stygiumi, politiniu ir ekonominiu chaosu.

Kai daktaro Hartmano pusbrolis, kuris tarnavo Vokietijos konsulu Šanchajuje, grįžo namo ir pamatė tėvynės griuvėsius, įtikino Ericho tėvą vykti drauge ir imtis medicinos praktikos Kinijoje. Konsulas patikino pusbrolį, kad ten, kinų šalyje, jis turės daugybę darbo. Gydytojas Hartmanas mėgo nuotykius ir perspektyva dirbti pagal specialybę užsienyje jį tiesiog suintrigavo. Tačiau iš pradžių labai skeptiškai žvelgė į rožinėmis spalvomis pusbrolio vaizduojamas perspektyvas. Konservatyvus ir atsargus žmogus, ypač lyginant su karšta, entuziastinga žmona, daktaras Hartmanas vienas išvyko į Kiniją žvalgybon. Ir sunkiai patikėjo tuo, ką pamatė.

Priešingai nei konvulsuojanti ir alkana Vokietija, Kinija atrodė tiesiog rojus. Daktaras Hartmanas įsitikino, kad kinams reikia jo pagalbos. Žmonės noriai mokėjo pinigus ir rodė visokeriopą pagarbą. Jis buvo vienintelis gydytojas europietis Čanšos mieste, prie Jangdzės upės už 600 mylių nuo jūros. Daktaras ėmėsi žygių atsigabenti šeimą. Jis turėjo jaukų namelį Čanšoje, o vėliau nusipirko salelę upės viduryje, kur pasistatė naują namą.

Pirmieji Ericho gyvenimo atsiminimai susiję su medžiais apaugusia salele, kuri tapo jo žaidimų aikštele, natūraliu grožiu ir paslaptingomis olomis.

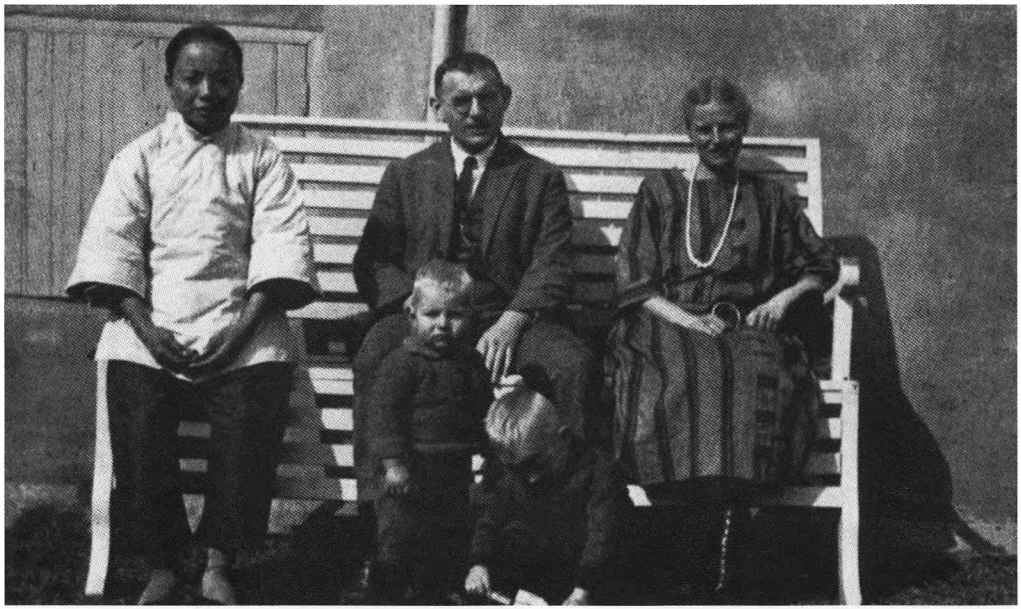

Hartmanų šeima Kinijoje.

Sala buvo tinkama vieta gaiviškos vaiko fantazijos žaismui. Tačiau Rytų idilija truko ne pernelyg ilgai. Po kelerių metų prasidėjo pirmoji Kinijos revoliucija. Kinai ėmė bruzdėti prieš Vakarų imperialistus ir „svetimšalius velnius". Prasidėjo riaušės. Kai tie neramumai tapo grėsmingesni, daktaras Hartmanas turėjo du gynybos šaltinius. Pirmiausia jis – gerbiamas žmogus kaip gydytojas. Antra, jam pasisekė, kad buvo vokietis, nes trečiajame dešimtmetyje Vokietija Kinijoje neturėjo jokios svarbos ir nebuvo kolonijinės struktūros dalis.

Tačiau net šios sąlygos galėjo užtikrinti Hartmano šeimai tik laikiną saugumą. 1929 metais gatvių riaušės tapo visuotinės. Vis dažnesni darėsi Anglijos, Prancūzijos ir Belgijos diplomatų užpuolimai. Daktaras Hartmanas turėjo keletą draugų anglų. Vieno iš jų namas buvo Čanšoje, netoli ligoninės. Kartą rytą traukdamas į ligoninę daktaras Hartmanas su siaubu pamatė nupjautas trijų anglų galvas, užmautas ant kuolų šalia Didžiosios Britanijos konsulato.

Geraširdis vokietis daktaras reagavo nedelsdamas. Ponią Hartman, penkiametį Erichą ir jo brolį Alfredą, kuris buvo metais jaunesnis, išsiuntė į Vokietiją. Keletą savaičių jie važiavo per Rusiją Transsibiro magistrale. Maskvoje traukinys turėjo stovėti visą valandą ir Elizabet Hartman išlipo

nupirkti vaikams maisto. Ji pasakė vyresniajam sūnui: „Erichai, prižiūrėk Alfredą. Nesikelkite nuo sėdynių. Grįšiu po keleto minučių“. Ir pranyko Maskvos stoties žmonių sraute. Bet, nespėjus jai grįžti, traukinys pajudėjo. Alfredas Hartmanas, kuris dabar dirba gydytoju Veilyje im Šenbuche, aiškiai atsimena, kaip jie sustingo iš siaubo.

„Išsigandau ir netrukus apsiašarojau. Erichas buvo ramesnis. Jis stengėsi mane paguosti, įtikinėjo neverkti ir nurimti. Man tai nepavyko, rėkiau toliau. Traukinys lėkė į Vokietiją, kaip man atrodė, baisiu greičiu. Žmonės vagone stengėsi išsiaiškinti, kas mums nutiko. Erichas mėgino kaip galima ramiau apibūdinti mūsų padėtį. Nelaimė, tuo metu geriau šnekėjome kiniškai negu vokiškai. Tai dar labiau viską supainiojo ir kėlė man didžiausią siaubą. Po ištisos valandos baisios kankynės, kai Erichas tapo mano guodėju, vertėju ir aukle, atsidarė kupė durys ir pasirodė motina. Jos šviesūs plaukai buvo susivėlę, bet lūpose skleidėsi šypsena. Motinai pasirodžius, nesusilaikė ir drąsusis Erichas. Ašaros tekėjo jo veidu ir jis kaltinamai atkišo į mane pirštą: „Aš sakiau jam, kad neverktų“, – sukūkčiojo, kai motina apglėbė mus abu“.

Kazanės geležinkelio stotis. Maskva, SSRS. 1930 metai.

Po kelerių metų keistas Elizabet Hartman dingimas tapo vienu iš šeimos juokelių. Ji laukė eilėje nusipirkti maisto, kai išgirdo, jog mažiau nei valandą stovėjęs traukinys išvyksta. Ir tuojau pasigirdo tai skelbiantys švilpukai. Išbarsčiusi visus pirkinius garbioji vokietė motina leidosi bėgti peronu paskui greitėjantį traukinį. Nusitvėrusi už paskutinio vagono porankių, ji kaip Holivudo koviniame filme užšoko ant laiptelio.

Tuo metu Rusijos geležinkeliai buvo beviltiškai atsilikę nuo Vakarų šalių geležinkelių, apie jokias prašmatnias parduotuves juose nebuvo nė kalbos. O tas traukinys, kuriuo važiavo frau Hartman su sūnumis, net neturėjo vidinio koridoriaus. Vagonai priminė Australijos tramvajus su tilteliais per visą važiuoklę. Ji buvo priversta skverbtis priekin pereidama iš vieno vagono į kitą, pagaliau pasiekė uždarą kupė, kurioje jos laukė Erichas su broliu.

Grįžusi iš Kinijos Elizabet Hartman įsikūrė Veilyje im Šenbuche šalia Štutgarto ir ėmė laukti žinių iš vyro. Po šešių mėnesių jis parašė, kad aplinka pasidarė rami. Pilietinės riaušės liovėsi. „Grįžk į Kiniją ir atsivežk berniukus“, – prašė jis.

Tačiau savarankiška frau Hartman nusprendė, kad Tolimuosiuose Rytuose praleido daugiau laiko nei pakankamai. „Negrįšiu į Kiniją, – rašė ji vyrui. – Jau pradėjau ieškoti klinikos greta Štutgarto, kur tu galėsi be pavojaus verstis medicina“. Daktaras Hartmanas grįžo į tėvynę. Šeima persikėlė į jaukų seną kaimo namą šalia Veilio ir po trejų metų jie įstengė pasistatyti namą ir kliniką Veilyje im Šenbuche, Bismarkštrasėje Nr. 9. Kaip tik ten Erichas Hartmanas praleido paskutinius jaunystės metus iki karo.

Veilyje Erichą tiesiog nuo pirmųjų ten gyventų metų beprotiškai traukė aviacija. Jo drąsa išryškėjo jau per pirmąjį mėginimą skristi. Pasidarė iš bambuko lyg ir sklandytuvą, kurio fiuzeliažo rėmus aptraukė senomis antklodėmis. Iškėlęs virš savęs tą priemonę, kuri atrodė kaip koks Klemo Sono ir Leonardo da Vinčio skraidymo aparatų hibridas, šoko nuo vasarnamio stogo. Nusileido Erichas į specialiai iškastą duobę su minkšta žeme. Liko visai sveikas, bet iškart suprato, kad yra anaiptol ne inžinierius, ir daugiau skraidymo aparatų gamintis nemėgino.

Erichas iš naujo pradėjo domėtis aviacija, kai jo nenuorama motina pati ėmėsi skraidymo sporto. Gyvenimas Veilyje buvo malonus, tačiau tokios prigimties moteriai, kokia buvo Elizabet, atrodė per daug nuobodus. Ji įstojo į Beblingeno aerodromo, kuris tuo metu buvo tiesiog Štutgarto civilinis skraidymo laukas, aviacijos klubą. Jis buvo ne ką toliau nei už šešių

mylių nuo daktaro Hartmano namų Veilyje. Ericho motina buvo talentinga pilotė ir greitai gavo licenciją valdyti lengvą lėktuvą „Klem-27“. 1930 metais laiminga Hartmanų šeima tapo dviviečio lėktuvo, kuris priklausė ir Beblingeno aerodromo meteorologijos stoties direktoriui, daline savininke. Ericho potraukis prie lėktuvų ir skraidymų tapo nuolatinis ir nenumaldomas.

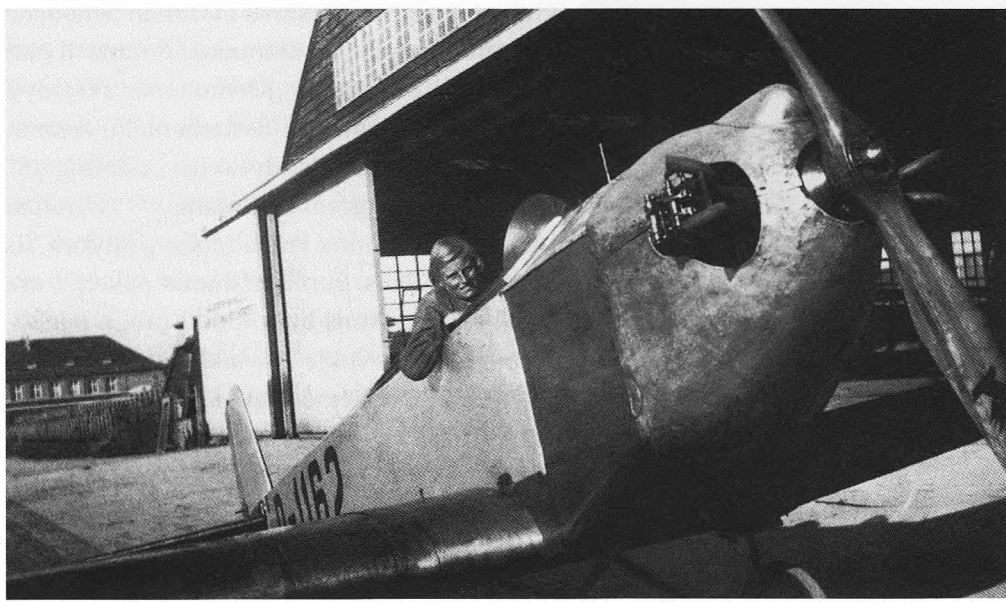

E. Hartmano motina lėktuvo „Klem-27“ kabinoje skraidymo mokykloje.

Arklys tempia sklandytuvą į kalną. Jam padeda sklandytojai. Šenbucho sklandymo mokykla. 1937 m. E. Hartmano motina kairėje baltais marškinėliais.

Dabar Beblingeno aerodromas neveikia. Tačiau ketvirtojo dešimtmečio pradžioje kiekvieną saulėtą laisvadienį Hartmano berniukai skraidė mažyčiu „Klemu“ ir juo rūpinosi. Po 1932 metų ekonominio kracho pamėgtąjį lėktuvą teko parduoti. Ši netektis jiems buvo skaudus smūgis.

Kitais metais į valdžią atėjo Hitleris ir prasidėjo vokiečių tautos atgimimas. Hitleris norėjo, kad vokiečių jaunimas pamėgtų aviaciją. Šią užduotį vykdyti pavedė sklandytojų klubams. 1936 metais frau Hartman Šenbuche įsteigė savo klubą vietos berniukams, daugiausia ūkininkų sūnums. Ji pati tapo instruktore. Nustojo krimstis dėl prarastojo „Klemo“, nes skraidyti sklandytuvu taip pat buvo patrauklus užsiėmimas. Šeštadieniai ir sekmadieniai vėl tapo prasmingi. Klubas turėjo du sklandytuvus. „Cegling-38“ buvo skirtas pradiniam rengimui. Prityrusiems pilotams – „Griunau beibi“. Kiekvieną laisvadienį Erichas su motina lankė klubo pratybas. Jis laukė savo eilės drauge su kitais berniukais. Sunki užduotis pakelti į orą sklandytuvus gumine katapulta berniūkščiams buvo puiki proga panaudoti audringą energiją. Po aštuonis stiprius vokiečių vaikinus įsikibdavo į guminę juostą iš abiejų galų ir leisdavosi bėgte tempdami paskui save sklandytuvą. Labai dažnai sklandytuvas vos pašokdavo keletą metrų į orą ir krisdavo į žolę keldamas tempėjų nusivylimą. Sunkus darbas vėl prasidėdavo iš naujo. Kad išmoktų skraidyti, berniukams teko rimtai padirbėti. Bet paskui pasigirsdavo stebuklingi žodžiai: „Erichai, dabar tavo eilė, lipk į kabiną. Mes pamėginsime tave pakelti“. Jo brolis Alfredas puikiai prisimena, kaip Erichas skraidė sklandytuvu. „Jis buvo puikus pilotas, gabus nuo pačios pradžios. Aš labai norėjau skraidyti taip kaip jis, bet tarp mūsų galimybių buvo gili praraja“.

Būdamas keturiolikos metų Erichas jau turėjo sklandytojo licenciją ir buvo prityręs pilotas. 1937 metais jis jau išlaikė A ir B kategorijos sklandytojo egzaminus. Turėdamas C kategoriją Erichas tapo hitlerjugendo sklandytojų mokyklos instruktoriumi. Praėjus keturiasdešimt metų, Erichas Hartmanas taip prisimena šias dienas: „Sklandymas buvo puikus sportas, net kažkuo didingas. Jis man teikė puikių skridimo įspūdžių. Lengvas, bet juntamas vėjo, kuris laiko ir kažkur neša tavo sklandytuvą, šnaresys aplinkui padeda susilieti su aplinka. Tu tampi iš tiesų oro žmogumi. Skraidymai lėktuvais liuftvafėje buvo man ne naujiena. Aš mačiau, kaip skraido mano motina, mano brolis, mano draugai. Todėl lipdavau į lėktuvo kabiną jausdamasis taip pat, kaip sėsdamas į automobilio saloną. Ankstyva pažintis su lėktuvais, kurią įgijau klube, padeda man iki šių dienų.

Kai sėdžiu lėktuve ir kas nors sugenda, tai jaučiu tiesiog fiziškai. Pajuntu dar iki tol, kol prietaisai parodo kokį nors sutrikimą. Nėra jokios abejonės, kad kuo anksčiau imsi skraidyti, tuo aštresni bus visi su lėktuvu susiję pojūčiai".

Ericho brolis Alfredas dabar dirba gydytoju tuose pačiuose šeimos namuose, kuriuos pastatė jo tėvas. Neilgai skraidęs pikiruojamojo Ju-87 šauliu Šiaurės Afrikoje jis pateko į nelaisvę ir ketverius metus buvo laikomas britų lageriuose. Visais atžvilgiais subtilesnis už įžymųjį brolį Alfredas taip prisimena tuos metus: „Jis buvo stipresnis už mane visais atžvilgiais. Erichas buvo atletas, entuziastingas sportininkas. Iš esmės visose sporto šakose pasiekdavo gerų rezultatų. Tereikėjo jam ko nors imtis. Jis buvo puikus sportininkas su puikia koordinacija, puikiai plaukiojo, nardė ir slidinėjo. Ypač jam sekėsi gimnastika. Savo aplinkoje berniukai renka natūralius lyderius ir Erichas kaip tik buvo toks lyderis. Jo sportiniai laimėjimai buvo tik viena įgimtos lyderystės išraiška, jis taip pat buvo stiprus, protingas ir praktiškas, – išradingas berniukas. Be to, turėjo kitų savybių, kurias jo vėlesnė šlovė galėjo užgožti. Buvo sąžiningas ir švelnus, ypač man, nes žinojo, kad yra stipresnis už mane. Erichas niekada nieko neskriaudė. Jis buvo mažų berniukų gynėjas. Naudojausi jo šlove sakydamas visiems vyresniems priekabiautojams, kad jei man smogs, pasiskųsiu Erichui. Paprastai jie tuoj nuo manęs atstodavo".

Erichas NPEA (Die Nationalpolitischen Erziehungsanstalten – Trečiojo Reicho nacionalinės politinės mokomosios įstaigos – vert. pastaba) uniforma. Laisvalaikio beveik nėra.

Net apsnūdusiame mažame Veilyje, kuriame gyveno ne daugiau kaip trys tūkstančiai žmonių, berniūkščiai būrėsi į gaujas. Erichas ir Alfredas drauge su grupe berniukų iš frau Hartman sklandytojų klubo priklausė sklandytojų gaujai. Varžovų gauja turėjo visai kitokių pomėgių ir buvo vadinama dviratininkų gauja. Tarp šių grupių perbėgo juoda katė. Jie mėgo kibti vieni prie kitų, kaip paprastai berniukai ir elgiasi. Ericho pasirengimas bet kurią akimirką šokti peštis išryškėjo viename susidūrime. Grįždamas vakare namo iš kino Alfredas dar su vienu berniuku atsiliko per

Dauguma jaunuolių A. Hitlerio Vokietijoje dalyvavo hitlerjugendo veikloje. E. Hartmanas šios organizacijos uniforma. 1939 metai.

keturiasdešimt metrų nuo Ericho ir sklandytojų gaujos pagrindinės grupės. Dviratininkų gaujos nariai tykojo pasislėpę šešėlyje. Jie sučiupo Alfredą su draugu ir nusitempė šalin. Dar vienas sklandytojų gaujos narys ėjo iš paskos ir matė tą pagrobimą. Jis pasekė pagrobėjus, paskui nubėgo prie savo gaujos šaukdamasis pagalbos. „Dviratininkų gauja sučiupo Alfredą! Nusitempė į seną daržinę ir ketina prilupti!“ Geras bėgikas Erichas greit aplenkė savo gaują ir puolė gelbėti brolio. Jis įsibėgėjęs puolė į daržinės tarpdurį ir triukšmingai atidarė duris. Įsibrovęs į daržinę, pamatė ten keturiolikos dviratininkų gaują. Jie buvo pririšę Alfredą ir jo draugą prie stulpo. Erichas pagriebė nuo grindų domkrato svertą ir ėmė juo mojuoti: „Lauk! Visi lauk iš čia! Arba jus išdaužysiu!“

Jo mėlynos akys plieskė ugnimi, kai jis puolė priešus domkrato rankena brėždamas didžiulius ratus ore. Dviratininkų gaujos nariai neišlaikė ir visi, gelbėdami savo kailį, leidosi bėgti. Įraudęs Erichas triumfuodamas atrišo dėkingą brolį. Vėliau Erichas dar ne kartą užsidegdavo tokia pačia nesulaikoma drąsa įveikdamas pranašesnį priešą. Tai buvo berniukas, kuris visą gyvenimą brovėsi per kliūtis.

Ketvirtojo dešimtmečio viduryje Erichas su broliu tapo Rotveilio nacionalinės mokyklos mokiniais. Šios mokyklos tvarka ne itin atitiko besiformuojantį Ericho charakterį. Jis mėgo laisvę. O ta mokykla gyveno pagal griežtus kareivinių drausmės kanonus, reguliuojančius visas mokinių gyvenimo sritis. Ši drausmė buvo pagrįsta nacionalsocializmo idėjomis, tad statutas apibrėžė net mokinių poilsio būdus. Poilsio dienos, kurias Erichas praleisdavo namuose, Veilyje, atrodė jam kaip išlaisvinimas iš kalėjimo. Nemalonūs atsiminimai apie Rotveilį jam išliko iki šiol: „Bet kuris mokytojas buvo dievas, o mes – vergai. Kartą per fizikos pamoką mums buvo įsakyta sutrinti į miltelius medžio anglių ir sieros. Kai atėjo pusryčių metas, išbėrėme miltelius ant geležinio lakšto. Mums buvo pasakyta per pusryčius su šiuo mišiniu nežaisti. Kai mokytojas išėjo iš klasės, greit susibūrėme aplink miltelių krūvelę, puikiai žinodami, kad ji gali sprogti. Pora drąsiausiųjų berniukų pradėjo aplink paraką degioti degtukus, tačiau padegti jo neketinome. Kiekvienas norėjo, kad degtuką į paraką kyštelėtų kuris nors kitas. Kai kurie pradėjo mane peikti ir tai buvo klaida. Aš paėmiau degtuką ir kyštelėjau jį tiesiai į paraką. Plykstelėjusi liepsna ir sprogimas privertė mus slėptis po suolais, iš patalpos pliūptelėjo dūmai. Po kelių sekundžių atbėgo aiškiai įsiutęs mokytojas. Niekas neprisipažino, kad kaip tik jis žaidė su paraku, tad pakėliau ranką ir pasakiau, jog jį padegiau aš. Buvau nubaustas per pamokas valyti prietaisus. Šį darbą dirbau tris dienas, kol atsitiktinai numečiau sunkų geležinį stovą į dėžę su smėliu ir sudaužiau keletą retortų. Nuo to meto tarp manęs ir mokytojo vyko atviras karas. Jis taip ir nepamiršo to išpuolio ir man neatleido. Mokytojas naudojosi kiekviena galimybe mane nubausti. Ši vendeta buvo tipiškas Rotveilio mokinių ir mokytojų santykių bruožas“.

Erichas jautėsi toje mokykloje nejaukiai ir kartą apie tai pasakė tėvams. 1937 metų pavasarį daktaras Hartmanas perkėlė sūnų į Korntalio „internato“ tipo mokyklą netoliese Štutgarto. Ši mokykla turėjo miegamąsias patalpas ir Hartmano sūnūs gyveno ten ištisą savaitę. Senas Ericho mokytojas Korntalio mokykloje profesorius Kurtas Bušas prisimena, kaip mokėsi geriausias pasaulio asas: „Korntalio mokykla veikė visai kitais principais negu militarizuota Rotveilio mokykla. Prisimenu, kaip Erichas sakė man, kad, jo nuomone, drausmė Rotveilyje per daug griežta ir ten per daug viskas reguliuojama. Mes leidome elgtis laisviau ir skatinome studentų ir dėstytojų draugiškus santykius. Buvo daroma viskas, kad studentai įgytų daugiau žinių. Ypač laisvė turėjo plėsti jų atsakomybę ir ugdyti

Korntalio slidininkų mokykla. Erichas pirmas iš kairės, jo brolis Alfredas pirmas iš dešinės.

sąžiningumą. Šie vaikinai, iš jų ir Erichas, nebuvo angelai. Kartais piktnaudžiavo savo laisve, bet labai jautė jos svarbą. Paaugliams tai reiškia labai daug ir manau, kad Erichas Korntalio aukštesniojoje mokykloje buvo laimingas".

Ir po trisdešimt metų profesorius Bušas be vargo prisiminė Erichą Hartmaną, kurį mokė 1937–1939-aisiais: „Tai buvo berniukas, kuris patiko iš pirmo žvilgsnio. Tiesus, atviras ir sąžiningas, jis kartu buvo kiek impulsyvus. Tačiau nelinkęs ką nors įžeisti ar pažeminti. Jis veržėsi nugalėti ir gardžiavosi pergalėmis, laikydamas, kad tai yra visiškai teisinga. Tačiau visada buvo labai pakantus ir niekada nieko nepavydėjo. Jis tiesiog džiaugėsi gyvenimu ir mėgavosi jo šviesiosiomis pusėmis. Mokytojus jis gerbė. Labai vertinu jo kuklumą ir tvarkingumą".

Profesorius Bušas, brolis Alfredas ir net motina sutarė, kad Erichas nebuvo išmintingas. Vidutinis mokinys, kuris mokymosi kursą įveikdavo be vargo, bet ir be pretenzijų. Jis stengėsi tik tiek, kad išlaikytų egzaminus. Visa jo energija buvo nukreipta į sporto veiklą, kurią labai mėgo. Korntalio mokykloje vienas iš sporto užsiėmimų buvo kassavaitiniai žygiai

slidėmis į kalnus. Per šiuos žygius profesorius Bušas ne kartą galėjo matyti, kad Erichas nedelsdamas atsiliepia į bet kurį iššūkį kartu rasdamas galimybių pakvailioti. Kartą profesorius atsidūrė net per arti veiksmo vietos. Kai rytą išėjo iš savo trobelės, jį pasitiko gūdus švilpesys ir sniego lavina. Erichas nušoko nuo trobelės stogo su slidėmis iš aštuoniolikos pėdų aukščio virš profesoriaus galvos.

Drausti Erichui bėgioti po stačius skardžius ar šokinėti iš aukštai buvo beviltiška. Tylus savimi pasitikinčiojo juokas ir laiminga šypsena vėliau tapo būdingais Ericho bruožais. Bet tai atrodė vien ženklas, kad ketina leistis į naują nuotykį. Alfredas Hartmanas prisimena, kaip jie traukė į slidininkų varžybas, kurios baigėsi šuoliais nuo tramplino: „Erichas iki šiol nė karto nešoko nuo tokio aukšto tramplino. Tačiau tiesiog pranešė, kad rytoj tai padarys". Pasakiau jam, kad yra kvailys. Kai atėjo metas, aš stovėjau ir drebėjau iš baimės, o Erichas užsiropštė ant šaltos kaip ledas kalno viršūnės. Nors per garsiakalbius buvo šaukiamas vardu, vis tiek leidosi žemyn, paskui pašoko į orą. Mano širdis apmirė. Bet Erichas atliko idealų šuolį iš devyniasdešimt aštuonių pėdų aukščio ir ramiai nusileido ant žemės. Jis buvo per drąsus, nors visiškai nenorėjo pasipuikuoti. Nieko nedarė, kad išsiskirtų iš kitų. Jam atlikti tokį šuolį atrodė pats normaliausias poelgis. Tiesiog priėmė iššūkį. O kai viskas laimingai baigėsi, buvo kuklus kaip paprastai".

Dėl įpročio tiesiai veržtis per bet kokią kliūtį per gimnastikos varžybas Erichas buvo pramintas „Laukiniu Šernu". Profesorius Bušas manė, kad ta pravardė natūraliai jam tinka: „Ši pravardė visai nebuvo įžeidžianti. Ji tiesiog apibūdino jaunuolį, per kraštus trykštantį energija bei drąsa – kupiną tų savybių, dėl kurių buvo visų gerbiamas". Kaip tik tos savybės vėliau jam padėjo išsikovoti vietą istorijoje ir ištverti tokius išbandymus, kurių Veilio im Šenbucho taikūs gyventojai neregėjo iki karo net košmariškuose sapnuose.

Pirmasis ir vienintelis Ericho meilės romanas plėtojosi taip pat be užuolankų. Korntalio aukštesniojoje mokykloje jis sutiko merginą – Ursulą Petč, kurią pamilo visam gyvenimui. Uš Petč buvo simpatiška tamsiaplaukė paauglė, iš karto patraukianti dėmesį. Erichas sakė, kad įsimylėjo ją iš pirmo žvilgsnio tą pačią dieną, kai pirmąkart pamatė. Ir nusprendė ryžtingai veikti. 1939 metų spalį Uš su savo drauge grįžtant iš mokyklos, prie jų dviračiu prilėkė Erichas. Nušokęs nuo dviračio, numetė jį į šalį, pažvelgė Uš į akis ir droviai tarė: „Aš Erichas Hartmanas". Taip prasidėjo meilė,

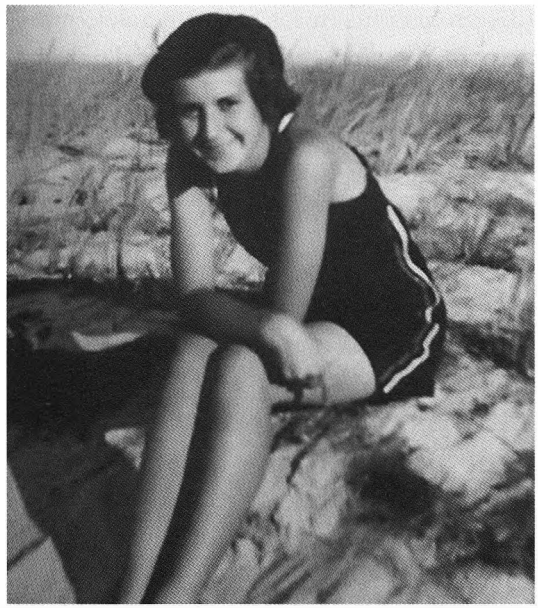

Uršula Petč – pirmoji
ir vienintelė Ericho meilė.

kuri paskui ištvėrė pačius baisiausius išbandymus. Ericho tėvai buvo susirūpinę, kad jis staiga susižavėjo mergina. Juk jam tik septyniolika metų. Dar labiau sunerimo sutuoktiniai Petčai, nes Uš vos sukako penkiolika. „Mes žinojome, kad Erichas – grobikas", – pasakė tada frau Petč. Uš tėvas, šachtų įrangos gamybos specialistas, iš pradžių taip pat buvo nepalankiai nusiteikęs, bet greitai suprato, kad jaunuolių paveikti negali. Kai Erichas parodė, jog neketina trauktis, ponas Petčas tiesiog nutraukė nelygią kovą. „Aš nusiplaunu rankas", – pasakė jis. Uš motina mėgino perkalbėti dukrą, bet tai pasirodė nelengva. Kartą Uš pasakė, kad eina į kiną su savo draugе. Taip iš tiesų ir buvo. Bet kino teatre jos laukė Erichas. Paskui jis lydėjo Uš namo ir mergina grįžo vėlokai. Frau Petč uždraudė dukrai tris mėnesius lankytis kine, nepaisant visų šviesiaplaukio vaikino, kuris ne kartą buvo atėjęs jos atsiprašyti, apgailestavimų bei įtikinėjimų. Uš bausmę kentė nepaprastai klusniai ir tik po poros mėnesių paaiškėjo, kodėl. Kad taptų tipiška gerai išauklėta ponia, Uš Štutgarte lankė šokių pamokas. Dukart per savaitę ji stropiai vaikščiojo šokti. Bet toje pačioje mokykloje ir toje pačioje klasėje mokėsi ir jos šviesiaplaukis draugas Erichas. Jie tiesiog negalėjo gyventi vienas be kito. Netrukus visi aplinkiniai suprato, kad jie vienas kitam skirti. Bet kol jų giminaičiai žavėjosi ta pirmąja meile, pasaulyje ėmė kauptis politiniai debesys.

Dar iki tol, kol Erichas galėjo pavadinti Uš savo drauge, jam teko pašalinti varžovą. Uš žavesys krito į akis aukštaūgiui tamsiaplaukiui jaunuoliui, kuris buvo už Erichą vyresnis ir visa galva aukštesnis. Bėgant metams Uš šypsodamasi jį vadino „Kazanova", taigi savotišku vokišku herojaus meilužio su nevykusiomis žandenomis variantu. Kai Erichas pasakė Uš, jog nori, kad ji būtų jo mergina ir vaikščiotų tik su juo, ši atsakė, esą, Kazanova jai skambina telefonu ir skiria pasimatymus. „Aš tai sutvarkysiu", – pažadėjo Erichas. Jis pasikvietė Kazanovą, kuris buvo aukštesnis už jį. Kazanova klausėsi Ericho priešiškai nusiteikęs. „Uš dabar mano mergina ir aš nenoriu, kad tu skirtum jai pasimatymus. Aš manau, tu supranti".

Kazanova atsainiai nusišypsojo, apsisuko ant kulnų ir pasišalino, net neparodęs, kad suprato Ericho mandagų ultimatumą. Po keleto dienų Kazanova vėl paskambio Uš ir pakvietė ją į kiną. Kai Uš pasakė apie tai Erichui, jo veidas kiek apsiniaukė, ir jis pažadėjo viską išsiaiškinti. O po poros dienų užsipuolė Kazanovą. „Įspėjau tave, kad atstotum nuo Uš", – pasakė Erichas. Ir ilgai nelaukdamas savo teises patvirtino pora smūgių – vienu į nosį, kitu – į saulės rezginį. Apdaužytas Kazanova pabėgo. Daugiau jis nedrįso kėsintis į Uš.

Nuo 1939 metų rudens Erichas ir Uš nuolat mąstė vienas apie kitą. Jų gyvenimą turtino jaunuoliškos meilės šiluma. Jaunuoliai, abejingi viskam, kas buvo aplinkui, stengėsi kiekvieną minutę būti drauge. 1939 metų rugsėjį Europą užgriuvo karas, tačiau iki 1940 metų pavasario jis Erichui ir Uš atrodė kažkas tolima ir nerealu. Bet Korntalio mokyklą baigusiam Erichui teko padaryti atsakingą sprendimą dėl savo ateities. Jis ketino tapti gydytoju ir šie planai džiugino tėvo širdį, nors dvasioje visai nejautė polinkio gydytojo profesijai. Kai, likus vos kelioms savaitėms iki aštuonioliktojo gimtadienio, baigė Korntalio aukštesniąją mokyklą, suprato, kad neišvengiamai teks tarnauti kariuomenėje. O tai Erichui reiškė viena – liuftvafėje.

Prasidėjęs karas atvėrė Erichui sudėtingą ir brangiai kainuojantį aviacijos pasaulį. Mėgėjiški skraidymai prieškarinėje Europoje buvo didelė retenybė, nes nusipirkti ir prižiūrėti lėktuvą atrodė labai nuostolinga. Sportiniai skraidymai daugumai jaunuolių liko nepasiekiama svajonė. Bet karo išvakarėse nemaža jaunuoliių tapo karo lakūnais. Visas skraidymo meistriškumo mokymo išlaidas prisiėmė valstybė. Nuo 1940 metų vokiečių naikintuvų aviacijos laimėjimai tautai ėmė daryti įspūdį. Laikraščiai mirgėjo straipsniais, pasakojančiais apie iškiliausius pilotus. Verneris Meldersas, per karą Ispanijoje išgarsėjęs kaip geriausias „Kondoro" legiono

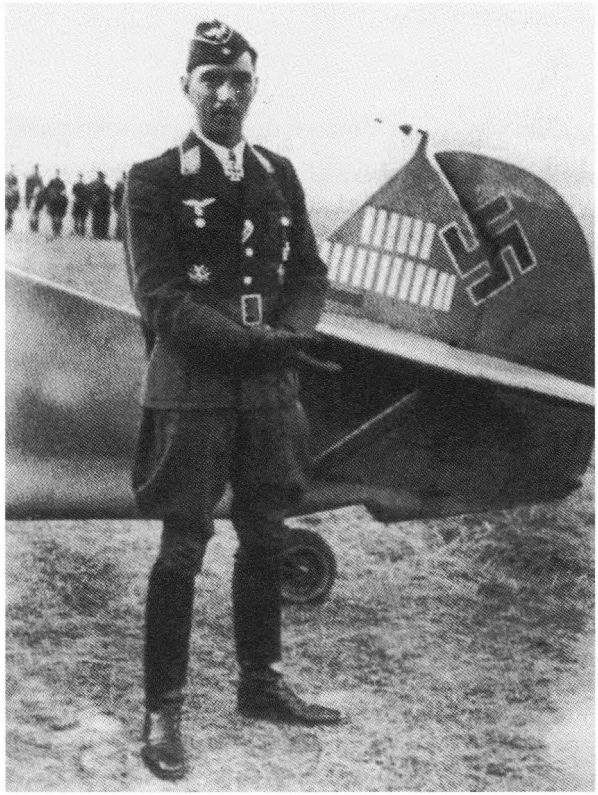

V. Meldersas Prancūzijos kampanijoje. Ant lėktuvo kylio pažymėtas numuštų priešininko lėktuvų skaičius.

Vokiečių lakūnai asai, kovų virš Vokietijos pajūrio didvyriai J. Šteinhofas ir A. Galandas.

pilotas, vėl labai sėkmingai kariavo. Johanesas Šteinhofas ir Volfgangas Falkas tapo kautynių virš Vokietijos pajūrio didvyriais, atrėmė karališkųjų oro pajėgų bombonešių antskrydžius prieš Vokietiją. Ericho vaizduotę užvaldė efektingi naikintuvų pilotų žygdarbiai. Jis nusprendė stoti į tarnybą liuftvafėje.

Tėvas, turintis humanitarinį išsimokslinimą, buvo nusivylęs sūnaus pasirinkimu. Tačiau Erichas laikė save laisvu žmogumi ir galėjo pats rinktis savo ateitį. Ericho motina suprato jo troškimą skraidyti, nes kaip tik pati vaikystėje jį paskatino to imtis. Už buvo nelaiminga, nes reikėjo skirtis su Erichu. Tačiau jau tada pritarė jo troškimui.

Daktaras Hartmanas manė, jog karas baigsis Vokietijos pralaimėjimu ir kad šis konfliktas tėvynei nieko gera nesuteiks. Tačiau tėvai rado protingą Ericho troškimų paaiškinimą. Bendras įsitikinimas, jog karas neužtruks, padėjo jiems neprieštarauti Ericho norui tapti pilotu. Jie manė, kad sūnus gali tapti profesionaliu lakūnu, o pasibaigus, kaip jie tikėjosi, trumpam karui, jam dar liks pakankamai laiko baigti ir gydytojo mokslus.

Kariškio gyvenimas Erichui pasirodė psichologiškai visai svetimas. Jis buvo laisvę mylintis jaunas žmogus, kuris ieškojo laisvės ore. Rotveilio mokykla jau atskleidė visišką Ericho antipatiją kariškam gyvenimui. Dabar tas gyvenimas tapo karčia piliule, kurią saldino tik skraidymo džiaugsmas. Įgimtas pasišlykštėjimas karine drausme paskui visiškai sugadino jam karjerą karinėse oro pajėgose: karo metu liuftvafėje ir po karo – bundesliuftvafėje. Tačiau kažkokiu stebuklu visuotinio pavaldumo atmosferoje jis įstengė išsaugoti nepriklausomą dvasią. 1940 metų spalio 15 d., kai pačios sunkiausios „Mūšio dėl Britanijos" dienos jau buvo likusios praeityje, švariai nusiskutęs Erichas Hartmanas pasirodė KOP 10-ojo mokomojo pulko kareivinėse Noikirchene, esančiame maždaug už 10 mylių nuo Karaliaučiaus. Skraidymai visiškai užvaldė jo mintis. Jis taps pilotu, jei net dėl to patektų į pragarą. Tuo metu Vokietijos KOP naikintuvų pilotų rengimo programos nebuvo veikiamos ypatingų aplinkybių. Didelės lakūnų netektys „Mūšyje dėl Britanijos" liuftvafės štabo nesuglumino. Todėl iš esmės nieko nebuvo daroma siekiant paspartinti lakūnų rengimą skraidymo mokyklose, o gamyklos nepajėgė užpildyti lėktuvų netekčių, patirtų per „Mūšį dėl Britanijos" net iki 1941 metų kovo. Kaip tik tada Erichas išvyko į Berlyno–Gatovo skraidymo mokyklą rengtis tapti lakūnu.

Nuo 1940 metų spalio buvo mokomas drausmės, rikiuotės ir pratimų su šautuvu, kas jo visiškai nedomino. Tačiau kursantai mokėsi ir specialių

Vėl žemėje. Erichas po sėkmingo nusileidimo Bf-109.

aviacijos dalykų teorinių pagrindų – aviacijos istorijos, skraidymo teorijos, taktikos, lėktuvo konstrukcijos, variklių sudėties, medžiagų atsparumo, aerodinamikos, meteorologijos. Šie dalykai Erichą labai domino. O tai padėjo prisitaikyti prie naujo gyvenimo. Skraidymų perspektyva atrodė toks patrauklus jaukas, kad jis gana lengvai įveikė pradinio rengimo mokyklos kursą.

Skraidymo rengimas, kurį jam teko išeiti Berlyno–Gatovo mokykloje, turėjo trukti beveik metus. Tai aiškiai rodė, kad liuftvafė niekur neskuba ir niekas jos nejaudina. Vėliau Rytų fronte į Ericho eskadrilę atėjo jaunų pilotų, kurie buvo skraidę mažiau nei po šimtą valandų, ir juos tuojau mesdavo į mūšį. Erichas savo pirmąjį skridimą karo lėktuvu atliko 1941 m. kovo 5 d. Tai buvo lėktuvas BT-NB. Instruktoriumi skrido feldfebelis Kolbergas. 1941 m. kovo 24 d. Erichas pirmąkart skrido savarankiškai. Kai Erichas nusileido po šio skridimo, tai buvo jo 74-asis nusileidimas lėktuvu, nors sklandytuvu tai darė šimtus kartų. Pagrindinis skraidymo rengimo kursas baigėsi 1941 m. spalio 14 d. ir jis buvo pasirengęs pradėti aukštesniojo rengimo kursą. Šis kursas truko nuo 1941 m. spalio 15 d. iki 1942 m. sausio 31 d. Po to Erichas buvo pasiųstas į Cerbsto–Anhalto naikintuvų aviacijos mokyklą. Cerbste, tarp Desau ir Magdeburgo ir dabar, Vokietijos rytinėje dalyje, susipažino su lėktuvu, kuris jam pelnė šlovę – „Messerschmitt-109". Erichas jau skraidė 17 įvairių tipų lėktuvais ir buvo pasirengęs įvaldyti sudėtingąjį Me-109.

E. Hartmanas lėktuvo kabinoje – skrenda iš Cerbsto į Beblingeną.

„Meseršmitas" Bf-109 (Me-109) skrydyje.

Kiekvienas jaunas vokiečių pilotas svajojo skraidyti šia legendine mašina. Išsvajotasis Me-109 {1} turėjo galingą variklį ir skraidyti juo atrodė tikras malonumas. Vienas iš Ericho instruktorių Cerbste buvo leitenantas Hohagenas, buvęs Vokietijos pilotažo čempionas. Jis išmokė savo kursantus daugelio aukštojo pilotažo paslapčių. Šias žinias Erichas panaudojo tolimoje ateityje ir visiškai neteisingai pritaikė artimiausioje ateityje. Išmokęs taktinio manevravimo ir lėktuvo valdymo, 1942 metų birželį jis pradėjo patį svarbiausią karo lakūnui – šaudymo – kursą.

Neabejotina, kad Erichas Hartmanas buvo snaiperis iš prigimties. Tačiau yra skirtumas tarp jo paties oro šaudymo rezultatų kuklaus įvertinimo ir amžininkų nuomonės. Jis sakė, kad niekada nemokėjo šaudyti iš didelio nuotolio, o tokie prityrę asai kaip Krupinskis, kurie matė Erichą mūšyje Rytų fronte, kalbėjo, kad jis buvo tikras tokio šaudymo meistras. Pačioje kovos kelio pradžioje Erichas, užuot šaudęs iš didelio nuotolio, atakuodavo iš mažiausio atstumo. Todėl jo šaudymo taiklumas iš didelio nuotolio buvo retai bandomas. Bet skraidymo mokykloje tuojau išaiškėjo jo snaiperiški gebėjimai.

1942 metų birželio 30 d. per pirmąsias šaudymo pratybas Erichas paleido 50 šūvių į kūgį iš 7,62 mm kalibro kulkosvaidžio skrisdamas Me-109D ir 24 kulkos pataikė. Bet kas, kuris žino, kaip rengiami lakūnai, pripažįsta, jog tai puikus laimėjimas. Daugeliui geriausių liuftvafės asų prireikdavo

mėnesių, kad pasiektų kažką panašu. Ericho draugui Batcui {2} mokytis šaudyti teko kelerius metus. Snaiperio akis – pati svarbiausia naikintuvo piloto laimėjimų sąlyga. Erichas Hartmanas buvo vienas iš tų retų žmonių, kurie iš prigimties turi šį talentą. Jiems nereikia ilgai ir kankinamai sėlinti prie taikinio. Visas naikintuvo piloto mokymo kursas buvo ilgas ir sunkus.

Kai 1942 metų kovo 31 d. Erichas gavo leitenanto laipsnį, manė, kad visiškai jį užsitarnavo. Net nusprendė užsiauginti plaukus kaip iš mokyklos atostogų paleistas berniūkštis. 1942 metų rugpjūčio 24 d., dar mokydamasis aukštesniuosiuose oro šaudymo kursuose Gleivice, Erichas nuskrido į Cerbstą ir pademonstravo virš aerodromo kai kuriuos leitenanto Hohageno triukus. Jis raizgė mirties kilpas ir aštuoniukes, o kai skrido atgal į Gleivicą, tai iš jaudulio surengė oro šou atlikdamas nuotykių filmo numerį. Jis perskrido aerodromą 30 pėdų aukštyje aukštyn ratais. Žiūrovai stovėjo išvertę akis iš baimės ir susižavėjimo.

Tačiau kai Erichas nusileido, jį pasitiko Gleivico bazės vadas. Vaikinas buvo smarkiai išbartas ir gavo savaitę namų arešto. Taip pat buvo nubaustas – neteko 90 dienų dviejų trečdalių algos. Taigi oro šou jam brangiai kainavo. Tas rizikingas išpuolis parodė, kad Ericho impulsyvumo, kurio negalėjo įveikti mokyklos mokytojai, galutinai neišgujo ir karinė drausmė. Ši beprotiška akrobatika rodė tam tikrą nesubrendimą, o tai vadus fronte vertė Hartmanui nepatikėti per didelės atsakomybės. Tačiau ta bausmė {3} turėjo ir teigiamą pusę.

Vėliau Erichas šį incidentą prisimindavo be gailesčio: „Namų arešto savaitės man išgelbėjo gyvybę. Aš turėjau atlikti šaudymo pratybas po pietų. Kai buvau areštuotas, tuo pačiu lėktuvu skrido mano kambaro draugas. Netrukus po pakilimo pakeliui į poligoną sugedo variklis. Pilotas buvo priverstas leistis avariniu būdu šalia Hindenburgo–Katovicų geležinkelio. Leisdamasis jis žuvo".

Ericho impulsyvumas turėjo dvi puses ir vertėtų į jas žvelgti teisingai. Iš pradžių tai trukdė jo kaip kariškio karjerai. Kai Erichas baigė mokymo kursą, visuose frontuose trūko naikintuvų pilotų. Pakeliui į Rytų frontą jis galėjo praleisti tris atostogų dienas namie Veilyje im Šenbuche.

Ericho išleistuvių į frontą proga buvo surengtas atsisveikinimo vakarėlis. Išlydėti jaunojo piloto susirinko Ericho tėvų draugai. Tėvas su kitais vyrais slėpė savo pasididžiavimą ir pasitikėjimą, o motinos tik tyliai verkė. Erichui daugiau niekada gyvenime neteko dalyvauti tokiuose tyliuose vakarėliuose. Visiems, kurie susirinko, jis buvo į mūšį vykstantis didvyris. Užtat vidinis jausmas sakė, kad jis atlieka tarsi savižudybę – tokio nemalonaus su baime sumišusio jausmo anksčiau nepatyrė.

E. Hartmanas ir Už atsisveikina išvykdamas į karą.

Tą vakarą įvyko ir dviejų įsimylėjėlių atsisveikinimas: „Aš noriu tave vesti Už, kai baigsis karas. Ar manęs lauksi?"

„Taip, Erichai, aš lauksiu".

Tamsiaplaukė Už iš tiesų laukė. Ji laukė kur kas ilgiau, nei ketina laukti bet kuri moteris. Kitą dieną Erichas traukiniu išvyko į Krokuvą, esančią už 145 mylių į pietus nuo Varšuvos. Ten buvo didelė liuftvafės užnugario bazė, skirta tenkinti Rytų fronto poreikiams. Jau iš ten Erichas turėjo vykti į savo dalinį – 52-ąją eskadrą, JG-52. Jis buvo karštas jaunuolis, kuris veržėsi į mūšį. Tačiau Rusijos šalčiai ataušindavo ir ne tokius karštuolius. Bet tame šaltyje Erichas užsigrūdino ir įgijo patirties, kuri leido jam tapti geriausiu pilotu pasaulyje.

< JG-52 eskadrilė Rytų fronte.

Fon Bonino grupės technikai prie Bf-109.

3 skyrius

KARE NAIKINTUVO PILOTUI PATS SVARBIAUSIAS DALYKAS – PASIEKTI PIRMĄJĄ PERGALĘ BE PERNELYG DIDELIŲ SUKRĖTIMŲ.
PULKININKAS
VERNERIS MELDERSAS

Į KARĄ

Krokuvoje esančios liuftvafės Rytų fronto tiekimo bazės vadas nustojo žiūrinėti krūvą pareikalavimų raštų ir pakėlė galvą. Pažvelgė į keturis naujai iškeptus leitenantus, atsiųstus į JG-52: „Aš neturiu pareikalavimų atsarginiams lėktuvams JG-52, todėl jūs negalite skristi į Maikopą Me-109. Turiu keletą Ju-87, kuriuos reikia perskraidinti į Mariupolį Azovo jūros šiauriniame krante. Iš ten lengvai pasieksite Maikopą".

Leitenantai Hartmanas, Volfas, Štibleris ir Merčatas susižvalgė ir sutikdami linktelėjo. Erichas niekada neskraidė pikiruojamuoju bombonešiu Ju-87, tačiau bet koks lėktuvas yra lėktuvas. Jis nebijojo pakilti į orą nei Ju-87, nei kokiu kitu paukšteliu. Po kelių minučių Erichas jau ropštėsi į pikiruojamojo nepažįstamą kabiną.

Pagrindiniai valdymo įrankiai apskritai buvo tokie patys kaip ir Me-109. Lėktuvas buvo didesnis ir lėtesnis, šiek tiek skyrėsi prietaisai. Erichas įjungė variklį ir viską patikrino. Volfas, Štibleris bei Merčatas padarė tą patį ir liko patenkinti. Erichas nukreipė „Štuką" kilimo tako link.

Skraidymų vadovas lūkuriavo mažoje medinėje trobelėje šalia starto zonos. Erichui reikėjo šią trobelę aplenkti. Jis spustelėjo kairįjį stabdį norėdamas apvažiuoti skrydžių valdymo centrą. Lėktuvas neklausė. Erichas stuktelėjo į abiejų stabdžių rankenas. Erichui keikiant netvarkingus stabdžius, pikiruojamasis toliau riedėjo tiesiai į trobelę. Lakūnas pamatė, kaip karininkas lyg kulka išlėkė iš trobelės ir tuojau į ją įvažiavo lėktuvas. Pasigirdo garsus traškesys ir Ju-87 propeleris pradėjo draskyti trobelę į šipulius. Į orą lėkė sulamdyti popieriai ir medienos nuolaužos. Oro srovė jas tarsi sniego dribsnius per pūgą mėtė ant kabinos. Erichas išjungė variklį ir susigėdęs iššoko iš kabinos, norėdamas nustatyti, kas yra sugadinta.

Buvo likusi vos pusė propelerio, styrojo tik dvi aštuoniolikos colių ilgio nuolaužos. Skridimų valdymo centras tapo dvigubai žemesnis. Dokumentai

ir žurnalai virto smulkiais skutais. Apstulbintas skraidymų vadovas nebylus sėdėjo tarp nuolaužų. Karininkai ir kareiviai, vadovaujami išbalusio kaip numirėlis bazės vado, iškurnėjo iš patalpų pažiūrėti, kas nutiko. Vos nealpdamas Erichas stovėjo nukarusiomis rankomis ir raudonomis ausimis. Priėjęs bazės vadas buvo pasirengęs kaip reikia duoti pylos, bet jį tuoj išgelbėjo vienas iš jaunųjų draugų. Antrasis iš keturių į Mariupolį pasiųstų pikiruotojų leidosi su stringančiu varikliu vilkdamas paskui save dūmų uodegą. Tiesiog įsiutusio Ju-87 bazės vado panosėje palietė žemę, šoktelėjo... ir tada nepritykęs pilotas spustelėjo stabdžius. Lėktuvas kniubo nosimi ir taip pastiro užvertęs aukštyn uodegą. Antrasis jaunas pilotas nusiminęs išsiropštė iš lėktuvo ir nieko nesuprasdamas tik spoksojo į jį. Išgąsdintas nuniokojimo, kurį sukėlė tie snargliai, bazės vadas nusprendė, kad jiems reikia skristi į Maikopą transporto lėktuvu Ju-52, kurį valdys kas nors kitas.

Ju-52 viduje dėl variklių keliamo triukšmo nebuvo galima susikalbėti, tad Erichas įsitaisė uodegoje tarp šaudmenų dėžių, atsarginių dalių, benzino kanistrų ir nusprendė pasklaidyti dviejų dienų senumo Berlyno laikraštį, kurį jis rado tarp krovinio. Pranešimai iš fronto buvo optimistiški. Leningradas apgultas, vokiečių kariuomenė toliau šturmavo Stalingradą. Vyko puolimas Kaukaze, kur dabar keliavo Erichas, ir greitai turėjo būti užimtas Baku su neišsemiamomis naftos atsargomis. Bent jau taip žadėjo daktaras Gebelsas. Pranešimai apie oro mūšius Rytų fronte rodė, kad jie vyksta sovietų teritorijos gilumoje, įsiveržus į ją bent 750 mylių.

Iš Rytų fronto grįžę pilotai susižavėję pasakojo apie JG-52 ir jos geriausius asus. Naikintuvų eskadra, į kurią vyko Erichas, pelnė didelę šlovę. Kadangi Erichas dar nė karto nesusitiko su priešu mūšyje ir mintis dėl

O. Hasas, D. Hrabakas, H. Trautloftas ir B. Šultenas poilsio valandėlę. Rytų frontas.1942 m. kovas.

Ju-87 avarijos badė sąmonę tarsi šviežia rakštis, jis labai skaudžiai jautė patirties stoką. Nervinė įtampa dar sustiprėjo, kai Ju-52 ėmė leistis Maikope, kuris buvo už 250 kilometrų į šiaurės vakarus nuo Elbruso. Maikope buvo JG-52 štabas.

Eskadrilės adjutantas jau laukė jaunųjų pilotų. Kapitonas Kiulis buvo neaukštas tvirtas vyras, apsivilkęs gerai išlygintu munduru ir nublizgintais batais. Jis tiesiog buvo įkūnyta „štabo karininko" samprata. Kiulis perskaitė pavardžių sąrašą. „Jūs visi eisite su manimi, – pasakė jis. – Prieš išvykdami į savo eskadriles, kurios bazuojasi kituose aerodromuose, turite susitikti su pulkininku Hrabaku, eskadros vadu". Kapitonas Kiulis nuvedė juos į požeminį bunkerį. JG-52 štabas buvo tiesiog didžiulė lapės ola. Ant vienos sienos kabojo žemėlapis. Dvi bombų dėžės atstojo stalus, ant kurių stovėjo telefonai. Prie tų stalų sėdėjo budintis karininkas ir du kareiviai. Patalpos kampe sėdėjo pora radistų. Vienas operatorius pildė vykstančių eskadros radijo pokalbių žurnalą, kitas klausėsi rusų pokalbių. Kėdes atstojo 20 mm sviedinių dėžės.

Atmosfera buvo niūri ir dalykiška. Viskas čia sukosi aplink neaukštą kresną žmogų praretėjusiais šviesiais plaukais – pulkininką Dytrichą Hrabaką. Erichas iš karto pastebėjo skirtumą tarp eskadros vado ir jo adjutanto. Hrabako munduras buvo suglamžytas ir purvinas, ant kelnių matyti tepalo dėmių. Batai aplipę sudžiūvusiu purvu, seniai neregėję šepečio. Tokių pulkininkų Erichui iki šiol nebuvo tekę matyti. Užnugaryje, mokomosiose

< Pikiruojamasis bombonešis „Junkers" Ju-87 po nesėkmingo nutūpimo.

D. Hrabakas – JG-52 eskadrilės vadas.

bazėse, pulkininkai atrodė pusiau dievai ir paprastai vilkėjo idealiai atrodančius mundurus. Hrabakas buvo visai kitoks pulkininkas ir ne tik dėl munduro.

Jis kalbėjo ir vaikščiojo švelniai, neskubėdamas. Spausdamas jauniesiems pilotams rankas, tiesiai į kiekvieną žvelgė skvarbiomis mėlynomis akimis. Erichas pajuto staiga atsiradusį vidinį ryšį su Hrabaku. Kai tik eskadros vadas paaiškino vadovybės sudėtį, Erichas pamatė, kad šis – visai ne senųjų laikų rikiuotės tarnybos karys, o prityręs ir protingas profesionalas. Tai buvo kaip tik to tipo karininkas, kurį galima sutikti fronte, tikras senas oro tigras. {4} Erichas suprato, kad jam patiks tarnauti drauge su tokiu žmogumi.

„Pradėti tobulėti liuftvafėje, – pasakė Hrabakas, – vadinasi, kaip galima greičiau išmokti skraidyti naudojantis galva, o ne raumenimis".

Eskadros vadas turėjo daugiau kaip šešiasdešimt patvirtintų pergalių, ant jo kaklo kabojo Geležinio kryžiaus Riterio kryžius. Tai, ką jis dabar sakė Erichui ir jo draugams, skraidymo mokyklose neteko girdėti.

„Iki šiol visas jūsų mokymas buvo nukreiptas į lėktuvo valdymą skrendant, tai yra į tai, kad jūsų raumenys būtų priversti pajungti savo valiai skrendantį lėktuvą. Norėdami išgyventi Rusijoje ir tapti vykusiais naikintuvų pilotais, privalote tobulinti savo mąstymą. Žinoma, turite visada veikti agresyviai, kitaip jums nesiseks. Tačiau agresyvią dvasią reikia tramdyti viską gerai apmąstant ir įvertinant. Skraidykite galva, o ne raumenimis..." Staiga Hrabako šneką nutraukė su racija sujungtas garsiakalbis. Ir, Erichui girdint, prasidėjo tipiška naikintuvo piloto fronto drama. „Atlaisvinkite taką. Mane pašovė. Aš matau aerodromą ir iš karto leisiuosi..." Akimirksniu buvusiuosius bunkeryje užvaldė įtampa. Paskui vėl prabilo racija. „Prakeikimas! Maniau, kad pasieksiu. Mano variklis dega..."

Erichas, Hrabakas ir kiti pilotai naujokai iššoko iš bunkerio kaip tik tuo metu, kai budintis karininkas leido raudoną raketą norėdamas atlaisvinti aerodromą. Leidosi Me-109 vilkdamas paskui save ilgą tirštų dūmų debesį. Naikintuvo važiuoklė buvo išskleista ir pilotas, trūktelėjęs valdymo rankeną į save, privertė pašautą lėktuvą sklandžiai nutūpti. Mašina pariedėjo keletą jardų, bet tada važiuoklė lūžo ir nukrito. Degantis ir dūmijantis Me-109 pakrypo kairėn ir rėžėsi į žemę su baisiu trenksmu. „Tai Krupinskis!" – šūktelėjo kažkas. Avarinė komanda puolė gesinti gaisro, bet tada pradėjo sproginėti „Meseršmito" šaudmenys. Trasuojamosios kulkos ir patrankų sviediniai švilpdami skriejo į visas puses. Erichas stovėjo kaip įkastas stebėdamas baisų spektaklį. Staiga tiesiog per dūmų kamuolius pasirodė iš to pragaro ištrūkęs pilotas. Jo išsigelbėjimas atrodė tikras stebuklas. Avarinės komandos sunkvežimis atvežė jį ten, kur stovėjo eskadros vadas.

Pilotas buvo aukštas jaunuolis. Jis, žengdamas prie Hrabako, plačiai šypsojosi, nors veidas buvo išbalęs. „Patekau į zenitinių pabūklų ugnį štai už šitų prakeiktų Kaukazo kalnų", – pasakė jis Hrabakui. „Krupinski, šiandien vakare mes atšvęsime jūsų antrąjį gimtadienį", – pažadėjo eskadros vadas. Hrabakas atsisuko į stovinčius išsižiojusius naujuosius pilotus. Krupinskio išvaizda jiems kėlė siaubą, o jo nuostabus išsigelbėjimas nuo žūties vertė drebėti. „Kiekvieną kartą, kai kas nors nutinka, – pasakė Hrabakas, – taip pagerbiame pilotą. Tada švenčiame jo gimtadienį, nes jis gimsta iš naujo". „O kaip elgiatės, jei pilotas žūsta? – paklausė Erichas. „Tada prageriame jo kailį, kad viską greičiau užmirštume".

Erichui padarė didžiulį įspūdį susitikimas su dviem liuftvafės naikintuvų aviacijos oro tigrais. Jam patiko neformali maniera ir jų elgesio tiesumas. Po dviejų dienų, 1942 metų spalio 10-ąją, jis buvo priskirtas III/JG-52 {6}, kurios štabas įsikūrė mažame Soldatskajos kaime, Tereko upės pakrantėje. Jis vėl sėdo į transporto lėktuvą Ju-52, kuriuo pasiekė galutinį kelionės į karą punktą. Krupinskio avarija ir Hrabako pamokymai jam įsirėžė atmintin visam laikui.

Kol transporto lėktuvas skrido į pietus, Erichas žavėjosi dešinėje matomo Elbruso grožiu. Jo snieguota viršūnė akinamai spindėjo saulėje. Iškilęs daugiau kaip 18 000 pėdų Elbrusas atrodė įspūdingai, tarsi koks sargybinis netoli Juodosios jūros rytinio kranto. Iš kairės, kiek akys užmato, driekėsi plokščios lygumos. Kai sunkus lėktuvas ėmė leistis, Erichas šiaurės rytuose šalia mažyčio kaimelio pastebėjo aerodromą. Jį juosė begaliniai

H. fon Boninas (*Hubert von Bonin*) – 52-osios eskadrilės 3-iosios grupės vadas. Ką tik grįžęs iš skrydžio, kuriame pasiekė 30-ąją pergalę.

saulėgrąžų ir moliūgų laukai. Puiki vietelė, pamanė Erichas. Karą čia priminė tik maždaug šešiasdešimt Me-109 tamsūs siluetai aerodrome – žolės ruoželyje su eilėmis sustatytomis palapinėmis pilotams ir technikams.

Grupės III/JG-52 štabas buvo įkurdintas Soldatskajoje tokiame pačiame požeminiame bunkeryje, kaip ir tas, kuriame Erichas susitiko su Hrabaku. Kai Hartmanas drauge su kitais papildymo pilotais įėjo į bunkerį, juos pasitiko aukštas žmogus į viršų sušukuotais tamsiais plaukais. Apžvelgė atvykusiuosius ir jo mažas pailgas veidas pragiedrėjo. „Labas, nekalti vaikeliai! – prabilo. – Aš grupės vadas majoras fon Boninas. Hartmanas ir Merčatas skiriami į 7-ąją eskadrilę, Štibleris ir Volfas – į 9-ąją. Na, tai kokių naujienų man atnešėte iš namų?"

Erichas tuojau pažino dar vieną seną oro tigrą. Tokios rūšies žmonių skraidymo mokyklose nesutiksi. Jo munduras taip pat buvo sulamdytas, kelnės nelygintos ir ištepliotos, o batai galėjo išversti iš koto bet kurį puskarininkį. Fon Boninas taip pat kėlė idėjas, kurių nemokė lakūnų mokyklose.

Tai buvo naikintuvų aviacijos veteranas. Pradėjęs skraidyti „Kondoro" legione Ispanijoje fon Boninas ten numušė keturis lėktuvus. Dar devynis numušė skraidydamas JG-26 per „Mūšį dėl Britanijos". Daugiau kaip keturiasdešimt lėktuvų jis sunaikino Rytų fronte. Šis trisdešimt dvejų metų vyras buvo laikomas labai protingu naikintuvų padalinio vadu. Erichui jo kalba patiko: „Čia vertinamos tik oro pergalės, o ne laipsniai ir kiti panašūs

niekai. Žemėje mes laikomės griežtos karinės drausmės. Tačiau ore kiekvienai grandžiai vadovauja pilotas, pasiekęs daugiausia pergalių, labiausiai patyręs ir sumanus. Ši taisyklė taikoma visiems be išimties, taip pat ir man. Jei aš skrisiu su puskarininkiu, pasiekusiu daugiau pergalių, porai vadovaus jis. Tai pašalina visus pilotų klausimus, kuris skris vedančiuoju. Ši taisyklė net nesvarstoma. Įskaitomos tik pergalės. Ore, mūšyje jūs prišnekėsite visokių niekų, net keiksitės taip, kad to žemėje neišdrįsite pakartoti, ypač girdint vyresniajam karininkui. Įtemptoje mūšio aplinkoje tai tiesiog neišvengiama. Tačiau visa, kas be komentarų vyksta ore, reikia nedelsiant užmiršti, kai tik nusileidžiate. Jūs, jaunieji leitenantai, skraidysite daugiausia su puskarininkiais {7}. Jie bus ore jūsų vedliai. Ir neduok, Dieve, jei sužinosiu, kad nevykdėte jų įsakymų ore tik dėl laipsnių skirtumo".

Fon Boninas puikiai žinojo, ką šneka. Kitą mėnesį Erichas išgirdo per radiją sėkmingai kovojančio ir sumanaus piloto leitenanto Grislavskio pokalbį su savo vedamuoju majoru fon Boninu. Jie kovėsi sunkiame mūšyje su grupe I-16. Grislavskis nervinosi, o fon Boninas neatsakinėjo į jo įsakymus. „Jei nenori manęs klausyti, pabučiuok man į subinę!" – bliovė Grislavskis į mikrofoną. Jokio atsakymo. „Tu, prakeiktas kekšės sūnau..." –

Vokiečių lakūnas asas A. Grislavskis (A. Grislawski) prie savo lėktuvo Messerschmitt Bf-109G-6.

toliau plūdo savo vadą leitenantas. Kai jie nusileido, majoras fon Boninas šypsodamasis paaiškino Grislavskiui, kad girdėjo jo instrukcijas, tačiau negalėjo atsakyti, nes neveikė siųstuvas. „O dabar, kai mes žemėje, turbūt sutiksi, jog tavo užpakalis per daug purvinas, kad jį bučiuočiau". Visi pilotai linksmai žvengė, o Grislavskis ėmė atsiprašinėti savo vadą, bet to nė nereikėjo. Fon Boninas gyveno pagal savo paties nustatytas taisykles.

Kai jis baigė informacinę paskaitą, Erichui atrodė, kad yra panašesnis į vyresnįjį brolį negu į vyresnįjį karininką. Jis skleidė pasitikėjimo, palaikymo ir draugystės jausmą. Tai nebuvo gryni formalumai ar gudrus vado triukas. Erichas suprato, kad yra pasirengęs sekti paskui majorą Boniną net į pragarą. Kai jauni pilotai atvyko į 7-ąją eskadrilę, Erichas sutiko mažą juodaplaukį žmogų, kuriam liko dėkingas visą likusį gyvenimą, – vyresnįjį feldfebelį Eduardą „Paulį" Rosmaną. Rosmanas kaip lakūnas atrodė visiškai neįtikimo tipo žmogus. Artistiškas temperamentas, išskirtinis geranoriškumas ir puikus tikro dainininko balsas. Leitenantui Hartmanui reikėjo skristi Rosmano vedamuoju.

Žemėje Rosmanas buvo tikras linksmuolis, juokdarys ir vėjavaikis. Jo temperamentas buvo toks, kad, žiūrėk, čia jis bobiškai rauda dėl draugo mirties, čia kaip laukinis kvatoja išgirdęs riebų juokelį. Rytais keldamasis iš patalo jis niūniavo dainas. Dažnokai Rosmanas dainavo ir prieš guldamasis. Be to, ramino besivaidijančius pilotus, pašalindavo įtampą linksmais pokštais. Jis buvo toks tolimas chrestomatinio kovotojo pilotažininko paveikslui, kiek tai apskritai pilotui įmanoma. Kaip Erichas pastebėjo, Rosmanas nebuvo pilotažininkas. Tačiau linksmuolis Rosmanas, pakilęs į orą, virsdavo griežtu ramiu mokytoju. Tie dalykai, kuriuos jis sužinojo iš savo mažojo mokytojo, leido jam pakilti į pačią labai slidžių laiptų viršūnę. Kai kiti eskadrilės pilotai, seni kovotojai ir daugiausia storžieviai, išgirdo, kad Erichas paskirtas Rosmano vedamuoju, visi kumščiais stukseno jam į nugarą: „Paulis puikus žmogus, Hartmanai. Jis snaiperis, turintis daugiau kaip aštuoniasdešimt pergalių ir visada grįžta namo su savo vedamuoju. Su Pauliu tu būsi saugus".

Dvi dienas Erichas visose pakampėse tik ir girdėjo, koks puikus žmogus yra Rosmanas. Jis tai išgirdo taip pat iš kitos nuostabios asmenybės, kurios darbas prisidėjo prie Ericho kaip naikintuvo piloto laimėjimų. Taip sakė ir jo mechanikų grupės vadas puskarininkis Heincas Mertensas. Erichas sutiko Mertensą netrukus po atvykimo į 7-ąją eskadrilę ir tarp jų iškart užsimezgė glaudus ryšys.

Fronto bičiuliai. Mechanikas Heincas ir lakūnas Erichas M-109 kabinoje.

Kresnas tamsiaplaukis Mertensas buvo grynas individualistas. Per susitikimą jis žvelgė Erichui tiesiai į akis. Šiam patiko savimi pasitikintis mechanikas, o mechanikui patiko pilotas. Štai kaip dabar prisimena šį susitikimą su dvidešimt dvejų metų blondinu laimingas Diuseldorfo gyventojas Heincas Mertensas: „Aš negalėjau įsivaizduoti simpatiškesnio jauno naikintuvo lakūno. Visas karinis personalas, kaip ir aš, jį labai pamėgome. Pirmieji žodžiai, kuriais jis kreipėsi į mane per susitikimą, buvo: „Dabar mes kas rytą susitiksime per pusryčius". Jis pasakė, kad planuosime dieną ir pasistengsime tą planą įvykdyti. Jis atrodė labai jaunai, panašus į berniūkštį, tačiau savo reikalą išmanė puikiai. Nuo to laiko be savo priežiūros aš niekam neleidau prisiliesti prie jo lėktuvo. Ir buvome drauge nuo tos dienos iki pačios karo pabaigos".

Jei kas nors Mertensui atrodė ne taip, kaip reikia, jis dažnai ištardavo žodelį „Gebimmel" (varpų skambesys). Erichui atrodė labai smagu, kad jo vyresnysis technikas taip prie jo prisirišęs, ir praminė Mertensą „Bimeliu" („Skambučiu"). Pravardė prigijo. Erichui didžiulį įspūdį padarė susitikimai su Hrabaku ir fon Boninu, įkvepiantis Krupinskio pavyzdys, šilti santykiai su Bimeliu ir Rosmanu. Jis atkakliai veržėsi į padangę, kad parodytų, ko vertas. Ir 1942 metų spalio 14-ąją atliko pirmąjį kovinį išskridimą, būdamas Rosmano vedamuoju.

E. Hartmanas ir Heincas „Bimelis" Mertensas (*Heinz „Bimmel" Mertens*).

Vos naikintuvų pora spėjo pakilti ieškoti priešo tarp Grozno ir Digorio, kai prabilo racija. „Šeši naikintuvai ir trys Il-2 apšaudo kelią greta Prochladno. Aptikti juos ir atakuoti".

Visas įsitempęs Hartmanas sekė paskui Rosmaną 12 000 pėdų aukštyje, kai jie skrido išilgai Tereko upės Prochladno link. Štai kaip jis pats pasakoja savo pirmojo mūšio istoriją: „Po 15 minučių skridimo ausinėse sutarškėjo Rosmano balsas: „Dėmesio, 11 valanda, žemiau. Banditai. Laikykis šalia manęs, atakuosime". Aš žvilgtelėjau žemyn norėdamas pamatyti lėktuvus, kuriuos minėjo Rosmanas. Bet nieko nepamačiau. Tada prisigretinau prie lyderio, laikiausi per 100 pėdų už jo ir mes pradėjome pikiruoti. Vis dar nemačiau priešo lėktuvų. Nusileidome iki 5000 pėdų ir dideliu greičiu skrisdamas horizontaliai kiek aukščiau priešais save pirmąkart pamačiau du tamsiai žalius lėktuvus. Jie buvo maždaug už 1000 pėdų nuo mūsų. Mano širdis suspurdėjo. Pirmoji mintis buvo pamėginti numušti savo pirmąjį lėktuvą. Dabar! Ši mintis užvaldė mane. Aš paleidau variklį visa galia ir aplenkiau Rosmaną, kad anksčiau jo užimčiau šaudymo poziciją. Greit artėjau prie priešo ir iš 300 jardų nuotolio ėmiau šaudyti. Buvau sukrėstas, kai pamačiau, kad mano šūvių trasos driekiasi per aukštai ir nukrypusios kairėn. Nė vieno pataikymo. Tiesiog nieko neįvyko. Taikinys didėjo taip

greit, kad tik paskutinę akimirką spėjau išvengti susidūrimo. Staiga pasijutau iš visų pusių apsuptas tamsiai žalių lėktuvų ir jie visi sukosi mano pusėn ketindami numušti... MANE! Mane apėmė neviltis. Atsiskyriau nuo savo vedančiojo. Šoviau aukštyn ir pralindau pro ploną debesų sluoksnį. Viršuje maloniai švietė ryški saulė, o aš buvau likęs visai vienišas. Bet man šiek tiek palengvėjo. Netrukus ausinėse pasigirdo Rosmano balsas. „Nesinervink. Aš stebiu tavo uodegą. Pamečiau, kai pralindai pro debesis. Leiskis žemyn, po debesimis ir aš tave rasiu". Tas balsas skambėjo tiesiog nuostabiai ramiai. Aš stumtelėjau vairo rankeną priekin ir pranirau per debesų sluoksnį. Kai atsidūriau apačioje, pamačiau lėktuvą maždaug už 1500 jardų nuo savęs. Jis skrido paskui mane. Ėmiau panikuoti. Mečiausi žemyn ir pasukau į vakarus išilgai upės pranešdamas Rosmanui, jog mane persekioja nežinomas lėktuvas. Atsiliepė jis ramiu tvirtu balsu: „Pasuk į dešinę, kad galėčiau prisiartinti prie tavęs". Pasukau dešinėn, bet nežinomas lėktuvas užkirto man kelią ir pavojingai artėjo. Mane vėl apėmė panika. Paleidau lėktuvą visa galia, mečiausi žemyn ir virš medžių viršūnių visu greičiu lėkiau į vakarus. Girdėjau Rosmaną per radiją, bet jo žodžiai buvo iškreipti ir neaiškūs. Su ūžesiu skridau atgal prispaudęs galvą prie pečių ir kiek galėdamas užsiglaudęs už šarvuoto sėdynės atlošo.

E. Rosmanas (*E. Roßmann*) antras iš kairės. Eskadrilė JG-52.

Mane sukaustė mirtinas siaubas. Laukiau, kad štai pasipils priešo sviedinių ir kulkų smūgiai į mano lėktuvą. Kai išdrįsau apsižvalgyti, tas lėktuvas vis dar mane vijosi. Skridau toliau ir su palengvėjimu pastebėjau, kad atitrūkau nuo persekiotojo. Vėl išgirdau neaiškų Rosmano balsą, bet iš džiaugsmo, jog išsivadavau nuo persekiojimo, beveik nieko nesupratau. Šiek tiek pakilęs pamėginau susivokti, kur esu. Vienas aiškus orientyras – Elbruso kalnas – stūksojo man iš kairės. Bet buvo jau per vėlu. Raudonai sumirksėjusi degalų rodyklė pranešė, kad benzino liko vos penkioms skridimo minutėms. Tai buvo pačios trumpiausios minutės mano gyvenime. Paskui variklis sučiaudėjo, sukosėjo ir nutilo. Lėktuvas sklendė žemyn. Buvau 1000 pėdų aukštyje. Mačiau siaurą kelią, kuriuo traukė karinės kolonos. Lėktuvas pradėjo kristi kaip akmuo. Aš išlyginau jį ir nutūpiau pilvu sukeldamas siaubingą dulkių debesį. Tada atsidariau švieslangį ir, praėjus ne daugiau kaip dviem minutėms, mane apsupo vokiečių pėstininkai. Nusileidau maždaug už dvidešimt mylių nuo savo Sodatskajos bazės, į kurią buvau nugabentas sunkvežimiu".

Erichui teko išklausyti garsų ir kandų majoro fon Bonino pamokslą. Fon Boninui rūgščiai raukantis, prityręs Rosmanas surengė Erichui elementarios taktikos paskaitą. Per pirmąjį savo kovinį išskridimą leitenantas Hartmanas nusižengė tiesiog visoms taisyklėms. Jis padarė šias taktikos klaidas:

1. Be įsakymo atsiskyrė nuo vedančiojo.
2. Įsibrovė į vedančiojo ugnies liniją.
3. Pakilo virš debesų sluoksnio.
4. Klaidingai palaikė vedantįjį priešo lėktuvu. „Priešas", kurį jis apšaudė nusileidęs per debesis, buvo Rosmanas.
5. Negebėjo įvykdyti Rosmano įsakymo ir prisijungti prie jo.
6. Neteko orientacijos.
7. Pražudė savo lėktuvą nepadaręs priešui jokios žalos.

Paskui majoras fon Boninas susikrimtusiam Erichui pasakė, kad už tuos skraidymo drausmės pažeidimus jam skiriama bausmė trejetą dienų padirbėti mechaniku. Tad kitas tris dienas atgailaujantis jaunasis nusidėjėlis darbavosi su motoristais ir ginklininkais. Gana nešlovinga pradžia būsimajam asų asui.

Jis atliko dar keletą išskridimų su Rosmanu. Rosmanas buvo sužeistas į ranką ir tiesiog negalėjo kaip kiti JG-52 tigrai sukti oro karuselės. Išradingasis Rosmanas sukūrė savo taktiką. Erichas iš karto pamatė, kad ji kur

kas geresnė negu varginanti ir pavojinga karuselė. Rosmanas buvo naikintuvo pilotas, kuris „skraidė galva“. Jo arkliuku tapo netikėtos atakos.

Erichas pastebėjo, kaip prieš atakuodamas Rosmanas lūkuriuoja. Jis turėjo pamatyti savo priešą ir šiek tiek luktelėti, kad greit įvertintų situaciją. Nuspręsdavo atakuoti tik jei buvo įsitikinęs, kad tai galės padaryti netikėtai. Kiti senieji tigrai, vos pamatę priešą, negalėjo susilaikyti ir nedelsdami puldavo. Erichas matė, kad Rosmanas nuolat laimi, o pats lieka nė neįdrėkstas. Kai Erichas apie Rosmano taktiką kalbėjosi su kitais pilotais, jie nesuprato, ką tai reiškia – „pamatyti ir nuspręsti“ iki atakos. Bet Erichas žinojo, kad Rosmanas buvo teisus.

Jis taip pat įstengė atverti akis kovoje ir naujokui, kad šis gebėtų matyti lėktuvus ir kad vėl nenutiktų taip, kaip per pirmąjį išskridimą su Rosmanu, kuris aprašo šį nepatyrusio piloto trūkumą taip: „Kovinis aklumas gali viską supainioti. Vedantysis per radiją ragina tave būti budrų, nes ties pirma valanda matyti penki nežinomi lėktuvai. Tu žvelgi ta kryptimi, akimis

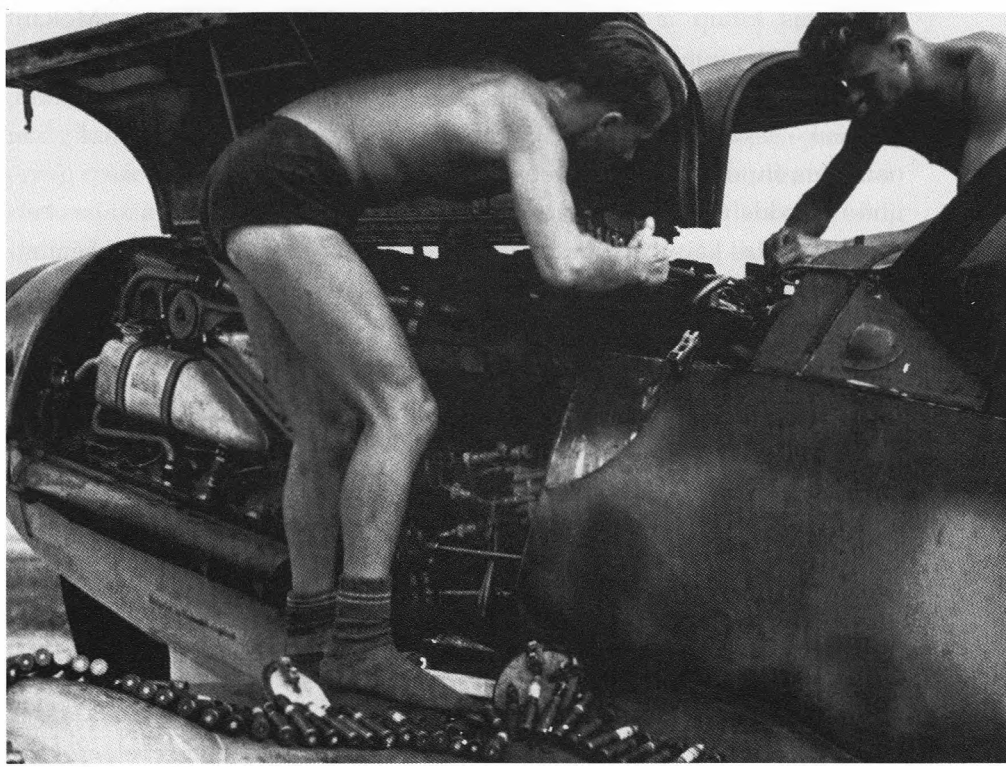

Mechanikai tvarko Me-109 variklį.

klaidžiodamas po padangę, bet nieko nematai. Kol neįgysi patirties, tuo sunku patikėti. Vėliau oro mūšyje tau susiformuos įžvalgumas. Lėktuvo valdymas daugiau nebus svarbiau už viską pasaulyje. Jausmai tarsi paaštrėja ir tu drauge su savo prityrusiu vedančiuoju pastebi priešo lėktuvą. Bet jei žmogus, su kuriuo drauge išskrendi pirmuosius kartus, neteikia tau galimybės išsiugdyti tą įžvalgumą, kad taptum kovos lakūnu, tikrai būsi numuštas. Vykstant karui, tokių nutikimų buvo daug. Ir likdavo vis mažiau gerų lyderių, kurie rūpintųsi naujais pilotais. Didžioji dalis naujokų, patekusių į frontą 1943 metais ir vėliau, turėjo tik dalį tų treniruočių, kurios teko man. Naikintuvų eskadroje susitinka skirtingi žmonės. Ne kartą susidūriau su šiurkščiais kovotojais, kurie sakė: „Aš numušiu priešą ir velniop mano vedantįjį". Jaunam neprityrusiam berniokėliui pamesti savo vedantįjį per pirmąjį išskridimą – tiesiog baisus smūgis. Tai tas pats, kaip gauti vedantįjį, kuris tavimi visiškai nesirūpins. Patirties stoka sukelia paniką. O panika yra klaidų šaltinis. Gavęs kitą vedantįjį, neturintį Paulio Rosmano savybių, įgūdžių, gal būčiau pasukęs kitu keliu. Būčiau išmokytas kitaip ir tikriausiai taip ilgai nebūčiau išsilaikęs. Mokant naikintuvo lakūną, svarbu pirmam parodyti tai, kas padėtų jam išgyventi. Ir tik paskui jį lyginti su naujaisiais draugais. Kai tapau grandies vadu, o vėliau – eskadrilės ir grupės vadu, dariau visa, ką galiu, kad išmokyčiau naujokus šių dalykų per pirmuosius išskridimus. Padariau tai savo gyvenimo taisykle po to, kai pats paskraidžiau su Rosmanu. Buvau žalias berniokėlis, aklas kaip kačiukas. Sakysim, būčiau gavęs šiurkštų ir negailestingą vedantįjį. Tiesiog nuo tos minties darosi baisu, juk nežinia kas galėjo nutikti, jei ne raminamai nuteikiantis Rosmanas. Jis ne tik vedė mane šiuo kritišku laikotarpiu, bet taip pat išmokė, kaip netikėtai atakuoti. Esu įsitikinęs, jog be jo pagalbos, būčiau tapęs tiesiog vienu iš pilotažininkų. Jei tik iki to laiko manęs nebūtų numušę".

1942 m. lapkričio 5 d. vidudienį Erichas išskrido keturių lėktuvų grandyje su grupės vado adjutantu vyresniuoju leitenantu Trepe. Tai buvo netoli Digorio. Ericho kovinis įžvalgumas pasirodė puikus ir jis pirmasis pastebėjo priešą. Greitomis suskaičiavo priešo lėktuvus: aštuoniolika atakos lėktuvų Il-2 ir dešimt naikintuvų LaGG-3. Skaičiaus nelygybė buvo didelė, tačiau vokiečių lakūnai prie to jau priprato. Sovietų aviacija nuo 1942 metų vasaros buvo pranašesnė už vokiečių aviaciją.

Kaip būtų keista, bet prityręs leitenantas Trepė nepastebėjo priešo. Jis įsakė Erichui vadovauti porai ir atakuoti. Vokiečiai persiskyrė į dvi

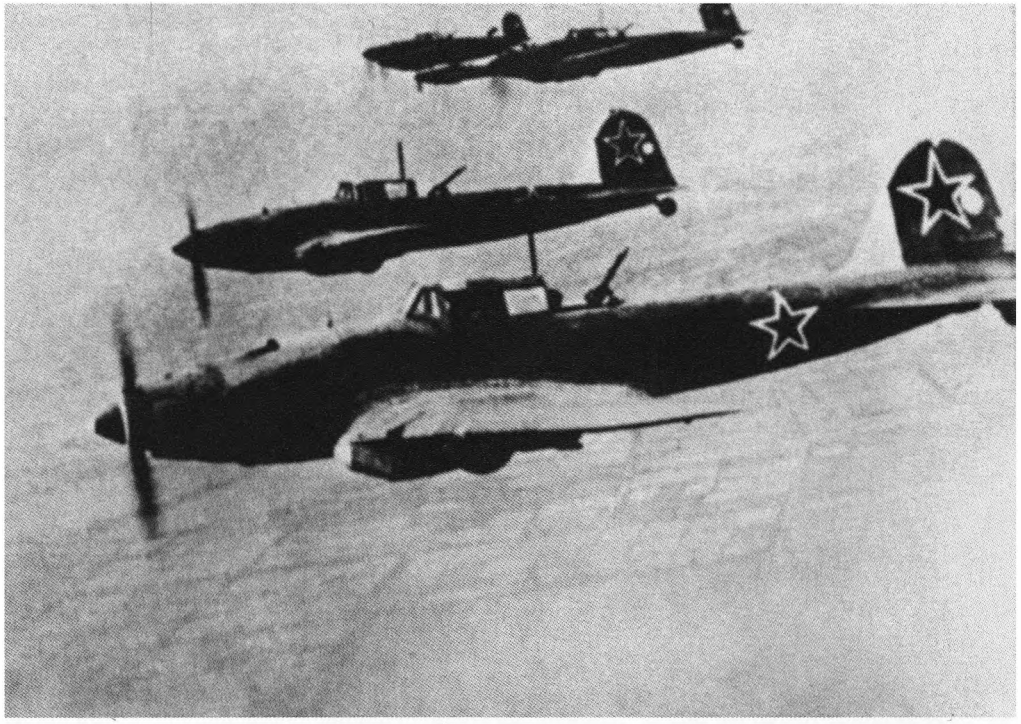

Sovietų atakos lėktuvai Il-2 skrenda kovos rikiuote.

poras, viena virš kitos. Lėkštai pikiruodami jie atakavo rusus iš užpakalio. Svarbiausia naikintuvų užduotis buvo sužlugdyti atakos lėktuvų puolimą prieš vokiečių kolonas. Erichas ir Trepė prasiveržė pro raudonųjų naikintuvų užkardą pakeliui apšaudydami visus, kurie patekdavo į taikiklį. 150 pėdų aukštyje išlyginęs lėktuvą Erichas pamatė vienišą Il-2 kairiajame rikiuotės sparne. Žaibiškai priartėjęs, iš 100 pėdų nuotolio pradėjo šaudyti. Pataikė! Pataikė!

Jis matė, kaip sviediniai ir kulkos kliudo atakos lėktuvą. Ir visi atšokdavo! Velniai griebtų tas šarvines plokštes! Juk visi seni tigrai įspėdavo, kad Il-2 šarvuotas. Šis atakos lėktuvas buvo tvirčiausias iš visų. Prisiminė, ką pasakojo apie Il-2 Alfredas Grislavskis, kuris stebėjo, kaip rikošetuoja nuo jo kulkos. Grislavskis pamokė Erichą, kaip reikia elgtis tokiu atveju. Jaunasis pilotas nusprendė pasinaudoti jo metodu. „Pamėgink, Erichai, pamėgink!“ – šaukė pats sau, perrėkdamas patrankėlių tratėjimą. Kilstelėjęs aukštyn Erichas pasuko į šalį ir vėl puolė Il-2. Jis leidosi lėkštai pikiruodamas, kol atsidūrė per kelias pėdas nuo žemės. Tąkart nešaudė, kol iki Il-2 liko vos du šimtai pėdų. Jis paleido papliūpą iš patrankų ir Il-2 tepalo radiatorius pradėjo dūmyti. Paskui pasirodė ugnies liežuvis, kuris tuojau virto tikru deglu.

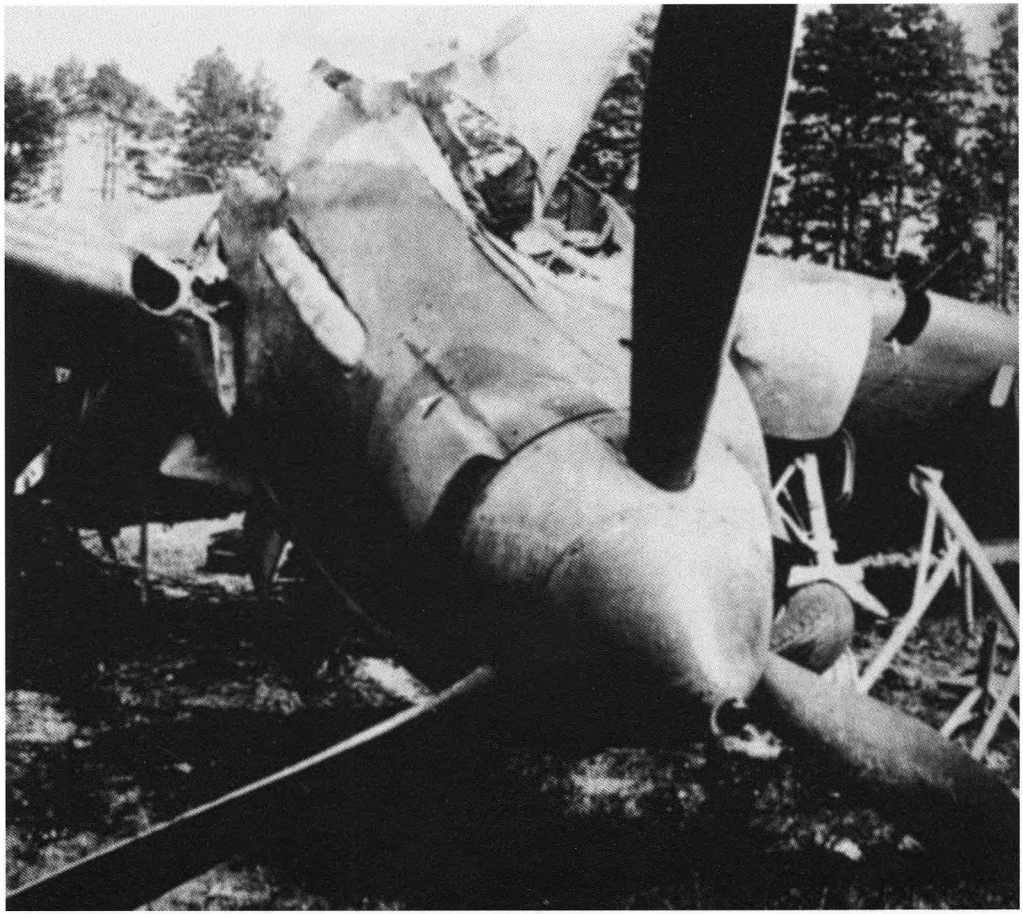

Numuštas sovietų atakos lėktuvas Il-2.

Kliudytas Il-2 atsiskyrė nuo rikiuotės ir pasuko į rytus. Erichas, sumažinęs variklio trauką kiek tik buvo galima, nuo jo neatstojo. Abu lėktuvai lėtai leidosi. Iš po Il-2 sparno blykstelėjo liepsna ir driokstelėjo sprogimas. Atakos lėktuvo nuolaužos skriejo tiesiog į Ericho lėktuvą. Jo Me-109 sudrebėjo nuo duslaus sprogimo po variklio kapotu. Dūmai greit pripildė kabiną ir nusidriekė už lėktuvo.

Erichas greit apsižvalgė. Aukštis buvo per mažas, kad galėtum jaustis ramiai. Bet jis buvo virš vokiečių teritorijos. Tai gerai. Ėmė rengtis tupdyti lėktuvą pilvu. Reikėjo nutraukti benzino tiekimą, išjungti degimą. Tai spėjo padaryti laiku. Kaip tik tuo metu iš po kapoto pasirodė liepsnos liežuviai. Nutūpė su kurtinančiu plyštančio metalo bildesiu. Dulkių debesis įsiveržė į kabiną. Kai lėktuvas sustojo, Erichas ilgai čiaudėjo. Dulkių kamuoliai užgesino liepsną. Kai Erichas atvertė švieslangį, dar spėjo pamatyti krintantį savo priešą. Maždaug už mylios į rytus Il-2, vilkdamas paskui

save ugnies ir dūmų uodegą, įsirėžė į žemę. Apimtas liepsnos atakos lėktuvas su kurtinančiu trenksmu sprogo. Jis tiesiog dingo į padangę kylančiame ugnies sūkuryje.

Erichas Hartmanas laimėjo savo pirmąją pergalę. Ją patvirtinti buvo labai paprasta. Leitenantas Trepė, sukdamas ratus ore, stebėjo Ericho nutūpimą. Kai jis pamatė, kad nugalėtojas liko sveikas, pamojavo sparnais ir nuskrido. Atbėgę pėstininkai pasitiko triumfuojantį Erichą ir nugabeno jį į dalinį. O po dviejų dienų Erichas susirgo karštlige ir keturias savaites gydėsi Jesentukio ligoninėje. Taigi turėjo pakankamai laiko pamąstyti apie tai, kas įvyko. Jis nepakartojo prieš tris savaites atlikto pirmojo išskridimo katastrofiško rezultato. Nepažeidė skraidymo drausmės, geriau šaudė, o antrąkart puldamas Il-2, gavo puikią pamoką: *prisiartink ir tik tada šaudyk.*

Ericho pirmoji pergalė turėjo ir kitą svarbų aspektą, kurį jis svarstė gulėdamas ligoninėje. Savo lėktuvą sudaužė ne dėl panikos, kvailumo ir patirties stokos, kaip buvo pirmajame mūšyje. Jam tiesiog reikėjo kur kas greičiau pasitraukti. Greitas šuolis šalin būtų padėjęs išsilaikyti ore. Tada nebūtų patekęs į sprogusio Il-2 nuolaužų audrą.

Per kelis vėlesnius mėnesius Erichas galutinai nušlifavo keturių pakopų atakos formulę: *„pamatai – nusprendi – atakuoji – pasitrauki"*. Svarbiausią šio atakos būdo pamoką gavo laimėdamas pirmąją pergalę. Jam labai pasisekė, kad pirmasis skridimas su Pauliu Rosmanu ne tik padėjo likti gyvam, bet ir tapo pagrindu susikurti ypatingą oro mūšio taktiką, kurią jis ištobulino iki menkiausių smulkmenų. Ši taktika leido pasiekti precedento neturinčių laimėjimų. Kaip tik dėl to jis pralenkė pačių garsiausių praeities asų pilotažininkų laimėjimus.

H. Damersas prie savo lėktuvo posūkio vairo (kylio), ant kurio pažymėtos jo pergalės.

4 skyrius

JEI KARE NEĮSTENGI NUGALĖTI PRIEŠO JO PATIES ŽAIDIME, TIESIOG REIKIA PANAUDOTI KOKĮ NORS PUOLIMO VARIANTĄ...

V. ČERČILIS, 1916 M.

ĮŠVENTINIMAS Į RITERIUS

Kai Erichas, pasveikęs po jį užklupusios karštinės, vėl pasirodė eskadrilėje, tai pastebėjo, kad pavyko išsigydyti ir nuo anksčiau būdingo karštligiško agresyvumo. Jis suprato, kad per bet kokį laiko tarpą viską galima ramiai nuveikti iki galo. Erichas taip pat nusprendė, jog nė vienas priešo lakūnas nenumuš Paulio Rosmano, kol pats jį dengs. Paulis parodė jam, kaip turi elgtis geras grandies vadas, kaip reikia šaudyti. Ericho susižavėjimas Rosmano netikėtomis atakomis ir jo snaiperišku šaudymu iš didelio nuotolio taip pat didėjo. Tačiau atėjo metas, kai Erichui teko skraidyti su kitais 7-osios eskadrilės asais. Jis toliau mokėsi oro mūšio gudrybių. Prityrę lakūnai, turintys ilgą pergalių sąrašą, apdovanoti Riterio kryžiais, tikri asai, daugiausia naudojo kitokią mūšio taktiką negu Rosmanas. Šis skraidė naudodamasis galva ir manevruodamas mūšyje nemėgino kliautis raumenimis. Ericho analitiniai gebėjimai padėjo jam suvokti šį skirtumą. Stebėjimai ir intuicija leido padaryti išvadą, kad Rosmano metodas geresnis. Tačiau kiekvienas iš trijų užsigrūdinusių oro kovotojų, su kuriais jam teko skraidyti, išmokė Erichą kai kurių svarbių dalykų.

Pirmasis buvo trisdešimt trejų metų puskarininkis Damersas, kresnas, tvirtas veteranas. Jis gavo Riterio kryžių 1942 metų rugpjūtį. Damersas buvo „raumenų" lakūno pavyzdys – agresyvus oro ristynių mėgėjas, kuris savo priešininką prieš numušdamas galėjo tiesiog mirtinai išvarginti. Saugodamas Damerso lėktuvo uodegą Erichas pastebėjo visus oro karuselės minusus, iš jų ir tai, kad tampi pažeidžiamas, nes tave gali pulti kiti priešo lėktuvai, o pats neįstengi nė apsižvalgyti.

Alfredas Grislavskis skrisdamas kliovėsi galva labiau nei Damersas, tačiau irgi nemenkai pasitikėjo raumenimis. Jis taip pat praėjusią vasarą gavo Riterio kryžių. Kaip tik Grislavskis parodė Hartmanui po Il-2 pilvu neapsaugotą radiatorių. Grislavskis buvo analitinio proto žmogus ir

H. Damersas apdovanojamas Riterio kryžiumi.

agresyvus pilotas. Vienas iš pačių grėsmingiausių atakos lėktuvų Il-2 naikintojų JG-52 eskadroje. Šiek tiek vėliau buvo sunkiai sužeistas Juodosios jūros pakrantėje sprogus minai. Tačiau Grislavskis liko gyvas ir karo pabaigoje turėjo 133 pergales bei ąžuolo lapus prie savo Riterio kryžiaus.

Vyresnysis leitenantas Jozefas Cvernemanas skraidė vienodai kliaudamasis galva ir raumenimis. Kai Erichas tapo jo vedamuoju, šis buvo dvidešimt šešerių metų. Cvernemanas turėjo daugiau kaip šešiasdešimt pergalių. Žuvo mūšyje 1944 metų balandžio 8 d. Italijoje šalia Gardos ežero. Vienas iš amerikiečių pilotų jį, iššokusį su parašiutu iš pašauto lėktuvo, niekšingai sušaudė.

Šie prityrę oro tigrai viską darė kitaip nei Rosmanas. Prieš imdami šaudyti jie priartėdavo prie taikinio. Tai, kad šaudo iš arti, iš pradžių Erichui buvo netikėtumas, nes jam atrodė, jog labai paprasta perimti Rosmano gebėjimą numušinėti priešo lėktuvus iš toli. Tačiau jokių abejonių nebuvo dėl Damerso, Grislavskio ir Cvernemano gebėjimų numušti priešus. Erichas prisiminė, kad pirmąją pergalę jis pasiekė atakuodamas Il-2 iš mažo nuotolio. Tad klausė save: ar nebūtų geresnė taktika, sujungus Rosmano atakos netikėtumą su šaudymu iš labai arti?

H. Damerso meškiukas su apdovanojimais.

Skraidydamas tokių specialistų vedamuoju Erichas retai turėjo galimybių parodyti, ko yra vertas. Sekti paskui vedančiojo uodegą jau savaime yra sudėtinga. Negana to, kai 7-oji eskadrilė buvo perkeliama iš vieno aerodromo į kitą, Erichui tiesiog neatsirasdavo laiko apsižvalgyti ir apsiprasti. Sausio mėnesį 7-oji eskadrilė iš Mineralnyje Vody buvo permesta į Armavirą pridengti atsitraukiančios vokiečių kariuomenės. Tačiau jau po kelių dienų Raudonosios armijos puolimas privertė ją išsikraustyti iš šios bazės. Su gailesčiu Erichas žiūrėjo, kaip buvo sprogdinami

devyni naujutėliai Me-109, nes dėl prasto oro jie negalėjo pakilti. Eskadrilei teko vieną po kitos palikti Krasnodaro, Maikopo, Timoševskajos bazes. Neilgai pabuvusi Slavianskajoje 7-oji eskadrilė pagaliau persikėlė į Nikolajevą, kur susijungė su III grupe. Tai buvo sudėtingas laikotarpis jaunam nepatyrusiam pilotui, bet visiems atrodė aišku, jog toliau sąlygos tik blogės.

Kai 1943 m. vasario 10 d. 7-osios eskadrilės vadas kapitonas Zomeris pasiekė savo 50-ąją pergalę, jis jau negavo Riterio kryžiaus. Anksčiau penkiasdešimt pergalių Rytų fronte būtų užtekę gauti šiam apdovanojimui, bet dabar reikalavimai gerokai padidėjo. 1943 m. sausį ir vasarį Riterio kryžius Erichui atrodė tiesiog nepasiekiama svajonė.

1943 m. vasario 27 d. jis pasiekė antrąją savo pergalę. O netrukus eskadrilėje atsirado nauja karšta asmenybė. Kaip tik šis karininkas suteikė Erichui pirmąjį postūmį siekti naujų pergalių. Vyresnysis leitenantas Valteris Krupinskis pakeitė kapitoną Zomerį eskadrilės vado poste. Krupinskis atrodė vis toks pats besišypsantis tigras, kuris vos liko sveikas po avarijos Maikope. Naujasis eskadrilės vadas būdinga savo maniera nedelsdamas ėmėsi tvarkytis ir tuo pelnė Ericho pagarbą. Kai tik Krupinskis atvyko į Tamanę išbandyti save vadovaudamas eskadrilei, jis tuoj pareikalavo tvarkingo naikintuvo. O kai pakilo, iškart buvo numuštas ir nusileido parašiutu. Į aerodromą atgabentas automobiliu. Ir vėl pareikalavo naujo Me-109, pakilo, numušė du rusų lėktuvus ir laimingai nusileido. Niekam nekilo abejonių, kad naujasis eskadrilės vadas yra tikras tigras. Kad valdiniai jam paklustų, nereikėjo jokių griežtų drausmės priemonių. Tad Erichui Krupinskis iškart patiko.

Kitas naujojo eskadrilės vado reikalavimas buvo skirti jam vedamąjį. Apie šį nutrūktgalvį buvo girdėję net ir tie, kurie jo nebuvo matę, ir visi puskarininkiai sutartinai vengė pareigos jį dengti. Pauliui Rosmanui visų puskarininkių vardu teko įkalbinėti Erichą: „Ar nesutiktum, Erichai skristi Krupinskio vedamuoju?“ „Kodėl? Nejaugi puskarininkiai nenori tos pareigybės?“ Rosmanas atrodė šiek tiek sutrikęs. „Seniai šneka, kad jis storžievis, bet skraidyti moka, – aiškino Paulis. – Jie mano, kad visiems bus geriau, jei jo vedamasis bus karininkas“.

Erichas negalėjo atsakyti Rosmanui ir sutiko su Krupinskiu pasikalbėti, nors tai jo visai nedžiugino. Daugelis puskarininkių buvo nusipelnę veteranai, turėjo daug apdovanojimų ir lengvai atskyrė prastą pilotą nuo gero. Erichas jautėsi kaip tempiamas į skerdyklą ėriukas. Krupinskio jautiškas užsispyrimas Ericho užduotį darė dar sudėtingesnę.

V. Krupinskis (*Walter Krupinski*) antras iš dešinės. E. Hartmanas tapo jo vedančiuoju. Antras iš kairės G. Ralis (*Günther Rall*) – jo lėktuvas papuoštas pasiekus 200-ąją pergalę.

Iki 1943 metų pavasario Krupinskis buvo vienas iš pačių žinomiausių liuftvafės pilotų. Trykštantis energija pilotas išgarsėjo ir kaip vėjavaikis. Valteris Krupinskis buvo visiškai susiformavusi asmenybė, kurios išvaizda ir veiksmai, bent jau kaip karininko, neatitiko amžiaus. Krupinskis praleido šešis mėnesius Reicho tarnyboje, o 1939 m. rugpjūčio 1 d., turėdamas fanenjunkerio (kadeto) laipsnį, įstojo į liuftvafę. Išėjęs mokymo kursą, 1941 m. pabaigoje įgijo karininko laipsnį. Vienu metu Krupinskis skraidė įžymiojo Makio Šteinhofo vedamuoju. Jis buvo žinomas, sėkmės lydimas pilotas. Kai Erichas Hartmanas pasisiūlė būti jo vedamuoju, Krupinskis jau turėjo daugiau kaip septyniasdešimt pergalių. Iki karo pabaigos Valteris Krupinskis tapo penkioliktuoju asu pasaulyje ir turėjo 197 pergales. Kapituliacijos dieną tarnavo elitinėje Adolfo Galando eskadrilėje JV-44 ir skraidė reaktyviniu naikintuvu Me-262.

Krupinskio nuotykiai sukūrė jam reputaciją, kuri atsklido į Tamanę anksčiau už jį patį. Jis turėjo įprotį įvaryti save į beviltišką padėtį, neišvengė žaizdų, ne kartą šoko su parašiutu, patyrė avarinių tūpimų. Kartą nutūpė pilvu Kubanės pievoje, kurią buvo užminavę vokiečių pėstininkai.

> Pirmasis serijinis reaktyvinis naikintuvas pasaulyje Messerschmitt Me-262.

Lėktuvas, riedėdamas žole, susprogdino keletą minų. Krupinskis nusprendė, kad jį apšaudo artilerija. Pirmoji lakūno mintis buvo iššokti iš lėktuvo ir kur nors pasilėpti. Jo gyvybę išgelbėjo sprogimus išgirdęs pėstininkas puskarininkis.

Krupinskis jau rengėsi nušokti ant žemės, kai jį sustabdė šūktelėjimas. Lėktuvui išlaisvinti pėstininkams prireikė dviejų valandų. Jiems teko artintis prie lėktuvo su minų ieškikliais rankose. Visa Krupinskio karjera buvo kupina panašių epizodų. Karo pabaigoje, kai asas ilsėjosi naikintuvų aviacijos pilotų poilsio centre Bad Vyzzėjėje, ją vainikavo keletas malonių epizodų. Tik įkalbinėjamas Šteinhofo Krupinskis ten labai nenoriai išsiskyrė su lakūnams skirta didžiule konjako statine ir išvyko baigti tarnybos į Galando JV-44. Ericho atmintyje dar buvo gyvas Krupinskio avarinis tūpimas Maikope, kai jo degantis naikintuvas pradėjo į visas puses spjaudytis kulkomis. Tada ir susitiko su šia nuostabia asmenybe. „Pone vyresnysis leitenante, aš esu Hartmanas. Būsiu jūsų vedamasis“. „Tu čia seniai“? „Ne, vos keletas mėnesių“. „Kiek pergalių“? „Dvi“. „Su kuo iki šiol skraidei?“ „Daugiausia su Rosmanu, bet taip pat su Damersu, Cvernemanu ir Grislavskiu“. „Jie geri vyrai. Mums viskas klostysis normaliai. Tai tiek šiam kartui“. Valteris Krupinskis išėjo į atsargą turėdamas generolo leitenanto laipsnį ir dabar gyvena Noikirchene–Zėjelšeide, Vakarų Vokietijoje. Jo atsiminimuose apie pirmąjį susitikimą su Erichu

Vienas iš vokiečių lakūnų asų A. Galandas (*Adolf Galland*), vėliau vadovavęs elitinei reaktyvinių lėktuvų eskadrilei JV-44.

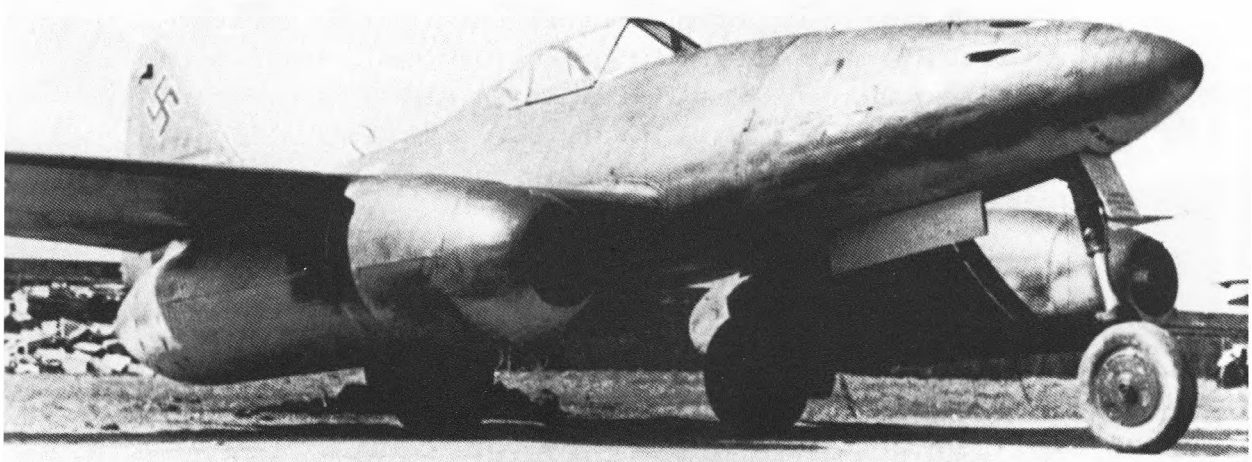

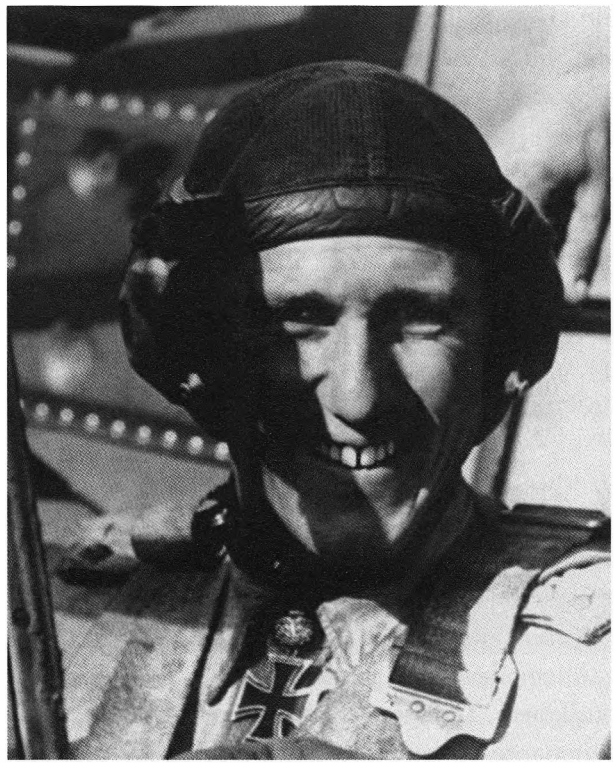

JG-52 naikintuvų eskadrilės grupės vadas G. Ralis (*Günther Rall*).

Hartmanu pabrėžiama, kad Erichas buvo labai jaunas. „Jis man atrodė tiesiog vaikas – toks buvo jaunas ir gyvas. Kai pasišalino po pirmojo mūsų susitikimo, dar pagalvojau: „Koks jaunas veidas".

Tokį patį įspūdį Erichas Hartmanas padarė ir kapitonui Giunteriui Raliui, kuris tapo 52-osios naikintuvų eskadros III grupės vadu vietoj fon Bonino. Šis paskyrimas sutapo su Krupinskio paskyrimu 7-osios eskadrilės vadu. Vėliau Erichas artimiau susipažino su vienu iš geriausių JG-52 asų Giunteriu Raliu, bet šio pirmieji pažinties su Erichu įspūdžiai visiškai sutampa su Krupinskio nuomone. „Pirmąkart pamačiau Erichą 7-osios eskadrilės susirinkime ir tik pamaniau: „Koks jaunas berniukas. Tiesiog vaikas". Jis vos išaugo iš vaikystės, bet jau atrodė geras šaulys". Kitą dieną Erichas ir Krupinskis pakilo į orą, nors iš pirmojo susitikimo abiem liko nemalonus įspūdis. Erichas buvo įsitikinęs, kad skrenda su tokiu laukiniu tigru, kuris nemoka skraidyti, o Krupinskis manė, jog jo vedamasis – tikras žinduklis. Bet jau per pirmąjį kovinį išskridimą Ericho nuomonė apie vedamąjį pasikeitė.

> „Bubiai" – Bubis Dozė (*Dose*) ir Bubis Hartmanas. „Bubi" – vokiškai vaikinas.

Naujasis eskadrilės vadas puolė priešą kaip baro triukšmadarys. Jis pasirodė esąs agresyvus ir bebaimis pilotas, kuris ne tik skraidė kaip demonas, bet ir mūšyje nepamesdavo galvos. Nepaisant to, kad apie Krupinskį buvo kalbama, esą, jis nemoka skraidyti, tai buvo tikras šmeižtas. Tačiau Krupinskis prastai šaudė ir dauguma jo paleistų kulkų skriejo pro šalį {8}. Bet Krupinskio silpnybę atstojo Ericho taiklus šaudymas. Hartmanas buvo Dievo duotas snaiperis jau nuo tos dienos, kai treniruodamasis išvarpė pirmąjį kūgį. Krupinskis ir Erichas drauge buvo pavojinga pora. Kai jie pasiekdavo šaudyti tinkamą atstumą, Erichas laikėsi arčiau vedančiojo. Paskui sumažindavo greitį ir laukė, kol vedantysis pasitrauks. Per kelias sekundes jis paleisdavo papliūpą „užkaišioti skylėms, kurias paliko Krupis". Taigi Erichas pasiekė dar porą pergalių. Netrukus jie suprato, kad vienas nuo kito yra priklausomi. Krupinskiui pradėjus skraidyti drauge su Erichu, netrukus jie jau mūšyje tiesiog skaitė vienas kito mintis. Tad ši pora tapo geriausia naikintuvų aviacijos istorijoje. Jei tik pasirodydavo naujas priešo lėktuvas, Krupinskis mesdavosi į ataką, o Erichas likdavo „kyboti pririštas pavadėliu" prie vedančiojo lėktuvo uodegos.

Per ataką Krupinskis laikėsi aukščiau ir patardavo Erichui, kaip geriau atlikti manevrą ar atitrūkti. Erichas girdėjo Krupinskio balsą ausinėse, kai šis vis kartojo tą patį įsakymą: „Ei, Bubi! Prisigretink. Tu pradėjai šaudyti per anksti". Erichas mėgino mėgdžioti Rosmaną atakuodamas iš didelio nuotolio. Jo pataikymų procentas žavėjo atgrubnagį Krupinskį, tačiau buvo aišku, kad Erichui vertėtų labiau

priartėti prie taikinio. Kaip pastebėjo Krupinskis, „mes turėjome daug jaunų pilotų, kurie ore apskritai į nieką negalėjo pataikyti, taigi iš didelio nuotolio taikliai šaudantis Erichas labai skyrėsi iš jų“. Kadangi Krupinskis Erichą ore nuolat vadino Bubiu, ši pravardė prigijo ir lydėjo Hartmaną iki karo pabaigos. Netrukus Bubiu jį vadino jau visa eskadrilė.

Nuolatinė Krupinskio pastaba „Bubi, priskrisk arčiau“ paskatino Erichą sutrumpinti atakos atstumą. Kuo arčiau priskris prie taikinio, tuo triuškinamesnė bus jo ugnis. Pro šalį pralėks tik pavienės kulkos. Labai dažnai nuo keleto kulkosvaidžių šūvių priešo mašina apvirsdavo. Bet dar dažniau tiesiog sprogdavo ore. Kai lėktuvas šitaip sušaudomas, jis jau niekada negrįžta iš mūšio.

Netrukus Erichas aiškiai suformulavo oro susirėmimo taktiką, kurios nenukrypstamai laikėsi. Ši magiška formulė skambėjo taip: „Pamatai – nusprendi – atakuoji – atsitrauki“. Plačiau ją galima išreikšti taip: jei pamatei priešą, nuspręsk, ar galima jį atakuoti, užklupęs netikėtai atakuok, tada tuojau atsitrauk. Atsitrauk, jei jis pastebėjo tave prieš tau rengiantis smogti. Lūkuriuok, kol galėsi atakuoti priešą palankiomis sąlygomis, nesileisk įtraukiamas į manevrinį mūšį su priešu, kuris tave mato. Griežtai vadovaudamasis šiais principais Erichas Hartmanas tapo geriausias tarp daugybės asų.

Sėkmingai ore veikdamas išvien su Krupinskiu Erichas su juo nuoširdžiai susidraugavo. Krupinskio pravardė „Grafas Punskis“ neturėjo nieko

Erichas po plaučių tūrio testo tarp eskadrilės lakūnų.

bendra su jo elgesiu ore. Imta vartoti po daugybės jo pergalių Amūro fronte. „Grafas Punskis“ iš gyvenimo ėmė visa, kiek tik leido jo sveika, ištverminga prigimtis. Nors ore urzgė ir rodė iltis, žemėje buvo mielas, žavus gerai išauklėtas pilotas.

Pirmasis Krupinskio reikalavimas buvo skirti jam vedamąjį. Antrasis reikalavimas – eskadrilės įkurdinimo vietoje įrengti barą. Karštam Krupinskiui priklausė visos vokiečių merginos aplinkui per trisdešimt mylių. Dabar Erichas sako: „Iš Grafo Punskio noriai perėmiau ir daugybę bjaurių įpročių. Jis buvo panašus į Frenką Sinatrą, toks pat žavus, šiurkštokas ir greitai įsimylintis. „Nusikaltėlis džentelmenas“ ore ir žemėje po karo tapo kur kas rimtesnis. Bet viduje liko tas pats Krupis – bedantis tigras, panašus į mane“.

Krupinskio vadovaujamas Erichas iki 1943 m. kovo 24 d. pasiekė penkias pergales. Kautynės laimėtos: 1942 metų lapkritį 2 išskridimai – 1 Il-2, 1943 m. sausio 27 d. 2 išskridimai – 1 MiG-1, 1943 m. vasario 9 d. 2 išskridimai – 1 LaGG-3, 1943 m. vasario 10 d. 5 išskridimai – 1 „Duglas-Boston“, 1943 m. kovo 24 d. 2 išskridimai – 1 U-2.

Po penktosios pergalės Erichas gavo pirmąjį apdovanojimą – antros klasės Geležinį kryžių. Tačiau jam dar nebuvo suteiktas garbingas aso vardas. Tuo metu vokiečiai pakėlė Pirmojo pasaulinio karo kartelę iki dešimties

< Išrieda eskadrilės JG-52 naikintuvas Bf-109. Šalia jį lydi mechanikas.

pergalių. 1943 m. balandžio pabaigoje, atlikęs 110 išskridimų vedamuoju, Erichas buvo pakeltas į poros lyderius (Rottenfiurer). Pora jam buvo patikėta, kai turėjo jau aštuonias pergales. Prie jų 1943 m. balandžio 30 d. Erichas pridėjo dar tris pergales. Skraidydamas su Krupinskiu Erichas įgijo neįkainojamos patirties. Tačiau turėjo savo taktikos supratimą, pagrįstą pirmaisiais išskridimais drauge su Rosmanu. Jis dar sustiprėjo dešimtis kartų skrisdamas su užsigrūdinusiais kovotojais pilotažininkais. Būdamas poros vadas Erichas jau galėjo elgtis taip, kaip pats manė esant reikalinga. Jis jau susikūrė keturių pakopų mirtinos atakos formulę. Ir visada turėjo galvoje dar vieną vado pareigą, kuriai nusprendė niekada nenusižengti. Kaip ir atakos būdo, jį to išmokė Paulis Rosmanas: *„Niekada neprarask vedamojo"*. Per visus tuos pažinties su Erichu Hartmanu metus ir per ilgas bendro darbo valandas su Erichu rengiant knygą, paaiškėjo, kad jo karinėje biografijoje yra vienas laimėjimas, kuriuo tikrai didžiuojasi. Tai gebėjimas net sunkiausiomis oro karo sąlygomis Rytų fronte laikytis paties susikurtos taisyklės: niekada neprarask vedamojo. Apie ilgą pergalių kelią, visų rūšių apdovanojimus, įskaitant ir briliantus, net moralinį triumfą dėl sovietų kalėjimuose išgyventų pusvienuoliktų metų jis gali kalbėti detaliai,

Erichas po sėkmingo mūšio daro atžymą išdrožinėtoje lazdoje – toteme.

ramiai ir objektyviai. Tačiau gebėjimas išsaugoti jauno, nepatyrusio vedamojo gyvybę ir neprarasti nė vieno iš jų! – tai laimėjimas, kuriuo jis tiesiog didžiuojasi.

Tik vienas iš geriausio visų laikų aso vedamasis buvo numuštas. Tačiau ir tas net nesužeistas nutūpė. Tai Giunteris Kapitas, buvęs bombonešio pilotas, atsiųstas į Hartmano grupę prieš pačią karo pabaigą ir neišėjęs perkvalifikavimo kurso. Kapitui jau sukako trisdešimt dveji metai ir lakūnu naikintoju tapo per vėlai. Tačiau jam tai buvo vienintelis būdas likti gyvam. Pats Kapitas pastebėjo: „Prisitaikyti buvo nelengva".

Šių dviejų žmonių susitikimas atsiliepė net naujosioms Vokietijos karinėms oro pajėgoms šeštajame ir septintajame dešimtmetyje. Kapitas taip aprašo savo pirmąjį susitikimą su Hartmanu 1945 m.: „Man Bubis Hartmanas visai nepadarė nepaprasto įspūdžio. Priešais mane stovėjo itin šviesių plaukų jaunuolis, užsidėjęs visiškai sulamdytą kepurę. Kalbėjo lėtai, tęsdamas žodžius. Nusprendžiau, kad pravardė jam labai tinka ir mintyse paklausiau save: „Nejaugi tai mano būsimasis vadas?"

Per kitas kelias dienas šis įspūdis neišdilo, nors ir pastebėjau, jog jis turi kažką panašu į temperamentą. Kai jis kalbėjo apie skraidymus, lakūnus ir mūšius, tiesiog atgydavo. Imdavo šnekėti garsiai ir aiškiai. Tada tapdavo suprantama, kad tai normalus žmogus, jaunas ir todėl visiškai nesugadintas. Tačiau neatrodė panašus į vadą ir šis įspūdis man išliko iki karo pabaigos".

Taikos meto profesionalus kariškis ir apskritai per senas, kad galėtų persikvalifikuoti, Kapitas dar buvo ir bombonešio pilotas. Patekęs į naikintuvų eskadrilę, jautėsi sėdintis ne savo rogėse. Naikintuvų lakūnų frontininkų neformalūs santykiai, kurie taip nepatiko Erichui ir kurie taip atitiko jo charakterį, šokiravo Kapitą. Tačiau atsistatydinęs bombarduotojas troško skraidyti Ericho vedamuoju ir kasdien jį to prašė.

Erichas stengėsi perkalbėti Kapitą. Juk karas ėjo į pabaigą ir būsimasis bombonešio pilotas, sėsdamas į Me-109, tiesiog be reikalo rizikuoja. Kapitas prašėsi toliau. Pagaliau geriausias pasaulyje asas pasidavė. Jis pamėgino buvusiam bombarduotojui perteikti naikintuvo pilotavimo ypatybes. Ypač pabrėžė, jog būtina laikytis kuo arčiau vedančiojo. Erichas įspėjo Kapitą, kad staigūs viražai – tai naikintuvų oro mūšio svarbiausia ypatybė.

Oro mūšyje su „Aerokobromis" Hartmaną ir Kapitą iš viršaus puolė dvi rusų naikintuvų grandys. Erichas pats štai kaip aprašo prasidėjusį mūšį: „Aš leidau rusų naikintuvams prisiartinti per šūvio atstumą įsakydamas

Kapitui skristi greta manęs. Tai buvo kaip tik ta situacija, apie kurią jam visai neseniai kalbėjau. Kai rusai pradėjo šaudyti, aš padariau staigų horizontalų virażą ir skridau jų link. Tačiau Kapitas neįstengė išsilaikyti už manęs. Jis atliko standartinį *bombonešio* posūkį. Todėl jis ir atakuojančios „Kobros" atsidūrė tiesiai prieš mane. Įsakiau jam staigiai sukti į šalį, kad galėčiau šaudyti į rusus, tačiau jis atliko antrą bombonešio posūkį ir buvo pašautas. Aš tai mačiau ir įsakiau pikiruoti ir šokti su parašiutu. Man nepaprastai palengvėjo, kai pamačiau, kaip jis išniro iš lėktuvo ir išsiskleidė parašiuto kupolas. Tačiau buvo pikta, kad neįvykdė mano įsakymų. Prisiderinau iš užpakalio prie „Aerokobrų", priartėjau ir po trumpos papliūpos priešo lėktuvas pradėjo žemėti. Jis sprogo žemėje vos už dviejų mylių nuo Kapito nusileidimo vietos, maždaug už mylios nuo mūsų bazės. Buvau laimingas, kad numušiau „Aerokobrą", bet keikiau save, kad nepaklausiau savo intuicijos, kuri nepatarė skristi su Giunteriu Kapitu". Erichas nusileido į aerodromą, sėdo į automobilį ir parsivežė sutrikusį Kapitą. Drauge jie nuvažiavo prie sudužusio rusų naikintuvo. Piloto būta kapitono, kurį smūgis į žemę išsviedė iš kabinos, ir jis žuvo. Turėjo didelę sumą vokiškų pinigų, maždaug dvidešimt tūkstančių markių. Tai buvo vienintelis atsitikimas, kai Ericho vedamąjį ištiko nelaimė.

Giunteris Kapitas liko visai sveikas. Jis išėjo į atsargą turėdamas naujųjų Vokietijos oro pajėgų pulkininko laipsnį. Štai kaip jis aprašo savo jausmus, kai buvo numuštas: „Jaučiausi siaubingai nejaukiai ir supratau, kad turiu tiesiog klūpoti. Net aplankius priešo žūties vietą, mano nuotaika nepagerėjo. Rusas turėjo dvidešimt penkias pergales, o aš tapau jo dvidešimt šeštąja auka. Tad mano nugalėtojas nebuvo toks bejėgis triušis kaip aš. Tik vakare iš mirties nagų ištrūkusių pilotų „gimimo dienos" proga ėmiau atsigauti".

Pulkininkas Kapitas pateko į nelaisvę karo pabaigoje drauge su Erichu Hartmanu ir jį amerikiečiai taip pat atidavė rusams. Rusų kalėjimuose buvo laikomas iki 1950 m. Dabar gyvena Troisdorfe, netoliese Bonos. Nors Ericho galimybės pasiekti pergalę padidėjo, kai 1943 metų pavasarį tapo grandies vadu, jo siekis išsaugoti savo vedamuosius nesumažėjo. Tiesa, reikėjo šiek tiek laiko, kad priprastų prie vado vaidmens. Jis tobulino atakavimo metodą ir kartu nuolat prižiūrėjo savo vedamąjį. Kurį laiką buvo galima pastebėti Krupinskio stiliaus aiškų poveikį Ericho vadovavimo metodams. Juo natūraliai ir nesąmoningai sekė, nes jaunasis pilotas žavėjosi vyresniuoju draugu, ypač jo vadovavimo gebėjimais. Įvykiai, patirtis ir nauja atsakomybė greit privertė Erichą atsisakyti mėginimų kopijuoti Krupinskį.

Jis negalėjo būti panašus į kitus ir turėjo likti savimi. Kaip žmogus, visur einantis savo keliu, Erichas sukūrė savo vadovavimo stilių ir žmonės noriai jam paklusdavo. Bimelio pasitikėjimas buvo tokių santykių pavyzdys žemėje. Ore Ericho noras išsaugoti vedamąjį ne tik padėjo sulaikyti jo impulsyvius polėkius, bet ir pelnė pagarbą bei pasitikėjimą tų, kuriuos vedė į mūšį. Juk visada juos parsivesdavo namo.

„Bubis" Hartmanas ir jo vaikėziškai atrodantis technikas H. Mertensas.

Iki gegužės 25 dienos Erichas pasiekė dar šešias pergales. Erichas išskrido aušant ir tiesiog per porą minučių susidūrė su grupe sovietų LaGG-9. Baigdamas ataką, kilo tiesiog į saulę ir pusiau apakintas užkliudė ore priešais save atsiradusį dar vieną LaGG-9. Sumanus pilotavimas, seni sklandytojo įgūdžiai padėjo jam nuvairuoti apgadintą Me-109 iki vokiečių užimtos teritorijos. Ten jau penktą kartą avariniu būdu ir nutupdė lėktuvą. Ericho nervai buvo visiškai išklibinti, tad gydytojas rekomendavo jam suteikti trumpas atostogas leidžiant išvykti į namus. Hrabakas pasirūpino atitinkamu įsakymu ir netrukus Erichas jau skubėjo į Štutgartą.

Po Rytų fronto sunkumų ir nepriteklių grįžęs į Vokietiją Erichas greit sveiko. Už atrodė dar labiau jį įsimylėjusi negu anksčiau. Galėjo pasėdėti giliame minkštame fotelyje, išsimiegoti lovoje su švariomis paklodėmis. Ir pavyko atsikratyti fronte tvyrojusios nuolatinės įtampos. Kartą naktį Erichas prabudo ir šaukdamas pašoko iš lovos. Jam pasivaideno vedamojo balsas: „Atsitrauk! Atsitrauk!" Pakeiksnojęs save Erichas atsigulė dar numigti. Už kelių šimtų mylių siaučia karas. Bet ar iš tiesų taip toli? Gulėdamas tamsoje, prisiminė paskutinius įvykius. Iki 1943 metų pavasario sąjungininkų bombonešių antskrydžiai prieš Vokietiją nekėlė didelių rūpesčių. Vokiečių naktiniai naikintuvai veikė sėkmingai ir karališkųjų karinių oro pajėgų naktiniai antskrydžiai buvo nelabai efektyvūs. Tačiau priešas su kiekviena diena stiprėjo, numesdavo daugiau bombų ir antskrydžiai

Anglų karinių oro pajėgų sugriauta Edero užtvanka (Eder Dam).
Banga nuplovė ištisus Vokietijos kaimus, užtvindė miestus.

įgijo vis didesnį mastą. Kai miestą bombarduoja iš karto tūkstantis bombonešių, jie padaro didelę žalą. Praėjusių metų antskrydis prieš Kelną pradėjo tokių atakų seriją. Vokiečių propaganda mėgino sumenkinti sąjungininkų, ypač paskutiniųjų Anglijos KOP prieš Rūro upės Meno ir Edero dambas atakų padarinius. Iš sugriautų vandens saugyklų pliūptelėjusio vandens banga nuplovė ištisus kaimus. Buvo užtvindyta dalis Kaselio miesto. Britų radijas pagrasino dar sustiprinti antskrydžius prieš Vokietiją. Vokiečių lakūnui naikintojui, kariavusiam Rusijos fronte, vien tik mintis, kad sąjungininkų lėktuvai dieną ir naktį skraido virš Vokietijos, kėlė skausmą.

Kitą dieną Erichas drauge su tėvais svetainėje klausėsi reichsmaršalo Geringo kalbos. Tėvas, girdėdamas Geringo paistalus, tik raukėsi. Paskui sumažino garsą ir pažvelgė Erichui tiesiai į akis. „Klausyk, berniuk. Šiandien kaip šventykloje tau gieda himnus, o rytoj nukryžiuos. Niekada, *niekada* mes nelaimėsime šito karo. Tai baisi klaida".

Daktaras Hartmanas gerai žinojo, ką sako. Turėdamas didelę gyvenimo patirtį ir pažindamas žmogaus prigimtį, jis negalėjo pasiduoti melagingai

E. Hartmanas. Dauguma eskadrilių ir lakūnų turėjo šunų. Tai buvo vieni iš prieraišių gyvūnų, padedantys psichologiškai nusiraminti po mūšio.

propagandai. Ir sakė visa tai Erichui dar 1939 metais. Pokalbio tema buvo viena – galutinis Vokietijos pralaimėjimas. Geringo užtikrinimai buvo neverti nė skatiko. Gandai apie masinius antskrydžius pasklido po Vokietiją ir daktarui Hartmanui, kaip ir kitiems gydytojams, nuolat daugėjo darbo. Erichas jautė Vokietijos civilių gyventojų nerimą, o tėvai baiminosi dėl jo saugumo. Už negalėjo nuslėpti, kad yra nelaiminga. Paskutinės viešnagės namuose dienos buvo užnuodytos neslepiamo artimųjų susirūpinimo. Tačiau Erichas per atostogas vis dėlto atsitiesė ir veržėsi į mūšį su nauja energija. 1943 m. liepos 5 d. per keturis išskridimus numušė keturis naikintuvus LaGG-5. Iki to laiko per vieną dieną tiek dar nebuvo numušęs. Tačiau jo triumfą aptemdė nauja Krupinskio nelaimė. Dėl to Erichas labai krimtosi.

Per didžiules kautynes tiesiog virš 7-osios eskadrilės aerodromo Krupinskio lėktuvas buvo smarkiai apgadintas – sudarkyta uodega, pramuštas tepalo radiatorius. Naudodamasis vairų likučiais Krupinskis tūpė avariniu būdu. Lėktuvas buvo tokios būklės, kad visai negalėjo sukiotis virš aerodromo. Jau priartėjęs prie žemės, pamatė, kad jam priešais kyla

budinčioji grandis. Krupinskis nukreipė apgadintą lėktuvą žemyn, vildamasis, kad neįsirėš į žemę ir nesusidurs su kylančiais lėktuvais. Mėginant išvengti susidūrimo, lėktuvas pakrypo ir Krupinskis per smarkiai spustelėjo stabdžius. Naikintuvas kniubo nosimi į žemę, o Krupinskis trenkėsi galva į taikiklį. Pusiau apkurtęs pakibo ant prisegamųjų diržų. Avarinė komanda išvadavo jį jau per porą minučių. Sukruvintą, apsipylusį benzinu Krupinskį ištiko isterija, nes jam atrodė, kad visi drabužiai permirkę krauju. Avarinė komanda ištraukė sužeistąjį iš kabinos ir perdavė medikų globai. Lakūnui buvo pramušta kaukolė ir jis išėjo iš rikiuotės šešioms savaitėms. Tai buvo sunkus smūgis eskadrilei ir dėl draugo nelaimės susikrimtusiam Erichui.

Hartmanas skraidė labai dažnai. Kasdien žūdavo kas nors iš draugų. Tą pačią dieną, kai sudužo Krupinskio lėktuvas, žuvo dar penki pilotai, trečdalis eskadrilės. O karas siautėjo toliau. Po dviejų dienų Ericho kulkosvaidžiai pakirto dar keturis LaGG-5 ir tris Il-2, taigi septynis lėktuvus per vieną dieną. Dabar jam priklausė dvidešimt dvi patvirtintos pergalės, o bendras eskadrilės rezultatas buvo 750.

Kitą dieną numušė dar keturis LaGG-5. Erichui daugiau nekilo klausimas, koks atakos metodas efektyvesnis. „Pamatai, nusprendi, atakuoji, atsitrauki". Su kiekvienu mūšiu šaudė vis geriau. Jis paleisdavo ugnį sąmoningai vis labiau prisiartinęs prie priešo. Kaip tik tuo metu, kai dauguma

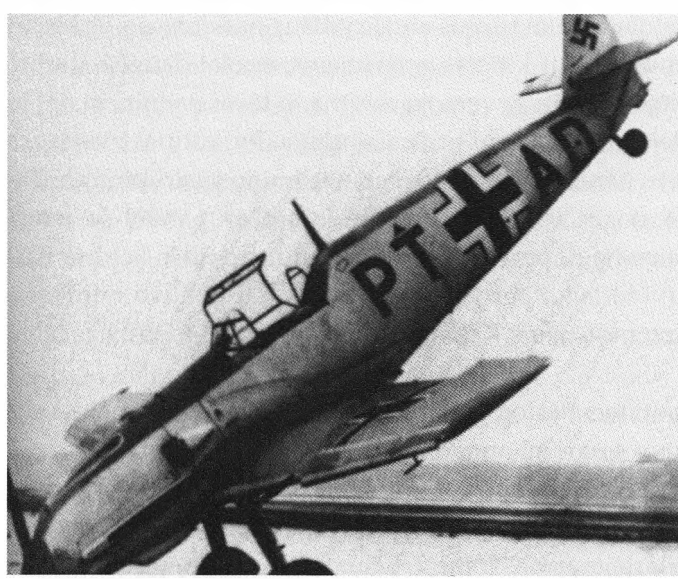

Eskadrilės JG-52 naikintuvo nesėkmingas nutūpimas.

E. Hartmanas per apdovanojimą A. Hitlerio vadavietėje tarp kitų lakūnų asų.

pilotų nuspręsdavo, jog metas atsitraukti, Erichas manė, kad nuotolis dar per didelis. Jis įstengė nuslopinti savo baimę per daug priartėti prie priešo. Kuo arčiau prisėlindavo, tuo veiksmingesnė buvo jo patrankų papliūpa.

Iki 1943 m. rugpjūčio 1 d. turėjo 46 patvirtintas pergales. Po dviejų dienų 18.30 netoli Charkovo nukrito degantis LaGG-5, Ericho numuštas 50-asis lėktuvas. Dar neseniai to būtų užtekę gauti Riterio kryžiui, bet dabar reikėjo daugiau. Jis įstengė atsikratyti jaunuoliškų trūkumų ir tapo daug žadančiu lyderiu.

Giunteris Ralis, kuris vadovavo 52-osios naikintuvų eskadros III grupei, atidžiai stebėjo Ericho laimėjimus. Kartais pasitaikydavo, kad galėjo pavesti jam vadovauti eskadrilei, bet Ralis nenorėjo per greitai paaukštinti naujoką. 1943 metų rugpjūtį jis nusprendė, jog Erichas gali tvarkyti eskadrilę ir, kai 9-osios eskadrilės vadas leitenantas Kortė žuvo mūšyje {9}, paskyrė jį šios eskadrilės vadu. Eskadrilei anksčiau vadovavo Hermanas Grafas, žmogus, kuris pirmasis pasiekė du šimtus pergalių ir turėjo šlovingų kovos tradicijų.

Erichą užgriuvo didesnės atsakomybės krūvis. Rusų puolimas Rytų fronto pietuose vis stiprėjo ir keturi išskridimai per dieną tapo paprasčiausiu reiškiniu. 1943 m. rugpjūčio 5 d. Erichas padidino savo pergalių skaičių iki šešiasdešimt. Per vėlesnes tris dienas prie jų prisidėjo dar dešimt. 1943 m. rugpjūčio 17-ąją turėjo aštuoniasdešimt pergalių ir buvo pakartojęs geriausio Pirmojo pasaulinio karo piloto Manfredo fon Richthofeno rekordą.

Iki 1943 metų rugsėjo pabaigos Erichas jau turėjo 115 pergalių. Jis pralenkė legendinį „Tėtušį" Vernerį Meldersą, kuris tapo pirmuoju pilotu, numušusiu 100 priešo lėktuvų. Bet kurios iš kariaujančių šalių oro pajėgose Erichas Hartmanas būtų tapęs tikru didvyriu. Bet Rusijos fronte 100 pergalių buvo gana įprastas reiškinys. Kad gautų riterio pentinus, pilotui reikėjo sunaikinti 150 priešo lėktuvų. Tačiau jaunasis eskadrilės vadas ir toliau žengė pergalių keliu. Jo sąskaita didėjo vis greičiau, tad augo ir pasitikėjimas savimi. Tačiau rusų pilotai irgi įgijo patirties ir vis atkakliau priešinosi. 1943 m. spalio 29 d. leitenantas Erichas Hartmanas pasiekė 150-ąją pergalę. Jis beveik pasivijo Krupinskį, kuris 150-ąją pergalę įgijo 1943 m. spalio 1 d. Tačiau Krupinskis pradėjo kariauti dar 1939 metais. Nuo 1943 metų vasario 27 d., vos per aštuonis mėnesius, Erichas numušė 148 lėktuvus, o tai buvo itin reikšmingas laimėjimas.

E. Hartmano lėktuve jo mechanikas Heincas. Ant lėktuvo fiuzeliažo E. Hartmano lėktuvo ženklas – širdis, perverta strėle, ir užrašas „Karaya" (Mylimoji).

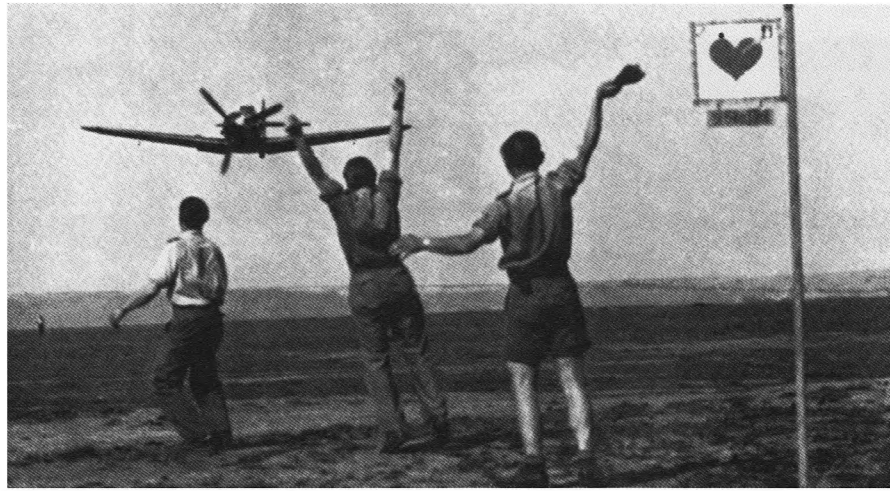

Pasitinkamas nugalėtojas.

Už šį laimėjimą Erichas pelnė Geležinio kryžiaus Riterio kryžių, kurio troško bet kuris liuftvafės naikintuvo pilotas. Kai naujiena apie apdovanojimą pasiekė eskadrilės štabą, Bimelis Mertensas buvo sužavėtas ir energingai pakratė jaunojo vado ranką: „Jei ir toliau žengsi priekin tokiu tempu, tapsi įžymiausiu iš visų naikintuvų pilotų. Niekas tavęs nepralenks".

Bimelio entuziazmas buvo beribis. Tačiau sveikinamas Erichas buvo ramus, jis suprato, jog turi būti dėkingas savo ištikimam draugui. „Bimeli, – tarė jis, – tu tiesiog išprotėjai. Bet jei ir pasieksiu tokias aukštumas, tai tik todėl, jog manęs niekada neapvylė mano lėktuvas. Dėkui tau". 1943 m. spalio 29 d. Erichas oficialiai įstojo į Oro Riterių broliją. Jis tapo vienu iš maždaug 1300 liuftvafės lakūnų, apdovanotų Riterio kryžiumi {10}. Hartmano emblemoje, nupieštoje ant lėktuvo fiuzeliažo, buvo pavaizduota didelė strėlės perverta ir krauju plūstanti širdis su užrašu „Uš". Ore jo šaukinys buvo „Karaja-1" (Mylimoji-1), o ant kaklo dabar kabojo Riterio kryžius. Šviesiaplaukis Riteris nusipelnė savo pentinų, o kartu su jais ir apdovanojimo, kurį vertino dar labiau – dviejų savaičių namuose, šalia savosios Uš.

E. Hartmanas po 350-osios pergalės. 1945 metų balandis.

5 skyrius

ŽUVĘS TIK TAS, KURIS PATS SAVE LAIKO ŽUVUSIU.
ANONIMAS

LOKIO NAGUOSE

Rusų artilerijos griaudėjimas 1943 m. rugpjūčio 19 d. buvo pakankamai stiprus, kad Erichą išbudintų. Tą dieną jis atliko savo trysšimtąjį išskridimą ir velniškai pavargo. Tačiau pabūklų salvės neleido užmigti. Prasidėjo didelis rusų puolimas. Priešaušrio prieblandoje Doneco baseine, Kuteinikove įrengtame 7-osios eskadrilės aerodrome, pasklido blogos žinios. Rusai pralaužė frontą ir daugeliui vokiečių kariuomenės dalinių grėsė apsuptis.

Erichas išsirito iš lovos ir, kol eskadrilė skubiai tvarkėsi, nedelsdamas apsirengė. Užsimiegojusiems pilotams lendant iš palapinių, jis spėjo prisiklausyti visokių paskalų. Suplerpė įjungiami naikintuvų varikliai ir bazė atgijo. Po Krupinskio patirtos avarijos liepą Erichas tapo 7-osios eskadrilės laikinuoju vadu. Jis nubėgo į trobelę, kurioje pulkininkas Dytrichas Hrabakas skirstė nurodymus. Kaip visada ramus ir tikslus Hrabakas Erichui apibūdino padėtį.

„Jūsų eskadrilė, Hartmanai, atliks pirmąją užduotį. Patruliuosite ore visą dieną nuvaikydami rusų naikintuvus bombonešius, – rodė Hrabakas pirštu rajoną žemėlapyje. – Svarbiausias proveržis – čia. Rudelio pikiruotojai duos jiems garo. Ginti pikiruotojus ir naikinti rusų naikintuvus bombonešius yra mūsų svarbiausia užduotis. Jei priešo naikintuvai bombonešiai nepasirodys, apšaudykite Raudonąją armiją. Galite eiti. *„Hals und Beinbruch!"* {11} Erichas surinko savo septynis pilotus ir davė trumpus nurodymus. Jie turi skristi išskleista rikiuote. „Jei įsakysiu atakuoti, kiekvienas vedamasis turi tiesiog prilipti prie savo poros lyderio. Kiekvienas poros vedantysis su porininku pradeda kautis savarankiškai. Svarbiausias taikinys – bombonešiai ir naikintuvai bombonešiai. Jei aš atakuosiu pirmas, antroji pora toliau skrenda viršuje. Kai kylu, antroji pora atakuoja, o aš stebiu iš viršaus. Jei susidursime su daugybe lėktuvų, kiekviena pora

Vokiečių naikintuvas Messerschmitt Bf-109 skrydyje.

atakuoja savarankiškai. Tikiuosi, niekas nepadarys man gėdos, laikysis drausmės ore. *Hals und Beinbruch!*" Po keleto minučių Erichas susitiko su nekantriai jo laukiančiu Bimeliu. „Karaja-1" buvo pasirengusi skristi. „Ar viskas gerai?" – paklausė Erichas. Bimelis linktelėjo. Erichas žinojo, kad jo vyresnysis mechanikas viską padarys kaip reikia. Galbūt Bimelis atsikėlė dar pora valandų anksčiau ir visą tą laiką krapštinėjo lėktuvą. Jau lipdamas į kabiną ir sprausdamas po savimi parašiutą Erichas pagalvojo, kad jam labai pasisekė, jog lėktuvu rūpinasi tvarkingasis Bimelis. Pajudino prisegamuosius diržus, bet paliko juos laisvai kaboti ant pečių. Taip ankštoje kabinoje jam bus laisviau. Pradėjo tikrinimo procedūrą. Atidarė benzino sklendę, nustatė trečdalio kuro padavimo režimą, tris keturis kartus prapūtė variklį, uždarė aušinimo radiatorių, nustatė propelerį į automatinę padėtį, įjungė degimą... Viskas vyko normaliai ir du mechanikai pradėjo sukti starterį. Pasigirdo švilpiantis ūžesys. „Laisvas!" – riktelėjo mechanikas, pranešdamas, kad propeleris atjungtas. Erichas paspaudė sankabą ir propeleris ėmė suktis. Variklis tuoj ėmė veikti skleisdamas duslų tratesį, Erichas patikrino tepalo slėgį, kuro lygį, akumuliatoriaus įkrovimą, aušinimo sistemą, paskui – vieną po kitos abi magnetas. Variklis vis smarkiau

Vokiečių lakūnai asai: Erichas Hartmanas ir Orjis Blesinas.

sukosi. Pradėdamas riedėti į startą jis parodė Bimeliui iškeltą pirštą – tai nebyli piloto padėka už puikiai parengtą lėktuvą. Erichas paskutinįkart viską patikrino. Jo paukštelis buvo pasirengęs skristi. Priveržęs prisegamąjį diržą, pasuko „Meserš mitą“ priešais lengvą vėjelį ir lėktuvas nuriedėjo žole. Vos trūktelėjęs rankeną į save, pakilo į orą kaip tik tada, kai pirmieji saulės spinduliai palietė aukštus debesis.

Lėktuvo važiuoklė su lengvu stuktelėjimu įtraukta. Erichas patikrino užsparnius ir atstūmė kulkosvaidžių saugiklius. Elektrinis taikiklis ir racija veikė. Jo paukštelis buvo parengtas mūšiui. Toldamas nuo aerodromo ir kildamas aukštyn Erichas suko į rytus, ten, kur kruvinu raudoniu degė tekanti saulė. Šiaurės vakaruose į padangę kylantys juodų dūmų stulpai rodė mūšio vietą. „Ne daugiau kaip dešimt minučių skristi, Erichai“, – garsiai ištarė pats sau. Paskui vėl apsidairė ieškodamas kitų eskadrilės lėktuvų. Greitomis suskaičiavo juos. Štai jo vedamasis Pulsas. Leitenantas Orjis Blesinas vadovavo antrajai porai. Jo vedamasis buvo feldfebelis Jurgensas. Antroji grandis taip pat skrido puikiai. Vedantysis buvo leitenantas Joachimas Birkneris, kuris neseniai skraidė Ericho vedamuoju. Birkneris turėjo tikro lakūno galvą ir aštrią akį. Feldfebelis Bachnikas vadovavo antrajai

porai, jo vedamasis buvo leitenantas Vesteris. Parengti mūšiui ir pasitikintys savimi aštuoni naikintuvų Me-9 lakūnai, vadovaujami Šviesiaplaukio Riterio, skrido susitikti su Rudelio pikiruotojais. Plačiame rajone kylantys dūmų stulpai ir sprogimų blykčiojimai rodė, jog vyksta karštas mūšis. Kai Erichas su eskadrile priartėjo prie mūšio lauko, pamatė apie 40 atakos lėktuvų Il-2, kurie bombardavo vokiečių pėstininkus. Kiekvieną atakos lėktuvą lydėjo naikintuvas. Taigi virš mūšio lauko sukiojosi apie 40 La-5 ir tiek pat Jak-9. Erichas ėmė pikiruoti per naikintuvų rikiuotę apšaudydamas kiekvieną, kuris tik pateko į taikiklį. Paskui „Meserščmitai" užgriuvo mažame aukštyje skrendančius „Ilus". Kiekvienas iš šių prakeiktų šarvuotųjų lėktuvų, kurį lakūnai numuš, palengvins jų draugų pėstininkų padėtį.

Dideliu greičiu pasiekęs šaudymo poziciją už Il-2 uodegos Erichas ėmė atidžiai stebėti toliau mažėjantį nuotolį. 200 jardų... 150 jardų... 100 jardų... Nuotolis greit mažėjo. Juoda atakos lėktuvo masė jau užstojo beveik visą Ericho lėktuvo priekinį stiklą. Liko 75 jardai. Trumpa papliūpa iš visų ginklų. Stipraus sprogimo liepsna išsiveržė rusų lėktuvo apačioje ir atitrūko jo kairysis sparnas. Erichas nedelsdamas pasuko šalin ir dideliu greičiu puolė kitą atakos lėktuvą, kuris atkavo taikinius žemėje. Neįtardamas, jog arti yra priešas, barstė kulkomis vokiečių pėstininkus. „Karaja-1" vėl užskrido priešui už uodegos. Erichas nešaudė iki paskutinės akimirkos. Nuotolis – mažiau nei 100 jardų. „Nepakankamai arti, Erichai. Tai Il-2, pats tvirčiausias paukštelis ore". Už 50 jardų Erichas spustelėjo gašetes ir paleido papliūpą iš visų ginklų.

Atakos lėktuvas sudrebėjo, susiūbavo ir užsiliepsnojo nuo sraigto iki uodegos. Erichas pralėkė tiesiog virš jo pasirengęs apsisukti ir atakuoti kitus pėstininkus apšaudančius „Ilus". Staiga po „Karajos-1" fiuzeliažu kaip petardos sutratėjo virtinė sprogimų. Erichas pamatė, kaip nuo jo lėktuvo kapoto atplyšo vienas iš dangčių ir ėmė suktis oro srovėje. Į kabiną slinko juodi gailūs dūmai.

Jis vėl ėmė šnekėtis pats su savimi. „Po velnių, kas nutiko, Erichai?" Zenitinės patrankos, ugnis nuo žemės, per oro mūšį paklydęs sviedinys? Kas? Neturi reikšmės! Nešdinkis iš čia ir suk į vakarus. Greičiau! Kol šitas velnio lėktuvas dar nenugarmėjo". Jis plačiai pasisuko į vakarus ir trūktelėjo greičio rankenėlę. Išjungė degimą ir degalų tiekimą. Gerai, jis dar skrenda. Bet kur? Štai ten gana didelis saulėgrąžų laukas... Ten... švelniai žemyn, Erichai... švelniai žemyn. Kaip sklandytuvu, kuriuo motina mokė tave skraidyti".

Rezultatyviausias pikiruojamojo bombonešio pilotas Hansas Rudelis.
Vienintelis Riterio kryžiaus kavalierius, apdovanotas
auksiniais ąžuolo lapais, kalavijais ir briliantais.

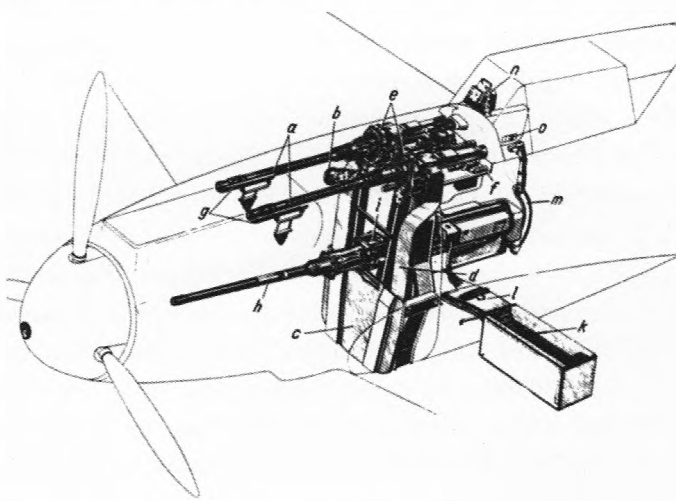

Manoma, kad ši MG-151 – geriausia II pasaulinio karo meto vokiečių aviacinė patranka.

„Juodasis Velnias" Ukrainoje prie savo „meserio" Me-109.

Naikintuvas, su girgždesiu ardamas žemę, lengvai nutūpė. Dabar Erichas iš čia išsikapstys. Jis atsegė parašiutą ir pasirengė lipti iš sudarkytos mašinos. Palinkęs prie prietaisų skydelio, pradėjo atsukinėti borto laikrodį. Mat buvo griežtai įsakyta visiems tūpusiems avariniu būdu pilotams vertingą prietaisą pasiimti. Šių laikrodžių trūko. Knebinėdamas laikrodį laikiusius aprūdijusius varžtelius, Erichas pajuto, kaip mažėja mūšyje patirta įtampa. „Prakeikimas, Erichai. Tu šiandien net nepapusryčiavai". Jis nutraukė monologą, nes akies krašteliu pro apdulkėjusį stiklą sugavo kažką judant. Pasirodė vokiškas sunkvežimis. Erichas pajuto palengvėjimą. Jis nežinojo, kokį nuotolį nuskrido į vakarus, kol nutūpė pilvu, bet vokiškas sunkvežimis žinojo tiksliai. O apie nusileidusius rusų teritorijoje pilotus retai ką galėjai išgirsti. Jis vėl ėmėsi laikrodžio ir pakėlė galvą tik tada, kai cyptelėjo stabdžiai. Tai, ką pamatė, jį išgąsdino. Iš kėbulo iššokę du stambūs kareiviai buvo apsivilkę keistomis uniformomis. Vokiečių pėstininkai dėvėjo pilkai žalsvus mundurus. O šių kareivių drabužiai buvo gelsvai pilki. Kai tie žmonės pasuko prie sudužusio naikintuvo, vos pamačius jų veidus, Erichą nupurtė šaltis. Tai buvo azijiečiai. Išeitų, rusai užgrobė vokišką sunkvežimį ir dabar ketina sučiupti vokiečių lakūną. Kai dvejetas rusų prisiartino, Erichą išmušė šaltas prakaitas. Jei pamėgins bėgti, tie jį nušaus. Vienintelė išeitis – likti vietoje. Jis gali apsimesti sužeistu. Pamėgins kareivius įtikinti, kad per priverstinį tūpimą buvo kontūzytas. Tad kai rusai užlipo ant sparno ir pažvelgė į kabiną, apsimetė netekęs

sąmonės. Vienas iš jų prakišo rankas po piloto pažastimis ir pamėgino jį išvilkti laukan. Nuo rusų sklido bjauri smarvė. Erichas riktelėjo lyg iš skausmo ir toliau šaukė bei stenėjo. Rusas jį paleido. Dvejetas žmonių dėl kažko pasitarė, paskui kreipėsi į Erichą: „Drauge, drauge, karas baigėsi. Hitler kaput. Nesinervink". „Aš sužeistas", – sudejavo Šviesiaplaukis Riteris rodydamas dešine ranka į pilvą. Paskui prispaudė prie pilvo abi rankas. Pro primerktas blakstienas pastebėjo, kad gudrybė pavyko.

Rusai atsargiai padėjo jam išlįsti iš kabinos. Erichas dejavo ir gaikčiojo kaip tikras artistas. Jis susmuko ant žemės tarsi negalėdamas pastovėti. Rusai nubėgo prie sunkvežimio, nutraukė seną uždangalą ir paguldė „sužeistąjį" ant sulankstyto brezento. Jie pakėlė jį kaip krūvą šlapių drabužių ir įvertė į kėbulą. Kareiviai mėgino šnekėtis su Erichu ir elgėsi gana draugiškai. Jie džiūgavo, nes šią naktį laimėjo didelę pergalę. Erichas toliau stenėjo ir graibstėsi už pilvo. Rusai, susirūpinę, kad negali numalšinti belaisviui skausmo, nuvežė jį į gretimą kaimą, kur buvo jų štabas. Pasirodė gydytojas. Jis mokėjo keletą vokiškų žodžių ir pamėgino pilotą apžiūrėti. Gydytojas kvepėjo odekolonu. Kiekvienąkart, kai jis prisiliesdavo prie Ericho, šis surikdavo. Patikėjo net gydytojas. Jį sučiupę kareiviai atnešė keletą obuolių. Erichas apsimetė, kad jam tenka prisiversti valgyti. Paskui, kai nurijo keletą kąsnelių obuolio, vėl suriko, tarsi visą kūną būtų pervėręs baisus skausmas.

Vokiečių sunkvežimis Rusijos kaimelyje. 1942 metai.

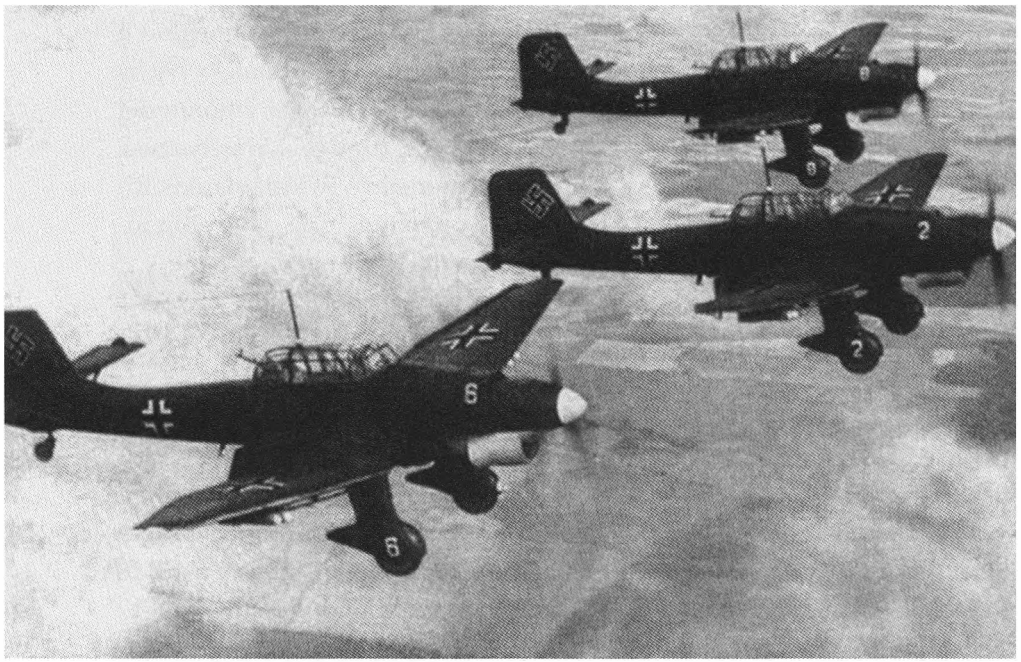

„Junkersas" Ju-87 („Štuka") Rytų fronte.

Tas teatras truko dvi valandas. Paskui tie patys du kareiviai paguldė jį ant brezento ir vėl nunešė prie sunkvežimio. Kadangi jie važiavo į rytus, tolyn į rusų užnugarį, Erichas suprato, kad jam reikia dingti. Ir kaip galima greičiau, priešingu atveju visą likusį karą teks praleisti rusų nelaisvėje. Jis įvertino padėtį. Sunkvežimis jau pravažiavo dvi mylias į rusų teritorijos gilumą. Vienas kareivis sėdėjo prie vairo, kitas tupėjo kėbule saugodamas sužeistą belaisvį vokietį. Ericho mintys skriejo šuoliais. Bet čia iš vakarų pasirodė būdingi pikiruojamųjų „Štukų" šešėliai. Vokiečių pikiruotojai praskrido arti žemės. Sunkvežimis pradėjo stabdyti ir vos nenuvirto į griovį. Sargybinis kėbule išsigandęs įrėmė akis į dangų. Tada Erichas pašoko ir stumtelėjo jį petimi. Sargybinis trenkėsi galva į kabiną ir pargriuvo ant kėbulo grindų.

Atvertęs užpakalinį bortą, Erichas šoko į aukštomis saulėgrąžomis apaugusį lauką, per kurį ir tįso kelias. Kai tik jis nėrė į tankmę, pasigirdo stabdžių cypimas. Vadinasi, pabėgimas neliko nepastebėtas. Pasilenkęs jis nubėgo per lauką tolyn. Erichas girdėjo šautuvų šūvius ir kulkų švilpesį virš galvos. Sargybiniai šaudė į siūbuojančius saulėgrąžų stiebus, išduodančius vietą, kuria jis bėgo.

Šūviai greit nutolo ir daugiau nekėlė pavojaus, tačiau Erichas bėgo toliau dar mažiausiai penkias minutes. Nebuvo bėgiojęs nuo lengvosios atletikos varžybų mokykloje, bet kiekvienas žingsnis, tolinantis jį nuo priešų reiškė naują žingsnį siekiant saugumo. Užduseęs iššoko iš lauko ir atsidūrė mažame slėnyje, tarsi kokiame pasakiškame gamtos kampelyje.

Nedidelės upės pakrantėse augo medžiai, žaliavo žolė, žydėjo lauko gėlės. Jis krito į žolę ir pro karštas lūpas godžiai traukė į plaučius šaltą orą. Atsikvėpęs ėmė mąstyti, kaip prasiskverbti į vokiečių teritoriją.

Jis pakilo ir nužingsniavo į vakarus. Pagal saulės padėtį nustatė, kad dabar – maždaug devinta valanda. Vasaros rytą beveik maloniai pusvalandį pasivaikščiojęs po kaimo vietovę, išėjo į kelią, vedantį į mažą kaimelį. Vengdamas pakliūti į spąstus, pasislėpęs krūmuose, ėmė žvalgytis. Kitoje kelio pusėje pastebėjo keletą žmonių su vilnoniais paltais. Įsižiūrėjęs atidžiau, suprato, jog tai rusai. Dabar nebuvo jokių abejonių, kad atsidūrė kitoje fronto pusėje. Atsargiai paėjėjęs apie pusę mylios išilgai kelio, tolumoje pastebėjo kalvą. Kareiviai joje kasė blindažus ir priedangas. Tai reiškė, kad fronto linija visai netoli, gal kitoje kalvos pusėje. Ledinė ramybė, kuri visada pagelbėjo mūšyje, prablaivė galvą. Jis nuslopino norą traukti toliau ir jau dieną apeiti kalvą bei rusus. Vokiečių kariuomenė galėjo būti kitoje kalvos pusėje, tačiau šūvių negirdėti. Negana to, dieną bet kur galėjo susidurti su rusų kareiviais ar valstiečiais. Kaip ir bet kurią sunkią minutę, jis ramiai kalbėjosi pats su savimi: „Aišku, viena, Erichai, kad čia dieną neprasmuksi, sučiups. Eik atgal į slėnį ir sulauk tamsos“.

Bėglys pasistengė supainioti pėdsakus, kad paskui jį į stebuklingąjį slėniuką su upeliu bei medžiais neatslinktų rusai. Palei upę aptiko nedidelę vandengraužą, tad šalia jos supylė krūvą smėlio su akmenimis, kad geriau pasislėptų. Tada atsigulė už tos menkos sienos ir užsnūdo. Prabudo jau atėjus vakarui ir buvo visiškai pasirengęs nakties žygiui.

Kai Erichas pakilo į orą, Bimelis jo laukė aerodrome. Visada taip laukdavo. Kiti mechanikai išsiskirstė ir, kol naikintuvai skraidė, gėrė kavą ar sėdėjo būreliais, lošė kortomis. Tik Bimelis, nenuleisdamas akių nuo dangaus, vienas lūkuriavo lauke. Tą rytą Bimelio vadas drauge su parskridusiais kitais negrįžo. Nusivylęs ir susirūpinęs jis lakstė po aerodromą žvelgdamas į rytinį horizontą, stengdamasis pastebėti ar išgirsti grįžtantį Me-109.

Tarsi koks beprotis Bimelis laukė dar kelias valandas po to, kai Hartmano lėktuvui jau turėjo būti pasibaigęs kuras. Niekas iš grįžusių pilotų tiksliai nežinojo, kas nutiko. Leitenantas Pulsas matė, kaip, vilkdamas dūmų

Mechanikas ir lakūnas – H. Mertensas ir E. Hartmanas.

uodegą, lėktuvas nėrė žemyn. Tačiau tuo metu jį patį atakavo rusų naikintuvai, tad daugiau negalėjo stebėti Ericho. Kiti pilotai taip pat buvo per daug užimti, nes kovėsi daugiau kaip su aštuoniasdešimt raudonųjų lėktuvų. Jie nematė, kas nutiko Erichui.

Bimelis jau tiesiog bėgiojo po lauką. Vis dažniau ateidavo į štabo blindažą sužinoti naujienų. Nieko. Kiti jo komandos mechanikai matė, kaip feldfebelis Mertensas įėjo į savo palapinę, įsidėjo į kuprinę antklodę ir šiek tiek maisto. „Kur tu susirengei, Bimeli?" – stebėjosi draugai. „Eisiu per fronto liniją. Noriu rasti savo vadą". „Tave nušaus ar pagaus". „Aš moku kalbėti rusiškai. Žmonės padės man rasti Erichą".

Bimelis Mertensas neklausė, ar jam leidžiama pasišalinti, ir neprašė išleidžiamojo raštelio. Tiesiog pasiėmė šautuvą ir pėsčias patraukė fronto linijos link. Jei vadas liko gyvas, ras jį ir parsives. Juk Šviesiaplaukį Riterį ir jo ištikimą sausumos komandos viršininką siejo itin glaudūs, patys nuoširdžiausi ryšiai. Tad kai plačiapetis Bimelis patraukė jo ieškoti, kiti mechanikai tik lingavo galvomis.

Naktį kelią fronto linijos link Erichui rodė padangėje švysčiojantys pabūklų šūvių blyksniai, trasuojamosios kulkos ir šviečiamieji sviediniai. Kai jis nusigavo prie kalvos su apkasais, kuriuos matė rytą, kulkosvaidžių papliūpų ir šautuvų šūvių tratesys jau buvo girdėti visai netoliese. Atsargiai slinkdamas tarp apkasų, pakilo į kalvą. Priešingu jos šlaitu nusileido į žydinčiomis saulėgrąžomis apaugusį platų slėnį. Erichas kapstėsi tarp saulėgrąžų vakarų link stengdamasis kuo mažiau judinti augalų kamienus. Dažnai sustodavo. Tai padėjo jam taupyti jėgas ir pasiklausyti, kas vyksta priešo pozicijose. Daugiau kaip valandą brovęsis pro saulėgrąžas, nusprendė pailsėti ilgiau. Suklusti privertė metalinis pėstininkų ginklų brazgesys.

Prisispaudęs prie žemės Erichas sekė, kaip dešimties žmonių rusų patrulis ėjo per saulėgrąžas. Jis nusprendė, kad greičiausiai tai bus žvalgybos

> Rytų frontas. Bekraštis saulėgrąžų laukas Ukrainoje ir jame paliktas sovietų tankas BT-7. 1941 metai.

grupė. Jie nori žinoti, kur yra vokiečių pozicijos, arba turi kokių nors reikalų arti priešakinių linijų. Erichas apsvarstė galimybes ir nusprendė sekti įkandin patrulio.

Atsilikdamas per pakankamą nuotolį nuo jo Erichas stebėjo, kaip, išduodamos patrulio judėjimą, tamsoje siūbuoja saulėgrąžų viršūnės. Po keleto minučių rusai išvedė jį į saulėgrąžų lauko pakraštį. Prisispaudęs prie žemės jis stebėjo, kaip dešimt kareivių traukia per lanką aplenkdami dešinėje stūksančius du namukus. Paskui rusai ėmė kopti į kitą kalvą ir per kelias akimirkas pranyko medžių šešėlyje. Erichas leidosi bėgte per lanką ir užsiglaudė už namuko rąstų sienos. Jis gulėjo ten, kol patrulis pasiekė kalvos viršūnę ir pranyko tamsoje.

Tylą sudrumstė automatų papliūpos ir granatų sprogimai. Likę sveiki patrulio kariai, šaukdami ir keikdamiesi pasirito nuo kalvos žemyn. Nerangios rusų figūros pranyko tarp saulėgrąžų. Erichas stebėjo tą įvykį su dideliu palengvėjimu. Vokiečių priešakinės linijos turėjo būti kitos kalvos viršuje. Jis ėmė bėgti šlaitu aukštyn. Priartėjęs prie kalvos viršaus, pradėjo švilpauti vokišką dainelę, nes baiminosi, kad jį nukirs kulkosvaidžio papliūpa. Po keleto minučių jau stovėjo kalvos viršuje. Ten nebuvo nei vokiečių, nei jokių įtvirtinimų, nei apskritai jokių gyvybės ženklų. Po batų padais suskambčiojo šovinių tūtelės. Dabar jis stovėjo mūšio, kurį matė, vietoje. Ericho supratimu, turėjo būti maždaug vidurnaktis.

Jis vėl patraukė vakarų pusėn. Po dviejų valandų nusileido į kitą kalvų apsuptą slėnį. Ėmė lipti aukštyn jos vakariniu šlaitu iš nuovargio ir alkio vos laikydamasis ant kojų. Tolumoje griaudėjo patrankos. Vienintelis garsas, kurį girdėjo, buvo jo paties alsavimas. Tvyrojo tiesiog mirtina tyla.

„Stok!..“ Ir tuoj po įspėjamojo šūksnio iš arti trinktelėjo šautuvo šūvis. Erichas pajuto, kaip kulka perrėžė jo kelnių klešnę. „Prakeiktas kvaily! – šūktelėjo jis. – Nešaudyk į savus!“ „Nejudėk!“ „Kad tave velniai! Aš – vokiečių lakūnas. Nešaudyk, dėl Kristaus!“ Sargybiniui pasisekė, kad, šaudamas ne daugiau kaip iš dvidešimt metrų nuotolio, nepataikė. Bet prastas

šaulys jis pasirodė tik todėl, kad labai išsigando. Kai Erichas atsargiai priėjo artyn, pamatė, jog kareivis tiesiog dreba iš baimės. Atrodė išsigandęs kur kas labiau už Erichą, pajutusį, kaip kulka su vėjeliu prakirto jo kelnių kišką. Erichas garsiai šūktelėjo, kad girdėtų tie, kurie galėjo tūnoti už sargybinio nugaros: „Aš esu numuštas vokiečių pilotas. Džiaugiuosi, kad čia patekau. Ėjau keletą valandų iš rusų užnugario. Dėl Dievo, leiskite man eiti". Iš toliau pasigirdo trumpas įsakymas: „Praleisk jį!" Erichui nuo tų žodžiai palengvėjo. Kiek galėdamas didesniu lanku apeidamas sargybinį jaunasis asas patraukė atsklidusio balso pusėn. Sargybinis nė minutei neatsipalaidavo. Atsidūręs Šviesiaplaukiam Riteriui už nugaros jis vėl nukreipė į jį šautuvo vamzdį. Erichas pajuto, kad per nugarą slenka šalta srovelė. Užtektų vieno krepštelėjimo, nevykusio judesio ir šitas lunatikas vėl šautų. Sargybinis palydėjo jį į kalvos viršūnę.

Kalvelę užėmę pėstininkai slėpėsi blindažuose. Būriui vadovavęs leitenantas ėmė tardyti vos ne mirtinai pavargusį Erichą. Jis neturėjo dokumentų, nes rusai apšvarino kišenes. Pasakė įtariam vokiečių karininkui savo pavardę ir laipsnį, paaiškino maždaug, kur vakar rytą buvo numuštas. Dabar, antrą valandą nakties, nė nevertėjo kaltinti pėstininkų dėl per didelio įtarumo. „Prašom, leitenante, paskambinti į mano štabą", – pasakė. Karininkas buvo linkęs tikėti jo žodžiais, bet neturėjo telefono. O naktį negalėjo pasitraukti iš pozicijos. Leitenantas taip pat paaiškino, kodėl visi jie tokie nervingi ir įtarūs. „Prieš dvi dienas pas mus atėjo šeši žmonės, visi puikiai kalbantys vokiškai. Jie paaiškino, kad pabėgo iš karo belaisvių stovyklos. Kai gretimas būrys leido jiems sulipti į apkasus, tie išsitraukė iš po milinių automatus ir nušovė bei sužeidė dešimt žmonių".

Vokiečių kariai su prieštankiniu šautuvu Rytų fronte. 1942 m.

Erichas dabar pamatė, koks sunkus ir žiaurus yra karas, kurį kariavo pėstininkai, nes jam teko praleisti nakties likutį tiesiog fronto linijoje. Tėvynainiai vargetą pavalgydino ir jis blindaže tuoj užmigo. Atrodė, kad praėjo vos minutė ar dvi, kai vienas iš pėstininkų pajudino jo ranką ir išbudino: „Eikite su manimi. Aliarmas". Erichas žvilgtelėjo į rankinio laikrodžio ciferblatą: ketvirta valanda. Paskui kareivį įlipo į apkasą, kur buvo parengtas kulkosvaidis. Jo viduriai tarsi susitraukė į kamuolį. Virš kalvos pasigirdo šūksniai, dainos.

Erichas žvilgtelėjo per brustverą ir vos įžvelgė grupę rusų kareivių, kurie svyrinėdami slinko kalvos šlaitu. Jie atrodė visiškai girti. Garsiai šnekėdamiesi ir juokaudami grupėmis rusai ėjo priekin. Artilerija tylėjo, jų nelydėjo nė tankai. Arba rusai tikrai prisilakė, arba už to slypėjo kažkokie spąstai.

Vokiečiams vadovavęs jaunas leitenantas davė paskutinius nurodymus. „Palaukti. Kol neįsakysiu, nešaudyti. Leiskite jiems prieiti taip arti, kad negalėtumėt prašauti". Erichas pagalvojo, kad pėstininkų taktika labai primena tą, kurią jis pats naudoja padangėje. Rusai lipo į kalvą šūkaudami ir traukdami rusiškas dainas. Vokiečiai, stengdamiesi nuslopinti nervingą virpulį, susigūžė apkasuose. Dabar rusai jau buvo vos už šešiasdešimt pėdų nuo apkasų. Girti ar blaivūs, bet po keleto sekundžių jie išvys savo priešus.

„Ugnis!"

Sutratėjo vokiečių būrio ginklai. Švilpiančių kulkų liūtis vertė rusus iš kojų. Kalvos šlaitą nuklojo lavonai. Girti ar blaivūs jie neturėjo nė menkiausių galimybių. Siaubingos skerdynės truko vos pusę minutės. Neišsigelbėjo nė vienas rusas. Tai buvo pirmasis atvejis, kai Erichas akivaizdžiai pamatė sausumos karo Rusijoje žiaurumą. Tie baisūs atsiminimai visam

< Vokiečių pėstininkai, pasirengę sovietų karių atakai.
Antrajame plane – kulkosvaidžio tarnyba.

laikui liko jo atmintyje. Net praėjus dvidešimt penkeriems metams, prisimindamas šį epizodą, sudrebėdavo. Karas lakūnams ir pėstininkams atrodė labai skirtingai. Po susirėmimo, kai tik išaušo, vienas jefreitorius palydėjo Erichą į kuopos štabą. Ten buvo radijas ir telefonas, tad kuopos vadas greit susisiekė su Kuteinikove esančiu pulkininku Hrabaku. Ericho asmenybė buvo patvirtinta ir sunkvežimiu jis buvo nugabentas į bazę. Papasakojęs Hrabakui savo istoriją Erichas patraukė ieškoti Bimelio.

Sužinojęs, kad jo vyresnysis mechanikas pabėgo iš dalinio siekdamas rasti savo pilotą, buvo sukrėstas. Bimelis vis dar nežinia kur klajojo. Bet kol buvo dingęs Erichas, iš ligoninės jau spėjo grįžti Krupinskis. Jis taip aprašo Hartmano grįžimą į 7-ąją eskadrilę: „Tą dieną, kai Bubis Hartmanas parsirado iš klajonių po rusų užnugarį, įsiminiau visam laikui. Buvo beprotiškai laimingas, kad grįžo į savo eskadrilę gyvas ir sveikas. Bet tai, kas įvyko, jį labai išgąsdino. Tai rodė plačiai atvertos pavargusios akys ir sulysęs kūnas. Jis ištvėrė išbandymus, kuriuos mažai kam iš lakūnų teko patirti. Man atrodė, jog per tą laiką jis baisiai suseno".

Paskutinis Ericho gyvenimą temdęs debesis išsisklaidė, kai po dienos sužinojo, kad grįžo Bimelis. Jau tą rytą visi pastebėjo po aerodromą vaikščiojančio tvirto žmogaus figūrą. Aplink Bimelio akis plytėjo juodi ratilai, skruostai buvo įkritę. Grįžęs į bazę jis vos laikėsi ant kojų iš nuovargio. Ir štai pamatė Erichą.

Iškankintame Bimelio veide pražydo laiminga šypsena. Jo vadas grįžo namo! Kai Šviesiaplaukis Riteris nubėgo jam priešais, Bimelis pastebėjo, kad šis nesužeistas. Du žmonės tvirtai apsikabino. Tai buvo tyli išraiška tų tvirtų ryšių, kurie sujungia vyrus, pasirengusius vienas dėl kito paaukoti gyvybę. Bimelis Mertensas sako, jog išvysti Šviesiaplaukį Riterį gyvą ir sveiką po to, kai šis buvo numuštas virš rusų teritorijos, atrodė pati laimingiausia akimirka jo gyvenime.

Beje, liūdna Ericho patirtis kartu buvo ir labai naudinga. Jo instinktas padiktavo teisingą sprendimą – apsimesti sužeistu, o tai išgelbėjo nuo nelaisvės ar net nuo mirties. Rusai patikėjo juo, kad yra ištiktas smarkios vidinės kontūzijos, tad jų budrumas sumažėjo. Tai padėjo jam pabėgti. Kitų į rusų nagus patekusių vokiečių lakūnų patirtis rodo, jog sargybiniai paprastai budriai saugojo lakūnus. Kiekvieną lydėjo du trys ginkluoti sargybiniai. Daugumai iškart buvo surišamos rankos.

Gebėjimas greit orientuotis yra vienas iš svarbiausių naikintuvo piloto pranašumų. Kaip tik ši savybė padėjo Šviesiaplaukiam Riteriui išvengti

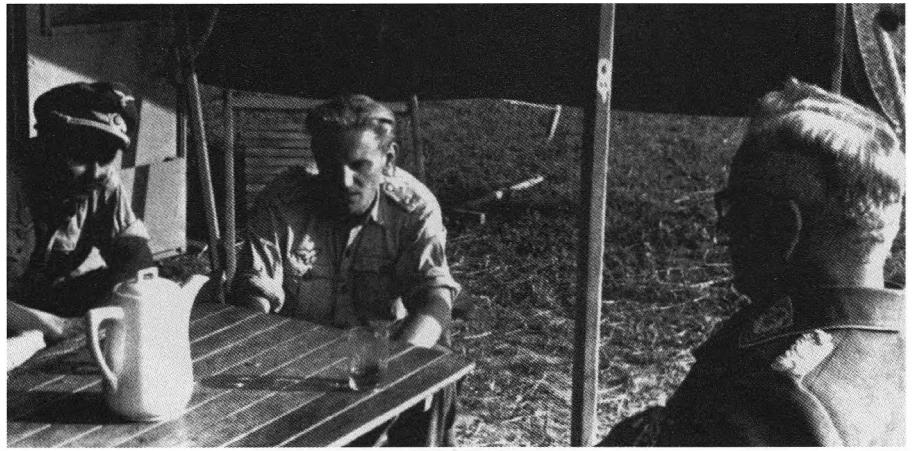

E. Hartmanas su kovos draugu po skrydžio.

karjeros pabaigos 1943 metų rugpjūtį, kai turėjo tik devyniasdešimt pergalių. Jis noriai dalijosi rusų nelaisvėje įgyta patirtimi su jaunais pilotais, kuriems vėliau vadovavo liuftvafėje ir po daugelio metų „Richthofeno" eskadroje, ir Vokietijos naujosiose KOP. Erichas Hartmanas taip atsiliepia apie savo 1943 metų rugpjūčio nuotykius: „Visada sakiau savo žmonėms, kad jei jiems pavyks pabėgti iš nelaisvės, tai *judėti reikia tik naktį*.

Niekada neturi eiti dieną, nes gali netikėtai susidurti su priešu. Tave gali pastebėti pasislėpęs priešas. Ir apskritai dieną kyla visokiausių netikėtumų pavojus. O kai slenki naktį, tavęs netikėtai neužklups. Būsi kur kas pranašesnis. Žinai, jog čia esi svetimas, o visi aplinkiniai žmonės – priešai. Jei pašauks tave bet kuria kalba, nedelsdamas šok į tamsą. Naktimis dauguma priešų miega, tad nedaug atsiras akių, kurios gali tave pamatyti, ir ne tiek daug rankų, laikančių pirštus ant ginklų nuleistukų. Jus lydės nedaug ginkluotų žmonių. Aš visada savo žmonėms, kuriems vadovavau per karą ir vėliau, pabrėždavau, kad svarbiausia – nepamesti savitvardos ir nemėginti bėgti dieną. Ši taisyklė ugninėmis raidėmis įsirėžė į mano atmintį tą dieną, kai gulėjau ant drėgno paupio smėlio. Neskubėk. Sulauk nakties. Tamsa – tavo draugas". Šis epizodas yra vienas iš pačių įstabiausių nepakartojamoje Šviesiaplaukio Riterio karjeroje. Kai 1943 metų rugpjūtį jis pateko į rusų nelaisvę, tai galėjo pasikliauti tik pats savimi. Jis įstengė išsigelbėti pasinaudodamas visu savo šaltakraujiškumu, sumanumu ir nuojauta. Bet kai 1945 metais amerikiečiai atidavė jį į meškos nagus, neliko jokių galimybių. Dėl vyriausybių susitarimo Šviesiaplaukis Riteris buvo pasmerktas kentėti rusų lageriuose. Ir prireikė kito vyriausybių susitarimo, kad po pusvienuoliktų metų iš meškos gniaužtų išsilaisvintų.

Visi eskadrilės JG-52 lakūnai ir technikai po svarbios pergalės oro mušyje.

6 skyrius

KARAS NELABAI PANAŠUS Į GYVYBĖS DRAUDIMĄ.
PULKININKAS
HANSAS ULRICHAS RUDELIS

ĄŽUOLO LAPAI

Kai 1943 metų rudenį Erichas pasiekė savo 150-ąją pergalę, jo šlovė ėmė veržliai didėti abiejose fronto pusėse. Vokietijos radijas dažnai ėmė minėti jo vardą. Kartais nuotrauka pasirodydavo laikraščiuose, paprastai tarp kitų JG-52 geriausių pilotų. Rusams jis tapo žinomas kaip „Karaja-1" – pagal šaukinį. Vėliau tarp rusų nelemtai pagarsėjo kaip „Juodasis Pietų velnias".

Ta legenda atsirado, kai įlipo į lėktuvą su juodai nudažytu priekiu. Lėktuvas turėjo būdingą piešinį, kiek primenantį tulpės žiedlapius. Todėl Eriką buvo labai lengva atskirti mūšyje ir sovietų pilotai suprato, jog tą lėktuvą pilotuoja lakūnas, su kuriuo geriau nesusitikti. Jis niekada neprašauna. Rusai šį siaubą keliantį, bet kol kas nežinomą priešą praminė „Juoduoju Pietų Velniu".

Sovietai turėjo savo radijo pokalbių klausymosi postus ir domėjosi liuftvafės lakūnų ryšiais su žemės tarnybomis. Kad įgytų informacijos apie priešą, taip elgėsi ir vokiečiai. Iš jų pokalbių rusai sužinojo, kad „Karaja-1" ir Juodasis Velnias – tas pats asmuo. Jis lengvai perkirsdavo rusų rikiuotę ir dauguma Juodojo Velnio aukų buvo vienviečiai naikintuvai. Už Juodojo Velnio galvą rusai paskyrė dešimt tūkstančių rublių. Įstengęs jį numušti rusų pilotas būtų išgarsėjęs, įgijęs šlovės ir turto. Tačiau šių motyvų neužteko. Raudonieji pilotai, susidūrę ore su Juoduoju

Riterio kryžius su ąžuolo lapais.

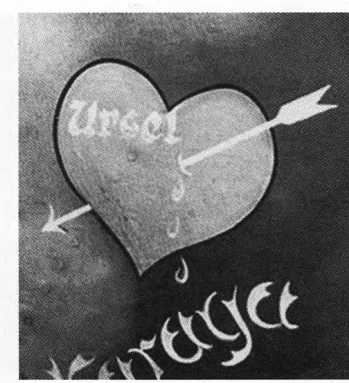

Ericho lėktuvo skiriamieji ženklai: širdis, perverta strėle, ir užrašai „Ursula" bei „Karaja-1" (Mylimoji-1).

E. Hartmanas, pasipuošęs Riterio kryžiumi su ąžuolo lapais.

Velniu ir pažinę būdingą jo lėktuvo puošmeną, skubiai sprukdavo iš mūšio vietos. Erichas pastebėjo, kad juodai išpuoštas lėktuvas ir tamsus veido siluetas sovietų pilotų galvose veikia prieš jį. Numuštų lėktuvų skaičius nustojo didėti, nes priešai nestojo į mūšį. Jis turėjo džiaugtis, kol tie neišsilakstė, spėjęs surengti bent vieną ataką. Sėkmė nusisuko ir nuo grandies, kurioje skraidė Erichas. Tad Erichas iš pradžių savo lėktuvą su juodu priekiu perleido nepatyrusiems vedamiesiems. Šie jaunuoliai nė svajoti negalėjo apie geresnę apsaugą. Raudonieji pilotai buvo linkę vengti susitikti su mašina, pažymėta būdinga juoda tulpe. Vos pamatę ore juodus tulpės žiedlapius, raudonieji tuoj sprukdavo. Erichas nusprendė, kad juodoji tulpė turi išnykti.

Bimelis Mertensas dėl to tik apsidžiaugė. Jam nuolat teko terliotis su juodais dažais, kad piešinys atrodytų tvarkingas, o tai mechanikui visai nepatiko. Be to, Bimelis taip pat mokėjo skaičiuoti. Jis žinojo, kad nuo to laiko, kai ant jo jaunojo šefo mašinos atsirado tas piešinys, trofėjų pradėjo mažėti. Tad Bimelis uždažė juodąją tulpę ir raudoniesiems pilotams Erichas vėl tapo paprastu lakūnu. O padidinti numuštų lėktuvų skaičių buvo suinteresuotas ne tik Erichas su Bimeliu, bet ir visa eskadrilė. Kai Erichas, niekieno nepažintas įsibraudavo į raudonųjų rikiuotę, pergalės vėl pasipylė kaip iš gausybės rago.

1944 metų sausį ir vasarį „Karaja-1“, atrodė, spėja visur. Ir visada mūšyje tapdavo nugalėtoju. Per šešiasdešimt dienų Erichas pasiekė penkiasdešimt pergalių – vidutiniškai maždaug po vieną pergalę per dieną. Iš tiesų per vieną skraidymų dieną numušdavo po du lėktuvus. Prastas oras buvo beveik toks pats rimtas priešas kaip ir raudonųjų KOP. Pagaliau vokiečių pilotai iš sovietų lakūnų daug sužinojo ir apie šį priešą. Vokiečiai Rusijoje buvo labai nustebę matydami virš savo aerodromų besisukiojančius raudonuosius naikintuvus per ryto šalčius, o patys negalėjo paleisti savo mašinų variklių.

Kai Ericho eskadrilė paėmė nelaisvėn rusų lakūną, šis atvirai parodė, kaip rusų KOP palaiko savo dalinių gebėjimą kovoti, kai oro temperatūra iki 40 laipsnių žemiau nulio. Šis belaisvis didžiavosi tuo, kad žino kai ką, kas yra nežinoma vokiečiams. Jis paprašė kanistro su puse galono benzino. Tada priėjo prie stovinčių žemėje „Meseršmitų" ir, su pasibaisėjimu stebint JG-52 techniniam personalui, įpylė benzino į lėktuvo tepalo filtrą. Vokiečiai išbėgiojo į šalis per kokius dvidešimt jardų ar dar toliau. Juk tuo metu, kai kuris nors kvailys pamėgins įjungti degimą ir paleisti variklį, įvyks sprogimas. Atsargūs vokiečių mechanikai pradėjo sukti variklį rankomis, o vokietis pilotas įsiropštė į kabiną. Kai benzinas susimaišė su sustingusiu tepalu, jis įjungė degimą. Variklis pradėjo veikti. Sprogimo nebuvo. Didžiulis „Daimler–Benc" veikė patikimai. Padedamas vertėjo rusų lakūnas paaiškino vokiečiams, kad, esant žemai temperatūrai, tepalas tirštėja ir starteris negali pasukti variklio. Benzinas praskiedžia tepalą, o kai variklis įšyla, jis išgaruoja. Vienintelis trūkumas, kad tokiais atvejais dažniau tenka keisti variklio tepalą.

Erichas taip pat stebėjo ir kito ruso demonstruojamas gudrybes, kaip paleisti variklį esant žemai temperatūrai. Štai kaip Hartmanas papasakojo tą istoriją pats: „Rusas paprašė atsarginių dalių lovelio. Ir vėl jam prireikė benzino. Bimelis su kitais žiūrėjo, kaip rusas priėjo prie gretimo Me-109 ir padėjo lovelį po variklio skyriumi. Pripylė pilną lovelį benzino. Paskui

Ericho lėktuvas Bf-109, išdažytas „juodąja tulpe", kurią išvydę sovietų asai stengėsi išvengti mūšio su juo, todėl vėliau šį papuošimą ir skiriamąjį ženklą teko uždažyti.

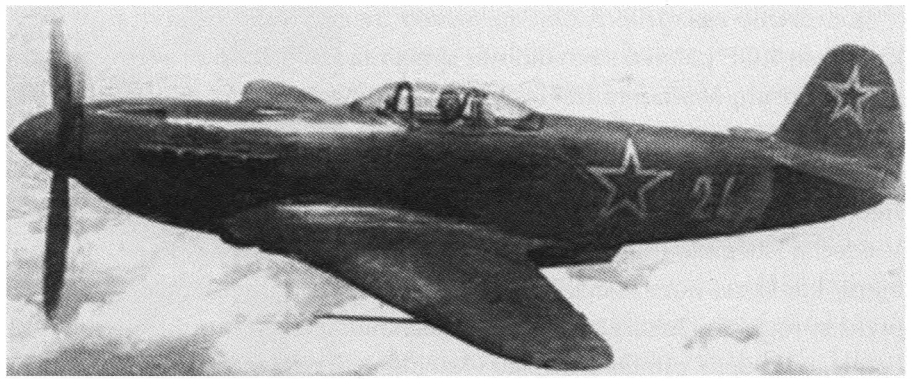

Sovietų naikintuvas Jak-3, su kuriuo dažnai teko kautis vokiečių lakūnams, skraidantiems Me-109..

uždegė degtuką ir atšoko į šalį. Nepaisant žemos tempertūros, benzino garai iškart užsiliepsnojo. Platus liepsnos liežuvis iš apačios lyžtelėjo atidengtą variklio skyrių. Ugnis degė apie dešimt minučių. Kai liepsna užgeso, vienas iš mechanikų tarstelėjo, kad elektros sistemai – galas. Bus tiesiog sudegusi izoliacija. Bet rusas tik pasakė: „Junkite". Žemas lygus variklio garsas rodė, jog viskas gerai. Dabar naikintuvai galėjo skraidyti ir esant žemai temperatūrai, mes to išmokome. Visi jautėmės dėkingi už tą patirtį raudonųjų KOP, kurios padėjo mums pakilti į orą kiekvieną rytą pastoti kelio jų rytiniams antskrydžiams".

Tas pats rusas belaisvis nustebusiems vokiečiams mielai paaiškino, kaip žemoje temperatūroje priversti veikti ginklus. Pagal liuftvafės instrukciją reikėjo kruopščiai patepti ginklų mechanizmus. Sunkiomis Rusijos fronto sąlygomis tepalas sustingdavo ir spynos mechanizmas užšaldavo. Rusas paėmė vokišką kulkosvaidį ir panardino į verdančio vandens katilą. Nuplovė nuo ginklo tepalą. Atsilaisvinęs nuo tepalo likučių ginklas tvarkingai veikė iki 40 laipsnių šalčio. Taigi, rusams pagelbėjus, vokiečiai galėjo ne tik skraidyti, bet ir šaudyti. Taip buvo pašalinta problema, kuri trukdė veikti liuftvafės daliniams Rusijoje pirmąsias dvi žiemas. Bimeliui naudodajantis šiomis ir kitomis gudrybėmis, Erichas 1944 metų sausį–vasarį pasiekė įspūdingų pergalių. Jis skraidė įprastai nudažytu naikintuvu. Vienintelis skiriamasis ženklas buvo krauju plūstanti „Už" širdis ant fiuzeliažo. Tačiau rusai, padedant radijo pokalbių klausymosi tarnybai, išmoko atpažinti jo lėktuvą. Tad vieną rytą Erichą pastebėjo rusas, kuris nusprendė jį numušti.

Erichas su savo vedamuoju leitenantu Vesteriu skrido toli nuo fronto linijos virš savos teritorijos Rumunijoje. Ten susidurti su rusų lėktuvais nebuvo labai didelės tikimybės, bet JG-52 štabas gavo pranešimą apie rusų ataką. Erichui buvo įsakyta jų ieškoti. Dalyvavęs daugiau kaip 500 mūšių Erichas įgijo kai ką vertingiau už savo 150 pergalių. Jis išmoko intuityviai pajusti priešą. Mėlynas dangus atrodė tuščias, reti debesys niekaip negalėjo ilgesnį laiką slėpti priešo lėktuvo. Apačioje, žemėje, nebuvo galima įžvelgti, kad ten vyktų kokios mirtinos kautynės. Bet Ericho galvoje suskambėjo aliarmo signalas, kuris jį daugelį kartų gelbėjo. Apsižvalgė. Už 600 jardų, šiek tiek aukščiau, pastebėjo naikintuvą „Jak" su raudonu kuodu. Rusas rengėsi atakuoti „Karają-1". „Išlįsk priekin, pakilk aukščiau ir stebėk!" – įsakė Erichas Vesteriui. Kol jie skriejo viena kryptimi, rusas kiekvieną sekundę galėjo pradėti šaudyti. Atidžiai stabėdamas priešą Erichas kiekvienąkart suktelėdavo į šalį mėgindamas priversti rusą aplenkti jį dideliu lanku. Bet, priešingai, negu tikėjosi Erichas, rusų pilotas pasielgė kitaip. Sumažinęs greitį, apsisuko ir ėmė skristi jam priešais. Erichas ir rusas pradėjo vienas į kitą šaudyti. Nė vienas nepataikė. Po to, kai skrisdami dideliu greičiu priešai dukart vos nesusidūrė, Erichas ėmė garsiai šnekėtis pats su savimi, kaip tai darė sunkiomis aplinkybėmis. „Erichai, šis rusas elgiasi kaip beprotis. Galbūt mėgins tave taranuoti. Atsitrauk, nutolk nuo jo mažindamas greitį". Šviesiaplaukis Riteris stumtelėjo rankenėlę priekin ir, užuot daręs posūkį, nukreipė „Karają-1" žemyn. Kartu jis įsakė Vesteriui trauktis lėkštai pikiruojant. Kol lėktuvas smigo žemyn, Erichas stebėjo, kaip rusas baigia suktis. Būdamas apačioje Erichas matė, kad išmuštas iš vėžių rusų pilotas atliko porą staigių viražų. Atrodė, buvo sutrikęs, nes nematė savo priešo. Tad, nepastebėjęs apačioje, neapžvelgiamoje zonoje, skrendančio Me-109, rusas pasuko į rytus ir nuburzgė namo. Be abejonės, grįžęs ketino pasakoti, kaip vos nenudaigojo prakeiktojo „Karaja-1" – Juodojo Velnio. Manipuliuodamas traukos sektoriais Erichas mažu greičiu nuskrido paskui savo priešą. Paskui, kiek galima padidinęs trauką, privertė Me-109 po poros minučių palįsti po nieko neįtariančiu „Jaku". Atsidūręs per penkiasdešimt pėdų žemiau rusų lėktuv, Erichas sumažino trauką ir kilstelėjo aukštyn savo naikintuvo priekį. Priešo lėktuvo vaizdas užstojo visą kabinos priekinį stiklą ir Erichas spustelėjo gašetes. Suplėšyto metalo gabalai atitrūko nuo rusų lėktuvo ir smogė į „Karajos-1" sparnus. Iš rusų lėktuvo variklio skyriaus pasirodė liepsna, paskui pašautą lėktuvą nusidriekė tamsi dūmų uodega. „Jakas" buvo pribaigtas.

Rusų pilotas apvertė savo mašiną ir iššoko su parašiutu. Jo baltas kupolas aiškiai išsiskyrė ryto dangaus fone. Rusas galėjo tik žvilgsniu palydėti savo lėktuvą. „Jakas" įsmigo į žemę ir sprogo. Rusui lėtai besileidžiant, dūmai kilo aukštyn. Erichas sukiojosi virš jo ir matė, kaip tas nusileido, ėmė vynioti savo parašiutą. Vokiečių pėstininkai iš artimiausio kaimelio jau skubėjo į tą vietą. Gerai įsiminęs, kur vyko mūšis, Erichas nuskubėjo į bazę. Iššokęs iš „Karajos-1", tuoj sėdo į eskadrilės skraidantįjį džipą „Fyzeler Štorch". Tas mažas judrus lėktuvėlis naudotas žvalgybai, gelbėti numuštiems pilotams, valdymo veiksmams iš oro. „Štorch" nusileisdavo mažesnėje nei 200 metrų ilgio aikštelėje. Jis drauge su pilotu galėjo pakelti tris žmones. Tad bazėje visada buvo parengtas skristi „Štorch".

Erichas pakilo, o po kelių minučių nusileido šalia kaimo, iš kurio vokiečių pėstininkai bėgo prie rusų piloto. Kaip ir tikėjosi, pėstininkai sugavo jo priešą. Rusas pasirodė esąs malonaus veido žmogus, kapitonas. Buvo laimingas, kad liko gyvas. Pora civilių rumunų, mokėjusių kalbėti vokiškai ir rusiškai, padėjo versti dviejų pilotų pokalbį. Erichas pasveikino rusą antrojo gimtadienio proga – laimingai išsigelbėjus iš numušto lėktuvo. „Jums karas baigėsi. Jums pasisekė", – kalbėjo Erichas. Rusas linktelėjo ir laimingas nusišypsojo. „Kodėl nesižvalgėte, kai mane pametėte? Ir kodėl skridote vienas?" Rusas paaiškino, kad anksčiau mūšyje prarado vedamąjį. O į klausimą, kodėl nesižvalgė, rusas galėjo tik gailiai atsidusti. Taigi

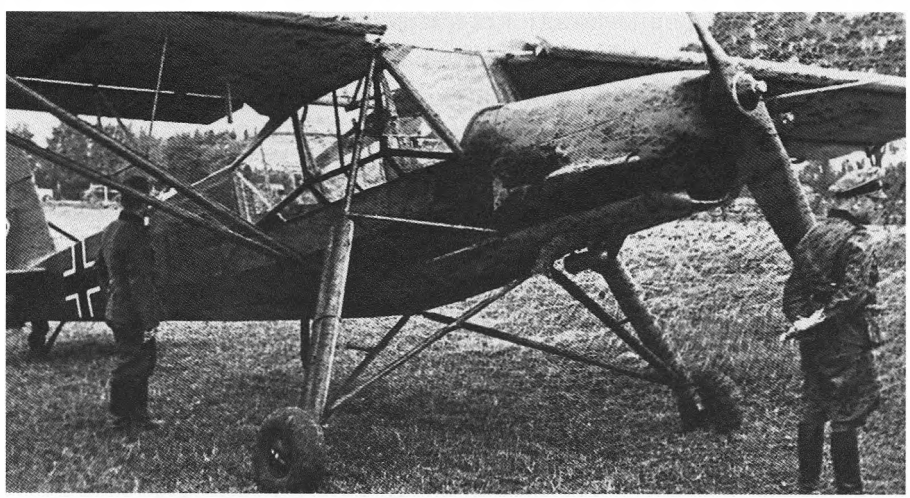

Vokiečių daugiatikslis lengvasis žvalgybos, ryšių, palaikymo, sanitarijos ir t.t. lėktuvas Fieseler Fi-156 „Storch".

Rusų lakūnas, patekęs į vokiečių nelaisvę.

pasitvirtino amerikiečių patarlės teisingumas: „Jei nesižvalgai pro petį, kas nors tave užpuls“. Kalbėdamasis su jaunu rusu naikintuvo lakūnas atrodė priklausantis tai pačiai kastai, kaip ir šis. Toks pats nerūpestingas jaunas vaikinas. Šnekėdamiesi abu rankomis vaizdavo sparnus. Jei ne svetima kalba ir munduras, jis galėtų būti vokietis. Erichas pasiėmė savo belaisvį iš pėstininkų, drauge su juo sėdo į „Štorchą“ ir nuskrido į eskadrilės bazę. Gestais bei atskirais rusiškais žodžiais Erichas jaunąjį rusų kapitoną pakvietė į poilsio palapinę. Joje buvo susirinkę tokie patys jauni vokiečiai kaip jis. Vokiečiai pasiūlė šnapso ir valgio. Apstulbęs Erichas pastebėjo, kad rusas supyko. Vienas iš vokiečių pilotų, šiek tiek kalbantis rusiškai, paaiškino, kodėl tas piktas: „Jiems sakoma, kad vokiečiai šaudo visus rusų belaisvius!“

Erichas pats pasiūlė kapitonui dar taurelę degtinės ir valgio. Paskui nusivedė parodyti iš arti savo Me-109. Rusui buvo leidžiama be sargybos vaikščioti po bazę, kol po dviejų dienų jis buvo išgabentas į eskadros bazę toliau tardyti. Pakankamai drąsus, kad vienas stotų į kovą su „Karaja-1“, rusų pilotas net nemėgino bėgti, nors buvo paliktas iš esmės be priežiūros.

Tokie susirėmimai, kaip šis su vienišu rusu, leido Erichui susipažinti su visomis oro mūšio rūšimis. Jis ne tik įsitikino savo gebėjimais, bet ir kėlė meistriškumą, kaupė naują patirtį. Erichas galėjo pastebėti priešą iš fantastiškai didelio nuotolio, kartais keliomis minutėmis anksčiau už visus

kitus, kurie skrido greta ir dažnai atspėdavo jo ketinimus. Jis vengė manevrinio mūšio teikdamas pirmenybę mirtinam netikėtam smūgiui, paskui staigiai atsitraukdamas. Hartmanas visada laikėsi veiksmų nuoseklumo: „Pamatai, nusprendi, atakuoji, atsitrauki". Laikytis šio šūkio reiškė užsitikrinti sėkmę. Nepaisyti jo reiškė patirti nesėkmę ar net žūti. Erichas sukūrė daugelį taisyklių, skirtų stoti į mūšį ir atsitraukti. Tos taisyklės leido jam likti sveikam, o rusų lėktuvai vis krito. Kai dangus būdavo giedras, jis žaibiškai atakuodavo iš viršaus. Jei debesys tiršti, pirmenybę teikė atakai iš apačios. Bet kokiu atveju Erichas buvo linkęs sulaukti galimybės smogti vieną taiklų smūgį, negu atakuoti abejotinomis aplinkybėmis. Toks buvo jo principas. Netikėtumas – svarbiausias sėkmingos atakos elementas. Žiemą, kai „Karaja-1" nudažyta baltai ir dangų gaubė žemi debesys, ypač sėkmingos buvo atakos iš apačios. Jis nuslopino savo ankstesnį įprotį prisiartinant mažinti greitį. Erichas skrisdavo tiesiai į priešą ir pradėdavo šaudyti iš mažiausio nuotolio. Iš penkiasdešimt jardų atstumo naikintuvo ugnies galia buvo siaubinga. Užtekdavo išeikvoti minimalų šaudmenų kiekį. Tradicinę valso su priešu taktiką Erichas atmetė. Pilotažininkai galėjo elgtis kaip jiems patinka ir dauguma iš jų mėgo manevrinį mūšį. Erichui priimtinesni buvo savi metodai. Po trumpo greito smūgio jis versdavosi per sparną ir, jei tik užtekdavo aukščio, pikiravo maždaug 2000 pėdų. Paskui, kildamas tarsi į kalnelį, atakuodavo priešą iš apačios. Iš tokios pozicijos galėjo atremti bet kokį priešo manevrą. Jei priešas išlikdavo po antros atakos, Šviesiaplaukis Riteris kildavo į viršų atakuoti trečią kartą. Bet per kiekvieną mėginimą vadovavosi tuo pačiu principu: „Pamatai, nusprendi, atakuoji, atsitrauki". Rytų fronto oro mūšiuose vokiečiai beveik visada nusileisdavo priešui skaičiumi. Todėl Erichą patį dažnai atakuodavo rusų naikintuvai. Jis sukūrė ir savus gynybos metodus. Atakos metodai leido tapti pranašesniam už senosios manevrinio mūšio taktikos šalininkus, o gynybos taktika saugojo nuo nemalonumų. Dvi šios taktikos sudėtinės dalys buvo glaudžiai susijusios. Pirmiausia Erichą mūšyje lydėjo sėkmė. Tačiau nepaprastas gebėjimas įvertinti padėtį vaidino kur kas didesnį vaidmenį negu sėkmė. Jo didžiausi laimėjimai ir asmeninis saugumas buvo šios sąjungos vaisius.

Kai rusai, būdami aukščiau jo, atakuoja iš užpakalio, Erichas staigiai sukasi kildamas aukštyn ir traukdamasis iš taikymo linijos. Jei raudonasis pilotas atakuoja iš užpakalio nerdamas žemyn, Erichas atlieka staigų virąžą į šalį ir sminga žemyn taip sutrukdydamas priešui prisitaikyti.

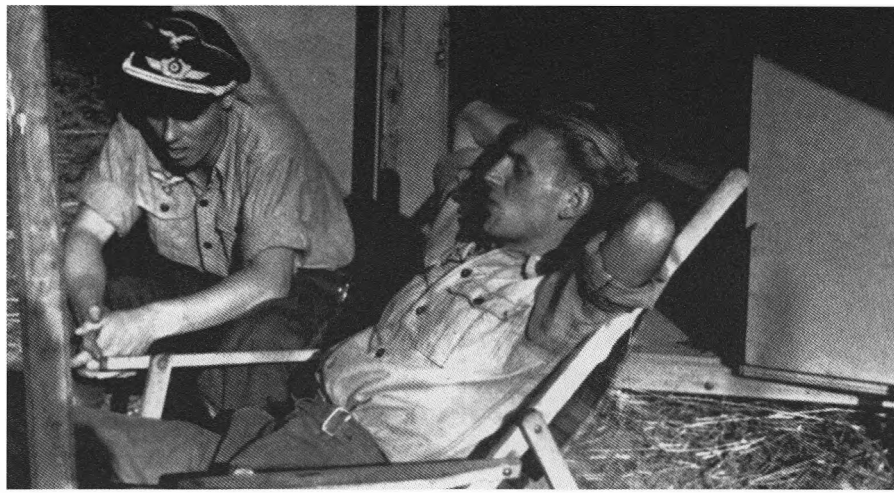

Poilsio akimirka eskadrilėje JG-52.

Ericho šaltakraujiškumas tiems, kurie su juo drauge skraidė, tapo tiesiog legenda. Jis išmoko atspėti rusų pilotų ketinimus, kai jie atakuodavo, o tai padėdavo laiku pasipriešinti jų manevrams. Siekiant nepasiduoti norui daryti viražą, kol priešas dar nepriartėjęs iki šaudymo atstumo, reikia stiprių nervų. Idėją ramiai laukti, kol priešo lėktuvas lekia į tave tratindamas iš visų kulkosvaidžių, sunku suprasti teoriškai, o dar sunkiau vykdyti tikrame mūšyje. Skristi visai tiesiai, naudojantis vairu šiek tiek nuslysti į šalį ir laukti priešo, kad tas pakištų save, buvo sunku, bet įmanoma. Šviesiaplaukis Riteris greitai įsitikino, kad ir tokiomis sąlygomis gali išvengti pataikymų. Paskutinėmis sekundėmis prieš rusų pilotui pradedant šaudyti, Erichas įgydavo itin svarbios informacijos. Nepritykę ar prasti pilotai išsiduodavo pradėdami šaudyti per anksti. Erichas pastebėjo, kad tokiomis sąlygomis gali pasikeisti vaidmenimis ir iš besiginančio tapti atakuojančiu. Tačiau jei raudonasis pilotas artėja nešaudydamas, buvo aišku, jog prie vairo sėdi prityręs veteranas. Tada galėjo įvykti dvikova.

Erichas susikūrė vieną atitrūkimo taisyklę. Kai tik buvo galima, atlikdavo manevrą mažindamas greitį. Atakuojantis pilotas tikisi, jog priešas pradės daryti staigų viražą, ir tada jį sugaus – įvyks klasikinis mūšis su viražais. Tad atakuojamas pilotas turi pasukti dar staigiau, kad galėtų apšaudyti priešą. Akimirkai jis pasislepia po atakuojančiojo lėktuvu ir gali išsigelbėti patraukdamas rankeną į save ir koja spustelėdamas pedalus. Lėktuvo pagreitis staiga pasikeičia nuo + 5G iki -1G ar net -1,5G. Atakuojantis tiesiog

Visos eskadrilės labai mėgo šunis. Eskadrilė JG-52 ir vienas jos šunų Rata (Žiūrkė).

neįstengia pastebėti to manevro ir į jį atsižvelgti. Erichas ne kartą sėkmingai tuo naudojosi, dėl ko atakuojantysis prarasdavo visą savo padėties pranašumą ir atsidurdavo rimtame pavojuje.

Pirmiausia atakuojantysis jausdavo psichinį nepatogumą dėl neigiamo pagreičio. Jį plėšia nuo sėdynės taip, kad traška prisegamieji diržai. Lakūnas tiesiog negali sekti taikinio dėl per didelio atakos kampo. Pagaliau kai atakuojantysis negali apžvelgti aplinkos ir valdyti lėktuvo, rinktis teisingą persekiojimo būdą jam būna labiau nei sudėtinga.

Erichas šį veiksmą pasilikdavo kraštutiniam atvejui. Visais įprastiniais atvejais, naudodamasis teigiamu pagreičiu, stengėsi įsiterpti į priešo virażą. Erichas tai vadino „mano asmeninėmis sukimo taisyklėmis" ir vertė jaunus pilotus „iškalti" šias taisykles, kad liktų gyvi. Jo taktinis meistriškumas ir atakuojant, ir ginantis padėjo kovoti daugiau kaip 800 mūšių be jokio įbrėžimo. Tai per daug įspūdingas laimėjimas, kad jį priskirtum tiesiog sėkmei.

Kai Erichas pats įsisąmonino naująją taktiką ir patikrino ją mūšiuose, numuštų lėktuvų skaičius ėmė didėti taip greit, kad kiti pilotai pradėjo juo nepasitikėti. Nenutrūkstama pergalių grandinė ir iš pažiūros nerūpestingas gyvenimas 1943 metais buvo visuotinio atidaus dėmesio centre.

Daugelis pilotų manė, jog Ericho sėkmė kažkuo įtartina. 7-osios eskadrilės seržantą Karlą Jungerį, kuris skraidė Ericho vedamuoju, du 8-osios eskadrilės pilotai pakvietė pietauti. Šis susitikimas turėjo rimtų padarinių, nes sukėlė eskadrilių lenktyniavimą. Per pokyliuką Jungeris išgirdo, kaip keletą kartų buvo minimas Ericho Hartmano vardas. Leitenantas Frydrichas Obleseris, kuris atėjo į JG-52 maždaug vienu metu su Erichu, pradėjo savo karjerą sėkmingai. O Erichas niekaip negalėjo atsikratyti nervingumo ir tik mokėsi Rosmano ir kitų pilotažininkų triukų. Po to, kai Erichas pradėjo kurti savo kovos būdus, jis sparčiai aplenkė Obleserį pergalių skaičiumi. Fricas suabejojo Ericho pergalių tikrumu.

Jungeris, skraidydamas Ericho vedamuoju, pats buvo daugybės pergalių liudininkas. Išgirdęs Obleserio pastabą, pasipiktino. Kitą dieną Jungeris papasakojo Šviesiaplaukiam Riteriui, ką apie jį šnekėjo Obleseris. Erichas padėkojo Jungeriui ir akimirksniu nusprendė, ką reikia daryti. Jis nuėjo tiesiai pas grupės vadą majorą Giunterį Ralį, kuriam buvo pavaldžios ir 7-oji, ir 8-oji eskadrilės. „Fricas Obleseris iš 8-osios eskadrilės kalba kitiems pilotams, jog netiki mano pergalių tikrumu“. Ralio antakiai šoktelėjo aukštyn. „Gerai. Bet aš *žinau*, kad jos tikros. Mačiau liudininkų raportus ir esu išsiaiškinęs visas smulkmenas. Ką, tavo nuomone, turiu daryti?“ „Prašyčiau leisti Obleseriui atlikti keletą išskridimų vedamuoju, pone majore. Tai visa, ko reikia, jei įmanoma“. Ralis linktelėjo. Toks pilotų

Vokiečių lakūnas asas G. Ralis po sėkmingo skrydžio.

Sovietų lengvieji lėktuvai Po-2 aerodrome.

pavydas nebuvo jokia naujiena. „Žinoma. Aš parengsiu reikalingą įsakymą. Tiesiog rytoj". Kitą dieną kiek nustebęs Obleseris rūgščiai raportavo Erichui, jog pasirengęs skristi jo vedamuoju. Kadangi Obleseris buvo laikinai paskirtas veikti kaip stebėtojas, taigi, turint tikslą užtikrinti geresnį matomumą, buvo įjungtas į Ericho grandies antrąją porą. Jis atliko du išskridimus ir matė, kaip Erichas dukart smogė tarsi durklo smūgius, pasibaigusius pergalėmis. Šviesiaplaukis Riteris susprogdino savo priešų lėktuvus. Visiškai įtikintas Obleseris žemėje kaip oficialus liudininkas pasirašė dviejų pergalių patvirtinimus. Fricas prisipažino, jog buvo neteisus. Jis buvo išleistas į 8-ąją eskadrilę ir galėjo papasakoti, kaip viskas vyko. Daugiau niekas nereiškė abejonių dėl Bubio Hartmano sėkmės.

Be Ericho taktinių gebėjimų, ištobulintų daugelyje mūšių, buvo dar vienas svarbus talentas, kuris lėmė naikintuvo piloto laimėjimus – medžiotojo nuojauta. Jis mokėjo aptikti priešą net kai aplink atrodė santykinai ramu. Kai į grupės štabą pasrūdavo raportai, Ralio informacijos lenta rodė, kad Erichas įsigudrina numušti lėktuvų net tada, kai kiti pilotai grįžta visai nieko nepešę. Bubis buvo iš prigimties medžiotojas.

1943 m. spalio 1 d. Erichas buvo pakviestas prie telefono. Majoras Ralis panūdo dalyvauti rytojaus medžioklėje. „Kurią valandą nori išskristi rytoj? – paklausė Ralis. „Maždaug septintą". „Gerai. Aš skrisiu antroje poroje".

> Sovietų lėktuvas Po-2 skrydyje.

O štai kaip pats Erichas Hartmanas apsako vieną operaciją, kai du didieji pilotai veikė drauge: „Ralis kiekvieną rytą skrido į Zaporožę gaudyti sliekų, bet jam nesisekė. Aš pakildavau vėliau ir pasiekdavau pergalę, nes skridau specialiu maršrutu. Skridau mažame aukštyje nuo Zaporožės į Nikopolį, kur buvo didelė rusų aviacijos bazė. Savo atradimą laikiau paslaptyje ir kasdien grįždavau numušęs tame rajone po lėktuvą. Spalio 2-osios rytą Ralis skrido su manimi. Patraukėme į pietus. Sukiojomės virš fronto linijos ir Dnepro upės. Po trisdešimt minučių Ralis, nieko nepastebėjęs ore, prabilo per radiją: „Ko čia sukiojamės? Nieko nematyti. Ketinu savo porą vesti Dnepropetrovsko link". Grupės vadas taip ir pasielgė. Bet jau po poros minučių 18 000 pėdų aukštyje pastebėjau žvalgybos lėktuvą Po-2. Jį lydėjo dvejetas naikintuvų LaGG. Aš tikėjausi, kad Ralis dar ne per toli, tad palaukiau, kol Po-2 prisiartins. Paskui pranešiau Raliui: „Lauk! Lauk! Lauk, kol aš grįšiu". Tą akimirką buvau vos už 1500 pėdų nuo Po-2. Prisiartinau ir numušiau jį, paskui numušiau vieną iš jo palydos „Lagų". Ralis matė, kaip jie degė".

Ralis padarė išvadą, jog šis vyrukas – ne tik puikus šaulys, bet ir apsigimęs medžiotojas. Šis įvykis atskleidė iki tol sumaniai slepiamą Hartmano šmaikštumą. Rusų naikintuvų pilotai buvo itin pavojingi priešai Rytų fronto oro mūšiuose. Bet, kaip jau sakėme, visų grėsmingiausias padangėje buvo atakos lėktuvas Il-2. Šie rusų lėktuvai ne tokie manevringi, kaip „Jakai", „Migai" ir „Lagai", ne tokie greiti, tačiau galėjo atlaikyti tokio kulkų ir sviedinių skaičiaus smūgius, jog vokiečių lakūnai dažnai netikėjo savo akimis. Buvo matyti, kaip kulkos ir sviediniai atšoka nuo šios nepaprastai tvirtos mašinos. Atakos lėktuvas buvo pirmasis, kurį Erichas numušė, ir

Pašautas oro mūšyje ir priverstinai nutūpęs sovietų atakos lėktuvas Il-2. Jį apžiūrinėja vokiečių kariai.

pats sužinojo, kaip sunku tą paukštelį nutrenkti žemėn. Il-2 skrido skutamuoju skridimu. Jo neapsaugotą tepalo radiatorių dengė fiuzeliažas, o uodegos šaulys vaikė naikintuvus. Šiems lėktuvams atakuoti Erichas susikūrė ypatingą taktiką. Jis atakuodavo 15–20 laipsnių kampu staigiai priartėdamas. Tai priversdavo šaulį per greit sukti savo ginklo šerdesą. Erichas niekada neatakavo Il-2 tiesiai pagal lėktuvo kursą ir visada po antpuolio sukdavo šalin. Jis likdavo sveikas su neapgadintu lėktuvu todėl, kad krypdavo ant sparno ir nerdavo po atakos lėktuvu. Dėl tokio manevro priešo šaulys jam negalėjo niekaip pakenkti. Erichas rado du būdus, kaip sėkmingai atakuoti Il-2. Tai – žaibiška ataka iš apačios. Šaudyti į šturmuotojo papilvę buvo vienintelis tikras būdas numušti „betoninį bombonešį". Pataikysi į neapsaugotą tepalo radiatorių – Il-2 numuši ar bent padegsi. Jei atakos lėktuvai skrenda labai žemai ir toks metodas neįmanomas, Erichas užskrisdavo iš užpakalio ir stengėsi sutelkti ugnį į sparnų šaknis netaikydamas į šarvuotą kabiną ir variklio skyrių. Kai į sunkiai apkrautą sparną pataikydavo daug sviedinių, jis lūždavo ir atakos lėktuvas suduždavo. Dvivietis Il-2 variantas pasirodė pažeidžiamas atakuojant dešimties laipsnių kampu ir iš apačios. Papliūpa iš arti vis dėlto pramušdavo kabinos šarvą. 1944 metais atsirado dar už Il-2 tvirtesnis bei greitesnis Il-10. Šiuos lėktuvus teko tiesiog „daužyti į šipulius". Prieš atsirandant Il-10, pačiu sėkmingiausiu savo laiku 1943 metais Erichas įstengė pasiekti pačią nepaprasčiausią pergalę prieš Il-2. Šiame mūšyje jam gerokai pagelbėjo analitiniai gebėjimai. Mat pastebėjo, jog Il-2 dažnai puola taikinį iš fronto rusų pusės tiesiu kursu skutamuoju skridimu, didelėmis grupėmis. Neretai jie

skrido vienu metu iki 60 lėktuvų ir labai retai pakildavo aukščiau 4500 pėdų. Šie lėktuvai gabeno iki 250 kilogramų prie išorinių laikiklių prikabintų bombų. Tad juos galėjai labai lengvai pavyti. Pakilęs Erichas nusprendė pasiekti 15 000 pėdų aukštį. Iš ten galėjo pastebėti priešo lėktuvus dideliu atstumu. Išvydęs priešo grupę Erichas pradėdavo lėkštai pikiruoti stengdamasis praskristi virš priešo rikiuotės priešingu kursu 8000–10 000 pėdų aukštyje.

Rusų pilotai matė aukščiau dideliu greičiu rytų pusėn skrendančius vokiečių naikintuvus. Ericho pora niekaip nerodė, jog mato rusus. Jų pilotai klaidingai manė, kad liko nepastebėti. Erichas skrido į rytus kelias sekundes, paskui persiversdamas padarė puskilpę žemyn. Pakeitęs skridimo kryptį ir pikiruodamas padidinęs greitį, atsidūrė vos kiek žemiau Il-2 rikiuotės. Jei dangus būdavo debesuotas, užskrisdavo sovietų lėktuvams iš užpakalio ir gerokai žemiau jų. Turėdamas didelę greičio persvarą, Erichas greitai priartėdavo smogti mirtiną smūgį tarsi durklu, kuris paprastai baigdavosi lėktuvo sunaikinimu. Daugelis sovietų pilotų dėl to manevro buvo užklupti netikėtai. Kaip vėliau mes sužinojome iš aso Aleksandro Pokryškino atsiminimų, rusai išsiaiškino šios taktikos esmę. Kiekvienas taktinis veiksmas sukeldavo tam tikras atsakomąsias priemones ir pirmiausia versdavo priešus būti budresnius. Kai Erichas savo mėgstamu

Pagal numuštų lėktuvų skaičių (65) antras sovietų lakūnas asas A. Pokryškinas.

Vokiečių asas I. Krupinskis, ką tik nusileidęs aerodrome po eilinės pergalės ore.

veiksmu pamėgino pastoti kelią grupei Il-2 prie Charkovo, rusai buvo tam pasirengę. Bent jau jie patys taip manė.

Keturi atakos lėktuvai skrido išsikišę dešinėn po Erichu, kuris atliko savo patentuotą puolimo manevrą. Pikiruojančio naikintuvo greitis greit didėjo. Iš 200 pėdų atstumo nuo ketvirtojo Il-2 uodegos jis ėmė šaudyti. Papliūpa sudaužė rusų lėktuvo kabiną. Rusų lyderis žemėdamas pradėjo staigų posūkį kairėn, du kiti lėktuvai pasekė juo. Šis išsisukimo manevras prarandant aukštį turėjo katastrofiškų padarinių. Po Il-2 sparnais pakabintos bombos staigiai mažino betoninių bombonešių greitį ir prieš manevrą jie skrido ne didesniame kaip 1500 pėdų aukštyje. Padarę puskilpę žemyn jie neteko šios aukščio atsargos. Rusai idealia rikiuote trenkėsi į žemę, sprogo jų bombos, tad padangę nutvieskė keturi siaubingi blyksniai.

Keturi liepsnos stulpai šovė iš keturių kraterių, o virš mūšio lauko pakilo keturi besisukantys dūmų stulpai. Erichas paleido tik vieną papliūpą. Keturios pergalės per kelias sekundes. Legenda apie „Karaja-1" skraidantį Juodąjį Velnią atsirado kaip tik per tokius susirėmimus. Rusai patyrė ne tik didžiulių technikos nuostolių. Skaudūs smūgiai buvo suduoti ir jų kovos dvasiai.

> Vokiečių kariuomenė Korsunės kyšulyje.

7-osios eskadrilės istorija nuo 1944 m. sausio 10 d. iki vasario 22 d. taip pasakoja apie tai: „Didžiausią taiklumą per tą laikotarpį parodė leitenantas Erichas Hartmanas. Per vieną iš šių dienų jis numušė penkis lėktuvus, per kitą – šešis“. Nepaisant dažnos bazavimosi vietos kaitos, Ericho taktika ir nuolatinis kautynių troškimas vis didino numuštų lėktuvų skaičių. Vasario 22 d. 7-oji eskadrilė persikėlė į Umanę, kur prie III/JG-52 buvo priskirta Vengrijos karališkųjų oro pajėgų eskadrilė. Kovo 2 d. šie du padaliniai buvo perkelti į Kalinovką, o po keleto valandų pasiųsti į Proskurovo bazę, kur iki kovo 7 d. pasiekė 15 pergalių. 7-osios eskadrilės istorija pasakoja: „Iš šių [15 pergalių] leitenantas Hartmanas vienas numušė 10 priešo lėktuvų per vienos dienos oro mūšius. Tad jis turi nuo 193 iki 202 pergalių“. 1944 m. kovo 2 d. fiureris apdovanojo leitenantus Krupinskį ir Hartmaną ąžuolo lapais. Paprastai šį apdovanojimą fiureris įteikdavo pats. Erichas ir Krupinskis gavo įsakymą vykti į Berchtesgadeną atsiimti apdovanojimų. Džiaugdamasi ta elitinė pora išsikapstė iš purvino Proskurovo aerodromo ketindama skristi namo. Kelias minutes jie suko virš aerodromo, o toliau į rytus prieš Ericho akis plytėjo tik purvo ir sniego balos, kuriose vyko sausumos mūšiai. Mintys atsisuko dviem savaitėmis į praeitį, kai jis pamatė sniegu užverstame Korsunės kyšulyje gulinčių beveik 20 000 vokiečių kūnus. Rusų tankai ir kavalerija apsuptus vokiečių dalinius sudraskė į skutus.

Korsunės kyšulyje sudaužyta vokiečių technika.

Tai prisiminęs Erichas krūptelėjo. Priešaky buvo matyti įprastesni vaizdai. Iki 7-osios eskadrilės štabo atskriejo gandai apie gresiantį rusų „purvo puolimą". Kai Ericho mintys grįždavo prie sąlygų, kuriomis kovėsi pėstininkai, jis pagalvojo, jog pragaras visai gali būti ir ne ugninis. Pėstininkai kovojo ledinėje skaistykloje, virš kurios jis su draugais lakiojo greitaisiais lėktuvais. Tad džiaugėsi galėdamas parvykti namo. Skrisdamas drauge su jaudulio apimtu Krupinskiu, apimtas neapsakomo palengvėjimo jausmo, pasuko į vakarus. Smagi kelionė iki Zalcburgo traukiniu drauge su Gerdu Barkhornu, Valteriu Krupinskiu ir Kubanės Liūtu pramintu Hanesu Vyze jau aprašyta pirmajame skyriuje. Per ceremoniją „Erelio lizde" ketvertas JG/4 asų prisijungė prie dvylikos kitų apdovanotųjų. Tarp jų buvo virš Lamanšo sąsiaurio kovojęs majoras Kurtas Biuchlingas iš „Richthofeno" eskadros ir veteranas naktinis asas Augustas Geigeris, kuris vėliau buvo numuštas ir žuvo kautynėse su anglų naktiniu asu Bobu Brahamu. Buvo ten dar du pėstininkų pulkininkai. Liesas, jaunai atrodantis ir šiek tiek įgėręs Erichas Hartmanas buvo pats jauniausiais ąžuolo lapų turėtojas, be to, žemiausio karininko laipsnio. Leitenantas Erichas Hartmanas stovėjo pačioje

Po dar vienos pergalės ore sveikinimai ir gėlės Erichui.

apdovanotųjų rikiuotės pabaigoje ir atrodė panašus į ištįsusį paauglį. Tačiau Rusijos fronte jis jau įgijo visai kitokio pobūdžio šlovę, nesusijusią su ąžuolo lapais. Jis buvo „Karaja-1“, siaubingasis Juodasis Velnias, kurio vardą priešai apipynė legendomis. Tėvynėje jis taip pat priklausė elitui – buvo vienas iš tų, kurie numušė daugiau kaip po 200 lėktuvų. Tie nedaugelis, numušę daugiau už jį, žinojo, kad kitais, penktaisiais, karo metais šis oro akrobatas dar parodys, ką gali.

Erichas Hartmanas prie naujo JG-52 eskadrilės lėktuvo.

7 skyrius

IŠ HEROJŲ IŠSISKIRIA TIK TITANAS.
ANONIMAS

52-OSIOS NAIKINTUVŲ ESKADROS ASAI

Uolus sportininkas iš pačios vaikystės Erichas Hartmanas JG-52 rado tą atmosferą, kurioje galėjo atsiskleisti. Jo kopimas skinti ąžuolo lapų buvo sunkus, bet pažangą skatino karšti pilotai, kurie lenktyniavo vieni su kitais kiekvienoje JG-52 eskadrilėje. Nuolatinis lenktyniavimas padėjo atsirasti daugybei ypatingų asų, kurie nusipelnė Riterio kryžių ir kitų apdovanojimų.

Pati veikliausia liuftvafės naikintuvų eskadra JG-52 per ketverius karo metus sunaikino daugiau kaip 10 000 priešo lėktuvų. Joje kovėsi trys geriausi Vokietijos ir viso pasaulio asai – Erichas Hartmanas su 352 pergalėmis, Gerhardas Barkhornas su 302 pergalėmis ir Giunteris Ralis su 275 pergalėmis. Tarp dešimčių kitų pilotų, kuriems teko tarnauti drauge su Erichu Hartmanu, JG-52, buvo Vilis Batcas, pasiekęs 237 pergales, Hermanas

Vyresnysis leitenantas Vilis Batcas (*Wilhelm „Willy" Batz*), kapitonas G. Barkhornas (302 pergalės) ir G. Šturmas (*G. Sturm* – 152 pergalės) prie JG-52 eskadrilės Bf-109 G 6-5. 1943 metų ruduo.

J. Šteinhofas (*Johanes Steinhof*) „Kondoro legiono" veteranas, eskadrilės vadas, buvo tarp geriausių JG-52 asų. Jis ore pasiekė 176 pergales. 1966 metai.

Grafas, turintis 212, Helmutas Lipfertas, iškovojęs 203 pergales. Šviesiaplaukiam Riteriui ir šiems penkiems jo bendražygiams teko milžiniškas skaičius – 1580 – numuštų priešo lėktuvų.

Toli už to žvaigždėtojo šešetuko liko grupė asų, kurie numušė nuo 100 iki 200 lėktuvų. Visi jie didžiąją dalį karo praleido JG-52. Tai majoras Valteris Krupinskis su 197 pergalėmis, majoras Johanesas Vyzė su 133, vyresnysis leitenantas Frydrichas Obleseris su 120 pergalių, vyresnysis leitenantas Valteris Volfrumas su 126 pergalėmis. Iki karo pabaigos Vokietija turėjo dešimtis tokių pilotų. Vykstant karui, nuolat lenktyniauta eskadrilėse, grupėse, eskadros mastu. Didžiausias rezultatas dažnai iš vieno piloto atitekdavo kitam. Tokios varžybos vertė kiekvieną pilotą parodyti geriausias savo savybes.

Siekimas tapti geriausiu buvo visų sėkmingai kovojančių lakūnų svarbiausia varomoji jėga. Lenktyniavimas – savotiškas atkaklus, bet draugiškas sportas. Naktimis pilotai rinkdavosi pasiklausyti naujienų ir pamatyti, kaip pasikeitė skaitmenys lentoje su didžiausiu skaičiumi. Laimėjimai ir nuolat didėjantis atžymų skaičius laikė pilotų kovos dvasią aukštame lygyje. Tai vaidino svarbiausią vaidmenį vokiečiams išlaikant Rusijoje pranašumą ore iki galo, net tada, kai Me-109 tapo pasenusiu lėktuvu, apspintamu gausybės sovietų orlaivių.

JG-52 pasisekė ir tuo atžvilgiu, kad geri vadai taip pat tapo tradicijos dalimi. Kai Erichas Hartmanas pirmąkart pateko į ugnį, eskadrai vadovavo pulkininkas Dytrichas Hrabakas. Grupės vadas – Hubertas fon Boninas. Tarp kitų iškilių vadų, įrašiusių savo vardus į eskadros metraštį, buvo „Kondoro legiono" veteranas Herbertas Ilenfeldas, Giunteris Ralis Johanesas Šteinhofas, kuris pasižymėjo kaip eskadrilės vadas, o paskui – ir grupės vadas. Jis rodė ypatingą piloto bei vado talentą naujosiose Vokietijos KOP. 1940 metų vasarį pradėjo tarnybą JG-52 eskadrilės vadu. Per dvejus metus tapo II/JG-52 grupės vadu. Keletas geriausių vokiečių pilotų tarnavo padaliniuose, kuriems vadovavo Šteinhofas. Tarp jų buvo nemirtingasis

kapitonas Hansas Joachimas Marselis {12}, skraidęs Šteinhofo eskadrilėje „Mūšio dėl Britanijos" metu. Majoras Vilis Batcas buvo Šteinhofo adjutantas Rusijoje, o Valteris Krupinskis savo karjeros pradžioje skraidė Šteinhofo vedamuoju. Pats Šteinhofas pasiekė 176 pergales.

Didžiąją dalį tų lėktuvų jis numušė tarnaudamas JG-52.Tokie puikūs vadai, nuolatinės pergalės mūšiuose ir nenutrūkstantys oro mūšiai įkvėpė bei skatino JG-52 jaunus pilotus. Jie pasiekė negirdėtų laimėjimų, neturinčių precedento oro karo istorijoje. Ir šiame ginče Bubis Hartmanas iškilo į pirmąją vietą, 51 numuštu lėktuvu aplenkęs savo artimiausią sekėją Gerdą Barkhorną.

Norėdami tiksliau apibūdinti unikalius žmogiškuosius santykius, kurie leido Hartmanui pasiekti tokių laimėjimų, pateiksime keleto jo draugų asų charakteristikas. Kadangi eskadroje buvo dešimtys puikių asų, šie štrichai apibūdins JG-52 pilotų savybes, nors liuftvafės geriausiai naikintuvų eskadrai jos visai tipiškos. Skyriaus pabaigoje pateiktas JG-52 asų sąrašas.

Erichas Hartmanas retai baiminosi dėl savo senų draugų. Išimtis buvo jo draugas ir varžovas Gerdas Barkhornas. „Gerdas buvo vienas iš tų vadų, dėl kurių žmonės nedvejodami rengėsi mirti. Tėvas, brolis, draugas, bičiulis – jis buvo geriausias iš visų, kuriuos esu sutikęs". Toks atviras žavėjimasis buvo tipiškas pavyzdys tų jausmų, kuriuos sukeldavo Barkhorno vardas jo draugams per Antrąjį pasaulinį karą. Jo asmenybė ir charakteris darė didesnį įspūdį negu 301 pergalė.

Kapitonas E. Hartmanas ir majoras G. Barkhornas Vengrijoje. 1944 metai.

J. Vyzė (*Johannes Wiese* – kairėje) per atostogas Vokietijoje.

Gerdas Barkhornas turėjo daugiau viduramžių riterių savybių negu bet kuris kitas asas, kuriuos teko sutikti autoriams. Buvo riteriškas, sąžiningas ir garbingas, stiprus, gailestingas ir kilnus – tikras drąsus džentelmenas. Barkhornas ketveriais metais vyresnis už Hartmaną. Geriausiais savo metais buvo patrauklus vyriškis – atrodė panašiai kaip Hartmanas: tankių tamsių plaukų, alyvinės odos ir skvarbaus žvilgsnio. Barkhornas buvo penkių pėdų ir devynių colių ūgio. Jis išėjo į atsargą 1975 metais turėdamas generolo majoro laipsnį. Žuvo autokatastrofoje drauge su žmona Christle 1983 metais. Barkhorno duktė Ursula gyvena šalia Niujorko. Generolas leitenantas Šteinhofas apie Barkhorną sakė: „Mano nuomone, tai geriausias Antrojo pasaulinio karo naikintuvo pilotas. Tvirtas, patikimas, geras vadas. Jis niekada nepretendavo į pergalę, kuri nebuvo patvirtinta". Seniesiems karališkųjų KOP asams, su kuriais susidraugavo Barkhornas, taip pat NATO karininkams, su kuriais tarnavo, jis buvo gyvas prisiminimas apie riteriškas dienas.

Kai Erichas Hartmanas pralenkė Gerdą pergalių skaičiumi, šis tik pasidžiaugė. Barkhorno charakteris buvo toks, kad jis džiaugėsi draugų laimėjimais kaip savais. Mūšyje jo riteriška dvasia reiškėsi tuo, kad dažnai rodė kitų užmirštą savybę – gailestingumą. Hartmanas ir kiti pilotai pasakojo apie Barkhorno mėginimus pašautų sovietų lėktuvų pilotus įtikinti šokti su parašiutu. Jis prisigretindavo ir gestais patardavo lakūnams iššokti. Gerdas Barkhornas niekada neprarasdavo žmoniškumo net žiauriuose mūšiuose Rytų fronte.

Majoras Johanesas Vyzė drauge su Hartmanu Berchtesgadene atsiėmė ažuolo lapus. Jis taip pat buvo vienas iš Hartmano draugų JG-52 eskadroje. Rusai jį vadino „Kubanės Liūtu" dėl laimėjimų sunkiuose mūšiuose Kubanėje. Vyzė buvo profesinalus kariškis. Įstojo į liuftvafę 1936 metais.

1941 metų vasarą pateko į JG-52 kaip grupės II/JG-52 adjutantas po ilgos tarnybos instruktoriumi ir pilotu žvalgu. Tapo atakos lėktuvų Il-2 naikinimo specialistu. Jo patrankos sudaužė apie 70 stipriai šarvuotų lėktuvų. Didžiausių savo sėkmių dieną Vyzė Oriolo–Kursko rajone numušė 12 lėktuvų. Bet per tą pačią dieną patyrė penkis priverstinius tūpimus. Tarnybą JG-52 jis baigė grupės I/JG-52 vado poste. 1944 metų pabaigoje Vyzė buvo paskirtas JG-77 vadu vietoj Šteinhofo.

Vokiečių asas G. Ralis sveikinamas 250-osios pergalės proga.

Asas G. Ralis (*Günther Rall*) – pokario Vokietijos KOP lyderis.
Po bandomojo skrydžio Sent-Luise, JAV. 1971 metai.

Jo karinė karjera baigėsi Rūre per mūšį su „Spitfajeriais“. Kubanės Liūtas buvo priverstas iššokti su parašiutu, bet apgadintas parašiutas išsiskleidė prastai. Dėl stipraus smūgio į žemę Vyzė smarkiai nukentėjo. Po kapituliacijos pateko į amerikiečių nelaisvę.

Kai 1945 metais amerikiečiai Vyzę paleido, jį grįžusį namo pažino komunistams prijaučiantys vokiečiai. Profesionalus karininkas, turintis visus apdovanojimus ir kovojęs prieš komunistus, tapo pokario politinių intrigų auka. Policija jį sučiupo ir atidavė sovietų vyriausybei. Vyzė buvo įgrūstas į kalėjimą, kuriame kentėjo Erichas Hartmanas. Paleistas 1950 metais. 1956-aisiais įsikūrė Vakarų Vokietijoje ir įstojo į naująsias KOP. 1959 metais pateko į naująją „Richthofeno eskadrą“, kur tarnavo vadovaujamas buvusio JG-52 ir rusų nelaisvės laikų draugo Ericho Hartmano.

Judriojo Giunterio Ralio karjera pasirodė esanti susipynusi su Hartmano karjera nuo tos dienos, kai 1942 metų rudenį, būdamas nepatyręs jaunuolis Erichas atvyko į Rusijos frontą. Profesionalus karininkas Ralis karo metais pasiekė puikių laimėjimų ne tik kaip asas bei vadas, bet ir kaip nepalenkiamos valios bei drąsos žmogus. Jis dalyvavo „Mūšyje dėl Britanijos“, kovose dėl Prancūzijos, Balkanų kampanijoje, Kretos kautynėse, Rytų fronte, paskutiniuose oro mūšiuose virš Reicho prieš anglų ir amerikiečių lėktuvus.

Labiausiai draugai Ralį įsiminė dėl stebėtino taiklumo. Ralis galėjo sunaikinti priešą iš netikėtinai didelio nuotolio puldamas bet kokiu kampu. Pulkininkas Heincas Beras, numušęs 255 lėktuvus, iš jų daugiau kaip 120 anglų bei amerikiečių, buvo puikus specialistas ir vienas iš didžiausių liuftvafės asų. Prieš pernelyg ankstyvą žūtį skrendant lengvuoju lėktuvu, 1957 metais Beras pasakė šios knygos autoriams, kad laiko Giunterį Ralį geriausiu oro snaiperiu, aplenkiančiu net legendinį Hansą Joachimą Marselį. Agresyvus lakūnas, puikus vadas ir nepaprastas organizatorius Giunteris Ralis ir dabar yra energingas bei draugiškas žmogus, nors jau sulaukęs šešiasdešimt metų. Jis išėjo į atsargą iš naujųjų Vokietijos KOP turėdamas generolo leitenanto laipsnį. Ko gera, buvo pats protingiausias tarp geriausiųjų vokiečių pilotų. Bent jau ir ilgą laiką apie jį taip manyta. Jei laimė dukart nebūtų nusisukusi, Ralis iki karo pabaigos galėjo tapti geriausiu asu.

Sutemose stebėdamas degantį rusų lėktuvą jis akimirką užmiršo apie ruso vedamąjį ir po kelių sekundžių pats jau krito savo Me-109 su sustojusiu varikliu. Tūpdamas pilvu Ralis smarkiai susižeidė nugarą. Kai vokiečių pėstininkai po kelių valandų ištraukė jį iš lėktuvo, viena kūno pusė buvo paralyžiuota. Gydytojai uždraudė jam skraidyti, bet Ralis, padedamas puikios jaunos gydytojos, kurią paskui ir vedė, laimėjo nepaprastą kovą prieš savo organizmą.

Ralio vaizduotę kaitino per gulėjimo ligoninėje laiką padidėjęs jo fronto draugų būrys. Ralis atmetė visus gydytojų prieštaravimus ir savo nugarą beveik po metų nejudrumo privertė veikti. Skraidydamas su pagalve po koja ir kita pagalve už nugaros, ėmė veržliai skinti pergales. Iki 1944 metų balandžio Ralis tapo geriausiu liuftvafės naikintuvo lakūnu. Bet jam teko palikti elitinį dalinį, kuriame išgarsino savo vardą.

Perkeltas į Vakarų frontą Ralis atsisveikindamas paspaudė ranką Erichui Hartmanui. Eskadrilė surengė šventinį vakarėlį. „Dabar, Bubi, – pasakė Ralis, – aš daugiau nestovėsiu tavo kelyje. Tu būsi geriausias pilotas“. „Viskas likimo rankose“, – atsakė Hartmanas.

Įvykiai parodė, jog Ralis buvo teisus. Jie daugiau nesimatė, kol 1955 metais Hartmanas grįžo iš Rusijos.

Netrukus po to, kai buvo perkeltas iš JG-52, Ralis neteko didžiojo pirštо mūšyje su amerikiečių „Tanderboltais“ virš Berlyno. Ir jam teko kovoti visai kitokią kovą. Priešas buvo infekcija. Prireikė devynių mėnesių, kol pirštas pagijo ir visą tą laiką jam vėl grėsė paralyžius. Kol Ralis gulėjo

ligoninėje Erichas Hartmanas ir Gerdas Barkhornas aplenkė jį. Tačiau Ralis dėl to nesigaili. „Pilotų netektys Vakarų fronte tapo baisios. Jei aš būčiau skraidęs, tai būčiau žuvęs. Džiaugiuosi, kad pūliuojantis pirštas man išgelbėjo gyvybę".

Kol Erichas kalėjo rusų koncentracijos stovykloje, Ralis tarnavo Vokietijos naujosiose KOP. Kai Šviesiaplaukis Riteris pradėjo eiti Vano aviacijos bazės prie Kelno taktinio įvertinimo karininko pareigas, generolas Ralis tapo jo viršininku. Ralio gyvenimas klostėsi kitaip nei Hartmano, nes iš pat pradžių visas buvo skirtas karinei karjerai. Jis buvo puikus protingo, energingo ir labai profesionalaus karininko pavyzdys. Tuo skyrėsi nuo Hartmano, kuris nuo mokyklos laikų nemėgo paprasto kariško gyvenimo.

Kai 1942 metų rudenį Erichas pateko į Rytų frontą, Giunteris Ralis jau buvo subrendęs karininkas, turintis didžiulę kovinę patirtį. O Erichas, kaip tikriausiai ir turėjo būti jo jauname amžiuje, brendo lėtai ir nelengvai. Raliui teko daryti su Erichu susijusius sunkius sprendimus. Bet šie du žmonės tapo draugais daugeliui metų. Generolas Ralis visą gyvenimą domėjosi Ericho Hartmano problemomis. Jau naujosiose Vokietijos KOP Ralis tapo vienu iš Hartmano gynėjų, kai po 1959 metų dėl aso užvirė intrigos. Ralis, Barkhornas ir kiti geriausieji asai veržėsi nugalėti naikintuvų pilotų varžybose. Jie nustatė lenktynių tempą. Bet šiuos taip pat spaudė iš apačios į frontą ateinantys jauni pilotai. Iš JG-52 mažiau žinomų, bet talentingų jaunuolių buvo Hansas Joachimas Birkneris, kuris 1943 metų rudenį skraidė Hartmano vedamuoju.

Mėgindamas kopijuoti Hartmano veiksmų mūšyje stilių Birkneris pirmąjį lėktuvą numušė 1943 m. spalio 1 d. Po metų jau turėjo 100 patvirtintų pergalių ir gavo Riterio kryžių. Jis padarė puikią karjerą. Birkneris tapo eskadrilės vadu turėdamas 117 pergalių. Tačiau 1944 metų gruodžio viduryje leitenantas Birkneris užsimušė per bandomąjį skridimą Lenkijoje, prie Krokuvos.

Kai kurie pilotai tiesiog mėgavosi mūšio atmosfera. Galbūt jiems sekėsi, o gal tai buvo sumanūs pilotai ir gudrūs taktikai. Dažniausiai lėmė sumanumo ir sėkmės derinys. Erichas Hartmanas prisipažino, kad jis buvo laimės kūdikis. Tačiau tai, kad dalyvavo daugiau kaip 800 oro mūšių, rodo ne užtrukusią sėkmę, o taktinę brandą. Siekdamas likti gyvas ir sveikas jis kruopščiai planavo savo veiksmus.

Dar vienas pilotas, kuris aršiuose mūšiuose buvo daug kartų numuštas ir niekada nepatyrė nė įdrėskimo, buvo kapitonas Helmutas Lipfertas.

Vokiečių asas H. Lipfertas (*Helmut Lipfert*), ore pasiekęs 203 pergales.

H. Lipfertas po adovanojimo
Riterio kryžiumi.

Jis, baigiantis karui, turėjo 203 patvirtintas pergales ir dabar mokytojauja netoli Kelno esančioje mokykloje. Lipfertas buvo numuštas 15 kartų: 2 kartus – rusų pilotų ir 13 kartų – žudančiųjų rusų zenitinių patrankų. Helmutas Lipfertas JG-52 atsirado netrukus po Ericho Hartmano ir paskutinius dvejus metus jie skraidė drauge. Pirmąją pergalę Lipfertas pasiekė 1943 metų sausį. Per kitus 27 mėnesius Lipfertas jų skaičių padidino iki dviejų šimtų ir gavo kapitono tarnybą bei ąžuolo lapus prie savo Riterio kryžiaus.

Jaunas Hartmano bendražygis JG-52 buvo vyresnysis leitenantas Valteris Volfrumas, kuris vėliau atliko didelį vaidmenį Ericho ir Už Hartmanų gyvenime. Volfrumas pradėjo tarnybą pačioje kovingiausioje liuftvafės naikintuvų eskadroje 90 dienų vėliau negu Šviesiaplaukis Riteris. Dailus tamsiaplaukis Volfrumas turėjo rimtų problemų dėl taiklumo ir per pirmuosius šešis mėnesius, kai atvyko į frontą, nenumušė nė vieno lėktuvo. Bet nuo 1943 metų liepos iki 1944-ųjų birželio Volfrumas savo pergalių skaičių padidino iki šimto. Po mėnesio buvo numuštas ir sunkiai sužeistas.

Priverstas šešiems mėnesiams pasitraukti iš fronto, kad pasveiktų, nuo kitų pilotų atsiliko. Iki karo pabaigos Volfrumas turėjo 137 pergales. Jis buvo iš tų pilotų, su kuriais skraidė Erichas Hartmanas. Volfrumas pasakojo, kad, jei prie taikinio nepavyksta priartėti, Hartmanas pataiko iš didžiulio nuotolio. Valteris Volfrumas buvo Ericho eskadrilės vadas kapituliacijos dieną. Drauge su Hartmanu rusų įkalintas, nors prieš karo pabaigą buvo sužeistas. Po mėnesio sužeistą Volfrumą rusai paleido. Jis išsinešė iš lagerio po palto pamušalu užsiūtą Ericho laišką. Tai buvo pirmas Ericho ir Už oficialus kontaktas po to, kai Šviesiaplaukis Riteris pateko į rusų nagus. Dabar Volfrumas – sėkmingai besiverčiantis Vakarų Vokietijos juvelyras ir turi savo lengvąjį lėktuvą. Tai vienas iš geriausių Vokietijos oro akrobatų.

Net pats trumpiausias JG-52 pilotų sąrašas bus ne visas be majoro Vilhelmo Batco, kurio 237 pergalės padarė jį ketvirtu asu pasaulyje. Erichas Hartmanas kurį laiką vadovavo Batco grupės ekadrilei ir jie liko draugais daugelį metų. Batcas, jo paties žodžiais, kelerius metus buvo „utėlių naikintojas". Tačiau ligoninėje praleistas laikas balandį pavertė vanagu ir jis pasiekė vieną iš pačių įspūdingiausių rezultatų šiame oro kare.

Batcas buvo liuftvafės profesionalus pilotas dar taikos metais. Jis daugelį tūkstančių valandų praleido ore instruktoriumi, o 1942 metų gruodį pateko į frontą. Kol numušė pirmąjį lėktuvą, praėjo vienuolika mėnesių. Jį slėgė JG-52 tvyrojusi atmosfera, jautėsi esąs nevisavertis. Batcas padidino savo laimėjimų skaičių dar keliais lėktuvais per vieną ar du mėnesius, o tai irgi neatrodė įspūdingai. Paskui dėl kažkokios infekcijos pateko į ligoninę. Į rikiuotę pilotas grįžo tarsi atgimęs. Per metus, nuo 1944 metų kovo iki 1945-ųjų kovo, pasiekė 222 pergales. Joks kitas pilotas istorijoje neturi tokių laimėjimų. Batcas, karui baigiantis, buvo majoras, vadovavo II/JG-52, turėjo 237 pergales ir kalavijus prie savo Riterio kryžiaus. Būdamas itin toliaregis, jis savo grupę išvedė iš Rytų fronto. Taip išgelbėjo žmones nuo kančių rusų lageriuose.

Pats įžymiausias žmogus karo metais JG-52 buvo pulkininkas Hermanas Grafas, kurio nelaimės padarė jį Gebelso propagandinių lapelių herojumi. Grafas buvo kalvis ir 1942 metų liepą pateko į užgrūdintą JG-52 9-ąją eskadrilę. Po aštuonių mėnesių turėjo Riterio kryžių, ąžuolo lapus, kalavijus ir briliantus.

Per 17 įnirtingų mūšių dienų jis pasiekė 47 patvirtintas pergales. O 1942 metų spalį, kai berniūkštis Erichas Hartmanas atėjo į JG-52, Hermanas Grafas tapo pirmuoju pilotu istorijoje, numušusiu 200 lėktuvų. Perkeltas į

< H. Grafas (kairėje) prie savo lėktuvo Me-109.

„11 žmonių – 1676 oro pergalės".

Vakarų frontą Grafas 1944 metų spalį grįžo į JG-52 kaip jos vadas. Jis buvo drauge su Erichu Hartmanu, kai kadaise išdidžios JG-52 likučiai pasidavė amerikiečiams Čekoslovakijoje. Grafas ir Hartmanas pateko į sovietų lagerius vienu metu, kai amerikiečiai, praėjus savaitei po JG-52 kapituliacijos, išdavė juos rusams.

Štai JG-52 geriausių asų sąrašas. Tai įspūdingas sąrašas (su pergalių skaičiumi), rodantis, kokiuose ilguose ir sunkiuose mūšiuose dalyvavo eskadra, kol pelnė savo vietą oro karo istorijoje. Iš jo matyti ir į kokią aplinką pateko Erichas Hartmanas:

Gerhardas Barkhornas – 301
Vilhelmas Batcas – 237
Hansas Joachimas Birkneris – 117
Hubertas fon Boninas – 77
Adolfas Borchersas – 132
Hansas Damersas – 113
Adolfas Dikfeldas – 136
Peteris Diutmanas – 152
Otas Fenekoldas – 136
Adolfas Gluncas – 71
Hermanas Grafas – 212
Karlas Gracas – 138
Alfredas Grislavskis – 133
Gerhardas Hofmanas – 125
Dytrichas Hrabakas – 125
Herbertas Ilefeldas – 130
Gerhardas Kepenas – 85
Bertholdas Kortsas – 113
Valteris Krupinskis – 196
Helmutas Lipfertas – 203
Rudolfas Mytigas – 101
Frydrichas Obleseris – 120
Giunteris Ralis – 275
Heincas Zachsenbergas – 104
Francas Šalis – 137
Heincas Šmidtas – 173
Leopoldas Šteinbatcas – 99
Johanesas Šteinhofas – 176
Heinrichas Šturmas – 158
Rudolfas Trenkelis – 138
Hansas Valdmanas – 134
Johanesas Vyzė – 133
Francas Voidichas – 110
Valteris Volfrumas – 137
Jozefas Cvernemanas – 126

Kalno papėdėje įėjimas į A. Hitlerio būstinę „Erelio lizdas". Pokario meto nuotrauka.

8 skyrius

KUO ŽMOGUI DIDESNI IŠŠŪKIAI, TUO PUIKESNIS ATSAKYMAS.
ARNOLDAS TOINBIS

ŠLOVĖ IR KALAVIJAI

Berchtesgadene, prieš pat apdovanojant ąžuolo lapais, Erichas ir kiti pilotai buvo įspėti, kad nedrįstų kalbėtis su Hitleriu apie padėtį fronte, ginklus, taktiką ir kitus pavojingus dalykus. „Fiurerio sveikata nėra pati geriausia", – taip buvo paaiškintas draudimas pranešti Hitleriui nemalonių naujienų. Erichas greit įsitikino, jog ta kruopšti izoliacija vaisinga – Vokietijos lyderis visiškai neįsivaizdavo, kokia yra tikroji padėtis.

Po apdovanojimų įteikimo fiureris pusę valandos praleido su šviesiaplaukiu leitenantu iš Štutgarto bei kitais pilotais. Hitleris skleidė galingą valdžios aurą, kuri greit išsklaidė nuo smagaus važiavimo traukiniu užsilikusius šventinės nuotaikos likučius, ir Erichas, besiklausydamas diktatoriaus, pasijuto esąs tiesiog vaikėzas. Kai Hitleris įėjo į didžiulę „Erelio lizdo" salę, jis skleidė energiją, kuri prikaustė Ericho dėmesį. Net tokios stiprios asmenybės kaip Heincas Guderianas pasidavė Hitlerio magnetiškam poveikiui, nekalbant jau apie paprastus karininkus. Jis valdė aplinkinius veikdamas savo valios galia. Ir dabar Erichas, kuriam sukako vos dvidešimt vieneri metai, gavo nepamirštamą galimybę pajusti šį Hitlerio asmenybės poveikį sau. Fiureris leido suprasti, jog žino visas Rytų fronto kovų ore smulkmenas. Bet tik tų, kurios vyko 1942 metais! Jis viską žinojo apie Me-109 pranašumą prieš sovietų lėktuvus. Bet 1941 metų vasarą! Tada dauguma rusų mašinų buvo pasenusių pavyzdžių ir turėjo prastas charakteristikas. Hitleris žinojo viską apie ginkluotės sistemas ir prisiminė daugybę techninių charakteristikų. Tačiau tai buvo vakarykštės žinios. Kai tai paaiškėjo, Erichas buvo nusivylęs, jog galintis visai teisingai įvertinti faktus Hitleris neįsivaizduoja, kokia iš tiesų yra liuftvafės padėtis Rytų fronte. Susirūpinimo dėl fiurerio sveikatos dingstimi buvo imtasi ypatingų atsargumo priemonių, kad jis to nežinotų. Erichas pats sau pateikė neišvengiamą klausimą: „Jei Hitleriui teikiama netikra informacija, tai kodėl

Amerikiečių keturių variklių bombonešiai B-17 virš Vokietijos.

tai daroma?" Kai Hitleris baigė šnekėti apie padėtį Rytų fronte, jis paklausė, ką apdovanojamieji mano apie amerikiečių bombonešių rikiuotės ataką. Fiureris liguistai reagavo į vokiečių priešlėktuvinės gynybos silpnumą. Kurtas Biuchligenas ir kiti asai, kurie kovėsi Vakarų fronte, manė, kad, norint kovoti su gausiai ginkluotomis „tvirtovėmis", reikia toliašaudžio pabūklo, pavyzdžiui, raketos. Jie taip pat prašė padidinti naikintuvų skaičių, kad galėtų nuvaikyti daugybę amerikiečių palydos naikintuvų. Hitleris atidžiai klausėsi. Jis sakė, jog naikintuvų gamyba greit didėja. Kuriamos ir tobulinamos raketos. Paskui susirinkusiems fronto karininkams taip apibūdino bendrą karinę padėtį: „Kai anglai ir amerikiečiai atidarys antrąjį frontą, mes jiems surengsime naują Diunkerką. Povandeninis laivynas gauna naujų laivų, kurie perkirs Atlanto komunikacijas. Rytų fronte mes įrengiame tvirtas gynybos pozicijas. Šturmuodami jas rusai mirtinai nukraujuos".

Fiureris kalbėjo ramiai ir įtikinamai. Jo asmenybės magnetiškas poveikis buvo jaučiamas beveik fiziškai. Erichas pajuto, kad jį apima tas paslaptingas spinduliavimas iš fiurerio ir teikia pasitikėjimo. Kai, išeinant iš

vyriausiosios vadovybės būstinės, jam Hitleris paspaudė ranką, nusprendė, jog regi liokajų bei oportunistų apsuptą optimistą. Buvo aišku, kad fiureris atskirtas nuo realybės melo siena. Tokia padėtis frontininko tenkinti negalėjo. Tačiau Erichas buvo ne vienintelis, kurį jaudino karo vyksmas. Nepaisant naujo susitikimo džiaugsmo, Štutgarte jis savo mylimąją rado susirūpinusią ir išsigandusią. Mielas Uš veidas apsiniaukdavo, kai tik kalba pakrypdavo apie karą, tą žiaurų tironą, kuris laikė juos išskirtus, palikdamas vos keletą laimingų susitikimo dienų, po kurių Erichui tenka žaisti su mirtimi. „Erichai, karas Vokietijai krypsta vis blogyn ir blogyn, – sakė ji. – Net propaganda negali nuslėpti tiesos. Amerikiečiai atskrenda dieną, o anglai – naktį. Net Berlynas bombarduojamas vis dažniau". Erichas pamėgino ją nuraminti. „Fiureris kalbėjo mums apie naująjį ginklą, kuris jau sukurtas ir bandomas. Galbūt jis pakreips įvykius kita linkme ir leis baigti karą". Erichas tai kalbėjo pats netikėdamas šiais žodžiais. Ir Uš tai jautė. „Erichai, mes nežinome, kaip jis baigsis. Gal mums susituokti dabar, kol turim galimybių. Juk nežinome, kas gali nutikti vėliau".

Vokiečių kareiviai apžiūri priverstinai pilvu nutūpusį Me-109. Lėktuvo priverstinį nusileidimą liudija sulankstytas propeleris, dar veikiant varikliui sulinkusios mentės.

Sugriautas Vokietijos miestas.

Erichas labai norėjo pasakyti „taip“. Tačiau prisiminimai apie Rytų fronto mėsmalę sąmonėje buvo pernelyg ryškūs. Ten nuolat buvo numušami geriausi pilotai, kurie arba žūsta, arba patenka į nelaisvę. Jis gali tapti vienu iš tokių. Palikti Uš našle ar, kas dar blogiau, sužaloto atsistatydinusio piloto žmona, būtų prasta bendro gyvenimo pradžia. Jis suėmė delnais merginos veidą ir buvo jau pasirengęs pasiduoti. Bet šiaip taip įstengė pasakyti tai, ką manė esant teisinga. „Brangioji Uš, mes *turime* palūkėti. Galbūt per porą mėnesių viskas pasikeis“. Erichui buvo 22 metai ir tai smarkiai veikė jo sprendimus. Tačiau tėvo akivaizdoje Erichas neįstengė rodyti didelio pasitikėjimo ir optimizmo. Vos sūnui įžengus į namus, motina žavėdamasi žvelgė į kabančius ant jo kaklo ąžuolo lapus. „Žiūrėk, tėve, kokį gražų apdovanojimą gavo tavo sūnus“. Į Erichą ir besišypsančią žmoną žiūrinčio daktaro Hartmano veide taip pat šmėstelėjo pasididžiavimo šešėlis. Jo žvilgsnis trumpai stabtelėjo ties ąžuolo lapais. Pasakęs, kad jie tikrai atrodo gražiai, tėvas atsisėdo į savo supamąjį krėslą

> Amerikiečių naikintuvas „Mustangas“ (*Mustang*) lydi bombonešį B-17.

ir tuoj paniuro. „Visa tai, ką tu, Erichai darai kaip pilotas, tiesiog puiku. Tačiau turi suprasti, jog Vokietija jau sutriuškinta. Negrįžtamai sutriuškinta“. Daktaras Hartmanas kilstelėjo miesto laikraštį ir kalbėjo toliau: „Net šitos fantastinės Gebelso pasakos daugiau negali nuslėpti tiesos“. „Bet, tėte, mūsų fiureris sakė...“ „Erichai, nuo 1933 metų fiureris daug visko prišnekėjo. Didžioji dalis to, ką pasakė, pasirodė netiesa. Gebelso žodžiais, mūsų armijos Rusijoje „puola“ savo sienų pusėn. Nejaugi tu nematai savo akimis, kai skrendi Rusijoje virš fronto linijos?“ Erichas pakėlė rankas. „Tu teisus, tėti. Mes traukiamės visur“. „Taigi būk pasirengęs, kai visa tai baigsis. Aš rengiuosi padėti tau Tiubingene mokytis medicinos, nes netikiu, jog ši baisi kova užtruks. Žmonija išėjo iš proto“.

Dvi savaitės Štutgarte prabėgo greitai. Atsisveikinęs su savo tėvais ir Uš Erichas pirmąkart pagalvojo, kad ateityje jam liko ne tiek jau daug skraidyti. Kai grįžo į į Rytų frontą, į JG-52 III grupę, tėvo ir Uš žodžiai galvoje kovojo su aklu tikėjimu fiurerio pranašavimais. Jis nežinojo, ar turėtų būti optimistas, ar pesimistas, bet kai nusileido į 9-osios eskadrilės aerodromą prie Lembergo, visos dorovinės kančios baigėsi. Darbas svarbiau už viską.

Į frontą Erichas grįžo kovo 18 d. ir iškart gavo gerą naujieną. Kai tik atvertė kabinos švieslangį, tuoj prišoko eskadrilės adjutantas. Erichas išlindo iš lėktuvo ir paliko jį prižiūrėti Bimeliui. Adjutantas krestelėjo Ericho ranką: „Sveikas atvykęs, Bubi, į dalinį. Ir sveikinu“. „Kokia proga?“ Tu dabar vyresnysis leitenantas Hartmanas. Be to, gautas oficialus tavo 201-osios ir 202-osios pergalės patvirtinimas“.

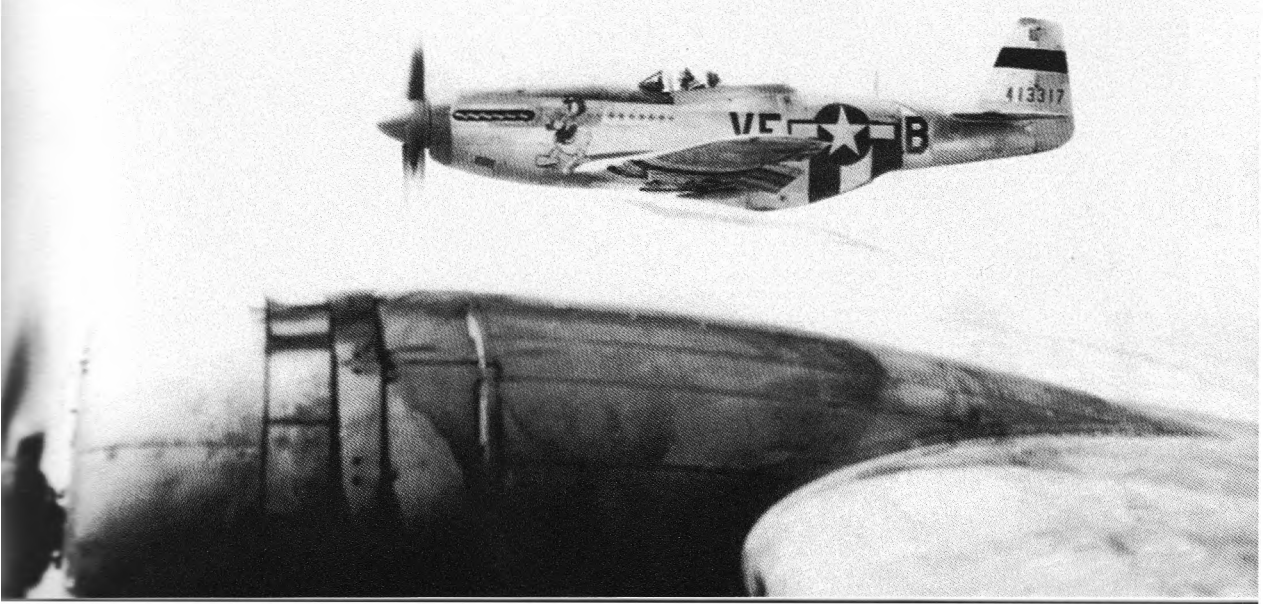

Per surengtas naktį vaišes naujojo laipsnio suteikimo proga Erichas pastebėjo, jog, nors pilotai mielai gėrė į jo sveikatą, linkėjo naujos sėkmės, per paskutines atostogas patirto liūdesio nuosėdos apkartino šventę. Liūdesio neišsklaidė nė draugiškai nusiteikusių dalyvių plepėjimas. Pilotai kalbėjo apie juos neraminantį amerikiečių naikintuvų gebėjimą skraidyti virš Vokietijos dengiant savus bombonešius. Dėl to pilotai, regis, buvo susirūpinę labiau, nei dėl jų pačių reikalų Rytų fronte. Erichas girdėjo šnekų nuotrupas: „Norėčiau susikauti su „Mustangais"... Tada ir pamatytume, ar jie tokie jau tobuli..." „Ralis sako, kad greitesni už „Spitfajerius" ir atsparesni..." „Tu žinai, kad „Mustangai" virš Šiaurės Afrikos numušė Miuchelbergą?" „Taip, ir dar girdėjau, kad Oesau įkliuvo prie Acheno". Pokalbis, atrodė, niekada nesibaigs. Bet štai paskelbti paskutiniai tostai, išgertas paskutinis butelis. Lietui lyjant, pilotai nuklampojo į savo palapines miegoti. Šiandien skraidymų nebus, net jei virš aerodromo pasirodytų tie „Mustangai".

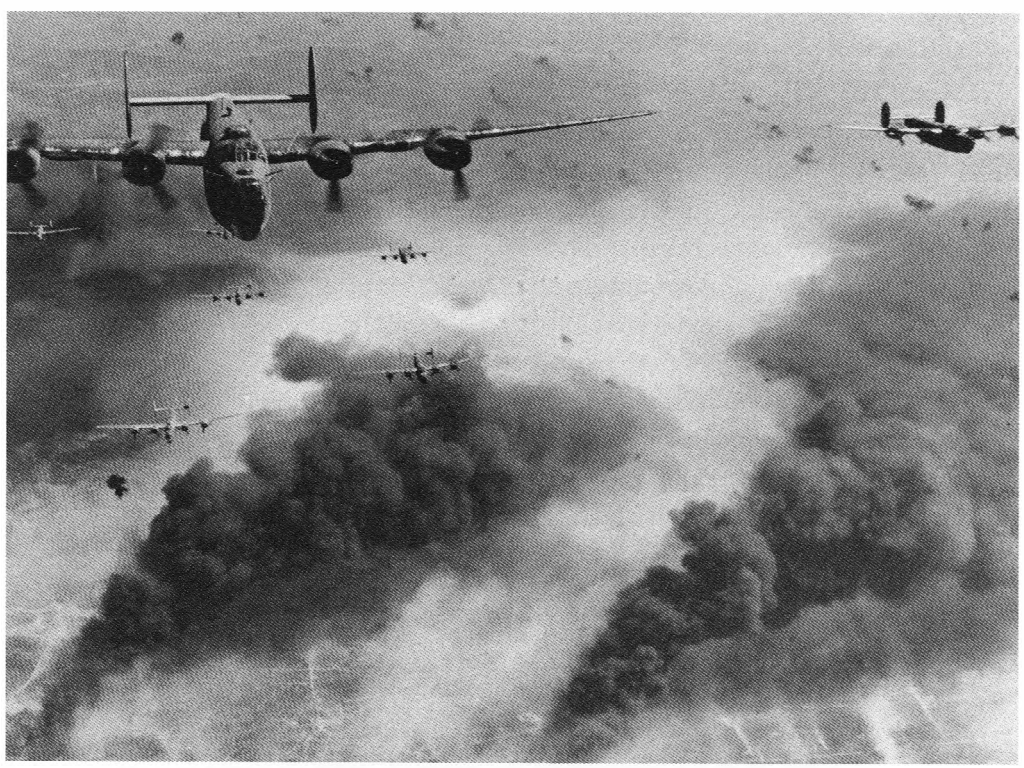

Amerikiečių bombonešiai B-24D virš Ploješčio naftos perdirbimo gamyklos.

Švintant kilimo takas virto vandens užlietais grioveliais ir slidžios, purvinos žolės mase. Susidarė tiesiog idealios sąlygos Me-109 avarijoms, mat šis lėktuvas turėjo siaurą važiuoklę ir jį buvo gana keblu valdyti kylant. Mažiausiai šešis mėnesius 7-oji eskadrilė, turėdama tiekimo problemų, veikė didžiausios įtampos sąlygomis. Raudonajai armijai spaudžiant, teko nuolat persikelti į kitas bazes. Per 1943 metų paskutinius mėnesius eskadrilė pakeitė ne mažiau kaip trylika bazių. JG-52 dienoraštyje taip aprašoma padėtis Lemberge 1944 metų pavasarį – kovo 12–23 d.: „Dėl prasto oro laukas labai šlapias. Kadangi vikšriniai vilkikai negali riedėti, lėktuvus į degalų pripylimo punktus tenka tampyti rankomis. Tai smarkiai blogina kovinę parengtį. Tepalo radiatorius, kad neperkaistų, tenka nuolat plauti vandeniu". Ir vėliau: „Kovo 22 d. grupė turėjo perskristi į Kamenec Podolską. Tačiau tai pasirodė neįmanoma dėl prasto oro. Štabo grandis pamėgino išskristi, bet buvo priversta grįžti dėl smarkios pūgos. Perbazavimas atliktas kovo 23 d. per didelę pūgą, debesų dangai esant vos 100 metrų aukštyje. Tuo metu priešas taip priartėjo, kad mūsų artilerija išsidėstė tiesiog aerodrome".

Tokios buvo veiksmų Rytų fronte sąlygos, kurios dažnai vaizduojamos, lyg tai būtų naikintuvų pilotų lengvas pasivaikščiojimas. Visą kovą vyko sporadiškos operacijos. Pagrindinis krūvis teko III grupei. Kovo 21 d. šis dalinys pasiekė 3500-ąją pergalę ore. Iki kovo pabaigos visa grupė išsikraustė iš Sovietų Sąjungos teritorijos ir prisijungė prie 9-osios eskadrilės Lemberge. Po to, kai kovo 18 d. grįžo į frontą, ten Erichas numušė dar keletą lėktuvų.

Mažytis Lembergo aerodromas buvo priverstas priimti kur kas daugiau naikintuvų, negu leido jo kuklios techninės galimybės bei vienintelis kilimo takas. Dėl to, kad teko ilgai riedėti į starto vietą ir laukti, kol buvo galima kilti, gerokai sutrumpėjo operatyvinio veikimo spindulys, nes ir grįžti reikėjo gerokai anksčiau negu paprastai. Erichas dažnai buvo priverstas parskristi medžioklės rajone išbuvęs vos kelias minutes, nes žinojo, kokia padėtis aerodrome. Laukdamas savo eilės leistis, turėjo šmirinėti ore 10–15 minučių. Lembergo aerodromas, išskyrus patį kilimo taką, atrodė tiesiog klastinga bala.

O padėtis fronte, vokiečiams traukiantis, jau buvo sudėtinga vasarį bei kovą. Ir visai sunki pasidarė balandžio pradžioje. Amerikiečių keturmotoriai sunkieji bombonešiai pradėjo antskrydžius prieš Rumunijos naftos versloves. JG-52 vadas pulkininkas Hrabakas seniai numatė tai ir nerimaudamas

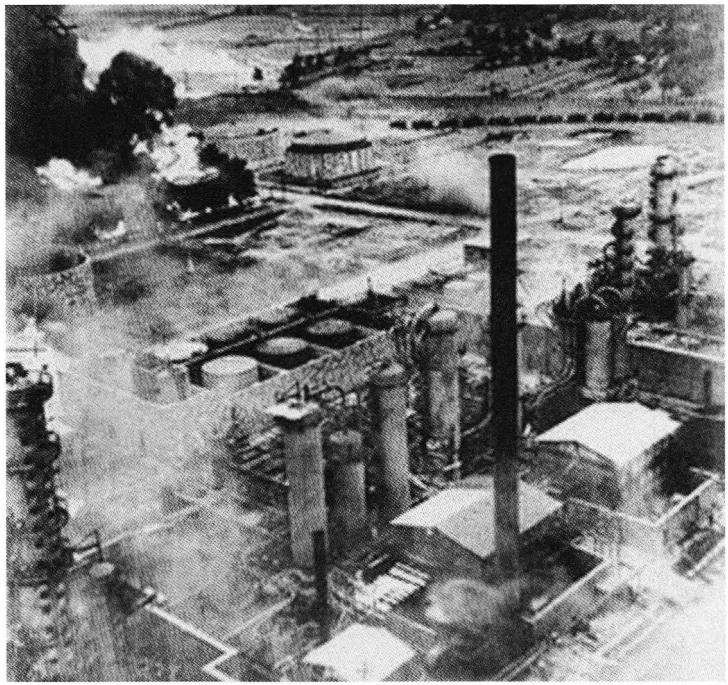

Po amerikiečių bombonešių antskrydžio liepsnoja Ploješčio naftos perdirbimo gamyklos degalų talpyklos.

žvalgėsi į pietinį sparną. Jis žinojo, kad iš Italijos bazių neišvengiamai pasirodys amerikiečių lėktuvai. Dėl amerikiečių puolimo buvo gautas įsakymas JG-52 persikelti į Rumuniją.

Pripratęs prie nesiliaujančių perbazavimų Erichas ir jo 9-oji eskadrilė iš pradžių į perkraustymą Rumunijon žvelgė kaip į įprastinį perskridimą. 9-oji eskadrilė turėjo įsikurti Romano mieste. Naikintuvų perskridimas pasirodė paprastas, bet antžeminio personalo ir technikos perkraustymas virto ilgu ir pavojingu nuotykiu. Kai Ju-52 su įranga pamėgino perskristi per Karpatų kalnus, mašina apledėjo ir sudužo. Todėl kitiems Ju-52, kovojant su prastu oru, teko skristi per Vieną, Belgradą ir Bukareštą. Visiško chaoso padėtį, kuri susidarė liuftvafėje, geriausiai rodo vyriausiosios vadovybės sprendimas. Pasiuntusi JG-52 III grupę į Romaną vadovybė tuojau įsakė jai perskristi į Krymą. Buvo paskutinįkart pamėginta sustabdyti rusų puolimą pietuose ir užtikrinti atsitraukiančios vokiečių kariuomenės apsaugą nuo rusų lėktuvų ordų.

Veikdama iš šalia Cilistejos esančio Zarnesčio aerodromo, nuo 1944 m. balandžio vidurio Ericho eskadrilė, nepaisant visų tiekimo sunkumų, iškart pradėjo daryti raudonųjų KOP didelių nuostolių. Erichui krūvis dar

pdidėjo, kai vyriausioji vadovybė įsakė visus penkias ir daugiau pergalių turinčius pilotus pasiųsti į Reicho PLG aviaciją. Į jų vietą ateidavo pilotai naujokai, kai kurie iš jų skraidę mažiau nei po 100 valandų. Juos siuntė į mūšį esant pajėgų santykiui 1:30. Tačiau Erichas ir ten kovojo ne prasčiau, neprarasdamas nė vieno vedamojo. Šie jauni pilotai patekdavo į frontą nepakankamai parengti skraidyti. Dar prasčiau, jie buvo mokyti senų manevrinio mūšio metodų. Erichui teko per patį trumpiausią laiką pamėginti perteikti jiems savo patirties pagrindus: „Jei jūs matote priešo lėktuvą, visai nebūtinai turite skubėti jį atakuoti. Palaukite ir išnaudokite visus savo pranašumus. Nustatykite, ar priešas turi atsiskyrusį ar nepritrusį pilotą. Toks pilotas visada ore kris į akis. Numuškite jį. Kur kas naudingiau padegti vieną, negu įsivelti į dvidešimt minučių oro karuselę nieko nepasiekiant. Visi priešo pilotai pamatys numuštą lėktuvą, o tai turės didelį psichinį poveikį. Tačiau yra keletas dalykų, kurie kur kas svarbesni bendram vaizdui negu atskiros pergalės. Rusų KOP jau turi skaičiaus persvarą, kuris didėja su kiekviena diena. Jei jūs pasiekėte pergalę, bet praradote savo vedamąjį, tai *pralaimėjote* mūšį. Bet kuris to neišvengęs daugiau grandžiai nevadovaus. Nuo tos dienos, kai kilsite savo pirmajame koviniame išskridime, turite mąstyti labiau nei kada nors gyvenime. Skraidykite galva, o ne raumenimis. Tai geriausias patarimas, kurį noriu jums duoti".

Šis patarimas, kai buvo juo vadovaujamasi, išgelbėjo daugelio pilotų gyvybes. 1944 m. balandžio 18 d. iš Galando štabo gautas įsakymas perkelti Giunterį Ralį ir Valterį Krupinskį į Reicho PLG aviaciją. Tai buvo du geriausi JG-52 pilotai ir patys grėsmingiausi naikintojai. Ralis vis tiek turėjo 50 pergalių daugiau nei Erichas, bet jo geriausios dienos jau buvo praeityje. Vadovaudamas JG-11, Vakarų fronte jis laimėjo dar keletą pergalių padidindamas jų skaičių iki 275 numuštų lėktuvų, tačiau naujas sužeidimas

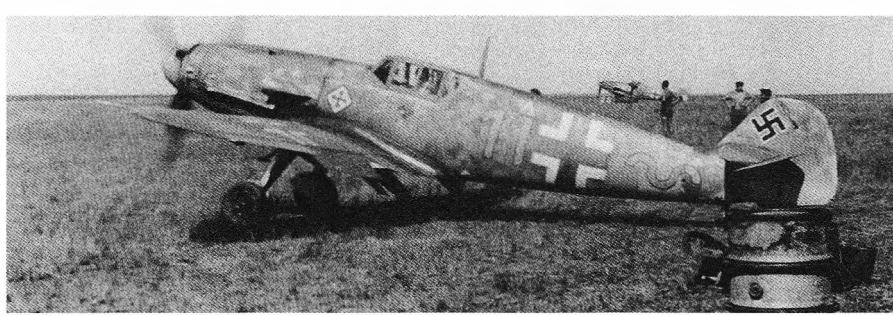

Vokiečių eskadrilė JG-52 Sovietų Sąjungoje. Lakūno H. Grafo lėktuvas.

Lėktuvo Me-109 kabina...

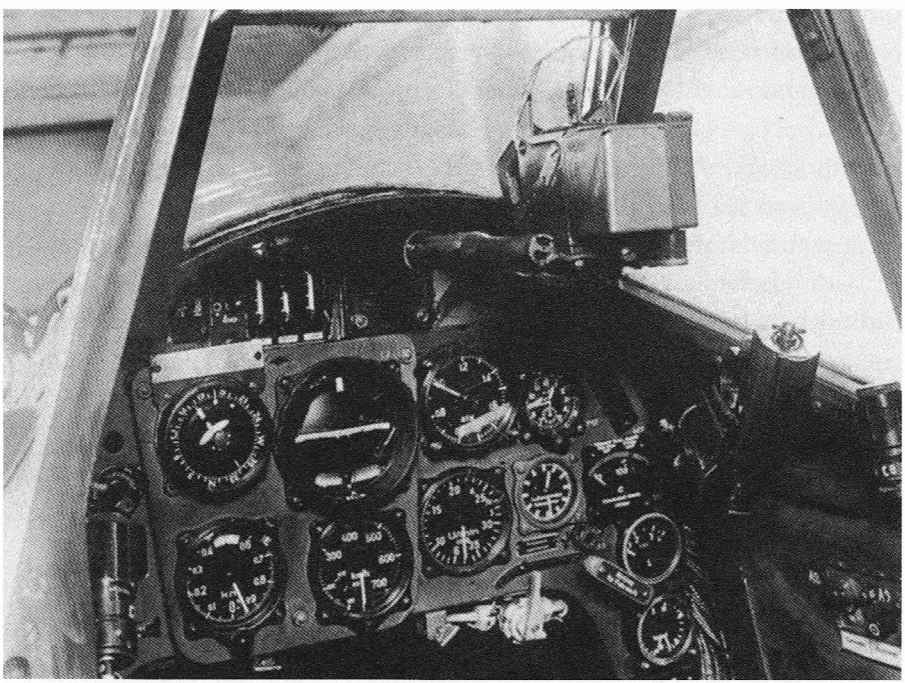

... ir prietaisų skydas.

ir po to prasidėjusi liga galutinai išvedė asą iš rikiuotės. Atsisveikindamas su Erichu Ralis, atrodė, intuityviai nujautė, kad veržli pabaiga greitai pasieks viršūnę. Ralis buvo teisus. Ralio grupei ėmė vadovauti leitenantas Vilis Batcas, o Erichas buvo laikinai perkeltas į kitą grupę, veikiančią Kryme. Tai jam padėjo pelnyti kelias naujas pergales.

1944 metų balandį Erichas pasiekė dar devynias pergales. Trys, keturi ir net penki išskridimai per dieną jam buvo visai įprastas dalykas. Tai vyko ir gegužę. Nuo balandžio 10 d. iki gegužės 10 d. Erichas su savo buvusiu vedamuoju vyresniuoju feldfebeliu Joachimu Birkneriu numušė 21 lėktuvą. Tačiau laimėjimai Ericho neapakino. Neišvengiamai teks trauktis iš Krymo. JG-52 pradėjo kraustytis palikdama vietoje aštuonis lėktuvus. Erichas liko šiame ariergarde. Tačiau iki 1944 m. gegužės 9 d. dėl nuolatinių sovietų atakų išskristi mūšin galėjo jau tik vienas Me-109. Reikėjo skubiai evakuotis.

Me-109 sunkiomis sąlygomis pasirodė esąs patikimas darbo arkliukas. Keletas apdaužytų lėktuvų dar galėjo skraidyti. Iš jų buvo išmontuotos radijo stotelės ir sėdynių atlošų šarvuotosios plokštės. Technikai skubiai atliko tą modernizavimą, o tada po du įsiropštė į siaurus ir smailėjančius kaip pieštukas naikintuvų fiuzeliažus kliaudamiesi Ericho ir kitų 7-osios eskadrilės pilotų meistriškumu. {13} Erichas Hartmanas taip prisiminė šį Me-9 istorijoje įsimintiną evakavimą: „Išėmę radijo aparatūrą ir sėdynių šarvines plokštes, turėjome keturių ar puspenktos pėdos ilgio bagažo skyrių. Mažas žmogus galėjo ten įlįsti priglausdamas savo galvą prie piloto pakaušio. Per skubų evakavimą iš Krymo aš sukišau į fiuzeliažą po du žmones, kad jų nesučiuptų rusai. Nuėmus radijo stotelės valdymo panelį, liko pakankamai didelė skylė, kad į vidų galėtų įlįsti žmogus. Jei suguldytum vieną ant kito, tai į Me-109 fiuzeliažą galima sugrūsti po keturis žmones. Problemų dėl variklio galios nekilo, jos užteko su kaupu. Jei liktų bent kiek daugiau vietos, manau, galėjau paimti ir penkis ar šešis žmones".

Erichas atskraidino savo eskadrilę į Cilisteją. I grupė veikė Zarnesčio rajone, kad apsaugotų pėstininkus nuo visur esančių atakos lėktuvų. Iki 1944 m. gegužės 18-osios vokiečių aviacijos Krymo epopėja baigėsi. Ericho eskadrilė gavo įsakymą vėl skristi į Romaną, Rumuniją, kur priešakinė komanda rengė bazę. Iš Romano prasidėjo operacija prieš B-17 ir B-24, kurie bombardavo taikinius Rumunijoje mėgindami priversti šią šalį pasitraukti iš karo.

Me-109 kovos rikiuotėje.

Iki gegužės pabaigos Erichas, be devynių pergalių balandį, turėjo dar trisdešimt dvi patvirtintas pergales. Per vieną iš gegužės išskridimų atakuojant agresyviam rusų pilotui, nuo žūties jį išgelbėjo intuicija. Liuftvafės žvalgybos duomenimis, šiauriau Jasų prieš apdaužytas JG-52 eskadriles veikė maždaug 375 rusų naikintuvai ir 370 atakos lėktuvų.

Gegužės 29 d. Erichas atliko sėkmingą išskridimą ir grįžo į savo bazę Romane lydimas vedamojo leitenanto Orjo Blesino. Erichas kiek pavargo ir leido sau mintimis atsipalaiduoti mąstydamas apie pobūvį, kurį jie drauge su naujuoju grupės vadu leitenantu Batcu suplanavo nakčiai. Vilis per tris išskridimus numušė keturiolika lėktuvų. Vilis buvo geras draugas, bet per kelerius metus neįstengė pasižymėti kaip pilotas, o dabar jam ėmė sektis.

Taigi, skrisdamas virš savos teritorijos, Erichas tingiai mąstė apie vakarėlį ir poilsį. Bus gėrimų, skambės dainos, dalyvaus rumunų merginos. Per vakarėlį pailsės nuo varginančios mūšių įtampos, tuo labiau kad tolesnės dienos, kaip manė Erichas, teiks vis mažiau progų šventėms. Ir tik intuicija tarsi elektros smūgis privertė Erichą išsivaduoti iš apmąstymų. Jis atsisuko įsitikinti, ar vedamasis skrenda paskui jį. Blesinas, kaip ir reikėjo, buvo savo vietoje. Tačiau už jo buvo matyti nekviestasis trečias – raudonųjų naikintuvas, kuris kėsinosi numušti Ericho vedamąjį. „Dešinėn! Dešinėn ir staigiai pikiruok!“ – riktelėjo Erichas į mikrofoną.

Leitenantas Blesinas buvo sumanus jaunas pilotas. Jis tuoj atliko išsisukimo manevrą ir ruso trasuojamosios kulkos skrodė orą ten, kur prieš sekundę buvo Blesino naikintuvas. Rusas metėsi žemyn paskui pikiruojantį vokiečių naikintuvą. Erichas pradėjo dešinįjį viražą ir nusivijo rusą. Visi trys kiek išgali skriejo žemės link. Kol Erichas artinosi prie ruso, šis nesižvalgė ir nedarė jokių manevrų. Visą dėmesį jis sutelkė į taikinį. Rusas taip norėjo numušti Blesiną, kad visiškai pamiršo, jog verta pasidomėti, kas vyksta už lėktuvo uodegos.

Erichas suprato, kad, jei tik teisingai manevruos, gali rusą numušti. O Blesinas turi klausyti jo įsakymų. „Karaja-2" – rankeną atgal. Platus posūkis dešinėn, kad galėčiau priartėti prie taikinio". Blesinas paklausė. Erichas darė posūkį toliau siekdamas užklupti viražą darantį rusų lėktuvą ir greit prisiartino prie jo iš uodegos dešinės pusės. „Pažvelk atgal, „Karaja-2". Tu pamatysi, kas įvyksta, kai nežiūri savo uodegos". Erichas spustelėjo gašetes ir patranka su kulkosvaidžiais išspjovė ugnies srovę. Sviediniai ir kulkos pradėjo varpyti rusų naikintuvą. Sprogimas ruso mašiną privertė šoktelėti ir ji nusivartaliojo žemyn svaidydama degančias nuolaužas bei tirštai dūmydama. Pamatęs smarkų sprogimą žemėje Erichas palingavo galva. Kaip lengvai viskas galėjo pakrypti kitaip! Jis ir „Karaja-2" patys vos nevirto tokiu laužu. Juk rusas lygiai taip pat galėjo numušti ir jį, ir Blesiną. Tačiau intuicija pagelbėjo priversdama laiku apsižvalgyti. O juk dūmai dabar galėjo kilti iš Ericho Hartmano laidotuvių laužo.

Į Romaną abu pilotai grįžo labiau priblokšti nei džiugūs. Iki 1944 metų birželio pabaigos Erichas turėjo 247 pergales, kurias pasiekė mūšiuose per dvylika mėnesių. Jis buvo labiau žinomas rusams nei daugumai draugų iš liuftvafės. Kad įstotų į „nemirtingųjų" grupę, Erichui reikėjo numušti 250 priešo lėktuvų. 1944 m. liepos 1 d. Erichas Hartmanas tai pasiekė, o drauge su 250-ąja pergale atėjo tikra šlovė. Ir dar kartą Šviesiaplaukio Riterio biografijoje pasitaikė tvirtas atakos lėktuvas. Skrisdamas virš debesų draiskanų sluoksnio Erichas pastebėjo tris Il-2, kurie apšaudė vokiečių artilerijos pozicijas. Rusai ketino ramiai sunaikinti savo taikinį. Sukiodamiesi mažame aukštyje jie šaudė į bateriją. Bet visai pamiršo savo uodegų saugumą.

Stumtelėjęs rankeną priekin Erichas ėmė lėkštai pikiruoti atsidurdamas užpakalyje atakos lėktuvų, kiek žemiau už juos. Jis nešaudė, kol atstumas sumažėjo iki 50 jardų. Pirmasis rusas iškart sprogo ir Erichas pasitraukė ketindamas atakuoti kitą Il-2. Jis paleido papliūpą iš arti ir rusas degdamas

Reaktyvinis naikintuvas Me-262 su apačioje prikabintomis dviem bombomis.

nukrypo žemyn. Tada puolė trečią atakos lėktuvą, paleido papliūpą – ir vėl sprogimas. Traukdamasis iš mūšio vietos Erichas patenkintas pastebėjo tris stulpus dūmų, kylančių iš atakos lėktuvų kritimo vietos. Kai Šviesiaplaukis Riteris nutūpė, jis tapo antruoju JG-52 pilotu, laimėjusiu 250 pergalių. Pirmasis buvo Giunteris Ralis. Tokį rezultatą pasiekė tik nedidelė saujelė asų. Majoras Valteris Novotnas, kuris netrukus žuvo, skrisdamas reaktyviniu Me-262 mūšyje su amerikiečių sunkiaisiais bombonešiais, tapo pirmuoju. Kitas buvo Ralis, o po jo – Gerdas Barkhornas ir Otas Kitelis iš JG-54. Iš viso tik penki pilotai. Erichas tapo paskutiniu iš jų. Daugiau į šį klubą neįstojo niekas.

Bimelis Mertensas ir kiti technikai paplojo savo jaunajam vadui per nugarą ir ėmėsi tvarkyti lėktuvą. Kiti eskadrilės pilotai laimingą Šviesiaplaukį Riterį nutempė į valgyklą. Išgertuvėms įsibėgėjus, įsiveržė Bimelis. Jo veido išraiška buvo tokia, kad susirinkusiųjų džiūgavimas kaipmat nuslopo. „Kas nutiko, Bimeli?“ – paklausė Erichas. „Ginklininkas, pone leitenate...“ „Kas nors bloga?“ „Ne, viskas gerai. Tiesiog jūs numušėte tris lėktuvus panaudodamas tik 120 užtaisų. Man atrodo, jums reikėtų tai žinoti“.

Pilotai tik džiūgaudami ėmė šnibždėtis, o gėrimai vėl pasiliejo upe. Vilis Batcas, nors ir buvo grupės vadas, šventė drauge su visais. Kai išgertuvės ėjo į pabaigą, gautas pranešimas iš Hitlerio vadavietės, kad Erichas Hartmanas apdovanojamas kalavijais prie savo Riterio kryžiaus. Tai buvo

kita apdovanojimo pakopa po ąžuolo lapų. Iki to laiko kalavijais apdovanotas tik vienas vyresnysis leitenantas. 1942 m. gegužės 18 d. kalavijus gavo eskadrilės JG-52 vyresnysis leitenantas Hermanas Grafas. Tai įvyko prieš dvejus metus. Kalavijais apdovanoti liuftvafės naikintuvų pilotai gyvosios legendos, klasikiniai didvyriai buvo Galandas, Meldersas, Liutcovas, narsieji velniai Heincas Beras ir Gulis Oesau, sumanūs lyderiai Ralis, Ilenfeldas, Barkhornas, visame pasaulyje žinomi Marselis ir Novotnas.

Apdovanotas kalavijais Erichas pateko į pačių įžymiausių Vokietijos karių gretas. Ši pritrenkianti naujiena pobūviui suteikė naują postūmį. Pilotai užsikėlė Erichą ant pečių ir ėmė nešioti po salę. „Karaja-1"! „Karaja-1" Kalavijai! „Karajai-1!.." Bet draugų juokas ir dainos skaudžiai aidėjo Ericho galvoje. Tarpais jis tarsi išplaukdavo iš salės, kurioje žmonės jį garbino. Visa, kas vyko, atrodė tarsi nerealu. Mintys nukrypo į ištikimąjį Bimelį, kuris dabar tūnojo aerodrome tvarkydamas patikimą lėktuvą „Karaja-1", dar nė karto Ericho neapvylusį. Paskui mintys nuskriejo į Štutgartą, kur jo širdis galėjo rasti poilsį nuo visų gyvenimo negandų.

Kalavijus gauti buvo puiku. Tai reiškė dar vienas trumpas atostogas, kurias jis galėjo praleisti šalia Už. Šis karas buvo tikra beprotybė. Jam teko dieną po dienos žaisti slėpynių su mirtimi. Sėkmė teikė naujus apdovanojimų barškučius, malones ir išgertuves. Jis vaikėsi rusų vaikinus ir juos žudė, o tie svajojo nugalabyti jį. Tai buvo beprotybė. Jis troško tik viena – būti drauge su Už. Visi, kurie tą naktį šventė bare, regėjo Erichą Hartmaną kažkokį išsiblaškiusį, lyg atsitolinusį. Kartais jo veide atsirandanti šypsena rodė, kad jis yra tarsi laimingas, bet akys buvo liūdnos. Kai jauni pilotai šventė Ericho apdovanojimą – antrąjį pagal svarbą, – buvo tarp jų, bet ne drauge su jais. Kalavijus gaudavo generolai ir feldmaršalai, taip pat saujelė aršių fronto kovotojų. Tai buvo didžiulė garbė, bet Erichas seniai nustojo būti džiūgaujančiu jaunuoliu, kuris gavo Riterio kryžių bei ąžuolo lapus. Ir vizitas į Hitlerio būstinę Rastenburge, Rytų Prūsijoje, taip pat jam kėlė maža džiaugsmo.

1944 m. rugpjūčio 3 d. Erichas įžengė į medinį baraką, kuriame liepos 20 d. fiureris ištvėrė bombos sprogimą. Pastate dar buvo matyti sprogimo pėdsakų: sienos suvarpytos, o grindys apgadintos ugnies. Tačiau Hitleris dešimt liuftvafės didvyrių priėmė kaip tik čia. {14} Hitleris vaikščiojo lėtai. Erichą tiesiog sukrėtė jo nerangumas. Sveikinosi kaire ranka, o dešinė buvo tiesiog nukarusi. Po sprogimo fiureris apkurto dešine ausimi ir dabar jam teko pasisukti į pašnekovą kairiuoju šonu. Jis virto žmogaus, kurį Erichas

matė Berchtesgadene, šešėliu. Tačiau fiureris vis tiek įstengė savo frontininkams pasakyti kalbą. Labiausiai Hartmanui įsiminė šie žodžiai: „Niekada netikėjau, kad vokiečių karininkas gali būti toks išdavikas. Tiesiog neįtikima, kad jis padėjo bombą, jog nužudytų mane, o pats pamėgino išsigelbėti. Bet kuris karininkas, tą dieną buvęs su manimi, galėjo išsitraukti pistoletą ir mane iš arti nušauti. Aš niekada netikrinau vokiečių karininkų kišenių. Man gaila, kad išgyvenau per šį išdavikišką aktą, kai tiek daug gerų žmonių žuvo ar buvo sužeisti. Dievas išgelbėjo mane. Pirmiausia aš sugavau tuos išdavikus. Pastebėjau, jog generalinis štabas nesako man tiesos. Dauguma mano generolų, išskyrus Šernerį, Modelį ir Romelį, nesupranta savo pareigų. Jie atbėga pas mane, šaukdami apie sunkius mūšius ir netektis, tačiau nė karto nemačiau, kad tie generolai mirtų ar būtų sužeidžiami drauge su savo kareiviais. Į ateitį aš žvelgiu optimistiškai. Tikiuosi, kad anglų ir amerikiečių išsilaipinimas taps nauju Diunkerku. Mes turime negirdėtos galios naują ginklą, kuris, manau, pakeis viso karo eigą. Esu įsitikinęs, jog kaip tik todėl liepos 20-ąją Dievas man išsaugojo gyvybę. Jis nori, kad šiuo lemiamu metu aš vadovaučiau Vokietijai".

Erichas iš „Vilko guolio" išvyko prislėgtas niūrios nuojautos. Fiureris, viena vertus, buvo nepaprastai susinervinęs, kita vertus, kupinas vilties,

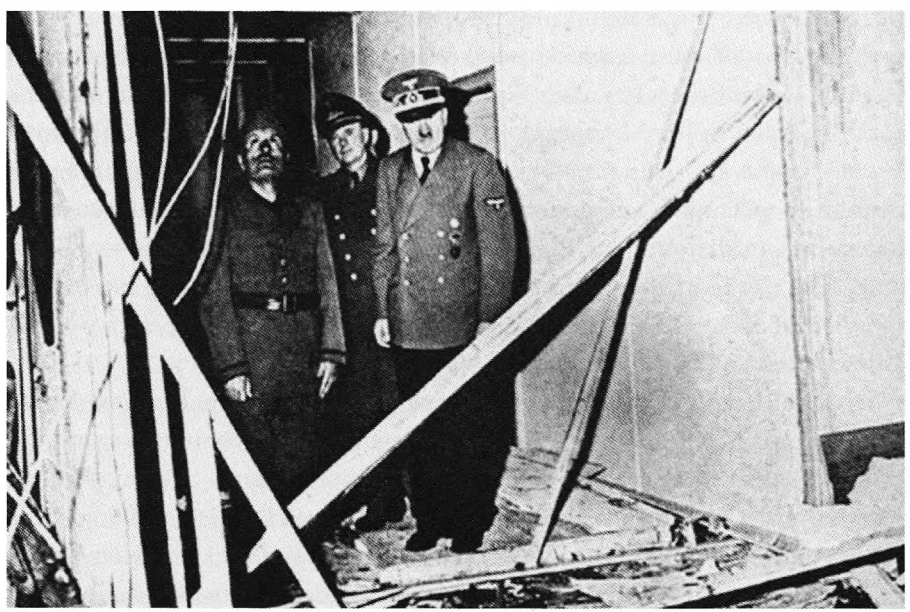

A. Hitleris apžiūri „Vilko guolį" po liepos 20 d. pasikėsinimo į jo gyvybę.

„Vilko guolyje" (*Wolfschanze*). A. Hitleris, M. Bormanas, N. fon Belovas, H. Baueris.

nors padėtis atrodė visiškai beviltiška. Bet lėta ir rami jo kalba nekelė pasitikėjimo. Fiureris jau negalėjo priversti tave tikėti kažkuo kitu, o ne tuo, ką matai savo akimis. Griaunamosios jėgos aiškiai atsiliepė Hitleriui, Vokietijai ir net liuftvafei. Erichas žinojo, jog kalavijai pelnė jam šlovę. Tačiau nesidžiaugė naujais laimėjimais, nes pernelyg smarkiai jį veikė Vokietijos nuniokojimo paveikslai. Jis jautė, kad per kare praleistus metus tapo vyresnis ir išmintingesnis. Ir žinojo, jog prireiks visos jo ištvermės įveikti ateityje laukiantiems išbandymams.

A. Hitleris apdovanoja E. Hartmaną.

„Šlovė tėvynės karo didvyriams! Šlovė Stalino sakalams!“ Sovietų plakatas.

9 skyrius

IEŠKOKITE PRIEŠO! NEKLAUSKITE, KIEK JIS STIPRUS, KLAUSKITE, KUR JĮ RASTI.

STALINO NAIKINTUVŲ LAKŪNŲ MOTO

STALINO VANAGAI

Gana greitai, kone savo karjeros pradžioje, Erichas Hartmanas pralenkė geriausių britų ir amerikiečių asų laimėjimus. Kaip jau minėta, daugelis iš JG-52 Hartmano draugų, kariavusių Rytų fronte, numušė daugiau kaip po 100 priešo lėktuvų. Kadangi vokiečių pergalių skaičiavimo ir tikrinimo metodai buvo labai tikslūs bei patikimi, reikia daryti išvadą, jog Hartmanas ir kiti Rytų fronto asai susidurdavo su gana silpnais priešais, turint galvoje ir lėktuvus, ir pilotus. Ši išvada gali būti pateisinama tik iš dalies, nes daugelis naikintuvų veikimo Rytų fronte aspektų Vakaruose liko mažai žinomi. Jei rusų pilotų bei lėktuvų atsilikimą laikytume universaliu paaiškinimu, tektų tiesiog nepastebėti sovietų pramonės ir rusų naikintuvų pilotų asų nemenkų laimėjimų. Kai kalbama apie sovietų aviacijos istorijos faktus, reikia nepaisyti ideologijos ar režimo.

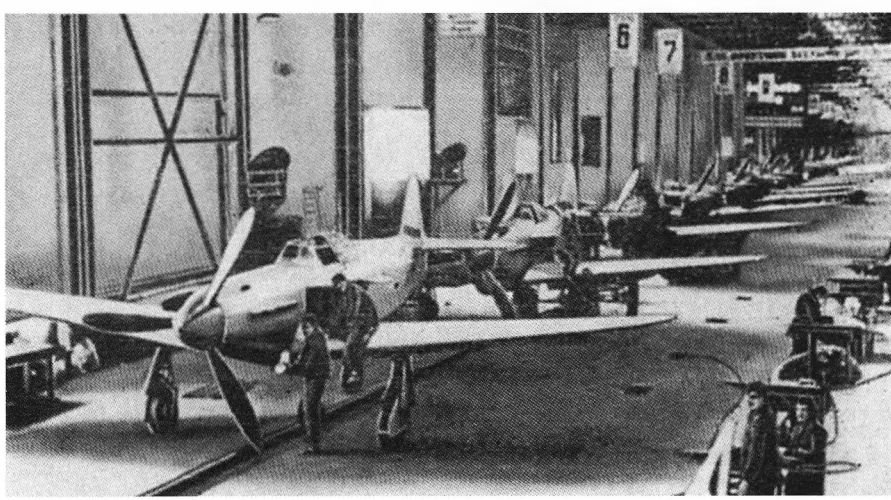

Saratovo aviacijos gamykloje gaminami naikintuvai.

Sovietų lakūnai.

Vokiečiai, amerikiečiai ir anglai, visi drauge, ilgai vienodai klydo dėl sovietų laimėjimų. Nuo 1941 metų vokiečių tautą užgriuvusi katastrofų serija prasidėjo todėl, kad Vokietijos vadovybė nepakankamai rimtai žvelgė į sovietų milžiną. Kai Amerika įgijo bendrą pranašumą prieš Rusiją, amerikiečiams kosmoso varžybos neteko reikšmės. Sovietų Sąjunga yra keistas menko gyvenimo lygio ir puikių techninių laimėjimų derinys, o tai prieštarauja įprastiniam vakarietiškam supratimui ir, vertinant tuos laimėjimus, verčia daryti daugybę klaidų.

Vertinant oro karą Rytų fronte ir Ericho Hartmano laimėjimus, taip pat galima lengvai padaryti klaidą, įtikinus save, esą, jis skrisdavo tarsi ančių šaudyti. Priešas galėjo gintis ir tai darė. Dažnai jo geriausi lėktuvai buvo pranašesni už Me-109. Kai kurias iš šių mašinų pilotavo geriausi sąjunginiankų asai – rusų pilotai, kurie pergalių skaičiumi aplenkė anglus bei amerikiečius.

Ericho Hartmano pergales būtina pradėti pirmiausia apžvelgiant rusų aviacijos – ir mašinų, ir pilotų – kokybę. Pateikiami duomenys, kurie rodo prastas rusų lėktuvų savybes, gali atsirasti klaidingai įvertinant didelius vokiečių pilotų laimėjimus. Nuo Rusijos ir Vokietijos konflikto pačios pradžios rusai turėjo bent vieną naikintuvą, kuris dauguma techninių savybių pralenkė Me-109. Laikui bėgant sovietų aviacijos pramonė ne tik sukūrė kitų tipų lėktuvų, kurie pralenkė vėlesnius Me-109 variantus, bet taip pat pradėjo lėktuvus gaminti masiškai palikdama Vokietijos šios srities pramonę toli už savęs.

Autoriai knygoje „Liuftvafės naikintuvų asai" apžvelgė tik oro karą Rytų fronte ir jo esminius skirtumus nuo oro karo Vakaruose. Gyvuoja natūrali tendencija Vakarų šalyse anglų ir amerikiečių antskrydžius prieš Vokietiją laikyti svarbiausiomis oro kautynių arenomis šiame kare. Iš tikrųjų Sovietų Sąjunga maždaug dvigubai lenkė anglų ir amerikiečių oro pajėgas. Didžiausi oro karo mūšiai vyko Rytų fronte.

1939 metais sovietų KOP buvo atskirtos nuo Raudonosios armijos ir reorganizuotos. Anksčiau jų plėtrai trukdė įtakingiausių pėstininkų vadų kontrolė. Po reorganizavimo pats didžiausias dalinys tapo aviacijos divizija. Kiekviena tokia divizija turėjo nuo trijų iki šešių pulkų, kiekvienas pulkas – nuo keturių iki šešių eskadrilių. Vokiečiai manė, kad, prasidedant karui, sovietų KOP turėjo nuo 40 iki 50 aviacijos divizijų, arba 162 aviacijos

Surenkami naikintuvai LaGG-3.

Sovietų naikintuvas biplanas I-153.

Tuo metu buvę nauji sovietų naikintuvai MiG-3.

Sovietų lakūnai aviacijos mokyklos šaudykloje.

pulkus. Jų bendras nustatytas lėktuvų skaičius buvo 10 500. Raudonųjų naikintuvų daliniai karo pradžioje buvo aprūpinti I-16 „Rata" ar jo vėlesniais variantais I-151 ir I-153. Tai buvo vienvietis biplanas „Čaika", pirmąkart pasirodęs mūšio erdvėje Ispanijoje. Iki 1941 metų „Rata" paseno ir kai Vokietija užpuolė SSRS, buvo keičiamas naikintuvais MiG-3 ir LaGG-3. Kai liuftvafė pradėjo naikinti pasienio aerodromuose išrikiuotus lėktuvus, rusai buvo spėję perginkluoti ne daugiau kaip ketvirtadalį savo eskadrilių. Per pirmąsias 90 mūšių dienų beveik pašalinta kaip organizuota jėga sovietų aviacija buvo pats didžiausias liuftvafės triumfas. {15}

Po 1939 metų reorganizavimo sausumos kariuomenės taktinis palaikymas tapo svarbiausiu sovietų aviacijos uždaviniu. Tad beveik visi turimi lėktuvai, taip pat ir naikintuvai, buvo pritaikyti mėtyti bomboms. Pirmuosiuose mūšiuose puikūs vokiečių naikintuvai, lydintys liuftvafės bombonešius ir naikintuvus bombonešius, padarė milžiniškų nuostolių bomboms mėtyti pritaikytiems sovietų naikintuvams, kurie mėgino pastoti kelią vokiečiams. Bombas gabenančių sovietų naikintuvų pilotams buvo uždrausta kautis su vokiečių naikintuvais. Tad rusai dažnai vengdavo mūšio. Vokiečiai tai laikė nepakankamu agresyvumu, kol per numuštų rusų pilotų tardymus paaiškėjo tiesa.

Sovietų Sąjunga daugeliu atžvilgių buvo geriau pasirengusi karui negu Didžioji Britanija 1939 m. ar Jungtinės Valstijos 1941 metais. Rusijoje buvo vykdomas specialus išmokytų pilotų rezervo rengimas. O pastangos

masiškai gaminti lėktuvus jau 1941 metais pasistūmėjo taip toli, kad rusai įstengė greitai atsigauti po triuškinamųjų smūgių 1941 metų birželį–liepą. Rusai stengėsi savo aviacijos mokyklose nenutrūkstamu srautu rengti pilotus, tad lakūnų užteko visų sovietų aviacijos įmonių pagaminamiems lėktuvams. Per visą karą rusai patirdavo didžiulių nuostolių, bet jų naikintuvų pilotų meistriškumas nuolat didėjo, o liuftvafės pilotų rengimo kokybė vis prastėjo. Tai, kad Vokietija neturėjo keturmotorių strateginių bombonešių, leido rusams sukurti daugybę gamyklų ir skraidymo mokyklų, nepasiekiamų liuftvafės taktiniams bombonešiams. Tad vokiečiams teko turėti reikalų fronte su jų produkcija.

Nuo 1942 metų pabaigos rusų oro pajėgų galia pasiliejo vientisu srautu, kuris kas mėnesį stiprėjo. Iki 1944 metų vidurio rusai įsiviešpatavo ore visame Rytų fronte. Taktiniu požiūriu jie gerokai pralenkė 1941 metų lygį. Nepaisant šių faktų, vis dar sklando legenda, esą, Rusijos frontas vokiečiams buvęs panašus į pikniką. Ji kartota taip dažnai, jog kone virto istoriniu faktu. Tačiau tikri faktai atmeta tokią lengvabūdišką išvadą.

Erichas Hartmanas lygina naikintuvų mūšius Rytų fronte su kovomis prieš bombonešių armadas Vakarų fronte. Oru skriejanti švino ir plieno kruša grėsė bet kuriam pilotui atsidurti to mirtino škvalo kelyje: „Dažnai dešimt mūsiškių kovėmės su trimis šimtais rusų. Tai buvo velniškai sunku. Pavojus susidurti ore buvo toks pats didelis, kaip ir būti numuštam. Mums teko planuoti atakas prieš šias ordas ypač kruopščiai, nes nebūtume turėję galimybių likti gyvi".

Dėl rusų pilotų pasirengimo Rytų fronto vokiečių asų nuomonės labai prieštaringos. Gana ilgą laiką vykusių nuolatinių operacijų patirtis rodo, kad vokiečiai turėjo techninį ir psichinį pranašumą. Tai ypač pasakytina apie geriausius vokiečių pilotus. Tačiau tai bus visai netiesa, jei kalbėsime apie sovietų naikintuvų aviacijos elitą – gvardijos aviacijos pulkus. Tie rusai pelnė vokiečių pagarbą.

Geriausi sovietų pilotai buvo surinkti į gvardijos pulkus. Tai buvo tikri lakūnai naikintojai, agresyvūs, taktiškai sumanūs, bebaimiai. Jie skraidė geriausiais lėktuvais, kokius tik rusai turėjo. Per šias operacijas išaiškėjo neblėstantis kovos įkarštis, būdingas „nedaugeliui" nemirtingųjų „Mūšyje dėl Britanijos". Tų sovietų pilotų agresyvų elgesį rodė įsimintinas atsitikimas prie Oriolo, kuriame dalyvavo jaunas „Stalino sakalas" leitenantas Vladimiras Lavrinenkovas. Šis asas, turintis trisdešimt pergalių, numušė Me-109. Jis pastebėjo, kaip vokiečių pilotas nutupdė savo lėktuvą pilvu

Sovietų 9-ojo gvardijos naikintuvų aviacijos pulko vadas majoras V. Lavrinenkovas lėktuvo La-7 kabinoje.

lauke, iššoko iš kabinos ir nubėgo slėptis į medžiais ir krūmais apaugusią gretimą griovą. Lavrinenkovas sukiojosi virš žemės ir matė, kad raudonarmiečiai greičiausiai neras vokiečių piloto, ir šis gali išsigelbėti. Jaunasis rusų leitenantas nutupdė savo naikintuvą šalia sudužusio Me-109 ir pats nuvedė pėstininkus į krūmus. Lavrinenkovas aptiko pasislėpusį vokietį, puolė jį ir plikomis rankomis pasmaugė. Rusų asas grįžo prie savo naikintuvo ir, paskleidęs dulkių debesį, pakilo. Po išsižiojusių iš nuostabos pėstininkų kojomis liko gulėti negyvas jo priešas.

Gvardijos pulkai išugdė geriausius Antrojo pasaulinio karo sąjungininkų asus. Noras menkinti visa, kas rusiška, vadovaujantis ideologijos sumetimais, padarė istoriografijai blogą paslaugą. Paplito ir iracionalus įsitikinimas, jog neverta lyginti oro karo Rytų fronte su karu vakaruose. Tačiau faktai sako ką kita. Niekada istorijoje naikintuvų pilotai nesusidūrė su tokiais sunkumais, kaip vokiečiai Rytų fronte. Suprantama, iškilūs sovietų asai taip pat verti kur kas didesnio karo istorikų dėmesio. Geriausi rusų pilotai, kurie numušė pusantro karto daugiau priešo lėktuvų, negu geriausieji anglų ir amerikiečių pilotai, beveik ketvirtį amžiaus liko nežinomi.

Visi svarbiausi vokiečių asai Rytų fronte buvo arba ne kartą numušti, ar turėjo priverstinai nutūpti. Šių pilotų rizikos veiksnys buvo pats didžiausias istorijoje. Pavyzdžiui, Erichas Hartmanas atliko apie 1400 išskridimų ir dalyvavo maždaug 800 mūšių dažniausiai su lėktuvų skaičiumi

Sovietų asas Ivanas Koževdubas.

pranašesniu priešu. Ir daugelyje susidūrimų tiesiog neišvengiamai patekdavo į nepalankią padėtį. Jis pats mano, jog mažiausia 200 kartų buvo patekęs į sovietų naikintuvų taikiklį. Nors Hartmanas, Ralis, Barkhornas ir kiti geriausi vokiečių asai buvo patys išradingiausi visų laikų naikintuvų pilotai, jų veiksmus varžė priešų skaičiaus persvara. Net pagal elementarią tikimybių teoriją jie vienaip ar kitaip turėjo būti numušti. Ten, kur veikė gvardijos aviacijos pulkai, liuftvafė neišvengiamai susidurdavo su įnirtingu priešinimusi. Daugybei rusų pilotų buvo toli iki gvardiečių meistriškumo, bet jie taip pat įnešė savo indėlį ilgoje kovoje sekindami priešą. Geriausias rusų asas generolas majoras Ivanas Koževdubas, kaudamasis su liuftvafės pajėgomis, pasiekė 62 pergales. Dar septyni sovietų pilotai numušė daugiau lėktuvų negu geriausias iš anglų bei amerikiečių asų majoras Ričardas I. Bongas, kuris įgijo 40 pergalių Ramiojo vandenyno karo teatre.

Ivanas Koževdubas gimė 1920 metais Ukrainoje. Jis buvo gamyklos darbininko sūnus. Ketvirtajame dešimtmetyje Koževdubas viename aviacijos klube išmoko skraidyti. Tarnaudamas gvardijos aviacijos pulke, buvo apdovanotas trimis Sovietų Sąjungos didvyrio aukso žvaigždėmis. Šis apdovanojimas maždaug prilygsta Amerikos kongreso Garbės medaliui.

> Sovietų asas pulkininkas A. Pokryškinas. Jam priskiriamos 59 patvirtintos pergalės oro mūšiuose.

Buvo pranešimų, jog Koždubas vadovavo Šiaurės Korėjos aviacijos divizijai 1951–1952 m. per Korėjos karą. Jo daliniai buvo ginkluoti reaktyviniais naikintuvais Mig-15, lengvesniais už amerikiečių F-86E ir F-86F „Seibr", su kuriais teko kautis. Ar Koždubas Korėjoje skraidė, ar ne, nebuvo žinoma ir po dvidešimt metų. Tačiau tai visai įmanoma, nes tuo metu turėjo tik trisdešimt vienerius metus. Amerikiečių kariškiai tvirtai įsitikinę, jog prityrę rusų pilotai dalyvavo mūšiuose ir kad Koždubas tada pridėjo prie savo pergalių Antrajame pasauliniame kare dar keletą naujų. Koždubo autobiografija „Aš atakuoju" buvo paskelbta Vokietijos Rytų zonoje. Bet tai, kas galėjo ir turėjo tapti itin įdomiu istoriniu veikalu, pasirodė esanti pagyrūniška ir tuščia knygiūkštė. O svarbiausias įvykis Koždubo gyvenime, esą, buvo įstojimas į SSKP. Visos jo gyvenimo detalės nuo pirmųjų mokyklos dienų iki apdovanojimų savo šalies svarbiausiais ordinais pavaizduotos žvelgiant pro raudonąją prizmę, kuri iškreipia net jo puikios lakūno karjeros spalvas.

Tačiau pats įžymiausias sovietų asas naikintuvo pilotas buvo pulkininkas Aleksandras Pokryškinas. Jo gvardijos pulkas dažnai kovojo su JG-52. Pokryškinui priskiriamos 59 patvirtintos pergalės. Per karo metus jis taip pat pelnė tris aukso žvaigždes. Pokryškino karjera įvairiomis detalėmis yra panaši į daugelio vokiečių ir sąjungininkų asų biografijas. Senų asų internacionalinė draugystė saugo daug panašių istorijų. Nepaisant munduro, kurį vilki žmogus, ir vėliavos, kuriai jis tarnauja, daugelis naikintuvų pilotų patyrė ir tokių pačių išbandymų. Pokryškinas užaugo Sibire ir vaikystėje jam didelį įspūdį padarė rusų aviacijos pionieriaus Valerijaus Čkalovo žygdarbiai. Išvykęs iš gimtojo Novosibirsko, mėgino ieškoti laimės aviacijos mokykloje Tačiau entuziazmas gerokai prigeso, kai paaiškėjo, jog ta aviacijos mokykla rengia ne lakūnus, o mechanikus. Nors kas pusmetį rašė raportus prašydamas perkelti į lakūnų mokyklą, bet jo laimėjimai mokantis mechaniko specialybės buvo tokie dideli, kad vyresnybė vis tuos prašymus atmesdavo. Tačiau Pokryškiną palaužti buvo ne taip lengva. Jis įstojo į Krasnodaro aviacijos klubą, kuris veikė „Osoaviachimo" sistemoje. Kaip ir Erichas Hartmanas Vokietijoje, Pokryškinas išmoko skraidyti sklandytuvu. Taip pat keletą kartų šoko su parašiutu, o paskui perėjo į lakūnų kursus. 1937 metų spalį Pokryškinas atliko pirmąjį skridimą triukšminguoju U-2.

Sovietų asai A. Pokryškinas ir G. Golubevas.

A. Pokryškinas ant savo „Aerokobros" sparno.

Jis toliau tarnavo aviamechaniku ir tobulinosi kaip pilotas. Pagaliau įstengė išlaikyti egzaminus ir toliau reguliariai rašė raportus, kad būtų perkeltas į lakūnus. Galiausiai savo užsispyrimu taip įgriso viršininkams, kad jo raportas buvo patenkintas.

Pokryškinas įstojo į Kačos naikintuvų pilotų mokyklą ir netrukus buvo perkeltas į Raudonosios armijos reguliarią eskadrilę. Formaliai po revoliucijos Sovietų Sąjungoje viešpatavo visuotinė lygybė. Bet įstojęs į naikintuvų eskadrilę, netrukus patyrė skaudų smūgį. Jis vis tiek vaikščiojo su mechaniko emblemomis apykalėje ir kiti pilotai net nenorėjo su juo kalbėtis, nes buvusio mechaniko nelaikė tikru pilotu, žvelgė lyg į kokį pariją. Drąsusis Pokryškinas greitai įrodė, jog nėra paprastas išsišokėlis mechanikas. Jis išsiskyrė puikiu pilotavimu ir itin gerai nusimanė apie lėktuvo konstrukciją bei variklio sandarą, tad netrukus aplenkė kitus pilotus. Tada jiems neliko nieko kita kaip pripažinti jį lygiu. Bet dėl aukštesnio žinių lygio Pokryškinas tuoj buvo paskirtas instruktoriumi. Išvengti tos dalios Pokryškinui padėjo jo charakteris ir gyvas domėjimasis oro mūšio taktika. Jis pelnė istorikų dėkingumą tuo, kad rašė dienoraštį, kuriame dėstė visas savo naujausias idėjas. Jo biblija tapo Pirmojo pasaulinio karo įžymiojo aso Rene Paulio Fonko knyga „Mano oro mūšiai", kurioje plačiai aprašyta to meto naikintuvų taktika. Fonkas buvo geriausias sąjungininkų asas ir numušė 75 lėktuvus. Rimtas, ryžtingas ir smalsus Pokryškinas įgyvendino tikrovėje Fonko teoriją, oro mūšiuose toliau plėtojo ir tobulino manevrus,

Triskart Sovietų Sąjungos didvyris A. Pokryškinas.

kad juos būtų galima taikyti skraidant naujos kartos lėktuvais. Išrado ir keletą naujovių. Kadangi buvo mechanikas ir puikiai išmanė matematiką, jam nesunku buvo apskaičiuoti, kaip spręsti vieną ar kitą taktinę užduotį, numatyti savo ir priešo manevrus. Šis įprotis liko per visą karjerą. Porevoliucinės moralės raidos tendencijos Rusijoje sukūrė masinę psichologiją ir individualybės slopinimo mechanizmą. Individualizmas buvo laikomas kažkokiu buržuaziniu blogiu. Tokios pažiūros tapo ištisos kartos jaunų žmonių, kurie kovojo Raudonojoje armijoje Antrojo pasaulinio karo metais, pasaulėžiūros pagrindu. Bet jos rezultatas buvo pasibjaurėtinas. Tos savybės, kurios galėjo padėti laimėti oro mūšyje – iniciatyva, savarankiškumas, sprendimų greitumas – milijonams rusų jaunuolių buvo slopinamas. Paprastai tai galėjo atstoti tik plieniniai nervai. Vokiečių, kuriems teko kautis su rusais, patirtis patvirtina, kad rusų pilotai dažniausiai įstengdavo peržengti šį psichinį barjerą, nors tai buvo kur kas sunkiau, nei, sakysim, projektuoti naujus lėktuvus.

Pokryškinas gimė 1913 metais, taigi vaikystėje dar nepatyrė prievartinio sovietinio lavinimo elementų poveikio. Ir tapo įžymiu asu todėl, kad iš

pat pradžių suprato asmenybės svarbą oro mūšyje. Naudodamasis savo begaliniais brėžiniais ir nuolat analizuodamas manevrus jis galėjo matyti, kaip puikus pilotas prastu lėktuvu įstengia laimėti prieš mažiau sumanų priešininką, skrendantį labai gera mašina. Šį įsitikinimą stiprino Pokryškino įgyta mokomųjų oro mūšių patirtis.

Pokryškinas, kaip ir Erichas Hartmanas, buvo netikėtų, staigių ir įnirtingų atakų šalininkas. Jo pirmuoju mokytoju kuriant atakų teoriją tapo senas naikintuvo pilotas Sokolovas, su kuriuo drauge tarnavo pirmojoje eskadrilėje. Sokolovas manė, jog netikėta ryžtinga ataka nedelsiant laimimas psichinis susirėmimas, nes tada priešo pilotas ima klysti ir dėl jį užvaldžiusio psichinio netikrumo gali būti numuštas. Pokryškinas įrašė savo dienoraštyje: „Pergalės raktas – tai manevras ir ugnis!"

Jis daugiausia praktikavosi atlikdamas aukštojo pilotažo figūras ir manevrus. Kai atkreipė dėmesį į tai, kas iš tikrųjų priverčia priešo lėktuvą kristi, taigi į šaudymą, tai pastebėjo, kad turi dar daug mokytis. Saša šaudė pernelyg prastai, kad išsigelbėtų. Kai jis šaudė į velkamą taikinį vis iš naujo jį puldamas, tai išeikvojo visus šaudmenis, o šimtai kulkų nuskriejo į padangę. Ir tik trys ar keturios pramušė velkamąjį kūgį.

Susikrimtęs Pokryškinas niekaip negalėjo suprasti priežasties, dėl kurios neįstengė pataikyti. Jo priskridimas prie taikinio buvo tobulas, atitiko visas KOP šaudybos instrukcijas. Siekdamas rasti atsakymą, vėl ėmėsi matematikos. Sėdo prie stalo ir ėmėsi apskaičiuoti kulkų trajektorijas, greitį, pataikymo tikimybę. Pokryškinas formulėmis ir skaičiavimais išmargino daugybę puslapių, nubraižė dešimtis grafikų. Šis darbas leido atsirasti išvadoms, kurias po kelerių metų tikruosiuose mūšiuose padarė ir Erichas Hartmanas. Pokryškinas džiaugdamasis rašė: *„Sėkmė priklauso nuo šaudymo iš mažo nuotolio"*. Įsitikinęs, kad problema lieka tik tai, kaip rasti tinkamą poziciją šaudyti iš arti, Pokryškinas vėl braižė manevravimo diagramas ir kitą dieną gyveno karštligiško laukimo nuotaika. Štai kaip jis aprašo savo eksperimentą: „Paslaptis buvo tokia. Priskrendu prie kūgio tam tikru kampu ir atakuoju spausdamas gašetes kaip tik tuo metu, kai pagal visas taisykles turėjau sukti į šalį. Jaunam pilotui tai buvo didžiulė rizika. Menkiausias netikslumas – ir suvarysiu papliūpą ne į kūgį, o į jį tempiantį lėktuvą". „Kai mes nusileidome, pilotas, kuris vilko taikinį, buvo įsiutęs. „Kurių velnių tu ant manęs užlėkei? Galėjai juk draugą nudobti ir kaip nors kitaip!" Bet manęs neapvylė nei akis, nei ranka. Aš šaudžiau iš arti mirtinai tiksliai. Kaip tik to ir reikėjo oro mūšyje".

Pokryškinas, naudodamasis matematinės analizės metodu, atrado tą pačią taktikos formulę, kurią po daugelio metų intuityviai susikūrė Erichas Hartmanas. Jų koncepcijų bei veiksmų panašumas tiesiog pritrenkiantis. Ir abu jie savo numanymų teisingumą patvirtino tikruose mūšiuose. Pokryškinas atliko daugiau kaip 600 išskridimų ir numušė 59 lėktuvus nė karto nesuabejodamas savo prieškarinių idėjų tikrumu. Kai 1941 metais Vokietija įsiveržė į Rusiją, Pokryškinas buvo visateisis naikintuvo pilotas ir tarnavo Ukrainoje. Praėjus dviem dienoms po karo pradžios, jis išskrido į žvalgybą Jasų kryptimi. Kaip tik ten Hartmano tarnybos metu JG-52 naikintuvai ne kartą susitiko su Pokryškino naikintuvais. Pokryškinas su savo vedamuoju leitenantu Semionovu pastebėjo penkis Me-109. Trys iš jų skrido žemiau, o du aukščiau už rusų grandį. Pokryškinas patraukė vairalazdę į save ir pradėjo kilti prie vokiečių viršutinės grandies. Vokiečių vedančiojo naikintuvo pilotas padarė kalnelį, o Pokryškinas sukdamasis įstengė užskristi jam už uodegos. Priskridęs visai arti Saša spustelėjo visas gašetes. Vokiečių lėktuvas užsidegė ir, vilkdamas dūmų juostą, nulėkė žemyn. Apsidžiaugęs pirmąja pergale jaunas rusų pilotas padarė klaidą, kuri kainavo gyvybę daugybei naikintuvų pilotų. Mėgaudamasis puikiu reginiu jis sekė, kaip auka vartaliodamasi krinta žemyn. Tuo metu numušto vokiečio vedamasis užklupo užsimiršusį Pokryškiną. Atitraukė Saša nuo smagaus reginio akis tik tada, kai patrankos papliūpa į skutus sudraskė jo lėktuvo sparną, o švytinti kulkų trasa praskriejo pro kabiną. Pokryškinas, susirietęs už sėdynės šarvinio atlošo, savo MiG-3 ėmė pikiruoti iki pačios žemės. Viskas įvyko lygiai taip pat, kaip ir Erichui Hartmanui per pirmąjį kovinį išskridimą. Skutamuoju skridimu jis spruko namo. Taigi pirmasis triumfas vos nevirto tragedija. Tokie iškilūs asai, kaip Adolfas Galandas ir Giunteris Ralis, vos nepakliuvo į tokius pačius spąstus, kai neįstengė atitraukti akių nuo tokio jaudinančio reginio kaip priešo lėktuvo žūtis. Galandas buvo sužeistas ir vos nežuvo. Ralis baigė mūšį priverstinai nutūpdamas ir vos liko gyvas. Taigi Pokryškinui pasisekė labiau nei šiems dviem įžymiems vokiečių pilotams. Drąsusis Pokryškinas, kuris mūšyje išbandė savo atakos metodą, vis tiek iki 1941 metų rudens negavo galimybės kautis oro mūšiuose. Jis atliko daug žvalgomųjų išskridimų, bet su vokiečių naikintuvais susikaudavo retai. Nesiliovė studijuoti oro manevrų meno ir vėlesniuose mūšiuose pastebėjo, kad jo atsakas į priešo ataką yra greitas ir teisingas. Dabar manevrus ir kontrmanevrus atlikdavo visiškai instinkyviai. Todėl liko gyvas. Pokryškino naujovės padėjo sovietų

aviacijai išsivaduoti iš manevrų horizontalioje plotmėje tramdomųjų marškinių, o tuo metodu kaip tik rėmėsi visa naikintuvų veikimo doktrina. Įpratinti manevruoti ir kautis horizontalioje plotmėje sovietų pilotai 1941–1942 metais greitai persikvalifikavo. Pagerėjus lėktuvų savybėms ir atsiradus žemasparniams monoplanams, jie pradėjo naikintuvų vertikalaus manevravimo mūšyje laikotarpį ir Pokryškinas buvo iš tų, kurie įnešė didžiausią indėlį į šios taktikos kūrimą. Išsisukti nuo mūšio jis taikė kilimo spirale būdą. Ignoruodamas konservatyvesnių draugų patarimus Pokryškinas greičio pertekliui mažinti dažnai naudojo „statinę", kitaip sakant, mirties kilpą. Šis manevras vokiečių naikintuvus priversdavo praskristi priekin ir iš medžiotojų jie virsdavo aukomis. Jo kaip lyderio savybės, technikos išmanymas, mokytojo gebėjimai iškelia jį į rusų naikintuvų pilotų pirmąją gretą. Tai, ko Pokryškinas mokė kitus, pats išsinešė iš karo ugnies. Jo fotografinė atmintis leido atkurti smulkiausias manevrų mūšyje detales. Jis fiksavo visas tas detales schemose ir savo žeminių sienas nukabinėdavo diagramomis, grafikais ir duomenų lentelėmis. Kaip ir geriausi vokiečių pilotai, su kuriais Pokryškinas susitikdavo, jis irgi buvo daugelį kartų numuštas. Jam teko daugelį kartų priverstinai nutūpti ir draugai dažnai labai stebėjosi, kaip po mūšio su liuftvafės naikintuvais pusiau sudaužytu lėktuvu grįždavo.

Pokryškinas taip pat nenuilstamai siekė labiau pažinti priešus. Ne tik detaliai registravo jų manevrus, bet ir skraidė užgrobtais vokiečių naikintuvais kruopščiai pasižymėdamas jų trūkumus. Jis įsivaizduodavo save vokiečių piloto vietoje atlikdamas įvairius manevrus ir užsirašydavo, kokios yra Me-109 stipriosios ir silpnosios savybės. Jis manė, kad geriausi sovietų lėktuvai pralenkia tą išbandytą vokišką paukštelį.

Skraidydamas virš Kubanės pusiasalio, kur jo pulkas ilgai kovėsi su JG-52, Pokryškinas sukūrė pagrindinę oro mūšio formulę sulydydamas visas savo žinias ir patirtį į keturis žodžius: „Aukštis, greitis, manevras, ugnis". Turėdami gerų lėktuvų ir tokių lyderių kaip Pokryškinas gvardijos aviacijos pulkai ore nieko nebijojo. Daugelį kartų iš JG-52 radijo imtuvų pasigirsdavo vokiečių naudojamu dažniu rusų balsai. Štai kaip priešai mesdavo kovos pirštinę vokiečiams: „Klausykite, fricai, ore – Pokryškinas!"

Tokia tvirta kovos dvasia buvo išimtis iš bendros rusų masės, bet visai įprastinė gvardijos aviacijos pulkams. Jie dažė savo lėktuvus ryškiomis spalvomis teikdami pirmenybę ryškiai raudonai ir apskritai priminė kitų šalių elitinius naikintuvų padalinius. Pokryškinas Erichą Hartmaną

priminė dar vienu atžvilgiu. Jis manė, kad kruopštus vadovavimas jauniems pilotams padeda jiems išgyventi. Ir tai buvo svarbiausias jo kaip vado bruožas. Kaip tik taip Pokryškinas juos vertė asais naudodamas savo patirtį ir mokytojo talentą. Jis darė visa, kas galima, kad, remdamasis savo mėgstamomis schemomis, išdėstytų jiems pilotavimo meną. Pokryškinas mokė jaunus pilotus snaiperiškai šaudyti ir daugelis geriausių rusų asų dėl savo laimėjimų turi būti dėkingi šiai mokyklai. Išėjo tą mokyklą ir Aleksandras Klubovas, pasiekęs 50 pergalių prieš vokiečių lakūnus. Jis gavo dvi aukso žvaigždes.

Daug kuo geriausio rusų aso Aleksandro Pokryškino taktikos supratimas sutapo su Ericho Hartmano supratimu. Tačiau Pokryškiną lyginti reikėtų greičiau su pulkininku Verneriu Meldersu, negu su kuriuo kitu liuftvafės asu ar naikintuvų dalinio vadu. Rusas buvo Melderso amžininkas. Jo taktinės išmonės ir išradingumas rengiant naujus kovos būdus smarkiai priminė tokius pačius Melderso bruožus. Meldersas taip pat nemažai pasidarbavo siekdamas išvaduoti liuftvafę iš Pirmojo pasaulinio karo taktikos palikimo pančių. „Tėtušiui" Meldersui būdinga tokia pati, kaip Pokryškino mokslinė proto sankloda. Jo dėmesinga jaunųjų pilotų globa, kaip vėliau šie patys prisipažino, leido jiems išgyventi karą ir mėgautis gyvenimu dabar klestinčioje Vokietijoje.

Taigi propagandinis karas neturi mus priversti nubraukti Pokryškino kaip aso, vado ir karvedžio laimėjimų. Jo šlovė daugiau nei pelnyta ir visiškai verta apie jį papasakoti šioje knygoje, nes jis dažnai kovėsi prieš JG-52, kurioje tarnavo Erichas Hartmanas. Nėra tvirtų įrodymų, kad Aleksandras Pokryškinas ir Erichas Hartmanas buvo susitikę ore, bet taip pat nėra jokio pagrindo neigti tokią galimybę. Kaudamasis daugiau kaip 800 oro mūšių, iš kurių daugelis vyko prieš Pokryškino eskadriles, visai įmanoma, kad Šviesiaplaukis Riteris susidurdavo su įžymiuoju rusų asu. Tačiau to niekas tvirtai nepaliudys. Abu asai buvo daug kartų numušti.

Kaip istorinę informaciją autoriai pateikia 30 ir daugiau pergalių turinčių sovietų asų sąrašą. 1967 metų lapkritį šis sąrašas buvo laikomas pačiu tiksliausiu.

Antrojo pasaulinio karo sovietų asai (ir jų pergalių skaičius):

Koždubas Ivanas Nikitičius – 62

Pokryškinas Aleksandras Ivanovičius – 59

Rečkalovas Grigorijus Andrejevičius – 58

Gulajevas Nikolajus Dmitrijevičius – 57

Vokiečių asas V. Meldersas pasakoja apie oro mūšį.

Jevstignejevas Kirilas Aleksejevičius – 52
Glinka Dmitrijus Borisovičius – 50
Klubovas Aleksandras Fiodorovičius – 50
Pilipenka Ivanas Markovičius – 48
Vorožeikinas Arsenijus Vasiljevičius – 46
Kubarevas Vasilijus Nikolajevičius – 46
Skomorochovas Nikolajus Michailovičius – 46
Kostyliovas Georgijus Dmitrijevičius – 43
Morgunovas Sergejus – 42
Popkovas Vitalijus Ivanovičius – 41
Aleliuchinas Aleksejus Vasiljevičius – 40
Golubevas Viktoras Fiodorovičius – 39
Golubevas Vasilijus Fiodorovičius – 38
Luganskis Sergejus Danilovičius – 37
Pivovarovas Michailas Jevdokimovičius – 37
Gultajevas Grigorijus Kapitonovičius – 36
Dolgichas Anatolijus Gavrilovičius – 36
Kuznecovas Nikolajus Fiodorovičius – 36

„Septyni sovietų lakūnai numušė 90 priešo lėktuvų". Sovietų laikraščio iliustracija.

Koldunovas Aleksandras Ivanovičius – 36
Babakas Ivanas Iljičius – 35
Kamozinas Pavelas Michailovičius – 35
Lavrinenkovas Vladimiras Dmitrijevičius – 35
Pavluškinas Nikolajus Sazonovičius – 35
Gnida Piotras Andrejevičius – 34
Kočetkovas Aleksandras Vasiljevičius – 34
Lukjanovas Sergejus Ivanovičius – 34
Šutovas Ivanas Nikitičius – 34
Čislovas Aleksandras Michailovičius – 34
Golubkovas Fiodoras Michailovičius – 34

Borovychas Andrejus Jegorovičius – 32
Zelionkinas Michailas Michailovičius – 32
Komelkovas Michailas Sergejevičius – 32
Krasnovas Nikolajus Fiodorovičius – 32
Riazanovas Aleksejus Konstantinovičius – 32
Stepanenka Ivanas Nikiforovičius – 32
Golovachevas Pavelas Jakovlevičius – 31
Kiriliukas Viktoras Vasiljevičius – 31
Achmetchanas Sultanas – 30
Archipenka Fiodoras Fiodorovičius – 30
Bobrovas Vladimiras Ivanovičius – 30
Glinka Borisas Borisovičius – 30
Lichobabijus Ivanas Dmitrijevičius – 30
Licholiotovas Piotras Jakovlevičius – 30
Makarovas Valentinas Nikolajevičius – 30
Pokryševas Piotras Afanasjevičius –30
Chlobystovas Aleksejus Stepanovičius – 30

Iš kairės: H. Geringas, V. Keitelis, H. Himleris, A. Hitleris.

10 skyrius

JEI AŠ KOVIAUSI DĖL TEISĖTO KARALIAUS, TAI MONARCHAI LYGŪS SU MANIMI.
ANONIMAS

300 PERGALIŲ IR BRILIANTAI

Kai Erichas trečią savaitę, 1944 metų liepą, grįžo į Rusijos frontą, pastebėjo, kad rusų pranašumas lėktuvų skaičiumi dar padidėjo. Pagal lendlizą tiekiamų angliškų ir amerikietiškų lėktuvų skaičius liko toks pats, bet „Jakų", „Lagų", „Ilų" ir „Migų" ordos dauginosi siaubingu greičiu. Rusų naikintuvų pilotai išmoko dar geriau kautis. Raudonai išdažyti gvardijos aviacijos pulkai turėjo talentingų lakūnų. Geriausi gvardiečiai, tokie kaip Koždubas, Pokryškinas, Rečkalovas ir kiti, turėjo po 50 ir daugiau pergalių prieš liuftvafės pilotus. Tai buvo itin pavojingi priešai.

Agresyvus vokiečių pilotas 1944 metų vasarą Rytų fronte galėjo rasti taikinį tiesiog prie savo slenksčio. Su raudonųjų lėktuvais tekdavo susidurti jau po 15 minučių skridimo, tad kildavo daugybė kautynių. Ericho laimėjimų toliau daugėjo. Nuo 1944 m. liepos iki rugpjūčio 22 d. jis numušė dar 32 lėktuvus. Dabar turėjo 282 pergales, vienas buvo sunaikinęs daugiau kaip 15 eskadrilių sovietų lėktuvų. Vienintelis jo varžovas dėl pačius geriausius rezultatus pasiekusio aso vardo buvo Gerdas Barkhornas. Nesant patikimo ryšio ir pergalių oficialių patvirtinimų, keletą savaičių Erichas ir Gerdas (žmogus, kuriuo jis žavėjosi labiau už kitus) kovėsi neatsilikdami vienas nuo kito.

Didis pilotažininkas Barkhornas buvo vokiečių vadinamojo „oro cirko" šalininkas. Nuolat greitai augantį Barkhorno pergalių skaičių lėmė jo snaiperiškas šaudymas. Kaip ir anksčiau Ralis, jis buvo sužeistas ir dėl to ilgai negalėjo pakilti į orą. 1944 metų birželį mūšiuose su amerikiečiais virš Ploješčio Gerdas buvo sunkiai sužeistas. Dabar jam teko žvelgti tik į ligoninės palatos lubas, o Erichas toliau naikino raudonųjų lėktuvus.

1944 m. rugpjūčio 23-ioji Erichui tapo reikšminga diena. Per tris išskridimus jis numušė aštuonis lėktuvus ir bendrą pergalių skaičių padidino iki 290. Jis pralenkė Gerdą Barkhorną ir tapo pačiu rezultatyviausiu asu ne

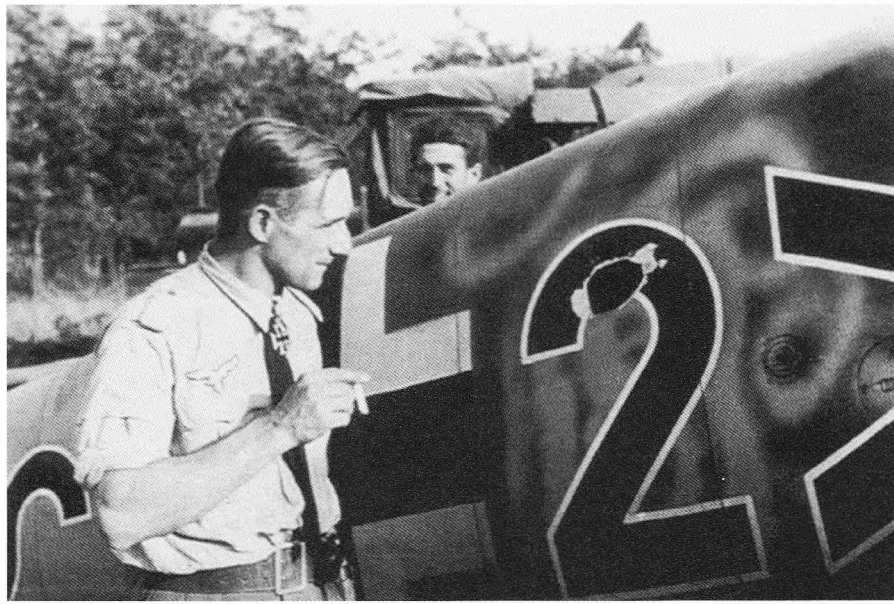

Vokiečių lakūnas asas G. Golobas (*G. Gollob*) apžiūri zenitinės patrankos sviedinio skeveldros prakirstą skylę savo lėktuvo fiuzeliaže.

tik liuftvafėje, bet ir per visą oro karo istoriją. Kai netrukus po to Barkhornas buvo perkeltas į Reicho PLG sistemą, jo lenktyniavimas su Hartmanu dėl pirmavimo baigėsi. Bet priešaky buvo dar viena riba. Kai priartėjo negirdėtas numuštų lėktuvų skaičius – 300, Ericho eskadrilės draugus apėmė karštligiškas susijaudinimas. Iki šios ribos liko pusė žingsnio, bet koks nors sėkmės lydimas Ivanas ar nelaimingas atsitikimas galėjo Erichui pastoti kelią. Įtampa eskadrilėje vis didėjo. Vos prieš ketverius metus pulkininkas Verneris Meldersas pirmasis pralenkė Richthofeno 80 pergalių rekordą. Paskui jis vėl pirmasis pasiekė 100-ąją pergalę. Vokietijoje tai buvo pasitikta džiugiai, tačiau bemaž su nepasitikėjimu. Bet dabar šios 100 pergalių atrodė kaip nedidelė istorinė staigmena. Erichas Hartmanas visiškai priartėjo prie 300 pergalių ribos. Kai šaunusis, bet nepakankamai vertintas Gordonas Golobas 1942 m. rugpjūčio 29 d. Melderso numuštų lėktuvų skaičių pralenkė ir pasiekė 150 pergalę, ji tapo dar viena istorine gaire. Tačiau tokie asai kaip Oesau, Liutcovas ir kiti sparčiai vijosi Golobą. Savo šlovės viršūnėje Rytų fronte Hermanas Grafas su 200 pergalių pasiekė naują rekordą. Tačiau gana greitai atsirado ir tą ribą pasiekusių kitų pilotų. JG-52 pilotas Valteris Novotnas laimėjo 250-ąją pergalę. Bet ir jį pralenkė Giunteris Ralis, Otas Katelis, Gerdas Barkhornas, Erichas Hartmanas. Magiškas 300 pergalių skaičius atrodė užburiančiai viliojantis. Hartmanui iki jo liko numušti vos aštuonis lėktuvus.

Laimė, ši didžiausios įtampos būsena buvo užfiksuota popieriuje. Vyresnysis feldfebelis Karlas Jungeris, kurį laiką skraidęs Šviesiaplaukio Riterio vedamuoju ir ilgai buvęs jo draugas, turėjo pakankamai sveiko proto, kad užrašytų popieriuje tos dienos, kai Erichas pasiekė didžiausio triumfo akimirką, įvykių versiją.

Karlas Jungeris teisėtai buvo laikomas JG-52 asu. Agresyvus, aukštas, tamsiaplaukis judrus pilotas vienodai karštai veržėsi ir į mūšį, ir į pramogas. Hartmanas prisimena vieną įvykį Charkove, kai po siaubingo trijų dienų girtavimo eskadrilė gavo įsakymą persibazuoti į Varšuvą. Jungeris gulėjo savo lovoje neturėdamas jėgų pakelti galvą. Buvo visiškai nuogas, tik su akiniais ant nosies. Tad tiesiog negalėjo įvykdyti įsakymo ir eskadrilė išskrido be jo. Po dviejų valandų Jungeris vienas savo Me-109 atskrido į Varšuvą. Erichas ir kiti pilotai stebėjo, kaip jis leidžiasi. Kaip tik prieš tūpiant žole apaugusiame lauke pasirodė lenkų ūkininkas su dviem dideliais šieno vežimais. Jis pliekė arklius stengdamasis vežimus nukreipti į šalį. Bet Jungeris su kurtinamu trenksmu daužėsi į tą bukolišką procesiją. Pakilo didžiulis dulkių ir šieno kuokštų debesis, iš kurio kaip kulka iššovė persigandęs arklys. Pilotams skubant ton pusėn, vis dar buvo girdėti garsus tratesys. Kai jie atbėgo į katastrofos vietą, pamatė, kad iš naikintuvo liko tik visai nepanaši į lėktuvą krūva sudarkyto metalo. Erichas

E. Hartmanas tarp „Todto" organizacijos darbininkų.

E. Hartmanas ir karo korespondentas Kirchhofas (kairėje).

jau ketino pradėti viešai apgailestauti, kad Jungeris taip kvailai žuvo, kai iš nuolaužų kaugės pasigirdo keiksmai. Ir štai Jungeris iššliaužia iš po šlamšto krūvos ir atsistoja! O ant nosies tebekabo tamsūs akiniai... Jis tik burbtelėjo: „Ačiū Dievui, aš vėl žemėje". O kitą dieną jau atliko kovinį išskridimą.

Vėliau Karlas Jungeris nusiuntė Uš Hartman istoriją, kurią užrašė 1944 m. rugpjūčio 24 d. Jis norėjo, kad Uš išsaugotų apie Erichą bent kokį prisiminimą, nes buvo visiškai neaišku, ar jis grįš gyvas iš sovietų lagerių.

„Priešakiniame aerodrome 1944 m. rugpjūčio 24 d. Užrašė vyresnysis feldfebelis Karlas Jungeris.

Vakar mums buvo didi diena. Tai diena, neturinti analogų oro karo istorijoje. Mano vadas vyresnysis leitenantas Erichas Hartmanas, ąžuolo lapų bei kalavijų turėtojas, per du išskridimus numušė vienuolika priešo lėktuvų. Taigi jo pergalių skaičius padidėjo iki 301. Jis pirmas viršijo 300 pergalių ribą ir tapo geriausiu naikintuvo pilotu pasaulyje.

Dar vakar virš aerodromo ėmė sklandyti palankios dvasios. Visų mūsų lūpose virpėjo vienintelis klausimas: „Ar pavyks pasiekti 300 ribą? Ar tai Bubis padarys?" Visi buvome kupini jaudulio bei laukimo. Vakar rytą buvo prastas oras. Tik apie vidurdienį pagerėjo matomumas, dėl ko skraidymų

laikas sutrumpėjo iki pusdienio. Po pusryčių pilotai atliko pirmąjį išskridimą ir mūsų vadas nepraleido savo galimybės. Tuoj po to, kai jis su savo vedamuoju išskrido, mes pradėjome skaičiuoti minutes. Lygiai po valandos horizonte pasirodė du lėktuvai ir pasuko į aerodromą. Iš tolo atpažįstamomis spalvomis išdažytas mūsų 22 metų „senio" Me-109 pamojavo sparnais, apsisuko ir antrąkart taikėsi leistis. Antrąkart pamojavo sparnais. Paskui dar ir dar – penkis, šešis kartus... Visi plojo ir šaukė iš džiaugsmo. Mūsų vadas dabar turėjo 296 pergales. Tereikėjo dar keturių. *Hals und Beinbruch!* (Laimės ir pergalės!) Mes vos sulaukėme, kol mechanikai parengė du lėktuvus naujam išskridimui. Atrodė, jog degalų pylimas ir ginklų užtaisymas niekada nesibaigs. Tuo metu tarp mūsų prasidėjo ginčai. Ar jis tai padarys šiandien, ar mums teks laukti kitos dienos? Staiga buvo gautas įsakymas kilti. Visi nubėgo prie savo mašinų, o šviesiaplaukis vadas patraukė priešakinio lėktuvo link. Jis lengvai įšoko į kabiną ir pats prisisegė diržus. Atrodė ramus ir pasitikintis savimi, kaip visada. Jo veidas visiškai neišdavė jokių emocijų. Lūpų kampučiuose tik žaidė šalto šypsnio šešėliai. Prieš istorinį išskridimą, kuris turėjo išvesti jį priekin toliau už visus kitus pilotus, ramiai ir metodiškai pradėjo tikrinti prietaisus. Tiems, kurie tai matė, tas reginys buvo unikali patirtis. Pagal jo ženklą technikai vieną po kito paleido veikti variklius. Iš pradžių lėtai, paskui vis greičiau sukosi starteriai. Ir štai pradeda suktis propeleriai, ima veikti pagaliau varikliai. Technikai atsitraukė ir vadas išvairavo į kilimo taką. Vedamasis sekė paskui jį. Jie sulėtino riedėjimą, atsisuko prieš vėją. Variklių gausmas skaudžiai atsiliepė ausyse. Pagaliau jie pradėjo įsibėgėti. Dulkių sūkuriai kilo nuo saulės išdžiovintos žemės, kai naikintuvas, vis labiau greitėdamas, lengvai stryktelėjo į orą. Dvi mašinos pasuko į rytus. Kas nutiks per artimiausią valandą? Drauge su reporteriu važiavau į priešakinę vadavietę, kurioje visi jau drebėjo tarsi karštligės kratomi. Mes nubėgome prie sėdinčio su ausinėmis radisto. Jis klausėsi pilotų pokalbių per radiją. Davė ir mums ausines, kad prisijungtume ir klausytume..."

Jungerį lydėjęs reporteris tą dieną buvo karo korespondentas Heincas Ekertas, kuris pats klausėsi radijo ir paskui parašė ataskaitą: „Ore esančių lėktuvų pokalbiai, per kuriuos pilotai keičiasi informacija, labai trumpi. Kalbama tik apie tai, kas visų svarbiausia. Visi žodžiai turi ypatingą prasmę. Dažnai vienas žodis gali reikšti ištisą sakinį. Kartais dialogus pertraukia, kartais klausimai ir atsakymai prapliumpa kaip iš kulkosvaidžio. Balsų tembras pakyla iki dramatiško krescendo, kai per keletą minučių priešo

lėktuvai vienas po kito krinta žemėn. Paskui pora žodžių ar tik vienas apie tai, kas įvyko, tačiau klausytojai žemėje apimti alsavimą stabdančio jaudulio. Dabar visi susibūrė aplink radistą su dviem menkais ausinių telefonais. Tai galėjo įvykti bet kurią akimirką. Radistas spaudinėja savo įrangos mygtukus... Jis kiek nervinasi, nes baiminasi praleisti pranešimą apie pergalę. 15.44. Hartmanas – žemei: „Ar matote priešą?" „Ne". Kurių velnių jie mus siuntė?" 15.50. Žemė – Hartmanui: „Priešo lėktuvai artinasi prie Sandoveco". 15.51. „Aštuntoji eskadrile, stebėti!.. „Aerokobros"... Prakeikimas!.." 16.00 „Obuoliukas!" 16.03 „Obuoliukas!" 16.07. „Stebėkite iš viršaus!" 16.09 „Mes pribaigsim šitą!" 16.10 „Dėmesio! Obuoliukas!" Vedamojo balsas: „Sveikinu trijų šimtinių proga!" Žemė – Hartmanui: „Sveikiname!" Per kitas penkias minutes radistas negali priimti nė vieno pranešimo. Eteryje viskas susijaukė. Dėl šnypštimo ir traškesio jis negali suprasti nė vieno žodžio. Paskui prasimuša. 16.15. „Šeši kilometrai vakariau Sandoveco. 6 lengvieji bombonešiai, aukštis 2000 metrų, sukiojasi... O – o čia – dar ešelonas. Tai Pe-2". 16.17. „Aštuoni kilometrai ryčiau Ostroveco, aukštis 3000 metrų, naikintuvų grupė... Mes negalime jų pričiupti, prakeikimas!" 16.19. „Įkrėskite jiems!.." 16.20. „Obuoliukas! Sprogo!" 16.23. Vedamasis Hartmanui: „Žiūrėk, du lėktuvai už mūsų iš kairės. Su jais vienas naikintuvas". 16.27. „Vienas lėktuvas iš kairės! Tai tavo..." 16.29. „Žiūrėk atgal!" „Priėmiau". 16.35. Vedamasis Hartmanui: „Sveikinu!". 16.37 „Leidžiamės, aš mojuoju sparnais penkis kartus". Vos prieš valandą jis sėdėjo su mumis

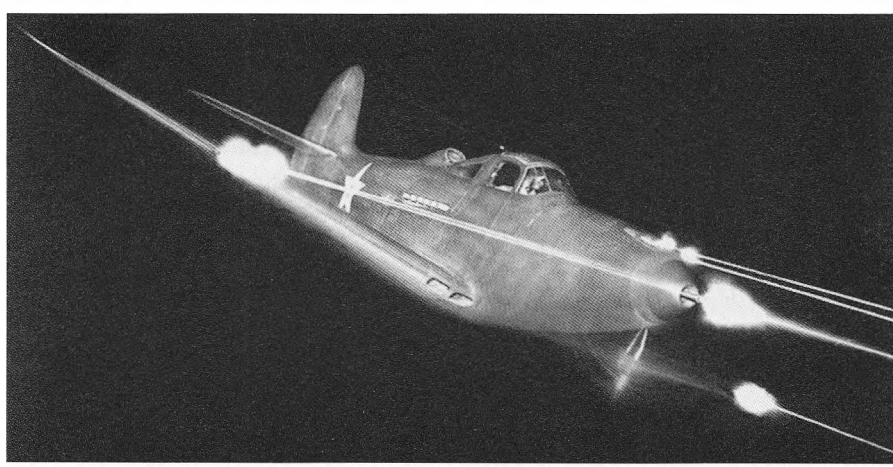

„Aerokobra" nakties mūšyje. Sovietų asai, numušę daugiausia priešo lėktuvų, skraidė amerikiečių gamybos naikintuvais „Aerokobra" (P-39 Aerocobra).

E. Hartmano pasitikimas su šampanu ir nugalėtojo vainiku, nusileidus po 300-osios pergalės.

priešais palapinę, atsisegęs marškinius ir atstatęs krūtinę gaiviam vėjeliui. Kol mes kalbėjomės apie Ericho sužadėtinę, jis, apie kažką svajodamas, mąsliai žvelgė į tolį. Ant stalo buvo matyti merginos fotografija. Jis žvilgteli į savo krūtinę ir nerūpestingos jaunystės kupinu balsu nusijuokia: „Ant mano krūtinės atsirado plaukelių. Aš tampu vyru!" Tuo metu jam liepiama eiti prie lėktuvo ir skristi į istorinį mūšį. Taigi bent šiek tiek pavyko prisiliesti prie jo vidinio „aš".

Dabar vėl pažvelgsime į vyresniojo feldfebelio Karlo Jungerio ataskaitą ir pamėginsime aprašyti aerodrome įsisiautėjusią sumaištį: „Naujieną apie tryssšimtąją ir trys šimtai pirmąją pergalę visi pasitiko su palengvėjimu. Kiekvienas tuojau pasijuto baisiai užsiėmęs. Paskutinėmis minutėmis prieš grįžtant vadui, vyrai greitomis nupynė vainikų. Išpuošė skydus su užrašais, prikabinėjo negrabiai padirbtų vėliavų. Visos žemės tarnybos knibžda kaip bičių spiečius, o Bimelis išdidžiai stypinėja tarp kitų. Mat netrukus jau turi grįžti lėktuvai. Kiekvienas, kuris galėjo išeiti iš savo posto, nubėgo prie vado lėktuvo stovėjimo vietos. Majorai, kapitonai ir leitenantai susimaišė į vieną masę su mechanikais ir technikais. Visus vienijo bendras troškimas pareikšti savo pagarbą. Aš turėjau pasispaudęs pažastyje butelį šampano ir porą stiklinių. Kad toje grūstyje nepavėluočiau, nuplėšiau nuo

„Devyni sveikinimai pasiekus 300-ąją pergalę".

butelio kakliuko kamštį prilaikančią vielą. Kamštis dideliu lanku šovė į viršų. Kuo greičiau užspaudžiau butelio kakliuką, kad tik nepraliečiau nė lašo. Staiga pastebėjau, jog esu vienintelis visoje toje minioje, kuris nesišypso. Visi džiaugėsi. O man kirbėjo tik viena mintis: „Tikiuosi, kad vadas greit grįš. Tikiuosi, jis greit grįš..." Ir štai jis tarsi būtų paklausęs mano mintinio prašymo: „Karaja-1" praburzgė virš aerodromo. Šį kartą Hartmanas mostelėjo sparnais penkiskart. Tik nedaugelis galėjo suprasti, kokios energijos ir susikaupimo jam reikėjo tiems pamojavimams. Po penkto apsisukimo Hartmanas kilstelėjo mašiną aukštyn ir, draugų miniai džiaugsmaingai šūkaujant, idealiai nutupdė lėktuvą. Jis grakščiai nuvairavo mašiną į stovėjimo vietą, o mes nekantriai laukėme akimirkos, kai išjungs variklį. Tačiau vadas neskubėjo mūsų nudžiuginti. Jis keletą kartų vėl įjungė variklį. Kadangi kabinos švieslangis buvo atidarytas, oro srovė mušė jam tiesiai į veidą. Vienintelis, kuris galėjo tuo metu paspausti jam ranką ir pasveikinti, buvo Bimelis Mertensas, jo antžeminės komandos vadas. Kiti stovėjo ir laukė leidimo. Kai variklio tratesys virto šiugždesiu ir propeleris

paskutinįkart apsisukęs sustojo, jau ir kiti negalėjo nustovėti. Laikinasis vadas Vilis Batcas užšoko ant sparno, JG-52 laikinasis vadas pulkininkas Dyteris Hrabakas liuoktelėjo paskui jį. Abu kratė vado ranką, o mes ištempėme jį iš kabinos ir dabar jį laikė užsikėlę ant pečių dvejetas draugų, iš kurių vienas buvo vado žygdarbiu besididžiuojantis Bimelis Martensas. Vadui ant kaklo buvo užkabintas paskutinę minutę nupintas vainikas. Tuo metu prišoko reporteriai ir ėmė fotografuoti. Jie stengėsi užfiksuoti vadą iš visų pusių ir mes jau ėmėm netekti kantrybės, nors žinojome, kad tai ilgai netruks. Vadas paprašė, kad būtų nuleistas nuo savo aukštos sėdynės. Kai tik jis kojomis pasiekė žemę, užgriuvo visa minia – kiekvienas spaudė ranką, plekšnojo per nugarą ar bent stengėsi sugauti jo žvilgsnį. Niekas iš dalyvių nepamirš tų minučių. Kai jaudulys kiek atlėgo, minia šiek tiek praretėjo ir mes patraukėme prie savo palapinių. Tuo metu buvo sunešti stalai bei kėdės ir visi susėdome aplink savo vadą. Tai buvo ypatinga diena. Pulkininkas Hrabakas, džiaugsmingai susidaužd̃amas taurelėmis, sėdėjo šalia jo. Pulkininko prašymu vadui teko pasakoti apie paskutines oro mūšio minutes. Visi, įveikdami jaudulį, labai įdėmiai klausėsi. Po nepaprastos puotos prasidėjo pasirengimas šventei. Vadas norėjo surengti ypatingą vakarėlį su technikais bei mechanikais. Visokie alkoholiniai gėrimai, kurie tik pakliuvo mums į akis, buvo išdėlioti ant ledo. Šalia šefo palapinės puslankiu išrikiuotos krūvos šiaudų. Vidury jų sukrautas laužas. Nustatytu laiku, jau gilią naktį susirinko visi į tą vietą. Danguje švietė mėnulis ir žvaigždės. Suliepsnojo laužas. Jo šokinėjanti šviesa žmonių veidams teikė kažkokią ypatingą išraišką. Ratu ėjo butelis po butelio ir mes gėrėme drauge su vadu, nepaisydami, kad jau po vidurnakčio. Vis dar neaprimę nuo patirto jaudulio, pakilome, tik kai paskutiniai laužo pagaliai virto pelenais. Palinkėję vadui labos nakties, nuėjome miegoti. Taip baigėsi ši istorinė diena, kurios nė vienas iš mūsų nepamirš“.

Kitą dieną Erichas buvo iškviestas į Hrabako palapinę. Jų draugiški santykiai susiklostė nuo tos dienos, kai Erichas atvyko į frontą. Hrabakui pasitaikius progai laimėti dar keletą pergalių ir pelnyti ąžuolo lapus, kurie dabar kabojo ant jo kaklo, Erichas didžiavosi, jog skraidė eskadros vado vedamuoju. Tokios puikios draugystės išsaugojimas buvo lakūnų naikintojų didžiausio pasitikėjimo savo vadu išraiška. Dabar įvykiai tarsi apsisuko ratu. Smagiai šypsodamasis Hrabakas pakilo ir pakratė Ericho ranką: „Bubi, sveikinu. Sveikinu! Fiureris apdovanojo tave briliantais. Tau įsakyta poryt atvykti į Insterburgą, į „Vilko guolį“ iš fiurerio rankų atsiimti

E. Hartmano nuotrauka prisiminimui – po apdovanojimo briliantais prie Riterio kryžiaus.

apdovanojimo". Erichas, kaip ir visi kiti, žinojo, kad jei pasieks 300 pergalių, bus apdovanotas briliantais. Mintyse buvo pasirengęs tokiam dideliam apdovanojimui, tačiau oficialus pranešimas iš Hitlerio būstinės trenkė jam tarsi žaibo smūgis. O Hrabakas kalbėjo toliau: „Tik septyni pilotai naikintojai {16} apdovanoti briliantais per visą karą..."

Hrabako žodžiai paskendo Ericho minčių sūkuryje. Tačiau viena mintis iškilo virš visų kitų. Jis vėl pamatys Uš, nes po vizito į „Vilko guolį" gaus atostogų. „... Prieš tau išvykstant, Erichai, žinoma, turime gerai atšvęsti tavo briliantus. Tai didžiulė garbė ir JG-52 didžiuojasi tavimi".

Hrabakas dar kartą paspaudė Ericho ranką ir šis išėjo iš vado palapinės. Prieš dvejus metus Erichas negalėjo nė pamanyti, kad per tokį trumpą laiką pralenks visus didžiuosius Vokietijos oro mūšių didvyrius. Jis prisiminė vargšą Paulį Rosmaną, kuris dabar kamuojasi rusų naguose. Paulis buvo jo sėkmės dalis. O Bimelis? Ką darytų Erichas be jo? Bet tik vienas žmogus gauna apdovanojimą už daugelio darbą. Tokia yra kariškių dalia.

Šventinis vakarėlis vyko triukšmingai, nes pilotai susinešė visas alkoholio atsargas, kurių tik įstengė nusipirkti, į ką nors išsikeisti ar tiesiog nugvelbti. Dar vieną linksmą naktį lakūnai praleido prie laužų. Kai kitą dieną Erichas įsiropštė į savo Me-109 kabiną mėgindamas pagal žemėlapius

išsiaiškinti, kur yra tas Insterburgas, į kurį jam reikės skristi, galva vis dar ūžė. Kai jo naikintuvas pakilo į orą, draugai džiaugdamiesi skrido šalia saugodami vienišą Me-109, kol fronto linija liko gana toli už nugaros. Atsisveikindami jie pamojavo sparnais ir pasuko atgal, kariauti. O Erichas nuskrido į vakarus, „Vilko guolio" link.

Po nesėkmingo pasikėsinimo liepos 20-ąją fiureris pasistengė kiek galima greičiau likviduoti visus sąmokslininkus ir tuos, kurie buvo su jais bent netiesiogiai susiję. Hitlerio pradėtas teroras atsiliepė ir „Vilko guolio" emocinei atmosferai, kuri atrodė pasikeitusi. Erichas tai pastebėjo, kai atvyko ten atsiimti briliantų. Visur buvo matyti baimės ir įtarumo pėdsakų. Saugumo tarnyba tiesiog siautėjo. Hitlerio padėjėjai padalijo būstinę į tris zonas. Į trečią, vidinę, zoną buvo uždrausta įeiti su ginklu. Dauguma kariškių, atvykusių iš Hitlerio rankų atsiimti apdovanojimų, noriai pakluso saugumo tarnybos reikalavimams ir atidavė savo pistoletus. Erichas pasijuto įžeistas. Jis nusprendė, kad bus tiesiog pažemintas, jei paklus liguisto

Vokietijos apdovanojimas Riterio kryžius su ąžuolo lapais, kalavijais ir briliantais.

A. Hitleris ir jo štabas.

įtarumo diktuojamiems reikalavimams. Stengdamasis nuslopinti viduje kylančią pykčio bangą Erichas šaltai pasakė saugumo tarnybos SS karininkui: „Prašyčiau pranešti fiureriui, kad aš nepageidauju atsiimti briliantų, jei jis netiki fronto karininkų sąžiningumu“. Saugumo tarnybos karininkas išbalo.

„Jūs norite, kad praneščiau, jog atsisakote atsiimti briliantus? Dėl įsakymo nusikabinti pistoletą?“ „Taip. Praneškite jam tai, ką pasakiau“. „Prašom palaukti, Hartmanai. Aš pasikalbėsiu su pulkininku fon Belovu“. „Gerai“. Hitlerio adjutantas iš liuftvafės pulkininkas fon Belovas jau susitiko su Hartmanu anksčiau: buvo priverstas padėti Šviesiaplaukiam Riteriui atsigauti, kai šis praėjusiais metais pusgirtis atvažiavo į Zalcburgą. Jis kaip tik susitiko su Erichu prieš įteikdamas šiam kalavijus. Daug iškentėjęs fon Belovas turėjo didelę bendravimo su jaunais naikintuvų pilotais patirtį. Ir dabar dėl šio įžūlaus jaunuolio senam karininkui teks keisti saugumo reikalavimus? Jei Hartmanas atsisakys priimti briliantus, Hitleris įsius. Kai aukštas žilstelėjęs pulkininkas fon Belovas atėjo į saugumo tarnybos patalpą, jis atrodė labai pavargęs. „Hartmanai, jei norite, pistoletą galite pasilikti. Įeikite ir atsiimkite savo briliantus“.

Žengdamas į Hitlerio priėmimo kambarį Erichas pajuto, kaip jo pyktis atslūgsta. Kaip paprastai jis nusiėmė kepurę bei portupėją su dėklu ir pakabino. Įėjęs Hitleris nė neatkreipė dėmesio į kabantį ginklą. Erichas pastebėjo, jog fiureris atrodo dar gerokai prasčiau. Nejudri jo dešinė ranka tiesiog kabojo. Veidas išsekęs ir labai pavargęs. Tačiau šis nuilsęs seniokas, kuris įteikė Erichui briliantus, laikė baimėje visą pasaulį. Šviesiaplaukis Riteris pastebėjo, jog ta fiurerio ranka dreba. „Norėčiau, kad mes turėtume daugiau tokių kaip jūs ir Rudelis", – tarė Hitleris.

Po puodelio kavos ir pokalbio apie Ericho šeimą fiureris pasiūlė eiti į gretimą pastatą pusryčiauti. Erichas perėjo per kambarį ir prisisegė portupėją su pistoletu. Fiureris nieko nesakė. Jie drauge nuėjo į kitą pastatą, kur buvo valgykla. Kai susėdo, Hitleris ėmė svarstyti karo eigą. Tąkart jis šnekėjo kitaip nei per ankstesnius susitikimus: „Kariniu požiūriu karas pralaimėtas, Hartmanai. Jūs tai turite žinoti. Tačiau sąjungininkai – anglai ir amerikiečiai iš vienos pusės ir rusai – iš kitos, turi tokių didelių nesutarimų, kad mes privalome laikytis ir laukti. Greitai rusai kausis su anglais ir amerikiečiais taip, kaip dabar kaunasi su mumis. Tai mums vienintelė alternatyva. Priešingu atveju mus užgrius bolševikų ordos ir jūs žinote, ką tai reikš mūsų tėvynei".

Fiureris buvo girdėjęs daugelį istorijų apie Rytų fronte veikiančius partizanus. „Partizanai, Hartmanai, partizanai. Mano generolai sako, kad jie

„Raudonieji partizanai neša jums mirtį, o jūsų šalis ir namai bus nusiaubti". Vokiečių plakatas.

knibžda visur ir daro didžiulę žalą. Ką jūs manote apie tai?“ „Kai tarnavau Rytų fronte, du kartus buvau nusileidęs miškingoje vietovėje, mūsų žemėlapiuose pažymėtoje kaip partizanų zona. Bet abu kartus išsikapsčiau nieko nesutikęs“. „Suprantu. Galbūt mano generolai neteisingai mane informuoja?“ „Galbūt, mano fiureri. Tiesiog nežinau. Partizanai mums ne nuolatos trukdo. Žinau tik, kad kartą Rumunijoje liuftvafės sandėlius subombardavo amerikiečiai, bet buvo pranešta, jog tai partizanų diversija“. „Kaip jūs apie tai sužinojote, Hartmanai?“ „Visa mūsų grupė apie tai žinojo“. „Visi žinojo? Hm-m... Dabar esu labiau nei bet kada įsitikinęs, kad mano generolai *neteikia* man tikslios informacijos“.

Hitleris staiga nukreipė kalbą į oro karą Vokietijoje. „Jūs skraidėte tik Rytų fronte, Hartmanai. Bet ką manote apie tai, kad anglai bei amerikiečiai bombarduoja Vokietiją?“ „Iš to, ką mačiau ir girdėjau, išeina, jog mes neteisingai žvelgiame į šią problemą. Bent jau aš taip manau“. „Kodėl?“ „Reichsmaršalas Geringas įsakė mums pakilti, kai tik pasirodo bombonešiai – dieną, naktį, esant geram ar prastam matomumui, geru ar prastu oru“. „Ar tai neteisinga, Hartmanai?“ „Manau, kad taip, mano fiureri. Mes, versdami tokiu oru pilotus skraidyti visiškai veltui, daug jų netenkame dėl tiesiog neišvengiamų avarijų. Norint pilotą paversti efektyviu instrumentu, reikia labai daug laiko, bent jau vienerių metų. Todėl manau, jog mums reikia apsiriboti mėginimais užkirsti kelią amerikiečiams tik dieną, geru oru. Man atrodo, kad įstengtume trukdyti jiems bombarduoti“. {17} Fiureris skubiai baigė pusryčiauti. „Sakykite man, Hartmanai, ar nemanote, kad mūsų naikintuvų pilotų parengtis yra nepakankama?“ „Manau, jog nepakankama. Rusijoje į mano eskadrilę ateidavo daugybė pilotų, skraidžiusių vos po šešiasdešimt valandų. Be to, Me-109 jie buvo skraidę mažiau nei po dvidešimt valandų. Jiems teko atlikti kovinių išskridimų įgijus tik pagrindinį parengimą. Dėl to Rytų fronte prarandama labai daug naikintuvų“.

Hitleris klausėsi su abejinga veido išraiška. Tada Hartmanas ėmė kalbėti apie savo patirtį. „Tokius pas mus patekusius vaikinus iš esmės tuoj ir numuša. Jie ateina ir dingsta tarsi potvynio bangos. Tai nusikaltimas, mano fiureri, ir aš manau, dėl to kalta mūsų propaganda“. Tuo metu Hitleris atsitiesė ir kiek pagyvėjo. „Kaip?“ – paklausė. „Jie žino, kad nepasirengę kovos veiksmams. Net be mūšio vos įstengia sėkmingai pakelti Me-109 į orą ir nutupdyti. Bet jie patenka į frontą fanatiškai nuteikti. Reikalauja leisti dalyvauti operacijose, nors tai yra savižudybė“. Hitleris suglebo savo krėsle. Atrodė nepaprastai pavargęs. „Hartmanai, visa, ką sakote, gali būti

tiesa. Bet dabar jau per vėlu ką nors pakeisti. Jau sakiau, kad kariniu požiūriu karas pralaimėtas. Iš visų pusių pas mane kasdien ateina žmonių, kurie siūlo naujas raketas, tankus, pabūklus, povandeninius laivus, naujas operacijas, puolimus, atsitraukimus, visokius beprotiškus išradimus. Esu vienintelis, kuris turi nuspręsti. Bet mes neturime laiko...“ Fiureris staiga nutilo ir Erichas suprato, jog pokalbis baigtas. Hitlerio rankos paspaudimas buvo nestiprus.

Kai rugpjūčio 25 d. Erichas išvyko iš „Vilko guolio“, žinojo, kad daugiau Hitlerio nematys. Kai vėl atskrido į Rusiją, draugai apspito norėdami pasigėrėti jo puikiu apdovanojimu ir dar kartą pasveikinti. Džiaugsmingi draugų sveikinimai ir linksmybės negalėjo atitraukti Ericho nuo minties, kad tėvynė žūsta, galutinis pralaimėjimas neišvengiamas. Kitą dieną buvo gautas dešimties dienų atostogų leidimas. Jis vėl išskrido į Berlyną susitikti su generolu Galandu, o iš ten išvyko į Štutgartą atostogų. Didžiuliame Ju-52 fiuzeliaže jautėsi tarsi koks paklydėlis. Galingai ūžiant lėktuvo varikliams, jis vis artėjo prie savo namų. Iki susitikimo su Už liko vos keletas valandų. Prie jo 301 pergalės turėjo prisidėti dar viena, 302-oji – Už. Jie susituoks ir tegul bus prakeiktas šis karas!

A. Galandas, E. Hartmanas ir H. Geringas.

11 skyrius

ATEITIES NUMATYMAS – TAI GYVENIMO IŠŠŪKIS.
KAPITONAS EDIS RIKENBAKERIS

TRYS ŠIMTAI ANTROJI PERGALĖ

Ericho susitikimas su naikintuvų aviacijos vadu generolu Adolfu Galandu buvo trumpas. Galandas norėjo perkelti Erichą į bandomąją komandą, skraidančią Me-262. Šis dalinys jungė dvimotorio reaktyvinio naikintuvo skraidymo bandymus su ribotomis kovos operacijomis. Ericho pilotavimo menas ir koviniai laimėjimai neabejotinai buvo puiki kandidatūra Galando užduotims vykdyti.

Tačiau Šviesiaplaukis Riteris atsisakė siūlymo, paaiškindamas Galandui, kad yra prisirišęs prie savo draugų iš JG-52, be to, įsitikinęs, jog savo šaliai labiausiai pasitarnaus kaudamasis Rytų fronte. Hartmanas savo kalbą baigė tiesiogiai atsisakydamas persikelti. Galandas buvo apsigimęs vadas ir lengvai suprato vienus ar kitus valdinių slepiamus poelgių motyvus. Ericho prašymas jam atrodė teisingas. Galandas karių draugystę laikė naikintuvų aviacijos kovinės dvasios svarbiausia sudėtine dalimi ir nusprendė atsižvelgti į Hartmano prašymą. Generolas atšaukė įsakymą perkelti Erichą į reaktyvinių naikintuvų dalinį, taip pat panaikino įsakymą atleisti Šviesiaplaukį Riterį nuo skraidymų, kai jis gavo briliantus. Tada Galandas davė įsakymą Erichą, prieš grįžtant jam į Rytų frontą, laikinai nukreipti į Bad Vyzzėjės naikintuvų aviacijos pilotų poilsio centrą. Erichas išėjo iš Galando štabo su didelio palengvėjimo jausmu, įsitikinęs, kad liks JG-52. Be to, labiau negu bet kada anksčiau jis norėjo susitikti su Uš. Erichas iš Berlyno išvyko traukiniu į Štutgartą. Visus ankstesnius planus dėl vedybų nustūmė į šalį. Prieš metus jie buvo oficialiai susižadėję. Bet ketino susituokti tik tada, kai Erichas gaus kapitono laipsnį. Praėjusį mėnesį jie nusprendė tuoktis per Kalėdas. Bet dabar, kai įsigaliojo karinė padėtis ir Erichas gavo briliantus prie savo Riterio kryžiaus, viskas pasikeitė. Uš laukė Ericho Štutgarto stoties perone. Jis šypsodamasis sužadėtinę apkabino ir pabučiavo. „Brangioji Uš, mes susituoksime dabar, per mano atostogas“.

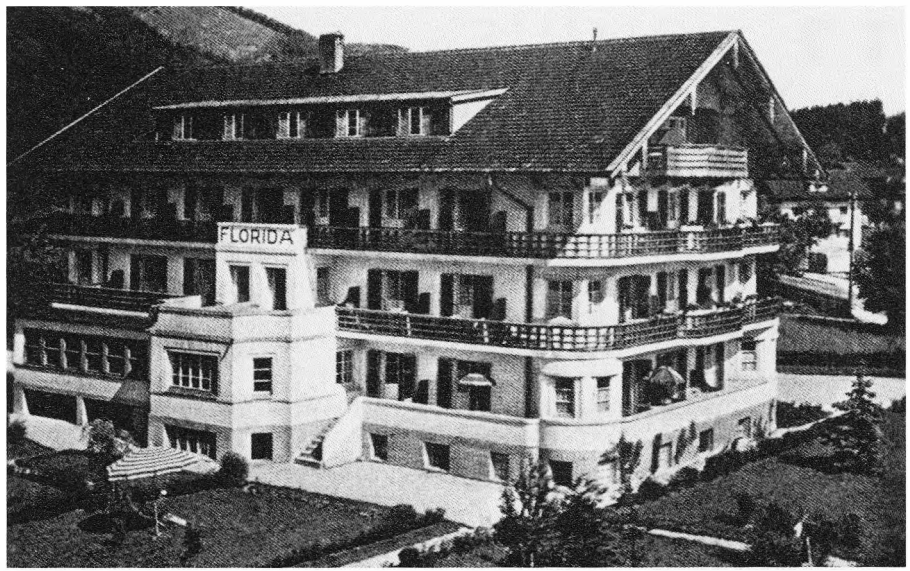

Žinomas lakūnų poilsio centras „Florida" Bad Vyzzėjėje. Šiame sveikatinimo centre lakūnai galėjo atgauti dvasios ramybę, juos prižiūrėjo medikai. Lakūnai slidinėjo, kopė į uolas, mankštinosi, plaukiojo, šaudė į lėkštutes.

„Bet, Erichai, juk nusprendėme palūkėti iki Kalėdų..." „Žinau. Tačiau daug kas pasikeitė. Mano grupėje tarnauja daug vedusių lakūnų. Jie pirmieji gaus Kalėdų atostogų. Galbūt aš tiesiog negalėsiu patekti į namus". „Bet, Erichai, aš net neturiu vestuvinės suknelės".

Už atrodė šiek kiek nusiminusi.

„Tu gali ją nusipirkti, Už. Jei nori, tiesiog šiandien. Bet turime susituokti, kol aš atostogauju ir turime tokią galimybę. Kai tapau apdovanotas briliantais, viskas pasikeitė".

Kol abu ėjo prie automobilio, Erichas paaiškino, kad jie gali susituokti Bad Vyzzėjėje, poilsio centre. Jam buvo įsakyta vykti ten, o tai reiškia, kad galima susituokti Veilyje ar Štutgarte. Erichas pastebėjo, kad Už veidas dar labiau apsiniaukė. Keliauti po Vokietiją darėsi vis sunkiau ir pavojingiau. Jausdamas sužadėtinės kartėlį Erichas pasilenkė ir ją pabučiavo. „Tu būsi mano trys šimtai antroji pergalė", – sušnibždėjo. Už nuliūdo. *„tai* tu visiems sakai, Erichai Hartmanai? Kad Už tik eilinė tavo pergalė?" „Ne, ne eilinė pergalė. Vienintelė..." Erichas vėl pabučiavo Už. Dabar jis žinojo, kad mergina važiuos su juo į Bad Vyzzėję ir ten jie susituoks. Praėjo dvi beprotiškos dienos. Erichui buvo surengtas iškilmingas sutikimas Veilio

sporto rūmuose, o paskui jis išvyko į Bad Vyzzėjės pilotų poilsio centrą. Jis paliko Uš karštligiškai besirengiančią savo iškilmingiausiai gyvenimo dienai. Vestuvės turėjo įvykti kitą šeštadienį. Penktadienio vidurdienį Uš turėjo atvažiuoti traukiniu per Miuncheną. Tad jiems liktų laiko galutinai pasirengti iškilmėms. Tačiau planai – viena, o tikrovė – visai kas kita.

Erichui viskas vyko sklandžiai. Pilotų poilsio centras buvo jaukus pastatas su didele pokylių sale – puiki vieta šventei. Jame poilsiavo gana daug naikintuvų pilotų, taigi nesunkiai galėjo susidaryti draugiška atmosfera. Ten kiekvieną savaitgalį vyko šokiai. Šaunūs jauni lakūnai susikviesdavo visas aplinkines damas. Pakirpti krūmai ir greta plytintis ežeras, kuriame plaukiojo jachtos, sudarė idilišką vaizdą, padedantį užmiršti karą. Bad Vyzzėjė buvo pati tinkamiausia vieta medaus mėnesiui.

Įsikūręs pilotų poilsio centre Erichas pradėjo rengtis jungtuvėms. Jis nuvyko į vietos rotušę ir pasirūpino, kad būtų parengti visi reikalingi dokumentai bei sutuoktuvių liudijimas. Viskas buvo paruošta ir vakarėliui – užkandžiai, šampanas, bendros vaišės, šokių orkestras. Erichas buvo iki ausų nugrimzdęs į rengimąsi vestuvėms, kurioms reikėjo nemažų išlaidų. Gerokai sunerimęs jis paskambino tėvui. „Viskas parengta, tėti. Nieko daugiau netrūksta. Uš *turi* atvažiuoti". Daktaro Hartmano balsas buvo kaip visada ramus. „Žinoma, atvažiuos, – patikino jis. „Tėti, noriu, kad tu įsitikintum, jog ji penktadienį Štutgarte įlips į traukinį. Gal gali paskambinti liuftvafės įgaliotiniui ir viską paaiškinti? Galbūt jis padės jai nusigauti į stotį". „Aišku, taip ir padarysiu, mano berniuk". Skambindamas telefonu Erichas jautė, kad tėvas kaip visada pasirengęs jam pagelbėti.

Uš, kaip ir norėjo Erichas, buvo kupina ryžto atvažiuoti į Bad Vyzzėję. Galbūt neryžtinga mergina būtų ir neįstengusi įveikti sunkumų, su kuriais kelionėje susidūrė Uš. Štutgarto stotis buvo sugriauta per bombardavimą. Pasižiūrėjusi į tvarkaraštį Uš pastebėjo, kad, norėdama vidurdienį atvykti į Bad Vyzzėję, turi išvažiuoti anksti rytą traukiniu iš Kornvestheimo, kuris yra į šiaurę nuo Štutgarto. Liuftvafė paslaugiai atsiuntė motociklą su priekaba 9.00, bet tuo metu tamsiaplaukė nuotaka jau važiavo į Miuncheną ketindama pasiekti Gmiundą – artimiausią Bad Vyzzėjei geležinkelio stotį. Kai traukinys atvyko į Miuncheną, sukaukė oro pavojaus sirenos. Vos išlipusiai iš vagono Uš teko bėgti į artimiausią slėptuvę. Trys valandos, praleistos bunkeryje, visiškai suardė jos kelionės grafiką. Vedybų išvakarėse ta nervinanti gaišatis nuotaką ypač kankino. Tuo metu pilotų poilsio centre jaunikis su briliantais ant kaklo kamavosi dėl kitų problemų.

„Elfų naktis“ – senovinė germanų šventė, taigi panašios priešvestuvinės apeigos gyvuoja visose Vakarų šalyse. Draugai, siekdami pažymėti jaunikio paskutinę viengungišką naktį, stengėsi jį nugirdyti iki sąmonės netekimo. Paskui visi daužė senus puodus ir lėkštes, kad kitą dieną jaunikis su jaunąja, tapę vyru ir žmona, atliktų pirmąjį namų darbą – sutvarkytų valgyklą. „Elfų naktis“ Erichui prasidėjo gana anksti.

Prieš patį vidurnaktį Erichas drauge su daktaru Alfredu Rosbachu – poilsio centro gydytoju – nuvažiavo į Gmiundo stotį. Daktaras naudojosi negirdėta karo metui prabanga – turėjo mažą automobilį. Plačiai šypsodamasis, degantis nekantrumu Erichas perbėgo išilgai visą traukinį – ieškojo Uš. Atvykę keleiviai greit išlipo iš vagonų, bet tarp jų Uš nebuvo. Kai traukinys prieš išvykdamas sušvilpė, Erichas dar kartą patikrino vagonus, vieną kupė po kitos. Uš niekur nematyti. „Gal Uš nespėjo persėsti?“ – pamanė jis. Daktaras Rosbachas irgi buvo panašios nuomonės. „Ji atvažiuos kitu traukiniu, Erichai. Pažiūrėkim, kada jis atvyksta“. Kitas traukinys atvažiavo po poros valandų. Erichas susinervino. Bet jam teko dar labiau susinervinti, kai pamėgino paskambinti į Štutgartą. Bombardavimai sutrikdė telefono ryšį ir susisiekti nepavyko. Daktaras Rosbachas pamėgino jį nuraminti išrašydamas naujų vaistų. „Grįžkime į pilotų poilsio centrą ir išgerkime“, – pasiūlė jis. Erichas sutikdamas linktelėjo galva ir jie išvažiavo kaimo keliu atgal į Bad Vyzzėję.

E. Hartmanas, pastorius Herė ir dr. Reicheltas.

Hartmanų pora, lydima vestuvių liudininkų majoro Barkhorno ir kapitono Batco bei susidomėjusios minios.

Kai jie parsikapstė namo, Erichui atėjo „elfų naktis". Daktaras Rosbachas taip prisimena tą įvykį: „Elfų naktis" prasidėjo anksti vakare mano kambaryje. Visi mes gana greitai spėjome įkaušti. Paskui valandėlei nutraukėme išgertuves ir nuvažiavome į Gmiundo stotį pasitikti kito traukinio. Uš vėl neatvažiavo. Tą problemą vyrai pamėgino spręsti gausybe šampano ir konjako. Po naujų išgertuvių viskas atrodė ne taip jau ir blogai. Atvyko dar du traukiniai, kuriuos atidžiai apžiūrėjome, tačiau nuotakos neradome. „Elfų nakties" nuotaika tapo tiesiog kritiška. Valteris Krupinskis pasamprotavo: „Ji gerai viską apgalvojo, Bubi, ir grįžo namo." Atrodė, akimirką Erichas juo buvo linkęs patikėti".

Po vidurnakčio atvyko paskutinis traukinys. Erichas beveik neturėjo vilties, tačiau nuotaka atvažiavo. Uš buvo išvarginta, bet laiminga. Jie išvyko atgal į Bad Vyzzėję. Keletas įkaušusių lakūnų su nuostaba žvelgė į Uš, kuri greit pasislėpė gretimame viešbutyje. Džiaugėsi galėdama kristi į lovą ir palikti savo jaunikį elfų malonei. Kitą rytą Erichas jautėsi nekaip, tačiau drąsiai įveikė visus išbandymus ir vestuvių ceremonijai apsivilko geriausią savo mundurą. Susirinko liudininkai bei draugai ir kortežas pajudėjo rotušės link. Dalyvavo Ericho draugai iš JG-52 Gerdas Barkhornas, Vilis Batcas ir Valteris Krupinskis.

Draugų rikiuotė su durklais prie bažnyčios pagerbiant E. Hartmaną ir Už.

Batcas taip prisiminė tą dieną: „Gerdas Barkhornas ir aš buvome vestuvių liudininkai. Mes visi išsirikiavome. Jaunikis ir jaunoji ėjo priekyje, Barkhornas iš kairės, o aš – iš dešinės. Mes įžengėme į bažnyčią. Kai ėjome iš bažnyčios, su nuostaba pamatėme prie bažnyčios paradinėmis uniformomis apsivilkusių liuftvafės karininkų su kardais rikiuotę. Jie pakėlę kardus sudarė arką, pro kurią ėjo jaunikis su nuotaka ir aš su Barkhornu. Dabar galiu pasakyti, kad tai buvo įsimintina ir laiminga santuoka".

Paprasta civilinė ceremonija vainikavo didelę meilę. Vokiečių papročiu Erichas ir Už turėjo tuojau vykti į bažnyčią ir ten dar kartą susituokti. Bet Bad Vyzzėjėje nebuvo protestantų bažnyčios. Bažnytinę ceremoniją teko šiek tiek atidėti. Tiesa, tas „šiek tiek" nemenkai užtruko. Erichas, prieš tuokdamasis bažnyčioje, beveik vienuolika metų praleido rusų lageriuose.

Po poros valandų vestuvių procesija patraukė į pilotų poilsio centrą. Už daktaro Hartmano pinigus buvo išgerta jūra šampano, o tai pilotams patiko labiau už viską. Mažytis orkestras grojo šokių melodijas, bet nerami

diena ir „elfų naktis“ Erichą išvargino. Šviesiaplaukis Riteris ir jo nuotaka palinkėjo svečiams labos nakties ir užsidarė prašmatniuose apartamentuose, kurie buvo jiems skirti gretimame viešbutyje. Kol jaunieji miegojo, besilinksminantys pilotai iki pat ryto šventė trys šimtai antrąją Ericho pergalę.

Medaus mėnuo idiliškame kaime šalia Bad Vyzzėjės karą tarsi neįtikimai nutolino. Prasidėjęs puolimas Ardėnuose įžiebė vokiečiams naują viltį. Laikraščiai mirgėjo pergalingomis antraštėmis, vokiečių kariuomenės spaudžiami sąjungininkų daliniai ritosi atgal. Berlyno radijas skelbė, jog tai gali būti naujasis Diunkerkas. Tik šį kartą buvo ketinama amerikiečius drauge su anglais nublokšti į jūrą. Tačiau geros naujienos sudaužė net medaus mėnesio stebuklą. Pasaldytos melu prastos naujienos Vokietijoje buvo įprastinis dienos patiekalas. Būdamas kovojantis lakūnas Erichas žinojo, kokia sudėtinga yra tėvynės padėtis, tačiau puolimą Ardėnuose ir jis pasitiko su džiaugsmu. Gerų naujienų norėjo girdėti. Panašūs laimėjimai gali pakeisti žmogaus gyvenimą.

Hartmanų „medaus mėnuo“ Bad Vyzzėjėje.

Erichas grįžo į „Karajos" eskadrilę, tolumoje – lėktuvas „Štorch".

Tokios mintys sukosi Ericho galvoje, kai jis įėjo į daktaro Rosbacho kambarį pasiklausyti paskutinių radijo žinių. Daktaras Rosbachas buvo susirūpinęs. „Erichai, tokiu metu būtų protingiau neskubėti kurti šeimą..." „Ne, daktare, aš nelauksiu. Nė dienos. Aš turėsiu šeimą". Erichas vis dar buvo impulsyvus berniukas ir nesusivaldė. Praėjus aštuonioms dienoms po vestuvių, kai Hartmanai išvyko iš Vyzzėjės ketindami grįžti į Veilį, Uš buvo nėščia, o po puolimo Ardėnuose vokiečius ištiko nauja nesėkmė. Susitikimo su šeima namuose džiaugsmą temdė tai, kad Erichui neišvengiamai reikėjo grįžti į Rusijos frontą. Laikui bėgant jis darėsi vis nervingesnis. „Erichai, kas nutiko? Ko toks neramus?" Uš pažinojo Erichą geriau, negu jis pats save. „Mano grupė fronte, Uš. Nuolat mąstau apie juos. Jaučiu, kad neturiu likti čia, kai jie kaunasi. Aš privalau grįžti". Uš veidas aptemo. „Bet, Erichai, tau dar liko dvi savaitės atostogų". „Aš žinau. Bet turiu grįžti. Argi tu nesupranti?" Uš akyse sublizgo ašaros, bet ji tik linktelėjo ir prisivertė nusišypsoti. „Daryk, ką manai esant reikalinga, Erichai. Aš padėsiu tau susiruošti". Po keleto valandų Beblingeno aerodrome Erichas jau lipo į „Štorcho" kabiną. Jis nuvairavo mažą lėktuvą į lauko kraštą, iš kur daugelį kartų kilo savo motinos dviviečiu „Klemu". Atsukęs „Štorchą" prieš vėją, vienu rankos judesiu pakėlė jį į orą. Apačioje šmėstelėjo mielas Uš veidas. Pamojavo jau dingusiai iš akiračio Uš sparnais ir pasuko į Krokuvą. Ten jo laukė Me-109, kuriuo turėjo nuskristi į frontą. Širdyje jis keikė karą.

Per 1944 metų Kalėdas jaunavedžiai nepasimatė. Kaip Erichas ir baiminosi, jis neįstengė pasišalinti iš fronto. Bet kai vaikų turintys vedusieji grįžo į dalinį po Kalėdų, jis gavo atostogų Naujųjų metų proga. Atvykęs į Štutgartą Erichas jautėsi esąs beprotiškai laimingas. Bet štai sukaukė sirenos ir jam drauge su Uš teko bėgti į Vegenburgo tunelio slėptuvę. Jie vos spėjo paskubomis apsikabinti. Erichas pirmąkart pajuto, jog Vokietiją spaudžia karo dviem frontais žnyplės. Štutgarto gatvėse sproginėjo bombos. Uš atrodė gerai, bet buvo aišku, kad ji jaučia didžiulę įtampą. Jau trečią mėnesį moteris buvo nėščia ir gyveno tėviškai prižiūrima daktaro Hartmano. Tačiau tai negalėjo visiškai pašalinti nerimo priežasties. Miegas visai šeimai tapo nepasiekiamas dalykas. Kiekvieną naktį jiems teko slėptis rūsyje. Lėktuvų kauksmas, bombų sprogimai, zenitinių pabūklų trinksėjimas neleido užmigti. Tiesa, Veilis nebuvo bombarduojamas, bet Beblingenas ir Štutgartas nuo antskrydžių kentėjo beveik kasdien. Veilis im Šenbuchas buvo už dvidešimt mylių nuo Štutgarto, bet bombonešiai mažyčio miestelio nekliudė. Šie liūdni įvykiai aptemdė jų susitikimo džiaugsmą. Kai iš tunelio slėptuvės jie patraukė namo, į Veilį, Erichas buvo labai susijaudinęs ir tylėjo. Uš nutraukė jo liūdnus apmąstymus. „Ar ilgai būsi čia, Erichai?“ Jo veidas pragiedrėjo. „Dešimt dienų. Ištisas dešimt dienų. Tai bus nuostabu“.

Ne tokia nuostabi atrodė po keturių dienų gauta telegrama. Erichui buvo įsakyta išeiti specialų aklų skridimų kursą Kenigsberg Noimarke. Tokiu metu, vos po keturių pasimatymo dienų, atsisveikinti buvo ypač sunku. Erichas guodėsi naujų atostogų po mokymosi perspektyva, bet rusų puolimas Vengrijoje sudaužė visas svajones. Praėjus dienai po to, kai jis atvyko į Kenigsberg Noimarką, gautas įsakymas skubiai grįžti į JG-52. Jo grupė atsidūrė mūšių virš Vengrijos sūkuryje.

Norint numušinėti ordas rusų puolimą palaikančių lėktuvų, visai nereikėjo skraidyti aklai. Prasidėjusių beprotiškų mūšių dienomis Šviesiaplaukis Riteris savo pergalių skaičių padidino iki 336 smarkiai aplenkęs savo artimiausą sekėją Barkhorną. Kovo mėnesį JG-52 kovojo sunkiuose mūšiuose, kai Erichas gavo naują skubią telegramą: „Nutraukti skraidymus ir nedelsiant atvykti į Lechfeldą rengtis skraidyti reaktyviniu Me-262“. Kai Erichas skrido į Lechfeldą, buvo įsitikinęs, jog karas beviltiškai pralaimėtas. Jis matė Raudonosios armijos karių ir technikos srautus, kurie grasino užtvindyti Vokietiją. Kai tik pagalvodavo apie įsibraunančias į tėvynę rusų ordas, apimdavo tikra baimė. Jis labiausiai troško nugabenti Uš į saugią

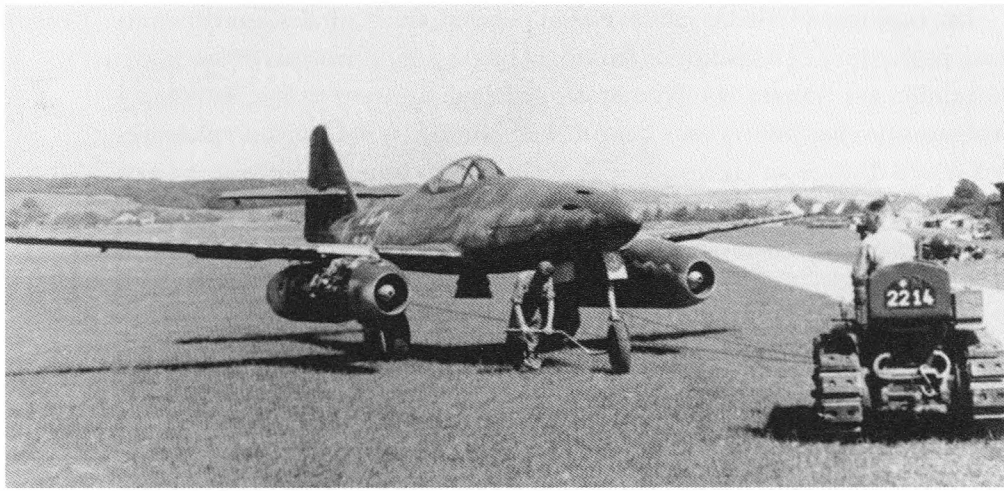

Vokiečių reaktyvinis naikintuvas Messerschmitt Me-262 aerodrome.

vietą, bent jau ten, kur būtų kiek saugiau negu Štutgarte. Juk netrukus turėjo gimti kūdikis. Jis papasakojo apie savo baiminimąsi adjutantui kapitonui Viliui van de Kampui, kurio šeima gyveno Šongau kaimo dvare, piečiau Lechfeldo. Van de Kampas nedelsdamas pasiūlė, kad Uš persikeltų į jo namus tuojau, kai tik gims vaikas. Erichas su dėkingumu priėmė adjutanto siūlymą. Pranešęs apie savo išvykimą iš Lechfeldo Erichas sėdo į „Štorchą" ir nuskrido į Beblingeną. Tėvui padedant, pavyko išsinuomoti seną sunkvežimį, kurį Erichui teko vairuoti pačiam, ir jis nuvažiavo į Uš namus Rotenbuche. Visų laikų geriausias asas, pasiraitęs rankoves, tempė baldus ir daiktus į sunkvežimį. Jis atvežė ir visą jų nedidelį turtą į Šongau, į van de Kampo namus. Tai buvo kerinčiai graži kaimo pilis. Puolanti kariuomenė kažin ar čia pasirodys, nes pilis yra nuošaliai nuo kelių. Toje kaimo vietovėje saugiau pasijutusiai Uš buvo lengviau sulaukti ir vaiko gimimo. O Erichą nuo tos dienos, kai van de Kampo šeima savo namuose priglaudė Uš, kankino nerimas. Tas nerimas dėl jos saugumo vertė jį labiau nervintis negu Raudonosios armijos puolimas. Erichas jautėsi kur kas laimingesnis tame vokiškame kaime negu išvykdamas iš fronto. Gyvenimas Šongau priminė tarsi netikėtai grįžusius nuostabius prieškario metus. Juos supo žaluma ir ramybė. Keletą akimirkų abu pasijuto kaip rūpesčių neturintys įsimylėję vaikai, jų širdis užvaldė džiaugsmingas kūdikio laukimas. Erichas švelniai pabučiavo Uš: „Būk drąsi, Uš. Ir nesikrimsk dėl manęs", – pasakė.

Nuo to meto jo lūpos prie žmonos veido nebuvo prisilietusios vienuolika metų. Kai jos miela švytinti figūra pranyko tolumoje, Erichą vėl užvaldė mintys apie reaktyvinį naikintuvą Me-262, kuriuo artimiausiomis savaitėmis teks mokytis skraidyti.

Lechfeldo aerodromas buvo ne ta vieta, kur galėjai jaustis ramiai, nors ten buvo laikomi patys greičiausi pasaulyje naikintuvai. Bazė buvo bombarduojama kiekvieną rytą ir skraidymai neprasidėdavo, kol aerodromo personalas nenuvalydavo kilimo takų. Paprastai tai trukdavo iki 10.30. Skraidyti buvo galima tik pusantros valandos, nes kasdien 12.30 atskrisdavo didelė grupė amerikiečių „Laitningų". Pralėkdami virš medžių viršūnių jie šaudė į aerodromą iš kulkosvaidžių. Kartais paskui juos skrisdavo naikintuvai bombonešiai „Moskitai", kurie paberdavo dešimt ar penkiolika tonų sprogmenų. Naktimis naujos „Moskitų" grupės vėl drebindavo orą kiek prislopintu, bet vis tiek baisiu variklių „Merlin" griaudėjimu. Karališkųjų oro pajėgų lėktuvai šaudė į kiekvieną šviesėlę, kurią tik pamatydavo žemėje šalia Lechfeldo bazės.

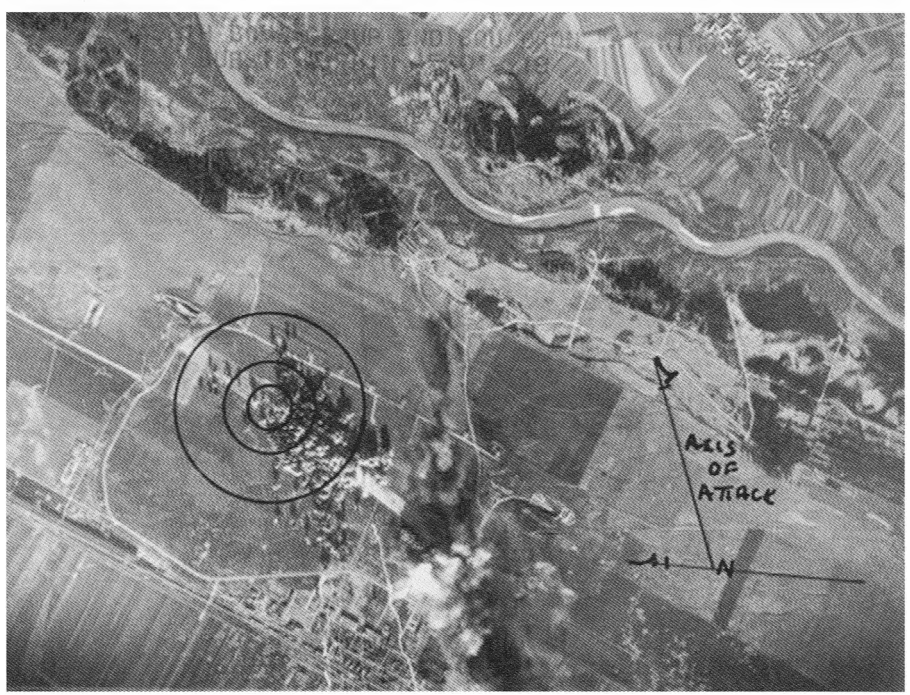

Amerikiečių aeronuotrauka, kurioje užfiksuota Lechfeldo aerodromo bombardavimo akimirka. Aerodrome buvo dislokuota reaktyvinių naikintuvų Me-262 eskadrilė.

H. Beras 1943 metais Tunise. Eskadrilė JG-77.

Visai lakūnų perkvalifikavimo skraidyti reaktyviniais naikintuvais programai šiame chaose vadovavo vienas iš didžiausių Vokietijos oro kovų didvyrių pulkininkas Heincas Beras pravarde Priclis. Tiesa, Priclis vokiečių publikai nebuvo toks žinomas, kaip Erichas Hartmanas, Hermanas Grafas ar Adolfas Galandas. Tačiau, pagal kitų lakūnų vertinimus, jis nenusileido niekam. Šis vidutinio ūgio tamsiaplaukis vyriškis vanago veidu turėjo 204 pergales. Beras kovėsi visuose frontuose, kur tik vokiečių naikintuvai susidurdavo su priešu. Skraidydamas Me-262 jis numušė dar 16 anglų ir amerikiečių lėktuvų {18}, taigi iki karo pabaigos turėjo 220 patvirtintų pergalių. Iš jų 120 lėktuvų priklausė Vakarų sąjungininkams. Tik nemirtingasis Marselis numušė daugiau anglų bei amerikiečių lėktuvų už jį. Dabar Bero užduotis buvo perkvalifikuoti geriausius liuftvafės pilotus naudoti Me-262 kaip naikintuvus. JV-44 dalinyje buvo surinktas ištisas talentingų pilotų žvaigždynas. Ši Adolfo Galando suformuota reaktyvinių naikintuvų eskadrilė buvo vadinama ekspertų eskadrile. Beveik visi į ją surinkti pilotai turėjo Riterio kryžius. Sklido kalbos, jog norima šį ženklą paversti eskadrilės emblema. Galandas kovojo varginančią ir žiaurią kovą, kad Me-262 būtų paverstas naikintuvu. Juk visiškai neprotingame Hitlerio

įsakyme buvo nurodyta naudoti šį lėktuvą kaip bombonešį. Jaunas generolas, naikintuvo pilotas šioje kovoje turėjo daugybę priešų, įskaitant Geringą ir Himlerį. Liuftvafės generalinio štabo biurokratija stabdė bet kokį žingsnį priekin. Visos Galando genialios techninės idėjos kelerius metus buvo griaunamos, nueidavo niekais. Po vis didesnių konfliktų serijos jis buvo nušalintas nuo vadovavimo naikintuvų aviacijai. Hitleris ir Geringas leido jam suformuoti reaktyvinių naikintuvų eskadrilę ir savo idėjas išbandyti tikrovėje. Jie tikėjosi, kad Galandas tiesiog nusisuks sprandą.

Šviesiaplaukis Riteris nieko neįtarė apie tas politines intrigas ir žūtbūtinę Galando kovą. Jis buvo per daug užsiėmęs mūšiais Rytų fronte ir Me-262 drama nepateko į jo regėjimo lauką. Todėl skraidyti šiuo lėktuvu Erichui buvo tiesiog pramoga. Nenuilstantis linksmuolis Priclis įstengdavo juoktis net sunkiomis Lechfeldo sąlygomis. Kovo pabaigoje į bazę atvyko Galandas ir iš karto pasikvietė Hartmaną pas save.

Per ketvirtą susitikimą su Adolfu Galandu Erichas pastebėjo, jog šis iš išorės mažai pasikeitė. Vis tos pačios skvarbios akys, tamsūs plaukai, siauri ūsiukai. Buvęs naikintuvų pajėgų vadas kaip ir anksčiau išlaikė paslaptingą apsigimusio lyderio patrauklumą. Jis sveikinosi su Erichu juokaudamas. „Sveikas, Erichai. Dabar aš – eskadrilės vadas“, – pareiškė. „Girdėjau

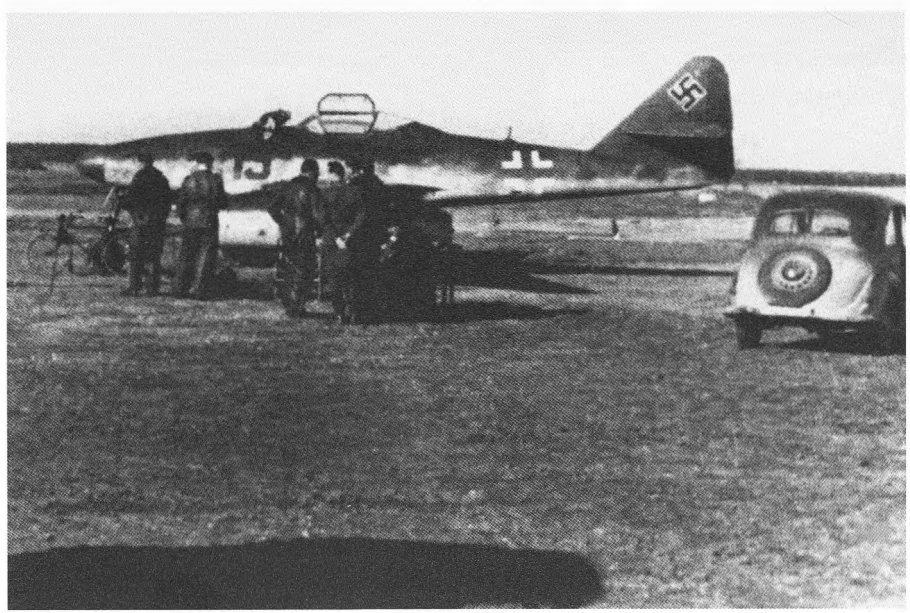

EJG-2 trečiosios eskadrilės vado H. Bero Me-262 Lechfeldo aerodrome.

A. Galandas ir jo karininkai.

apie tai, mano generole", – atsakė Erichas. „Renku pilotus, kad pradėtume naudoti Me-262 mūšyje kaip naikintuvus. Pulkininkas Liutcovas, pulkininkas Šteinhofas, majoras Krupinskis, majoras Hohagenas..." Galandas spindėjo entuziazmu. „Noriu, kad tu įstotum į mano eskadrilę, Erichai". Beras sakė Erichui, jog kai šis bandė Me-262, kad Galandas galbūt pakvies jį skraidyti JV-44 eskadrilėje. Ši perspektyva labai papiktino Erichą.

„Ką aš veiksiu tokioje eskadrilėje, kurioje surinkti tikri asai, tarnavę ilgiau už mane ir turi aukštesnius laipsnius, pone generole?" „Kaip tai? Skraidysi drauge su mumis, aišku. Tu geriausias pasaulyje naikintuvo pilotas". „Bet, pone generole, aš nenoriu vėl skraidyti kieno nors vedamuoju. O jei įstosiu į šią eskadrilę, kaip tik taip ir išeis". Galandas kažin ar atkreipė dėmesį į entuziazmo stoką Ericho balse. Tuo metu subirzgė telefonas ir jaunas generolas tiesiog mostelėjo Erichui ranka. Susitikimas baigėsi.

Pakeliui namo Erichas mąstė apie idėją sukurti specialistų eskadrilę. Šteinhofas, Liutcovas, Beras... Visi jie buvo vyresni ir labiau prityrę negu jis. Tai pulkininkai, pulkininkai leitenantai, majorai, daugelis iš jų vadovavo naikintuvų eskadroms. Jis buvo jaunas kapitonas ir jam reikėjo dar labai ilgai turėti šį laipsnį. Jis pasiekė daugiau pergalių negu kiti. Tai tiesa. Bet Galando specams iš JV-44 Erichas vis tiek liko dvidešimt dvejų metų berniokėlis. Ir jis tai žinojo.

Erichas, keikdamas savo nedalią, nuspyrė plytgalį. Jis verčiau grįžtų į Rytų fronte kovojančią savo eskadrilę JG-52, kur buvo savo vietoje. Ten jis vadovavo grupei ir iš dalies galėjo tvarkyti savo likimą. Erichas labai abejojo, kad specialistų eskadrilėje viskas klostysis taip pat.

Kitą dieną į Lechfeldą atskriejo skubi Hermano Grafo, JG-52, kuri tuo metu veikė Čekoslovakijoje, vado telegrama. Grafas reikalavo, kad Erichas nedelsdamas grįžtų į savo eskadrilę. Padalinys kovėsi sunkiuose mūšiuose, o Grafo telegrama savaime išsklaidė visas Ericho abejones. Po dviejų dienų pulkininkas Gordonas Golobas su specialiu vizitu atvyko į Lechfeldą. Jis buvo Galando įpėdinis naikintuvų aviacijos vado poste ir pats nusipelnęs asas, pasiekęs 150 pergalių. Kaip ir Erichas, Golobas gavo briliantus ir

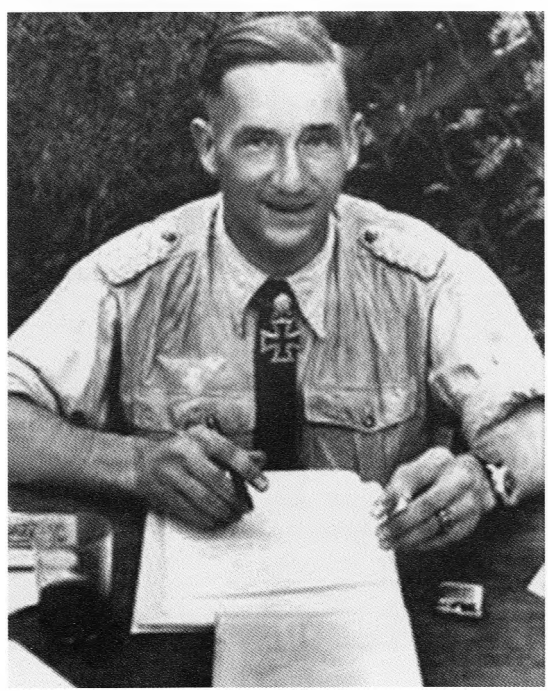

Vokiečių asas G. Golobas.
Jis ore pasiekė 105 pergales.

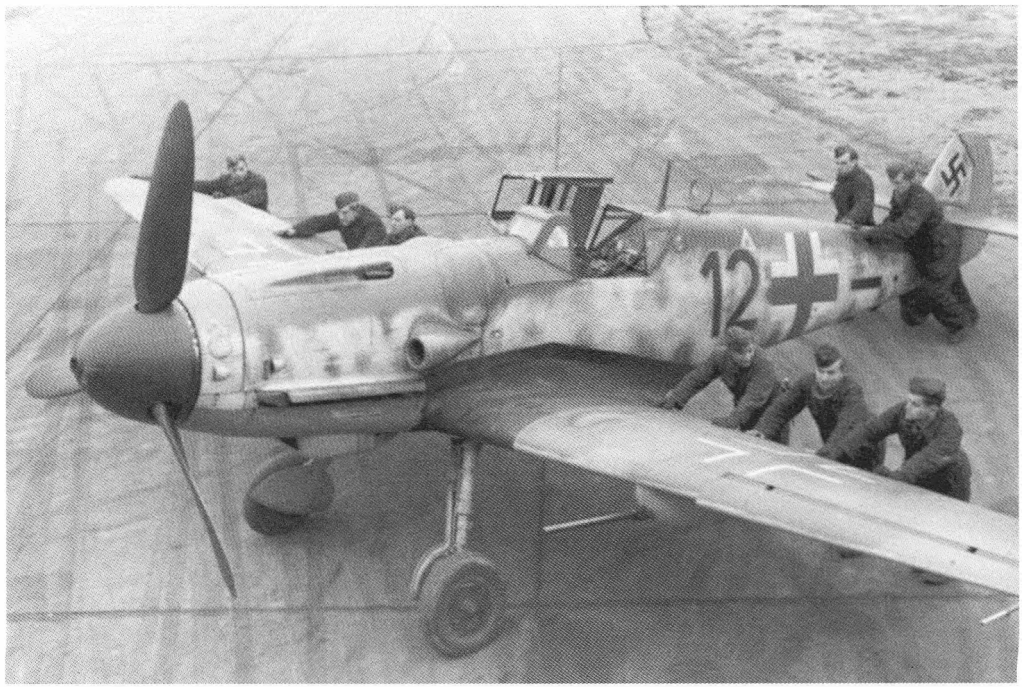

Naikintuvas Me-109.

Vokiečių reaktyviniai lėktuvai Me-262 Lechfeldo aerodromo kilimo take.

buvo vienas iš devynių liuftvafės naikintuvų pilotų, turinčių tą apdovanojimą. Golobas labai domėjosi nauja ginkluote ir norėjo pažiūrėti, kaip Lechfelde vykdoma mokymo skraidyti Me-262 programa. Erichas žinojo, kad Golobui užtektų valdžios pasiųsti jį atgal į JG-52. Hartmanas įstengė susitikti su nauju naikintuvų aviacijos vadu.

„Noriu prašyti jus grąžinti mane į Rytų fronte esančią JG-52 eskadrilę". „Kodėl? Kuo jums nepatinka Me-262?" „Me-262 – puikus lėktuvas. Bet aš turiu būti su savo eskadrilės draugais, su kuriais tarnauju nuo pirmosios dienos fronte. Manau, kad būsiu naudingesnis ten, negu čia net skraidydamas Me-262". „Kodėl?" „Todėl, kad Me-262 dėl nuolatinių bombardavimų ir apšaudymų iš oro mes skraidome labai retai. Jaučiu, kad čia niekuo negalėsiu pasitarnauti savo šaliai. Ir grupės vadas Grafas reikalauja, kad grįžčiau".

Golobas linktelėjo. Jis turėjo gerą vado intuiciją ir atrodė, jog skaito Ericho mintis. „Gerai, Hartmanai. Galite grįžti į eskadrilę. Aš pasirūpinsiu, kad būtų duoti atitinkami įsakymai". Po kelių valandų Erichas vėl sėdėjo Me-109 kabinoje ir skrido atgal į Rytų frontą. Vėlesniais metais jis dar ne kartą prakeikė savo neapgalvotą norą grįžti į JG-52. Per daugelį ilgų kalėjimo lageriuose metų Erichas ne kartą gailėjosi, kad neliko su Galandu JV-44. Tačiau 1945 metų pavasarį tokios mintys jo galvoje dar nešmėkščiojo. Džiaugėsi tik, kad pabėgo iš Lechfeldo. Jo laukė serija naujų mūšių, taip pat ir su „Mustangais" skraidančiais amerikiečių pilotais.

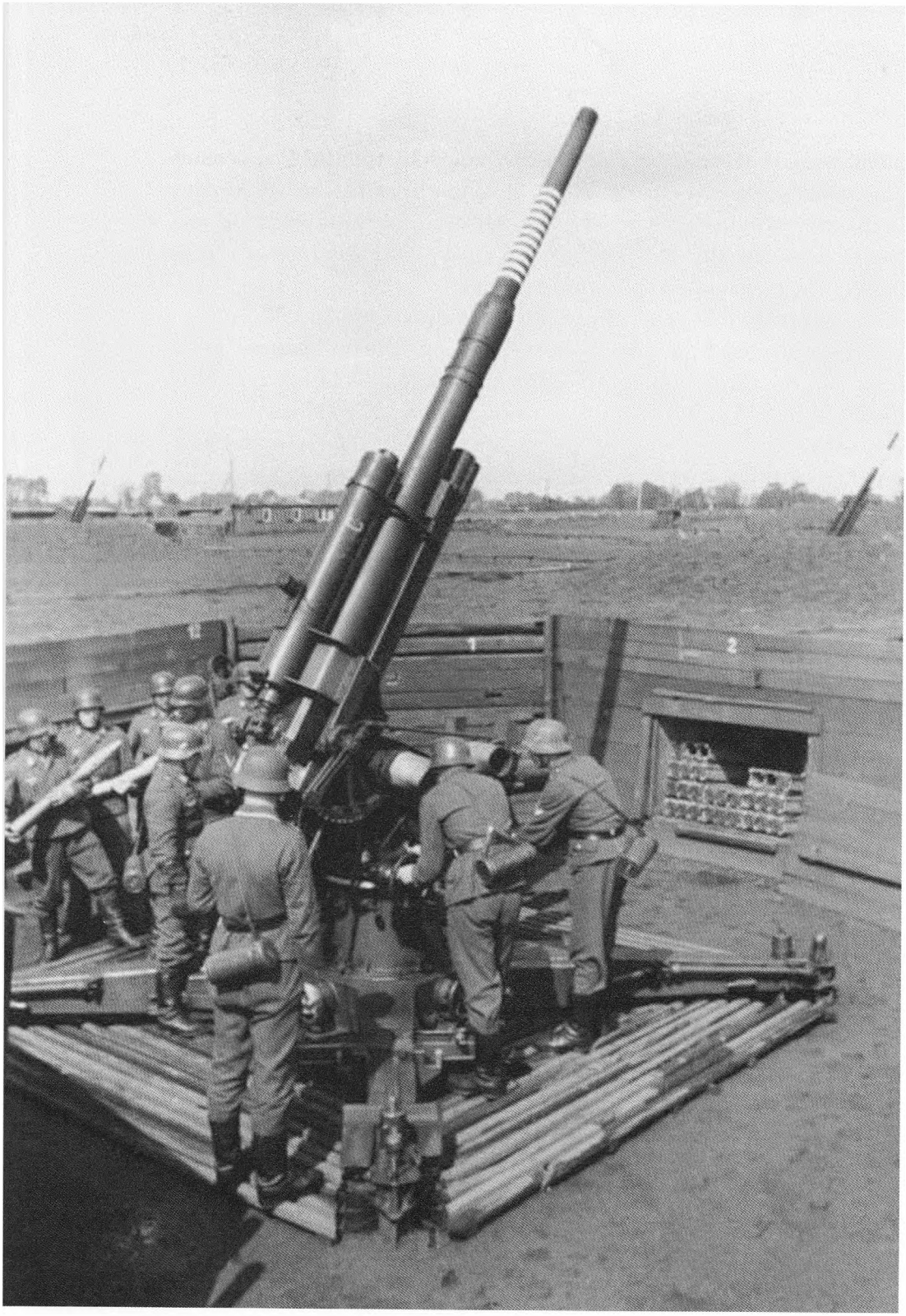

Vokiečių priešlėktuviniai 88 mm pabūklai Flak-36.

12 skyrius

MUSTANGAI PASIEKDAVO REKORDUS NUO TOS DIENOS, KAI PASIRODĖ BRĖŽINIŲ LENTOJE.
VILJAMAS GRINAS,
„ĮŽYMIEJI ANTROJO PASAULINIO KARO NAIKINTUVAI"

„MUSTANGAI"

Grįžęs į savo garsiąją grupę, dislokuotą Doiče Brode, Čekoslovakijoje, Erichas mintimis nuolat grįždavo prie savo ankstesnių mūšių su amerikiečių naikintuvais Rumunijoje. P-51 buvo greita ir tvirta mašina, maždaug tokia kaip sovietų Jak-9 ar už jį geresnė. Rytų fronte buvo naudojami senieji Me-109 modeliai. Kaip tik juos JG-52 buvo priversta praėjusiais metais mesti prieš „Mustangus" Rumunijoje. Bet šie lėktuvai atsiliko nuo amerikietiškų mašinų. Senieji Me-109 be metanolo įpurškimo siekiant padidinti variklio galią dideliame aukštyje, esant sudėtingai situacijai, negalėjo pasprukti nuo „Mustangų", todėl vokiečių lėktuvai atsidurdavo labai nepalankioje padėtyje. Mėgindama apginti Ploještį ir Bukareštą JG-52 neteko keleto gerų lakūnų ir daugelio lėktuvų. Dabar nesuskaičiuojamos ordos amerikiečių „Mustangų" įsiveržė į Čekoslovakiją. Erichas jautė, kad jam greitai vėl teks susikauti su JAV oro pajėgų naikintuvais.

Kuo labiau skrisdamas artėjo prie fronto, tuo ryškiau iškildavo atmintyje pirmieji įnirtingi susirėmimai su jais. Įsakymas, kuris privertė pirmąkart susidurti su amerikiečiais, buvo gautas po Sevastopolio katastrofos, kai teko netvarkingai bėgti iš Krymo. Amerikiečių aviacija pasirinko kaip tik tą akimirką smogti liuftvafei smarkų smūgį pradėdama netoli nuo Bukarešto esančių Ploješčio naftos verslovių atakas. I/JG-52 gavo skubų įsakymą nutraukti mūšius Rytų fronte ir persibazuoti ginti Rumunijos naftos laukų. Ericho eskadrilei buvo įsakyta veikti iš Cilistejos lauko aerodromo, iš kurio iki Ploješčio skristi reikėjo tik kelias minutes. Tai įvyko 1944 m. birželio 23 d.

Erichas drauge su savo eskadrile atskrido į Rumuniją, rado Cilistejos aerodromą ir ėmė leistis. Anksčiau atsiųstas antžeminis personalas jų jau laukė. Vos technikai parengė lėktuvus, gautas įsakymas išskristi. Erichas vėl puolė į kabiną. Šiltas variklis akimirksniu pradėjo veikti. Bimelis nepateko

į pirmą iš Cilistejos išsiųstą partiją ir, parodydamas, jog viskas gerai, mostelėjo nepažįstamas technikas. Ericho grandis išvairavo į kilimo taką. Ericho vedamasis buvo vyresnysis feldfebelis Karlas Jungeris. Antroji pora – leitenantas Pulsas ir feldfebelis Vesteris. Jie pakilo idealiai ir ore prie jų prisijungė antroji grandis. Eskadrilės užduotis – pridengti kitus JG-52 naikintuvus, kurie pamėgins prasiveržti prie „nutukusiųjų šunų" – bombonešių.

Amerikiečiai antskrydžius prieš Rumuniją vykdė taip, tarsi būtų norėję iš visų jėgų pamėginti palengvinti darbą vokiečių naikintuvams. Atskrisdavo kasdien lygiai tuo pačiu metu. Nuo 11.00 iki 13.00 sunkieji bombonešiai pasirodydavo taip reguliariai, kaip Amerikos geležinkelių greitieji traukiniai. JG-52 vadas pulkininkas Dyteris Hrabakas buvo sužavėtas amerikiečių punktualumo, nors iš pradžių į tai žvelgė skeptiškai. Jis pasakė Erichui: „Mums nėra būtinybės laikyti nuolatinius patrulius. Žinodami jų operacijų planavimo metodą, galime sutelkti didžiausias pajėgas su mažiausiomis energijos sąnaudomis".

Kol Ericho eskadrilė skrido į Ploještį, jo galvoje skambėjo Hrabako žodžiai. Trinksėjo vokiečių zenitiniai pabūklai nusėdami dangų juodų dūmų kuokštais. Ugnies užtvara buvo tanki. Per šią užtvarą plaukė daugybė B-17 grupėmis po dešimt penkiolika lėktuvų, išsiskleidę horizontaliai ir

Boeing B-17 „Flying Fortres" (Boeing B-17 „Skraidančioji tvirtovė") – amerikiečių keturių variklių sunkusis bombonešis virš Vokietijos.

„Mustangai" veržiasi į kautynes.

vertikaliai. Iki žemės nusidriekę dūmų pėdsakai rodė, kad porą lėktuvų zenitininkai numušė. Per keturias mylias toliau iš vakarų prie Ploješčio artėjo kita didelė grupė B-17. Erichas skrido viename aukštyje su „tvirtovėmis". Jis patikrino aukštimatį. 21 000 pėdų. Priešo priedangos naikintuvų nematyti. Taigi galėjo ramiai pulti bombonešius. Truktelėjo vairalazdę į save ir „Karaja-1" kaukdama šovė aukštyn pietų kryptimi, į saulę. Erichas žinojo, kad saulė – jo draugė, ypač, kai yra už nugaros. Kai baigė kilti ir pateko į idealią poziciją atakuoti bombonešius, aukštimatis rodė 25 500 pėdų. Trumpai žvilgtelėjęs atgal pamatė, kad abi poros nesuardė rikiuotės. Jis stumtelėjo rankeną priekin ir ėmė pikiruoti į bombonešius. Staiga glaudžia rikiuote priekyje, 300 pėdų žemiau, šmėstelėjo keturi „Mustangai". Tai buvo per daug viliojantis taikinys, kad paliktum juos ramybėje. „Atakuojam naikintuvus", – ištarė jis per radiją. Me-109 užgriuvo „Mustangus". Erichas kruopščiai apskaičiavo manevrą ir greit prisiartino prie paskutinio amerikiečių naikintuvo. Priešas nieko neįtarė. Nuotolis tarp lėktuvų greit mažėjo. 300, 250, 200 metrų... „Arčiau, Erichai"... 150, 100 metrų... Baltos su mėlyna spalvos atpažįstamuosius ženklus, atrodė, galima paliesti ranka. P-51 vaizdas užstojo visą priekinį stiklą. Ericho patrankos tratėjo dvi sekundes.

Nuo amerikiečių naikintuvo atskrieję draiskalai smogė į Me-109 sparnus. Kai Erichas suko kairėn, o kartu į viršų, amerikietį jau apgaubė ugnis bei dūmai. „Meseršmitas“ lengvai klausė vairalazdės judesių. Bet čia Ericho lėktuvą kliudė nauja porcija sprogusio „Mustango“ nuolaužų. Greit žvilgtelėjo atgal: priešo naikintuvo vietoje liko tik didelis juodai raudonas rutulys. Žemėn lėkė sparnų ir uodegos gabalai. Erichas atsisuko priekin. „Negaišk laiko žiūrėdamas į degantį lėktuvą“, – sudraudė save. Štai kito „Mustango“ vaizdas užstoja visą priekinį stiklą. Šį kartą nuotolis sumažėjo dar greičiau. Iš 100 metrų atstumo Erichas spustelėjo gašetes. Ir vėl pamatė, kaip „Mustangas“ susvyravo lyg girtas. Sprogimo nebuvo. Nebūtinai ir reikėjo: nulėkęs priešo lėktuvo variklio kapotas atidengė viduje liepsnojantį pragarą. Amerikiečių lėktuvas apvirto ir, vilkdamas juodų dūmų uodegą, spirale smigo žemėn. P-51 buvo pribaigtas. Apsidairęs Erichas pamatė, kaip jo antroji pora greit padegė du likusius „Mustangus“. Pažvelgęs į apačią, pastebėjo begalines eiles bombonešių, bet kur kas arčiau – darę viražą dar du „Mustangai“. Ir dabar jis buvo idealioje pozicijoje smogti. „Vėl atakuojame naikintuvus“, – įsakė per radiją. Šviesiaplaukio Riterio grandis puolė „Mustangus“. Puikiai atakuotas amerikiečių vedamasis... Atstumas mažėja – 200, 150, 100 metrų. Tereikėjo spustelėti gašetę, ir „Mustango“ sparnas plykstelėjo ryškia liepsna. Pašauta mašina nusivartaliojo žemyn, o Erichas pamatė, kaip pilotas iššoka iš mašinos. „Nesek numuštojo, Erichai. Pribaik lyderį“. Amerikiečių vedantysis pamatė Erichą, bet buvo jau per vėlu. Jis pradėjo standartiškai sukti kairėn. Erichas

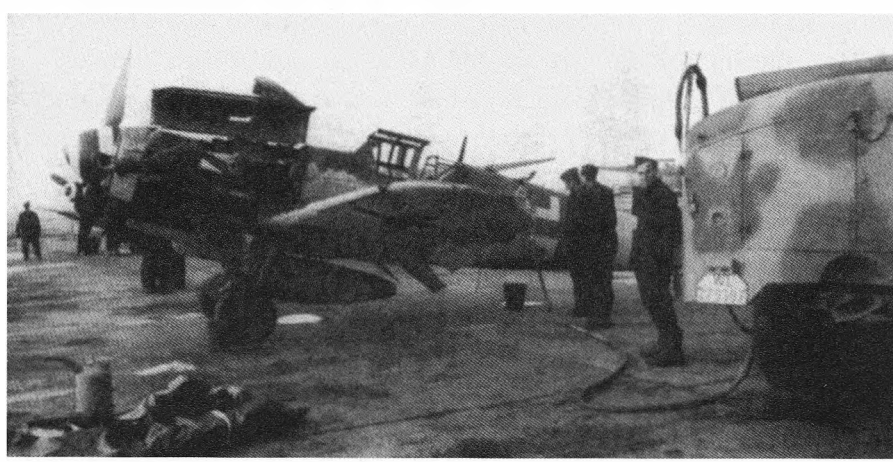

JG-52 eskadrilės naikintuvas Me-109 pildomas degalais.

buvo pamanąs, kad tai labai nerangus manevras. Bet paskui pastebėjo, jog amerikiečių naikintuvas vis dar tempia pakabinamuosius bakus. Erichas nukreipė savo lėktuvą į „Mustango" kairiojo viražo vidurį, paskui kiek galėdamas staigiau suktelėjo naikintuvą dešinėn ir paspaudė gašetes. P-51 pasuko į kitą pusę ir, kaip tikėjosi, užskrido tiesiai ant papliūpos. Erichas net šūktelėjo: „Kvailys! Reikėjo staigiau sukti kairėn!" Nuo „Mustango" propelerio disko patiško pataikymų išskeltos kibirkštys ir smego į variklio skyrių. Paskui – per visą fiuzeliažą, ligi uodegos. Iš „Mustango" išsiveržė ugnis ir dūmai. Po kelių sekundžių plati balta glikolio čiurkšlė išryškino šviesias spalvas. Nupikiravęs po priešu Erichas pažvelgė aukštyn ir pamatė trijų metrų ilgio ugnies uodegą, kuri vilkosi paskui suvarpytą P-51. Amerikiečių lėktuvas trūktelėjo priekin, neteko greičio ir nulėkė žemėn. Erichas sekė paskui liepsnojančią mašiną, tikėdamasis, kad pilotas liko gyvas. „Šok! Šok! Dėl Dievo, šok!" – šaukė Erichas, sakytum amerikiečių pilotas galėjo jį girdėti. „Mustango" švieslangis nulėkė šalin nuo besivartaliojančio naikintuvo ir pilotas įstengė iššokti iš savo karsto. Erichas su palengvėjimu pamatė, kaip išsiskleidė amerikiečio parašiutas. Žvilgtelėjo atgal ir pastebėjo, jog vedamasis Karlas Jungeris skrenda šalia jo. Daugiau nebuvo priežasčių likti toje erdvėje, nes baigėsi šaudmenys. Aukščiau pasirodė artėjančių „Mustangų" inversiniai pėdsakai. Metas nešdintis. „Atgal į Romano bazę!" – įsakė Erichas per radiją. Kai pilotai triumfuodami pasuko atgal prisipilti degalų ir užtaisyti ginklų, jis ramiai tarė sau: „Šiandien tau pasisekė, Erichai. Kitą kartą gali nebūti toks laimės kūdikis". Romane Bimelis jau laukė stovėjimo aikštelėje kaip paprastai šypsodamasis. Išjungęs variklį Erichas atvertė švieslangį ir parodė Bimeliui keturis kairiosios rankos pirštus. Pamatęs pranešimą apie keturias pergales Bimelis pražydo. „Mustangai?" – riktelėjo jis, nes žinojo, jog keletą minučių Erichas bus beveik kurčias. Erichas linktelėjo, Bimelis patenkintas švilptelėjo ir ėmė rengti „Karają-1" naujam išskridimui. Jis pripylė benzino bakus, patikrino tepalą,

Erichui yra apie ką pamąstyti: karas artėja į pabaigą...

pažiūrėjo, ar pilnos patrankų ir kulkosvaidžių juostos. Paskui technikas pavalė kabinos priekinį stiklą bei švieslangį ir apžiūrėjo visą lėktuvą.

Per kitas dienas Erichas atliko tris išskridimus, per kuriuos vyko daug mūšių, bet pasiekta mažai pergalių. Amerikiečiai atskrisdavo kasdien kaip pagal tvarkaraštį, tad aptikti bombonešius nebuvo jokio vargo. Tačiau atakuoti tas dėžes buvo sunki užduotis. Dėl prarastų per pirmąjį susidūrimą „Mustangų" amerikiečių pilotai pasidarė apdairesni. Dabar jie buvo viskam pasirengę ir bet kuriuos Ericho mėginimus atakuoti bombonešius paversdavo niekais. Sudėtingiausi susirėmimai su „Mustangais" buvo be jokių rezultatų. Keli Ericho grandies lėktuvai buvo apgadinti. Matė jis, kad pataikoma ir į priešą, bet patvirtintų pergalių nebuvo. „Mustangai" gerai atliko savo užduotį pridengti bombonešius. Vieniša liuftvafės naikintuvų grandis, atakuodama ištisą grupę bombonešių, tuoj prišaukdavo ne mažiau kaip eskadrilę priedangos „Mustangų".

Penktasis Ericho išskridimas pasitikti amerikiečių prasidėjo kaip ir visi kiti. Pastoti jiems kelią reikėjo 20 000 pėdų aukštyje. Dangus buvo giedras ir jis nuvedė savo grandį į 23 000 pėdų aukštį, kad pridengtų smogiamąją grandį, skirtą atakuoti bombonešius. Ir pastebėjo grupę „Mustangų", skrendančių jų pusėn iš viršaus, iš 28 000 pėdų ar net aukščiau. Nei pats, nei kas nors kitas iš jo grandies nepastebėjo tų „Mustangų". Bet vokiečiams pasisekė, kad ir amerikiečiai jų nepastebėjo. Priešingu atveju vokiečių aukštybinės priedangos grupė galėjo būti atakuota ir sunaikinta. „Mustangai" ketino pikiruoti per 1000 pėdų žemiau Ericho esančių Me-109 link. Toli apačioje, šalia bombonešių, Erichas pastebėjo porą kitos eskadrilės Me-109, kurie kilo aukštyn ir artėjo prie bombonešių. Paskui šią porą taip pat kildami lėkė keturi „Mustangai". Jie greit artėjo prie nieko neįtariančių „Meseršmitų". Erichas įjungė savo siųstuvą. „Apsižvalgykite! „Mustangai"! Apsižvalgykite! „Mustangai"! Kylančių naikintuvų pora nereagavo. Jie nieko negirdėjo. Prakeikimas! Daugiau anųjų labui nieko negalėjo nuveikti. Jo darbas – pridengti kitą grandį, kurią taip pat ketina atakuoti „Mustangai". Stumtelėjęs vairalazdę priekin Erichas nuskrido paskui „Mustangus" ir žemėdamas atakavo juos iš viršaus. „Pikiruok ir pridenk iš apačios", – įsakė Jungeriui. Vedantysis „Mustangas" jau prisitaikė į vienišą „Me-109" ir pradėjo į jį šaudyti. Dar trys „Mustangai" išsirikiavo už jo siekdami paeiliui pulti. „Keturi prieš vieną!" – supyko Erichas. Jis pikiruodamas didžiausiu greičiu ketino užklupti amerikiečių ketvertą. Kai priekinis amerikietis nustojo šaudyti, iš pašauto Me-109 pasklido dūmai.

Erichas Hartmanas ir „Karajos" lakūnai (iš kairės): leitenantas Birkneris, puskarininkis Jungeris, leitenantas Pulsas. Sėdi (iš kairės): leitenantai Blesinas ir Vesteris.

Nuo „Meserš mito" skriejo nuolaužos, kurias oro srovė nešė į viršų. Amerikietiški 12,7 mm kulkosvaidžiai turėjo mirtiną galią, nors ir ne tokią, kaip „meserių" 20 mm patrankėlės. 400, 300, 200, 100 metrų... Nuotolis sumažėjo per kelias sekundes. „Mustangas" stačiakampe uodega atrodė didžiulis, sakytum koks svirnas. Kai Erichas priartėjo prie šio rikiuotės pabaigoje skrendančio amerikiečių lėktuvo, jo vaizdas užstojo visą lėktuvo priekinį stiklą. Spustelėjo gašetes ir P-51 su ugnies pliūpsniu sprogo. Oro banga sudrebino „Karają –1". Erichas nedelsdamas pradėjo šaudyti į trečiąjį „Mustangą", kurio pilotas atrodė tarsi paralyžiuotas dėl to, kas įvyko. „Mustangas" gavo iš „Karajos-1" pakankamą porciją švino ir užsidegė.

Mūšis ore. Akis į akį.

Amerikiečiai skrido toliau, bet dabar atėjo metas sudrebėti ir Erichui. „Bubi, Bubi, iš užpakalio! Atsikratyk! Atsikratyk!" – sugriaudėjo ausinėse seržanto Jungerio balsas. Erichas stumtelėjo vairalazdę priekin ir ėmė staigiai pikiruoti. Atrodė, akys iššoks iš orbitų. Dėl neigiamo pagreičio net subraškėjo prisegamieji diržai ir Erichas vos nesitrenkė galva į šviesląngį. Staigia spirale kairėn visu greičiu Šviesiaplaukis Riteris lėkė žemyn, bet „Mustangai" vis tiek kybojo ant jo lėktuvo uodegos. „Grįžk į bazę vienas, aš parskrisiu vėliau", – įsakė jis per radiją. Tai buvo galimybė Jungeriui likti nenumuštam. Juos užpuolė vis dėlto per daug prakeiktų amerikietiškų naikintuvų. Ištisa orda vijosi Erichą. Jie buvo kupini ryžto neleisti vienišam „Meseršmitui" ištrūkti. Erichas greit žvilgtelėjo į veidrodį, apsidairė. Prakeikimas! Jį vijosi *aštuoni* velnio „Mustangai". Jo padaryta atvirkštinė kilpa šiek tiek sutrikdė priešus, leido padidinti tarpą, bet atitrūkti nepavyko. Erichas ėmė garsiai kalbėtis pats su savimi, tarsi būtų koks angelas sargas: „Viskas gerai, Erichai, nurimk ir *skrisk*. Skrisk, kaip iki šiol niekad neskridai". P-51 persiskyrė į dvi grupes po keturis lėktuvus ir pamėgino suspausti bėglį. Jie neatsiliko nuo jo greičiu. Taigi padėtis pasidarė

rimta. „Daryk staigius viražus, Erichai. Labai staigius viražus, jei nenori paragauti švino“. Jis pakreipė „Karają-1“ ant kairiojo sparno, o tada prasidėjo oro beisbolo partija, kurioje Šviesiaplaukiam Riteriui teko kamuolio vaidmuo. Staigiai dešinėn – dviejų „Mustangų“ papliūpos... Staigiai kairėn – ugnis iš tos pusės. Vėl staigiai dešinėn – nauja papliūpa. „Tau sekasi, Erichai. Jie prasti šauliai. Šaudo iš didelio nuotolio. Tau vėl sekasi, Erichai. Jei jie mokėtų tai, ką moki tu, jau būtum miręs...“ Taigi vėl – staiga dešinėn... staiga kairėn. Ir pats pašaudo, kai kuris „Mustangas“ šmėsteli taikiklyje. „Žinai, kad nepataikysi, Erichai, bet tegul jie pamato kulkų trasas. Pagąsdink juos šiek tiek. Be to, girdėdamas savų kulkosvaidžių papliūpas, jautiesi kiek ramiau“.

Erichas Hartmanas.

Aštuonetas negailestingų amerikiečių ir vienas vokietis Rumunijos padangėje surengė mirtiną karuselę. Vėl pasigirdo amerikiečių papliūpos, bet Erichas vis išsisukdavo nuo kulkų. Per kautynių sekundes jis sudrėko kaip pelė. Adrenalino privaryti raumenys dvelkė karščiu. Per veidą tekėjo prakaitas, tarsi būtų sėdėjęs turkiškoje pirtyje. Sudrėko ne tik apatiniai drabužiai bei munduras, bet peršlapo net kombinezonas. Sukioti „Meserš mitą“ tarp mirtinų kulkų srautų buvo labai sunkus darbas. Tarp periodiško amerikiečių kulkosvaidžių tratesio ir „Karajos-1“ motoro krioksmo Ericho galvoje šmėsčiojo mintys apie praeitį. Prieš akis prabėgo vaikų plaukimo varžybos. „Gerai, kad treniravaisi, Erichai. Kad ištvertum, sukaupk visas jėgas. Derink veiksmus ir išsigelbėsi“. Padaręs staigų viražą jis dar kartą pamėgino numušti taikiklyje sušmėžavusį P-51. Bet patrankos tylėjo. Vartydamasis daugybėje kilpų Erichas pamažu artėjo prie savo aerodromo. Po kiekvieno viražo vos kiek nutoldavo nuo amerikiečių, nors šie vis tiek neatstojo nuo lėktuvo uodegos. Jie negalėjo prisiartinti prie persekiojamojo, kad jam pataikytų, bet vijosi toliau. Buvo kupini ryžto sunaikinti šį vokietį, net jei tektų dalytis pergale aštuoniems. „Skrisk toliau, Erichai. Skrisk.

Lakūnų gydytojas eilinį kartą tikrina Ericho pasirengimą skraidyti dideliame aukštyje. Draugai šypsosi stebėdami kaip Erichui kvėpuoti lieka vis mažiau deguonies.

Zenitinės patrankos prie bazės nupurtys nuo uodegos tą mėšlą". „Prakeikimas!" Staiga raudonai sužibo degalų rodyklė. Tai buvo įspėjimas, kad „Karaja-1" beveik išnaudojo kurą. Bet Erichas buvo per toli nuo bazės, kad galėtų nutupdyti lėktuvą, net jei išdrįstų tai pamėginti. „Greit šok su parašiutu, Erichai. Kad būtų lengviau, apversk lėktuvą pilvu aukštyn".

Jis atsisegė saugos diržus. Pradėdamas naują virąžą, truktelėjo šviesiangio avarinio numetimo svertą. Pleksiglazo panelį oro srovė tuoj nubloškė ir vėjas įsiveržė į kabiną. Baigdamas virąžą, iš visų jėgų patraukė vairalazdę į save. Me-109 kaukdamas šovė aukštyn ir apvirto. Tada Erichas paleido rankeną ir išsirito iš pasmerkto lėktuvo kabinos. Tarsi beprotiškame kaleidoskope sušmėžavo jam prieš akis dangus, žemė, „Mustangai", savi batai... Kūliais lėkdamas žemėn, truktelėjo parašiuto žiedą. Pasigirdo šilko ir virvių šnaresys, paskui pokštelėjo išsiskleidęs kupolas. Dėl staigaus kritimo stabdymo Erichui atrodė, kad išnirs visi kaulai. Bet štai jis jau kybo laikomas parašiuto diržų. Dabar buvo visiškai bejėgis, oro srovių blaškomas kaip maišas, o aplinkui sukiojosi aštuonetas įsiutusių „Mustangų".

Vokiečių pilotui tiesiog nė mintis neateidavo šaudyti į iššokusį iš lėktuvo, su parašiutu besileidžiantį priešo pilotą. Vokiečiai laikė, kad tai būtų ne karių kova, o bjauri žmogžudystė. Totalinio karo laikais riterių tradicijos

išnyko, bet liuftvafė iki galo gyveno pagal savus įstatymus. Tad Šviesiaplaukis Riteris mąstė apie tai, kaip elgsis amerikiečiai. Siaubas apėmė pagalvojus, kad jų supratimas gali būti kitoks. Ar neteks jam mirti ore ir nukristi žemėn sudarkytos mėsos gabalu?

„Mustangas" ramiai skrenda pro šalį, lyg ketindamas apsisukti ir pulti parašiutininką. Erichui tarsi visi vidaus organai susitraukė į vieną kamuolį. Bet amerikiečių naikintuvas baisiai kriokdamas praskrido per keletą jardų nuo jo. Kampuotas piloto su didžiuliais akiniais veidas iš po baltai žalio šalmo atsisuko tiesiai į Erichą. Atrodė, kad tai kažkokia klaiki pabaisa. Paskui amerikietis kilstelėjo ranką, pamojavo ir „Mustangas" pasuko į šalį. {19} Erichas buvo laimingas, kad liko gyvas ir tapo dar laimingesnis, kai pamtė, jog visi aštuoni amerikiečiai išsirikiavo už savo lyderio ir pasuko šiaurės pusėn. Lėtai leisdamasis ant žaliuojančios žemės, mintyse vis kartojo: „Tu laimės kūdikis, Erichai. Tau sekasi. Ačiū Dievui, šią naktį galėsi atšvęsti savo antrąjį gimtadienį". Jis nusileido mažiau nei už keturių mylių nuo bazės, kariuomenės sunkvežimiu buvo nugabentas į eskadrilę. Štabe sklandė tik prastos naujienos. Beveik pusė grupės lėktuvų buvo numušti. Du pilotai žuvo, keletas sužeisti. Be metanolio įpurškimo senieji Me-109 negalėjo rungtis su „Mustangais" net valdomi prityrusių pilotų. Po šių sunkių pralaimėjimų aukštesnysis štabas įsakė nedelsiant nustoti atakuoti amerikiečius, nes viskas galėjo pakrypti dar prastesne linkme. Grupės vadas tuo metu buvo kapitonas Vilis Batcas, senas Šviesiaplaukio Riterio draugas ir gerbėjas.

Batcas taip aprašė mūšius ginant Ploještį:

„Gegužės antrąją pusę buvome priversti kautis dviem frontais. Naikintuvų mirtinai reikėjo visur: kovoti su rusais ir pridengti Ploješčio naftos laukus Pietų Rumunijoje nuo amerikiečių keturmotorių bombonešių. Puikiai atsimenu tuos sunkius laikus ne vien todėl, kad tada mums reikėjo parodyti viską, ką gebėjome kaip pilotai, bet ir todėl, kad ne mažesnis krūvis teko techniniam personalui. Kai gynėme Ploješčio naftos laukus, visada Erichą, kaip jis ir prašė, skirdavau naikintuvų junginio vedančiuoju. Mūsų ištisa grupė pakildavo drauge. Bubis vesdavo savo eskadrilę ir dengė mūsų uodegas nuo „Mustangų". Jis savo užduotį atlikdavo puikiai. Rytų fronto pilotai nebuvo susidūrę su keturmotoriais lėktuvais ir jų nepažinojo. Bet Bubio dėka mes patyrėme palyginti mažų nuostolių. Jis visada spėdavo mus apginti vaikydamas „Mustangus" ir versdamas jų pilotus rūpintis savo kailiu. Tik dėl Bubio patirties įstengėme pasiekti laimėjimų

prieš bombonešius. Dabar (1967 m.) neprisimenu, kiek Bubis numušė lėktuvų virš Rumunijos, bet žinau, kad pasiekė didelių laimėjimų prieš „Mustangus" ir išgelbėjo mus nuo sunkių nuostolių".

Skrisdamas atgal į Čekoslovakiją Erichas prisiminė šias penkerias 1944 m. pavasarį kautynes su „Mustangais" P-51. Beveik metai praėjo nuo to laiko, kai jis kovėsi su amerikiečiais virš Rumunijos. Taigi dabar priešai bus tikrai stipresni. Kai jis nusileido Doiče Brode, draugai iš I/JG-52 patvirtino šiuos būgštavimus. Amerikiečių naikintuvai reguliariai pasirodydavo Čekoslovakijos padangėje. Po keleto dienų Šviesiaplaukis Riteris vėl susikovė su „Mustangais".

Atėjo pranešimas, kad rusų bombonešių grupė skrenda į Prahą. Erichas gavo įsakymą išskristi. Jis turėjo vesti savo grandį pastoti kelią bombonešiams. Bimelis viską parengė per kelias minutes ir netrukus Erichas, didindamas aukštį, skrido Prahos link. 21 000 pėdų aukštyje jis išlygino lėktuvą ir ėmė žvalgytis po padangę ieškodamas priešų. Netrukus pastebėjo rusus. Erichas suskaičiavo apie 30 bombonešių. Tai buvo mišri grupė – lendliziniai A-20 „Duglai Bostonai" ir rusiški Pe-2. Iš viršaus juos dengė bene 25 naikintuvai Jak-11 ir P-39 „Aerokobros". Rusų naikintuvai skrido 12 000 pėdų aukštyje. Erichas įjungė siųstuvą: „Atakuojame dviem poromis".

Užskrisdamas iš saulės pusės Erichas rengėsi stumtelėti vairalazdę ir pikiruoti priešo link. Bet ėmė dvejoti. Intuicija jį vertė apsižvalgyti. Akies krašteliu pastebėjo šiek tiek aukščiau inversijos pėdsakus. Jie tįso nuo vakarų pusės žemyn. Iš pradžių pamanė, jog tai bus dar keletas atskrendančių Me-109, kurie ketina dalyvauti atakoje. Bet serija sidabrinių blyksnių, sklindančių nuo nepažįstamųjų lėktuvų sparnų, rodė, kad tai ne savi. Liuftvafės lėktuvai seniai nesipuikuoja poliruotu sparnų metalu, visi nudažyti

slepiamosiomis spalvomis. Tad jie neblizgėjo saulėje. Poliruotas metalas galėjo reikšti tik viena: amerikiečiai. Netrukus juos ir tikrai atpažino. Tai buvo „Mustangai"! Sidabriškai žvilgantys lėktuvai praskrido per 3000 pėdų žemiau Ericho ir jo vedamojo, kurie liko tame pačiame aukštyje. „Mustangai" ėmė lėtai suktis 3000 pėdų aukščiau už rusų naikintuvus. Bet jie nematė apačioje skrendančio Ericho. Kadangi saulė švietė jam į nugarą, tad skrisdamas aukščiau už amerikiečius Šviesiaplaukis Riteris buvo idealioje klasikinės atakos pozicijoje. Rusai ir amerikiečiai, užuot dairęsi, vėpsojo vieni į kitus. Taigi buvo puiki proga. Erichas vėl įjungė siųstuvą: „Mes puolame tik vieną kartą. Iš pradžių „Mustangai", paskui – rusų priedanga, tada neriam pro bombonešius".

Amerikiečių bombonešis „Boston" virš Vokietijos miesto.

Visu greičiu Me-109 pora nukrypo žemyn, į „Mustangų" viršutinį ratą. Kaip žaibas lekiantis Ericho naikintuvas krūptelėjo nuo trumpos papliūpos ir paskutinis „Mustangas" taip ir nesužinojo, kas jį numušė. P-51 ėmė suktis vilkeliu ir nevaldomas nulėkė žemyn. Jis vilko dūmų juostą ir barstė nuolaužas. Lėkštai pikiruodamas Erichas puolė antrąjį „Mustangą". Priartėjęs tiek, kad jo vaizdas užstojo visą kabinos priekinį stiklą, Erichas paleido papliūpą į amerikiečio variklio skyrių ir naikintuvas staigiai kniubtelėjo. Pašautas „Mustangas" vartaliodamasis krypo žemyn pralėkdamas pro Ericho lėktuvą. Jis dūmijo ir tiesiog ore byrėjo į gabalus. Erichas toliau pikiravo rusų priedangos naikintuvų link. Lėktuvo variklis tiesiog žviegė, o visas „Karajos-1" fiuzeliažas krūpčiojo. Jokios galimybės apšaudyti tuos naikintuvus nėra – per didelis greitis. Dabar priešais atlekia „Bostonai". Jis spustelėjo gašetę ir pamatė, kaip nuo vieno bombonešio nuskriejo kažkokių nuolaužų. Pataikyta! Pataikyta! Bet ne mirtinai. Jis perskrido per bombonešių rikiuotę ir patraukė vairalazdę į save.

Akyse pasidarė tamsu. Sunkus svorio jėgos smūgis akimirką Erichą apakino. Kad vėl pamatytų mūšio areną, jis kiek atleido vairalazdę. Me-109

< Lendliziniai lėktuvai, iš jų ir „Boston"A-20.

Sovietų „Aerokobra“ (Bell P-39 Aircobra) ore. Tai pagal lendlizą SSRS tiektas amerikiečių gamybos lėktuvas. Sovietų Sąjungai buvo perduoti 4952 tokie lėktuvai. Dauguma sovietų lakūnų asų skraidė „aerokobromis“.

išsilygino ir dabar skrido beveik viename aukštyje su bombonešiais. Erichas apsižvalgė. Vedamasis vis dar neatsiliko. O kur jo antroji pora? Pažvelgė į dangų. Antroji pora taip pat pramušė sąjungininkų rikiuotę. Degė dar vienas „Mustangas“, o jo pilotas iššoko su parašiutu. Erichas pamatė virš lakūno baltą šilkinį kupolą. Sumažinęs posūkio spartą Erichas prisigretino prie antrosios poros tuo metu, kai ji nustojo pikiruoti. Visi keturi Me-109 nuskrido šalin. Slepiamai nudažyti lėktuvai iš viršaus buvo bemaž neįžiūrimi. Atsigręžęs atgal Erichas pastebėjo visai netikėtus savo atakos rezultatus. Rusų „Jakai“ ir „Aerokobros“ kovėsi su „Mustangais“! Kai Erichas atliko tą ataką, rusai stebėjo amerikiečius. Įtarūs rusų pilotai nusprendė, kad juos apšaudė kaip tik amerikiečiai. Rusų bombonešių pilotus apėmė panika. Jie greitomis numetė savo bombas kažkur į lauką ir apsisuko atgal. Savo užduoties jie neatliko.

Rusų ir amerikiečių kautynės vyko toliau su didėjančiu įniršiu. Erichas pamatė, kaip trys degantys Jak-11 nulėkė žemyn. Vienas „Mustangas“, palikdamas paskui save išpurkšto glikolio šleifą, ėmė krypti į pietus. Erichas, netikėdamas savo akimis, tik pakraipė galvą. Štai kaip sąjungininkai nepasitiki vieni kitais! Kai Hartmanas pasuko savo lėktuvą į bazę, negalėjo susilaikyti garsiai nenusijuokęs.

Daugiau Erichui neteko kautis su „Mustangais“. Karo pabaiga buvo neišvengiama. Amerikiečiai žinojo, kad laimėjo karą. Jie buvo stiprūs ir pasitikintys savimi. Didžiulėmis grupėmis skraidė virš Europos triuškindami visa, kas tik pakliūdavo į akis. Kartais tas pasitikėjimas savimi temdė akis ir jie prarasdavo budrumą, kaip buvo mūšiuose su Erichu Hartmanu. Dabar Erichas, remdamasis savo aštuonių šimtų mūšių patirtimi, taip

aprašo budrumą ore: „Galiu pasakyti, kad po pirmosios avarijos per mokomąjį skridimą iki paskutinio nusileidimo 1945 m. gegužės 8 d. ore niekada nesnaudžiau. Pakilus mane visada apimdavo bloga nuojauta, nes niekada nebuvau įsitikinęs, jog nesusidursiu su sumanesniu pilotu. Mano bloga nuojauta neišnykdavo iki to laiko, kol pažindavau savo priešą. Ir tada ją pakeisdavo *visiško pranašumo* jausmas. Ore visada bijojau nežinomybės. Nekenčiau saulės ir debesų, bet kartu mylėjau juos. Dabar esu įsitikinęs, kad aštuoniasdešimt procentų mano aukų net neįtarė, jog esu šalia jų, kol pradėdavau šaudyti. Taigi mano kovos buvo paprastos ir veržlios. Bet vienas veiksnys visada veikė mano naudai labiau negu kiti. Aš įsitikinau, jog pastebiu priešo lėktuvus kur kas anksčiau už draugus. Kartais keliolika minučių anksčiau. Tai nebuvo patirties ar treniruočių rezultatas. Tiesiog toks gimiau. Mano oro mūšio taisyklė buvo tokia: „PILOTAS, KURIS PIRMAS PASTEBĖJO PRIEŠĄ, JAU PUSIAU NUGALĖJO".

Mūšiuose su amerikiečiais Erichas Hartmanas atsvėrė lėktuvo techninį netobulumą sumanumu ir patirtimi. Jis numušė septynis „Mustangus", kurių žūtis buvo patvirtinta. Kai vienam teko kautis su aštuoniais priešais, įstengė įrodyti, kad pilotuoja lėktuvą geriau už amerikiečius, ir sužlugdė visus mėginimus jį numušti. Hartmanas liko gyvas, nes priešai įvertino jo meistriškumą ir kovėsi garbingai. Jiems nebuvo priimtina bjauri žmogžudystė.

Erichas Hartmanas ir puskarininkis Štumpfas (*Stumpf*) aptaria naują operaciją.

Hermanas Grafas (*Hermann Graf*) „meserio" Me-109 kabinoje.

13 skyrius

ŠIRDIES GILUMOJE VISI MES LAUKINIAI IR CIVILIZUOTUMO MUNDURĄ VILKIME GANA NEGRABIAI.

DŽORDŽAS BERNARDAS ŠOU

KAPITULIACIJA

Iki 1945 m. gegužės 8-osios I/JG-52 operacijos baigėsi. Vokiečių priešinimasis Čekoslovakijoje buvo beviltiškas ir rusų garinis plentvolis riedėjo be menkiausių kliūčių. Pulkininkas leitenantas Hermanas Grafas ir JG-52 štabas bazavosi Doiče Brode. Ten buvo ir Hartmano I grupė. Kaip tik Grafas pasiuntė Hartmaną į paskutinį išskridimą per šį karą. Užduotis: nustatyti, kokiu atstumu yra rusai nuo Doiče Brodo. Kai Erichas su savo vedamuoju pakilo, pasiekė 12 000 pėdų aukštį ir pasuko į rytus, „Karajos-1" prietaisų skydelio laikrodis rodė 8.30. Orientyru pasirinkęs svarbų plentą Erichas skrido gretimo Briuno (Brno) miesto link. Tai buvo didžiausias iš kitų netoli Doiče Brodo esančių miestų. Virš Briuno kaip didžiulis juodas grybas kilo dūmų stulpas. Gal priešas jau užėmė miestą. Sukiodamasis aplink dūmų debesį Erichas galėjo įžvelgti mieste didelių gaisrų. Taigi rusai miestą

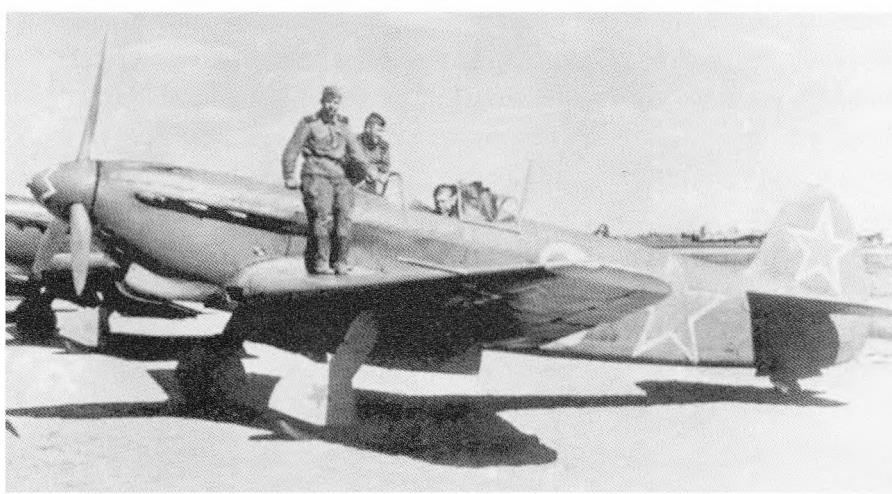

Sovietų naikintuvas Jak-7.

arba apšaudo, ar jau šeimininkauja jame. Rytiniuose priemiesčiuose jis pamatė miesto centro pusėn traukiančių rusų karių ir mašinų kolonas. Erichas atsitiesė sėdynėje, nes pamatė aštuonetą Jak-7, kurie sukiojosi aplink tą patį dūmų debesį. Rusai skraidė po juo. Užsižiūrėję į Briuno gaisrų vaizdus sovietų pilotai Ericho ir jo vedamojo nepastebėjo. Jie vartėsi padangėje, tarsi dalyvautų oro šou.

Vienas Jak-7, lyg saliutuodamas pergalingai rusų kariuomei, padarė kilpą tiesiai po Ericho lėktuvu. Šviesiaplaukis Riteris mostelėjo sparnais pranešdamas vedamajam: atakuoju. Jis stumtelėjo vairalazdę priekin ir „Karaja-1" atsidūrė ugnies pozicijoje kaip tik tada, kai rusas buvo viršutinėje kilpos dalyje, pilvu aukštyn. Nuotolis staigiai sumažėjo iki 200 pėdų. Jak-7 užstojo visą priekinį stiklą ir Erichas spustelėjo gašetes. Atlikęs pavyzdinę ataką, po sekundės jau traukėsi šonan. Trumpa papliūpa smigo tiesiai į rusų naikintuvą. „Jakas" užsidegė ir tapo nevaldomas. Skleisdamas juodus dūmus, pradėjo vartytis ir trenkėsi į žemę už miesto. Virš Briuno pakilo dar vienas dūmų stulpas. Šis Jak-7 tapo 352-ąja ir paskutine Ericho pergale. Jis jau rengėsi atakuoti kitą „Jaką", kai pastebėjo kažkokį blyksnį padangėje virš savęs. Ten glaudžia rikiuote skrido dvylika lėktuvų. Daugybė saulės blyksnių jų sparnuose neleido abejoti, jog tai „Mustangai". Kad neįsiterptų tarp rusų bei amerikiečių, Erichas pakreipė lėktuvą žemyn. Drauge su savo vedamuoju nuskrido išganingosios dūmų uždangos link.

Iššokęs iš dūmų debesies miesto vakarinėje dalyje, visu greičiu nurūko Doiče Brodo kryptimi. Dėl visa ko apsižvalgė įsitikinti, kad atitrūko nuo „Mustangų". Jis išnešė kudašių, užtat prasčiau sekėsi rusams. Ir vėl amerikiečių ir rusų lėktuvai nepažino vieni kitų. „Mustangai" ir „Jakai" įnirtingai kovodami sukiojosi virš Briuno. Erichas nepastebėjo degančių lėktuvų, tačiau ir neketino grįžti pažiūrėti, kaip kaunasi dviejų sąjungininkų pilotai. Situacija vertė pamiršti bet kokias linksmybes.

Kai nutupdė „Karają-1" ant improvizuoto tako Doiče Brode, žinojo, kad baigė savo paskutinį išskridimą ir numušė paskutinį priešą. Iš viso per pustrečių metų numušė 261 vienmotorį ir 91 dvimotorį lėktuvą. I/JG-52 iki karo pabaigos liko vos keletas valandų. Nutilus „Karajos-1" varikliui, Erichas išlindo iš kabinos ir iš Bimelio išgirdo blogą naujieną. „Rusai apšaudo aerodromą. Mums pasisekė, kad kilimo take kol kas nėra duobių", – kalbėjo mechanikas. Erichui vos nuo savo ištikimojo Me-109 sparno nušokus ant žemės, pareigingasis Bimelis kaip paprastai rengėsi pripilti

> Amerikiečių pagrindinis – vidutinis – tankas „Šerman" (M4 Sherman) Vakarų fronte.

naikintuvui degalų ir užtaisyti ginklus. Jų žvilgsniai susitiko. Šviesiaplaukis Riteris papurtė galvą. Abu žinojo, jog „Karaja-1" daugiau nepakils į orą.

Kai Erichas įėjo į eskadros vado palapinę, pulkininkas leitenantas Grafas pasitiko jį paniuręs ir įsitempęs. „Rusai jau užėmė Briuną, pone pulkininke leitenante", – pranešė. Grafas linktelėjo galva. „Žinojau tai, bet norėjau pats įsitikinti, – tarė jis. – Mes patekome į reples".

Grafo pirštas įsirėmė į žemėlapį ties Strakonicų miesteliu. „Amerikiečių tankų daliniai jau užėmė Strakonicus, esančius už šimto kilometrų į vakarus. Priešakiniai jų tankų padaliniai jau pasiekė kaimelius ties rusų ir amerikiečių kariuomenę skiriančia demarkacijos linija, kuri driekiasi palei Moldau upę. Ir rusai Briune. Mums karas baigėsi, Bubi". „Vadinasi, mums reikia pasiduoti?" „Taip. Gavau įsakymą. Bet pirmiausia turime priimti sprendimą dėl mūsų pačių".

Grafas padavė Erichui radiogramą: „GRAFAS IR HARTMANAS TURI NEDELSDAMI IŠSKRISTI Į DORTMUNDĄ IR PASIDUOTI ANGLAMS. KITAS JG-52 PERSONALAS DOIČE BRODE PASIDUODA RUSAMS. ORO LAIVYNO VADAS GENEROLAS ZEIDEMANAS".

Hermanas Grafas kreivai nusišypsojo ir pažvelgė Erichui į akis. „Generolas nenori, kad tu ir aš patektume į rusų nagus. Jis žino, kad apdovanotiesiems briliantais bus riesta". Grafas palietė ant savo kaklo kabantį ordiną. „Mes dviese drauge numušėme daugiau kaip 550 rusų lėktuvų, Bubi. Greičiausiai jie vos mus pamatę pastatys prie sienos ir sušaudys". „Vadinasi, turime įvykdyti generolo Zeidemano įsakymą?" – paklausė Erichas. Grafas ėmė nervingai vaikščioti po palapinę. „Apsižvalgyk aplinkui, Bubi. Daugiau kaip du tūkstančiai moterų, senių ir vaikų, eskadros karinis personalas ir pabėgėliai. Visi jie beginkliai. Manai, juos čia palikęs aš galiu

Me-109 prie angaro.

įšokti į Me-109 ir sprukti į Dortmundą?" „Sutinku su jumis, pone pulkininke leitenante, negerai palikti juos. Mes negalime taip pasielgti". „Džiaugiuosi, kad sutikai. Vadinasi, mes pamiršome įsakymą ir liekame su savo žmonėmis. Ir pamiršome, kad turime pasiduoti rusams".

Grafas smulkiai apibūdino automobilių kolonos suorganizavimo planą. Kolona pamėgins nusigauti iki Piseko amerikiečių zonoje. Paskui jis įpareigojo Erichą prižiūrėti, kaip vykdoma lėktuvų ir šaudmenų sunaikinimo užduotis.

Erichas nubėgo į skraidymo lauką ir ėmėsi liūdno darbo – turėjo padegti visa, kas dar liko iš JG-52 technikos. Dar turėta pakankamai „Meseršmitams" skirto benzino ir šaudmenų. Bet jei jie būtų pamėginę pakilti, netoliese išdėstyta rusų artilerija paleistų į aerodromą ugnies škvalą, kuriame žus šimtai dabar besirengiančių į paskutinę kelionę moterų ir vaikų. Taigi visų svarbiausia yra juos apsaugoti. „Surinkti visus ginkluotės sandėlyje esančius šaudmenis. Sudaužyti visas šaudmenų dėžes ir parengti sprogdinti. Atidaryti lėktuvų benzinvamzdžius. Išdėstyti naikintuvus kiek galima glaudžiau. Surinkti visus degalus. Turime sunaikinti visa, ką turime", – pažėrė įsakymus Erichas.

Technikai nubėgo jų vykdyti.

Me-109 stovėjo užrietę aukštyn fiuzeliažų smaigalius. Daugiau jie nepakils. Lakūnai liejo benziną ant išdidžių naikintuvų ir rengėsi uždegti JG-52 laidojimo laužą. „Meseršmitai" pražus didžiuliame gaisre. Erichas atidarė

„Karajos-1“ benzino bakus. Kai iš visų dvidešimt penkių lėktuvų buvo išpiltas kuras, aplinkui pasklido aštrus benzino kvapas. O technikai vis dar vartė statines liedami benziną ant žemės. Erichas palaukė, kol, lydimi JG-52 karinio personalo, pasitrauks moterys ir vaikai. Atėjo liūdna akimirka.

Erichas įšoko į „Karajos-1“ kabiną. „Pasitrauk, Bimeli, noriu iššaudyti šovinius į medžius!“ – šūktelėjo jis. Bimelis nubėgo šalin ir Erichas paspaudė gašetes. Sėdėdamas kabinoje net nustebo, kokie dideli patrankų šūvių blyksniai. Mūšio sumaištyje jie niekada tokie neatrodė. Paskui pliūptelėjo didžiulė liepsna – tai nuo šūvių užsidegė benzino garai. Per kelias sekundes „Karaja-1“ apėmė liepsna. Prakeikimas! Jis gali sudegti gyvas tiesiog lėktuve. Bėgti! Bėgti! Kai naikintuvas užsiliepsnojo, Bimelis stovėjo sukaustytas siaubo. Jis norėjo šokti prie lėktuvo, bet staiga iš liepsnos su dūmais išniro Šviesiaplaukio Riterio figūra. Apdegusios rankos, apsvilę plaukai... Šis įvykis Ericho atmintyje išliko kaip atsisveikinimo su „Karaja-1“ ženklas.

Kai tik Bimelis pamatė, jog vadas liko gyvas, puolė bėgti ir įšoko į pajudėjusį sunkvežimį. Erichas jį matė paskutinį kartą.{20} JG-52 pilotai su širdies skausmu žiūrėjo, kaip įsisiautėjusios liepsnos liežuviai rijo lėktuvus, kurą, šaudmenis. Jų pamėgtieji Me-109 greitai virto laužais. Liūdna buvo žiūrėti į šiuos vaikinus, tokius tvirtus mūšyje, dabar tiesiog drebančiomis lūpomis. Pralaimėjimo kartėlis skaudžiai atsiliepia visiems.

Kai Erichas įšoko į jo laukiantį štabo automobilį, tuo metu su trenksmais pradėjo poškėti šaudmenys. Bet juos nustelbė sprogusi benzino statinė. Dūmų stulpas sukdamasis pakilo į ryto padangę ir sunkus tamsus debesis pakibo virš aerodromo skelbdamas liuftvafės šlovingos naikintuvų eskadros kelio pabaigą. Erichas paskutinį kartą atsigręžė. „Karaja-1“, paglemždama lūžusias važiuoklės atramas, ėmė smukti. Kai tik naikintuvas palietė žemę, viską paslėpė siautėjanti liepsna.

Erichas prasiskverbė į keistosios kolonos priekį. Vadovauti tai neįprastai vorai buvo jo, liuftvafės karininko, paskutinė pareiga. Šią savotišką užduotį jis vykdė drauge su pulkininku leitenantu Hermanu Grafu ir majoru Hartmanu Graseriu, JG-210 vadu, kuris su savo štabu prisijungė prie jų prieš išvykstant iš Doiče Brodo. Graserio profesionalumas buvo jaučiamas net toje traukimosi maišalynėje.

Jis buvo skraidęs visuose frontuose. „Mūšio dėl Britanijos“ metu nusipelnė ąžuolo lapų – įgijo 103 pergales. Graseris dar prieš karą buvo profesionalus kariškis, liuftvafės karininkas. Daugelį metų tarnavo „Tėtušio“ –

Rusijos išvadavimo armijos eskadrilės lėktuvas rengiamas skrydžiui.

pulkininko Vernerio Melderso adjutantu. Būdamas JG-210 vadas, mokė rusų dezertyrus, pasiryžusius kovoti su raudonųjų KOP. Šie vokiečių pusėje kariavę rusų oro daliniai turėjo palaikyti generolo Vlasovo, praeityje tapusio Maskvos gynimo didvyriu, rusų sukilėlių kariuomenę. Karo pabaigoje amerikiečiai nedelsdami grąžino Vlasovą rusams. Jis buvo pakartas ir nusinešė į kapus visas vertingas žinias apie Kremliaus gyventojus. Štai koks kretinizmas buvo užvaldęs tada Vakarų sąjungininkus!

Antroje dienos pusėje kolona priartėjo prie Piseko. Erichas pamatė keletą keliu atsargiai slenkančių amerikiečių tankų. Amerikiečiai, pastebėję tiesiai per lauką prie jų bėgančius vokiečius, nedelsdami sustojo. Grafas ir Hartmanas priėjo prie priešakinio tanko ir atidavė pagarbą į juos iš bokštelio žvelgiančiam karininkui: „Aš pulkininkas leitenantas Grafas, Vokietijos karinių oro pajėgų 52-osios naikintuvų eskadros vadas. O štai majoras Hartmanas, mano eskadros 1-osios grupės vadas. Mus lydintys žmonės – eskadros karinis personalas ir vokiečių civiliai pabėgėliai. Mes pasiduodame Jungtinių Valstijų kariuomenei".

Amerikiečių karininkas pasiėmė iš bokštelio racijos mikrofoną ir ėmė kalbėtis su savo štabu Piseke. Po keleto minučių už tankų pasirodė sunkvežimių su amerikiečių 90-osios pėstininkų divizijos kareiviais. Jie iššoko iš mašinų ir pradėjo varyti vokiečius į lauką šalia kelio. Atėmė iš kariškių ginklus. Karininkams buvo leista pasilikti savo pistoletus ir jie buvo įpareigoti palaikyti drausmę. Kaip suvenyrai ypač buvo vertinami vokiški rankiniai laikrodžiai, tad JG-52 karinis personalas tuoj jų neteko. Amerikiečiai turėjo savus laikrodžius ir toks jų elgesys Hartmaną ir Graserį apstulbino. Erichas girdėjo, kaip itin korektiškas Graseris kalbėjosi su jaunu amerikiečių leitenantu, kuris atėmė iš jo laikrodį. „Nejaugi tokioje

Летчики-патриоты

Доблестные сыновья русского и немецкого народов в совместной борьбе уничтожат большевизм!

То, чего мы не знали...

„Lakūnai patriotai. Šlovingi rusų ir vokiečių tautų sūnūs bendroje kovoje naikina bolševikus!" Laikraščio antraštė.

< Rusijos išvadavimo armijos vadas generolas A. Vlasovas ir kariai.

Vokiečių kariai pasiduoda amerikiečiui.

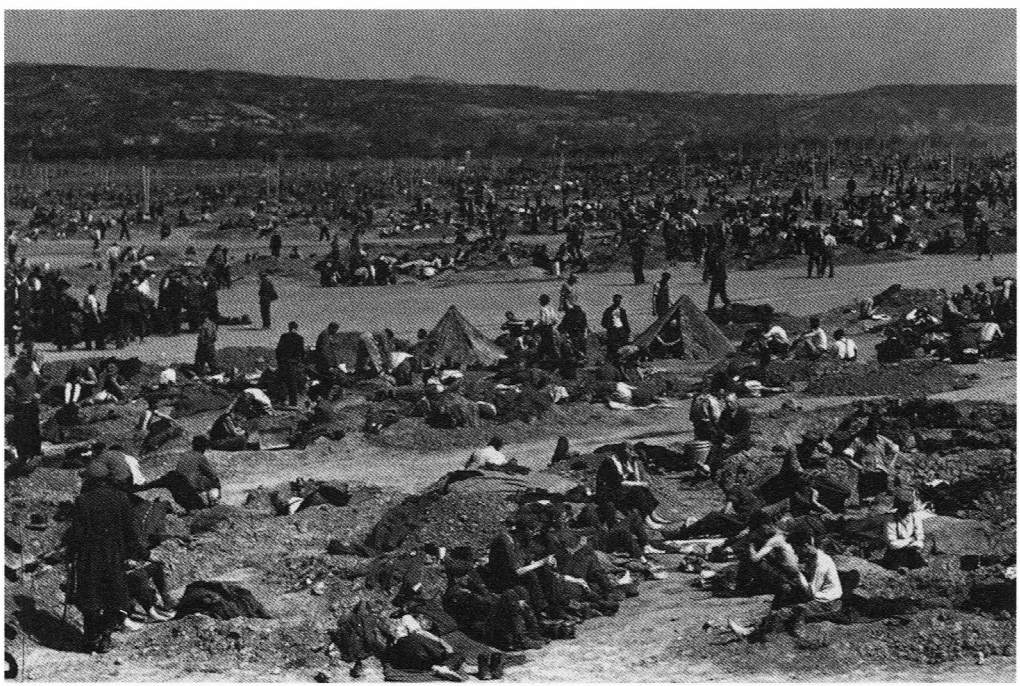

Vokiečių kariai amerikiečių karo belaisvių stovykloje.

turtingoje šalyje, kaip Amerika, trūksta rankinių laikrodžių?" – stebėjosi jis. Jaunas amerikiečių karininkas šyptelėjo ir palingavo galva: „Aišku, užtenka. Bet tai bus suvenyrai. Tai visai kas kita". Kol amerikiečiai tvarkė paimtus vokiečius, civiliai čekai ir keletas amerikiečių kareivių puolė prie štabo automobilių. Visa, kas galėjo turėti kokią nors vertę, suvenyrų medžiotojai tuoj išgraibstė. Erichas neteko savo dienoraščio, kitų užrašų ir fotonuotraukų albumo. Kas nutiko tiems daiktams, taip ir nesužinojo. Amerikiečiai susižavėję žvelgė į vokiečių moteris, bet leido joms likti su savo šeimomis. Erichas pajuto didelį palengvėjimą. Laikrodžio ir kai kurių kitų smulkių daiktų netektis buvo visai nedidelis mokestis už saugumą. Juk vis dėlto jie pateko į amerikiečių rankas. Tose Vokietijos srityse, kurias okupavo rusai, sovietų kariuomenė žvėriškai prievartavo vokiečių moteris. Tai šiuolaikinėje istorijoje neturėjo precedento. Erichas apsidžiaugė, kad jo žmonės bei jų šeimos nepatirs tokio paniekinimo, nes amerikiečių karininkas pažadėjo, jog JG-52 karinis personalas nebus išduotas sovietams.

Tačiau Erichas neįtarė, jog amerikiečių 90-oji pėstininkų divizija ir ją remianti 16-oji tankų bei šarvuočių divizija vykdė nesankcionuotą žvalgybą toli už demarkcijos linijos. Pats ryčiausias amerikiečių 3-iosios armijos objektas buvo Pilzenas. Sąjungininkų vyriausioji vadovybė Čekoslovakijos išvaduotoja paskyrė Rusiją. Tai reiškė, kad ryčiau Pilzeno amerikiečių kariuomenės paimti nelaisvėn vokiečiai bus perduoti puolantiems rusams.

Vėliau šis susitarimas įgijo platesnį aiškinimą. Jis pradėtas taikyti daugeliui vokiečių kareivių ir lakūnų, kurie kovėsi prieš Sovietų Sąjungą. Tačiau pirmiausia jis buvo nukreiptas prieš vokiečių profesionalius karininkus. Sovietų svarbiausias tikslas buvo atkeršyti šiems žmonėms. Ruzveltui ir Stalinui kikenant per Teherano konferenciją, buvo patvirtintas 50 000 vokiečių karininkų sunaikinimo planas. Čerčiliui tai kėlė siaubą. {21} Ši Ruzvelto su Stalinu tarsi juokais Teherano konferencijoje išsakyta idėja po karo virto kruvinu projektu, kuris veikė daugelį metų. Naktimis vokiečių karininkai buvo velkami iš namų ir gabenami į sovietų lagerius.

Kaip atrodytų keista, bet vokiečių karininkai buvo toli nuo politikos. Jiems statutas draudė stoti į bet kurią partiją, neišskiriant nė nacistų partijos. Kitų sąjungininkų kariuomenių paimtų karo belaisvių perdavimo Sovietų Sąjungai idėja, turėjusi tikslą juos nubausti, buvo griežtas nukrypimas nuo įprastinės tvarkos. Šis precedentas paskui atsiliepė patiems amerikiečiams, kai į sovietų nagus buvo atiduodami amerikiečių kariai, paimti nelaisvėn per daugelį konfliktų Azijoje.

Belaisviai vokiečiai už lagerio spygliuotosios vielos užtvaros.

Pabėgėlių ir belaisvių kolona, į kurią pateko Erichas, buvo suvaryta į spygliuotosios vielos aptvarą šalia Šiutenhofeno Vakarų Bohemijoje. Ten vis atvykdavo tūkstančiai naujų pabėgėlių ir kareivių iš išformuotų vokiečių dalinių. Prie kiekvieno stovyklos kampo riogsojo amerikiečių tankai. Lageryje po atviru dangumi susirinko daugiau kaip 50 tūkstančių visokio amžiaus kareivių ir civilių asmenų, nuo vaikų iki senių. Sąlygos nuolat prastėjo, opios tapo sanitarijos problemos. Kartais karininkai tik su dideliu vargu įstengė palaikyti tvarką. Amerikiečių sargybiniai tiesiog užmerkdavo akis, kai daugelis „belaisvių" bėgo į vakarus stengdamiesi kaip nors parsirasti namo. Dažnas amerikietis tiems bėgliams padėdavo, patardavo, duodavo žemėlapių ir bent kiek maisto iš savo kareiviško davinio. Šie amerikiečių veiksmai nebuvo kokio įsakymo ar žodinio nurodymo padarinys. Tiesiog jie kaip galėjo rodė savo žmoniškumą. Sargybiniai nusprendė, kad belaisviams verčiau jau pasirūpinti savo likimu patiems ir pasistengti pasiekti namus, negu mirti iš bado ant plikos žemės šalia Šiutenhofeno įrengtoje stovykloje. Daugelis vokiečių dabar sako, kad amerikiečių nelaisvėje jie išbuvo vos keletą dienų. Tad aišku, jog tokia padėtis buvo ne tik šioje stovykloje, bet ir visame rajone. Didelė dalis vokiečių per kelias savaites įstengė pėsčiomis pasiekti savo namus. Hartmanui sekėsi prasčiau.

Praėjus savaitei po pasidavimo, pasklido gandai, kad Hartmaną ir jo žmones ketinama išgabenti į užnugarį. 1945 m. gegužės 16 d. amerikiečiai

pranešė Erichui Hartmanui, Hermanui Grafui ir Hartmanui Graseriui, kad visa kolona belaisvių bus išgabenta į Regenburgą tardyti. Jie bus išvežti sunkvežimiais 16.00. Aštuonias dienas jie praleido amerikiečių rankose neturėdami maisto. Teko tenkintis tais menkais trupiniais, kuriuos jie spėjo pasiimti išvykdami, ir draugiškai nusiteikusių amerikiečių kareivių šelpimu. Erichas džiaugėsi, kad siunčiamas ten, kur bus daugiau tvarkos.

Vokiečius susodino į sunkvežimius ir išvežė iš Piseko. Pavažiavusi keletą mylių kolona sustojo. Erichui ir jo draugams buvo įsakyta išlipti. Ir štai lauke juos apsupo rusų kareiviai. Kupini blogos nuojautos vokiečiai pradėjo lipti iš sunkvežimių. Rusai tuojau ėmė atskirti moteris nuo vyrų. Dar nespėjus amerikiečiams išvažiuoti, jie suprato, koks likimas laukia vokiečių moterų ir vaikų, kurių vienintelis nusikaltimas, kad gimė Vokietijoje. Amerikiečiai pastebėjo, kad jų sąjungininkai gali peržengti visas suvokiamas ir nesuvokiamas žiaurumo ribas. Jauni vaikinai iš Alabamos ir Minesotos savo akimis pamatė, kaip „Meška" elgiasi. Kulkosvaidžiais ir šautuvais apsikarstę pusgirčiai Raudonosios armijos kareiviai beginklius vokiečius išrikiavo eilėmis. Kiti rusai ėmė versti žemėn moteris ir mergaites, plėšti nuo jų drabužius ir prievartauti savo aukas tiesiog priešais kitų rusų rikiuotę. Vokiečiai tegalėjo tylėdami gniaužti kumščius.

Sovietų kariai nugalėtojai priekabiauja...

Amerikiečių kareiviai atrodė paralyžiuoti to spektaklio. Bet kai dvi nuogai išrengtos jaunos vokiečių merginos šaukdamos puolė bėgti prie sunkvežimių ir ėmė beviltiškai kabarotis į juos, amerikiečių sargybiniai pasirodė pakankamai nuovokūs ir įtraukė jas vidun. Rusams toks kilnumas visai nepatiko. Šaudydamį į orą ir žvėriškai šaukdami rusai puolė prie amerikiečių sunkvežimių. Amerikiečių kareiviai pasirengė šaudyti ir sunkvežimiai nurūko keliu. Kai neliko paskutinės kliūties, rusai vėl užgriuvo vokiečių moteris.

Viena iš jų, vos kiek vyresnė nei trisdešimt metų, dvylikametės mergaitės motina, klūpojo priešais rusų grandinį ir meldė Dievą, kad jis imtų ją, o ne mergaitę. Bet jos maldos liko be atsako. Moteriai per veidą tekėjo ašaros, o ji vis tiek meldėsi. Vokiečių vyrai stovėjo apsupti kulkosvaidžių vamzdžių. Rusų grandinis pasitraukė nuo moters ir jo veide išsiskleidė

Vokiečių moterų likimas sovietams užėmus Vokietiją.

pasityčiojimo šypsnys. Vienas kareivis iš visų jėgų spyrė moteriai į veidą. „Prakeikta fašistų kiaulė!" – sustaugė jis. Jaunoji moteris pargriuvo ant nugaros. Jai smogęs kareivis šautuvo šūviu į galvą ją nužudė. Rusai graibstė visas vokiečių moteris, kurias tik matė. Nušautosios moters žudikas jos mažą dukrelę nusitempė už tanko. Prie jo prisidėjo daugiau rusų. Pusę valandos buvo girdėti baisūs riksmai ir dejavimas. Paskui visai nuoga mergaitė, nepajėgdama atsistoti, iššliaužė atgal. Ji susirietė ir liko gulėti. Tačiau bendrame žvėriškumo paveiksle, kuriuo virto pieva, tos mergaitės kančios nebuvo kuo nors ypatingos. Beginkliai vokiečiai įtikinėjo rusų sargybinius leisti jiems pagelbėti mergaitei. Atkišę šautuvus rusai leido vokiečių medikui prieiti prie mergaitės. Po valandos nelaimingoji mirė ir jos paskutiniai kūkčiojimai kaip ugnis degino Ericho ir jo karių širdis. Sužvėrėję rusų kareivos daugelį kartų negailestingai prievartavo aštuonerių devynerių metų mergaites. Be neapykantos ir pasišlykštėjimo, jie nerodė jokių kitų jausmų. Kol visi išsigimėliai, aidint kraupiems moterų šauksmams, tenkinosi, į sėdinčius Erichą ir jo kareivius buvo nukreipti kulkosvaidžių vamzdžiai. Patenkinę savo geismą krauju apsitaškę rusai keitė sargybą prie kulkosvaidžių ir toliau saugojo vokiečių kareivius. Motinos mėgino ginti savo dukteris, bet jas mušė iki sąmonės netekimo ir tempė į šalį, o paskui tokios būklės prievartavo. Šimtuose mūšių užsigrūdinusius pilotus, gavusius daugybę žaizdų, tas vaizdas tiesiog pritrenkė. Erichas, sukrėstas iki širdies gelmių, nežmoniškomis valios pastangomis nuslopino vėmimo priepuolį.

Tokia orgija tiesiog negalėjo ilgai trukti. Gašlumas buvo apramintas ir pradėta rodyti pirmuosius gailestingumo ženklus. Kai kurie vaipydamiesi, kai kurie abejingai, kai kurie vos kiek nuliūdę rusų kareiviai grąžino moteris ir mergaites, iš kurių buvo nustoję tyčiotis. Bet tų, kurias nutempė tolyn, už sunkvežimių, daugiau niekas nematė. Kitos be sąmonės krito ant sukrėstų tėvų ir vyrų rankų. Jos prisikentėjo ir buvo pažemintos, kiek tik įmanoma. Bet visa tai dar nesibaigė.

Vokiečiai buvo suvaryti į lankoje atsiradusią improvizuotą stovyklą. Jiems buvo leista prieiti prie ežero nusiprausti ir išsiskalbti drabužius. Paskui aplink lanką buvo sudarytas žiedas iš trisdešimt tankų sergėti belaisviams naktį. Rusų kareiviai vėl ateidavo, tempdavosi moteris ir mergaites, kurioms negalėjo niekuo pagelbėti nei greta esantys vyrai ar tėvai. Prievarta truko visą naktį, baigėsi tik prieš pačią aušrą. Prisismaginę rusai moteris atvilko kaip sudaužytas lėles.

Siekdamos išvengti sovietų karių prievartavimų ir patyčių nusižudžiusios vokietės.

Tą naktį JG-52 kareiviams teko daryti sunkų sprendimą. Ir daugelis padarė. Kai pirmieji saulės spinduliai nušvietė tankų apsuptą lanką, daugybė vokiečių nepakilo. Tie, kurie prabudo, pastebėjo, jog aplinkui plyti siaubinga mirties karalystė, kuri tarsi įkaitinta geležimi liko išdeginta jų atmintyje visam laikui. Atmerkęs akis Erichas pamatė šalimais gulintį puskarininkį su žmona ir dukterimi. Kariškis savadarbiu durklu tyliai perpjovė žmonai rankų venas. Paskui lygiai taip pat nužudė vienuolikmetę savo dukrą, o tada persipjovė savo venas. Kol Erichas miegojo netoliese, jų gyvybė lėtai geso.

Kiti vyrai savo žmonas ir dukteris pasmaugė, o paskui patys pasikorė ant sunkvežimių bortų. Vietoj ilgos ir kankinančios mirties jie pasirinko savižudybę. Siekdamas atsikratyti baisaus tų kruvinų scenų poveikio sąmonei Erichas ėmė ramiai šnekėtis pats su savimi: „Turi išgyventi, Erichai, kad ir kas nutiktų. Tu privalai išgyventi, kad papasakotum kitiems apie tai, kuo dabar net, žiūrėdamas į visa tai, pats negali patikėti. Niekada negalėsi pamiršti, ką gali padaryti žmonės, smukę žemiau už bet kokius gyvulius".

Po dienos žvėriškumai baigėsi taip staiga, kaip buvo prasidėję. Atvyko rusų generolas ir ėmėsi įvesti tvarką. Jam nereikėjo jokių raportų apie tai, kas įvyko. Remdamasis nauja Raudonosios armijos direktyva, tiesiog nedelsdamas uždraudė visus panašius kraštutinumus. Mat žinios apie

Vokietijos rytinėse srityse plėšikaujančius ir prievartaujančius raudonarmiečius nusirito per visą pasaulį. Generolas įsakė atskirti vokiečių puskarininkius ir eilinius nuo karininkų. Moteris globoti buvo pavesta karininkams ir rusų kareiviams įsakyta prie jų nesiartinti. Kai rusų kareiviai nusižengė šiam įsakymui ir, naktį įsiveržę į karininkų stovyklą, pagrobė bei išprievartavo vieną mergaitę pačių rusų atpildas jiems buvo toks pats, kaip ir buvusiems priešams.

Nuskriaustai mergaitei buvo liepta atpažinti nusikaltėlius. Trejetui kareivių įsakyta išeiti iš rikiuotės. Viskas vyko be jokio teismo. Prievartautojams surišo už nugaros rankas ir, stebint vokiečiams bei rusamas, tuoj pakorė. Taigi geležine ranka drausmę pavyko atkurti. Ir, kaip Erichas įsitikino vėliau, tai buvo taip pat rusų mąstymo būdo išraiška. Panašių žiaurybių aprašymų apstu rusų literatūroje. Iškart po 1917 metų revoliucijos kartuvės tapo neatskiriamu gyvenimo būdo atributu. Erichas Hartmanas buvo sulaukęs tik dvidešimt trejų metų. Jis stovėjo pievelėje ir žiūrėjo į siūbuojančius pakartųjų kūnus. Jam tai buvo toks pats smūgis, kaip ir vakarykštė prievarta.

Fronto lakūnai retai patekdavo į nelaisvę. Ir retai regėdavo iš arti savo priešą. Tais atvejais, kai jiems tekdavo regėti priešo pilotą po to, kai jį numušė, kautynės jau būdavo baigtos abiem. Lakūnai bent iš dalies laikėsi tam tikrų riteriškumo taisyklių. Tačiau sausumos karas buvo persotintas žvėriškumo ir visokių pačių žemiausių instinktų apraiškų. Jau ta naktis, kurią Erichas praleido pėstininkų būryje, kai pabėgo iš rusų nelaisvės, paliko neišdildomą prisiminimą apie sausumos karo žiaurumus. O dabar, kai susidūrė su dabartinio karo nežmoniškumo sukeltu bendru mąstymo nežmoniškumu, turėjo progą įgyti naujos patirties.

Pakorus tuos tris kareivius, padėtis stovykloje pasidarė kiek ramesnė. Moteris vietoj baimės dėl savo likimo dabar užvaldė kitas – gėdos – jausmas. Mat kai kurios iš jų, net ir mergaitės, įsigeidusios sekso, dažnai bėgiojo pas nugalėtojus rusus. Motinos atsiduodavo karininkams ir kareiviams, kad gautų šiek tiek maisto savo vaikams. Po savaitės vokiečių vyrams atsirado pirmųjų išsekimo požymių. Tačiau tos moterys, kurios pakeitė savo nuomonę apie rusus, liko gyvos ir net pradėjo atkusti. Taigi Erichas turėjo progą iš naujo įvertinti visas dorovės vertybes. Pagyvenęs nemaža metų sovietų milžino šešėlyje ir net grįžęs į Vokietiją jis niekada nepamiršo karčių bei skausmingų to meto pamokų. Ir žmoną Uš mokė tikroviškai žvelgti į viską, jei kas nors panašu ją ištiktų: „Niekada panašiais

atvejais neabejok. Eik pas aukštas pareigas turintį karininką ir pasistenk jį sužavėti. Būk jam gera ir gyvenk su juo. Jis apgins tave nuo kitų. Taigi tau teks pakęsti tik vieną vyrą ir išvengsi prievartavimo žvėriškumų bei pažeminimų. Kiti galės gauti tave tik per tavo globėjo lavoną". {22} Ir dar pridūrė: „Šiame amžiuje, kuriame gyvename mes, civilizacija gali lengvai atsidurti maniakų rankose. Todėl *bet kuri Vakarų moteris turi būti pasirengusi turėti reikalų su Rytų mentaliteto žmonėmis*".

Štai kokias pamokas Erichas gavo per kančias toje įsimintinoje lankoje. Visiškai priešingas elgesys tam, kurio buvo mokomas kaip vokiečių karišKis, tėvo skiepytų dorovės principų nepaisymas dabar tapo jo gyvenimo dalimi. Jis dėkojo Dievui, kad nors teko pamatyti tą prievartavimo ir korimų baisybę, bet mylimoji Už Štutgarte buvo saugi.

Erichas vos prieš kelerius metus buvo dar žalias moksleivis, kuris nemėgo peštukų. Tad visa tai, ką matė, jį ypač skaudžiai žeidė. Kaip tik jaunuoliškas psichikos lankstumas per tą didvyrišką karjerą, kuri niekada nebus pakartota, leido jam ištverti pusantro tūkstančio kovinių išskridimų. Tačiau to lankstumo neužteko, kai susidūrė su tokiu žvėriškumu, o buvo priverstas tylėti. Priešaky jo dar laukė pusvienuoliktų metų rusų lagerių, kurie paliko begalę niūrių prisiminimų. Iš daugybės per visą gyvenimą su juo susijusių gerų ir blogų įvykių ypatingu ryškumu išsiskyrė tik vienas – pavasarinėje lankoje regėtas gyvas Dantės pragaro vaizdas.

„Iškalbingas" sovietų plakatas „Štai ji, prakeiktoji Vokietija!"

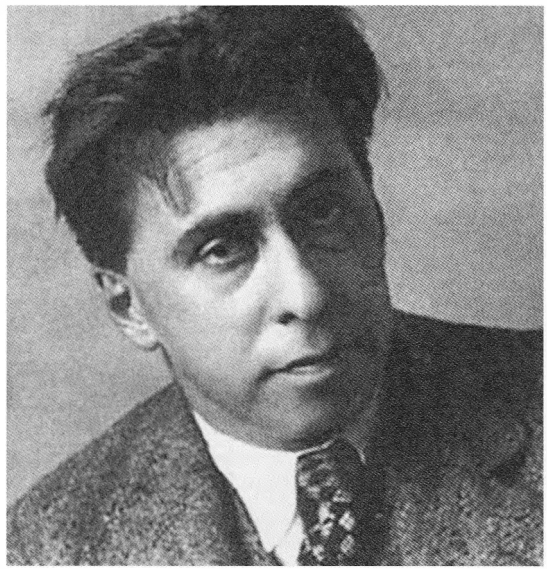

Beširdis sovietinių žudikų skatintojas Ilja Erenburgas.

Žiauri seksualinė prievarta yra tiesiogiai susijusi su blogiausiu iš socialinių konfliktų – karu. Patologiškas masinis lytinių funkcijų iškreipimas nenuovokiam žmogui kelia tik nuostabą. Žmonės mano, jog tokie dalykai vyko visada ir niekada nesiliaus. Taigi jie neigia visiškai aiškų liudijimą, kad nepatenkinti meilės impulsai yra pasaulį drebinančių socialinių ligų priežastis. Psichiatriją išmanantys lyderiai, remdamiesi žmogaus tamsumu ar abejingumu, įsigudrina manipuliuoti iš bedalių masių nusivylimo atsirandančia energija. Tas menkai ištirtas fenomenas slypi visų iracionalių socialinių judėjimų, įskaitant ir komunizmą bei fašizmą, ištakose. Šie politiniai antipodai naudojasi visiškai vienodu energijos šaltiniu.

Despotai, kurie milijonus iš prigimties gerų žmonių paverčia žiauriais žvėrimis, dabartinėmis sąlygomis negali išsiversti be propagandistų – mitų ir legendų, kurios brukamos kaip tiesa, – kūrėjų pagalbos. Nacistinėje Vokietijoje šį vaidmenį vaidino Gebelsas. Sovietų Gebelsas buvo Ilja Erenburgas.

Rusų kariuomenė ėmė žvėriškai elgtis su Vokietijos civiliais gyventojais kaip tik todėl, jog Erenburgas sukėlė tikrą isteriją ragindamas keršyti. Iš rusų kareivių buvo reikalaujama žudyti fašistus, kur tik juos besutiktų, taip pat „imti išdidžias vokiečių moteris“, kad pamirštų kovų sunkumus. Tai buvo lošimas be pralaimėjimo. Piktų Erenburgo užsipuolimų objektu tapo net nekalti vokiečių vaikai: „Niekada nepamiršk, kad kiekvienas

„Pažymėti" vokiečių civiliai gyventojai prieš juos deportuojant.

vokiečių vaikas, kurį tu matai, yra fašisto jauniklis!" – staugė jis. Taigi ir pakilo banga žiaurių žvėriškumų, kurių liudininku iki tol ramioje Bohemijos pievelėje tapo Erichas Hartmanas. Galiausiai įsakymais Raudonajai armijai tai buvo uždrausta, tačiau Erenburgo piktasis genijus atliko savo darbą.

Per visą istoriją žmonija kentėjo dėl tokių reiškinių kaip nuo maro ir todėl nenorėjo jų pripažinti. Į šias žmogaus prigimties apraiškas reikia žvelgti apsišarvavus naujomis žiniomis. Naujausi Froido ir kitų mokslininkų tyrimai leidžia pažvelgti į žmogaus psichikos ir charakterio gelmes. Bet tais laikais jų sukaupti duomenys platiesiems visuomenės sluoksniams nebuvo prieinami. Ypač vertingi yra medicinos daktaro Vilhelmo Reicho, kurį laiką buvusio Froido asistentu, darbai. Jis triūsė Vokietijos psichiatrinėse ligoninėse dar prieš Hitleriui ateinant į valdžią. 1932 m. parašė knygą

„Fašizmo masinė psichologija“, kuri tikriausiai yra įžymiausias XX a. socialinis veikalas. Remdamasis moksline analize jis apibūdino psichinį marą, kuriuo sirgo Hitleris ir Stalinas bei jų propagandiniai liokajai ir kuriuo jie užkrėtė savo tautas. Lytinės prievartos pagrindai glaudžiai susiję su neparastomis žmonių kančiomis per karą. Psichinis užkratas yra tarptautinis ir išplitęs po visą pasaulį. Nė viena nacija neturi prieš jį imuniteto. Kaip jau yra rašyta, socialiniai žvėriškumai savoje šalyje ir užsienyje pakerta amerikiečių nacijos vienybę. Valdžia labai stengėsi, kad šis veikalas nepaplistų, liktų nežinomas, bet kartu mėgino plačiai naudotis jo teiginiais. Pabėgęs nuo komunistinio ir fašistinio teroro daktaras Reichas 1957 m. mirė Amerikos federaliniame kalėjime. Jo knygas ir klinikinius užrašus, taip pat ir veikalą „Fašizmo masinė psichologija“ Amerikos vyriausybė sunaikino.

Autoriai manė, jog, prieš pradedant aprašyti dešimtmetį, kurį Erichas Hartmanas praleido rusų lageriuose, tiesiog būtina nurodyti, kad autoriai yra susipažinę su šiuolaikinių diktatūrų sukeliamais psichiniais procesais. NKVD Rusijoje ir SD Vokietijoje, taip pat visos panašaus pobūdžio policijos tarnybos yra palanki terpė psichopatams, turintiems neregimą valdžią milijonams žmonių. Sąžiningai demaskuoti ir aprašyti tokių organizacijų veiklą yra protinga ir reikalinga, kad žmonija visam laikui atsikratytų šios ligos baimės. Autoriai taip pat nori pabrėžti, kad jie nenukrypstamai smerkia engėjus ir reiškia simpatiją engiamiesiems. Tai turi būti aišku visiems laisviems žmonėms.

Vokiečiai belaisviai.

14 skyrius

...ELKITĖS SU JAIS HUMANIŠKAI, KAD JIE NETURĖTŲ PRIEŽASČIŲ SKŲSTIS... APRŪPINKITE JUOS VISKUO, KAS BŪTINA.

GENEROLO DŽORDŽO VAŠINGTONO INSTRUKCIJA PULKININKUI VEBUI DĖL BELAISVIŲ, PAIMTŲ MŪŠYJE PRIE TRENTONO

SOVIETŲ KALINYS

Po pažinties su rusų kareiviais nugalėtojais Erichas, Hermanas Grafas ir kiti I grupės karininkai drauge su moterimis buvo išgabenti į skirstomąjį lagerį Noibistrice. Šis lageris buvo tiesiog spygliuotąja viela aptverta aikštelė. Vienintelis to lagerio tikslas buvo leisti sovietų biurokratijai tvirčiau sugriebti savo aukas. Komisarai ir raštininkai pradėjo formaliai registruoti Šviesiaplaukį Riterį ir jo kareivius. Buvo kruopščiai užrašomos pavardės, laipsniai, asmeniniai numeriai ir kiti svarbiausi duomenys. Tačiau rusus domino kur kas rimtesni dalykai, nei jau neegzistuojančios liuftvafės belaisvių padėtis.

Vokiečiams buvo surengta medicinos apžiūra. Rusų visai nedomino Ericho ir jo žmonių sveikata žmoniškumo požiūriu. Juos domino tik vokiečių kaip potencialių darbininkų sveikata. Erichas buvo neabejotinai darbingas. Liesokas, stiprus jaunas dvidešimt trejų metų žmogus, geros fizinės ir intelektinės būklės. Biurokratiniai formalumai Noibistrice truko tris savaites. Dar keletą dienų teko laukti sprendimo dėl savo likimo.

Erichas rašo laišką žmonai Už.

Erichas pastebėjo, kad daug mąsto apie rusų norą paversti juos vergais. Jo smegenyse vis sklandė komunistų tauškalai apie žmogaus išnaudojimą kito žmogaus. Marksas ir Engelsas tame įžvelgė visas kapitalistinio pasaulio blogybes. Dabar šie Markso ir Engelso sekėjai savo triumfo dienomis apie nieką nesvajojo, išskyrus tai, kaip paversti vergais

Nuotrauka daryta po E. Hartmano amerikiečių perdavimo sovietams. Noibistrico lageris Čekoslovakijoje.

buvusius priešus. Kapitalistas iš Pramonės revoliucijos gelmių sveikintų jų siekį įgyti pigios darbo jėgos.

Iš Noibistrico belaisviai turėjo būti išgabenti neišvengiamai. Erichas mėgino neleisti, kad po lagerį sklindantys gandai veiktų jo žmones, bet nesėkmingai. Juk įkalinti žmonės vis tiek svarstys, įsivaizduos ar net mėgins atspėti savo paskirties vietą. Bet visi gandai tuoj nutilo, kai tik rusų sargybiniai liepė išeiti iš daržinės ir dulkančiu keliu nuvarė į pietryčius. Erichas buvo paskirtas pagelbėti vežimu važiuojantiems seniams. Jis, prižiūrimas Raudonosios armijos seržanto, turėjo valdyti vežimą. Erichas labai greitai įsišneko su rusu. Iš pradžių tas nebuvo kalbus, bet paskui suminkštėjo. „Kur mes traukiame?" – paklausė. „Į Budveisą" – išgirdo atsakymą. Budveisas buvo už šešiasdešimt mylių. Kadangi rusai belaisvius aiškiai rengėsi varyti pėsčiomis, jis labai džiaugėsi galėdamas sėdėti greta Sašos vežime, kurį tempė dvejetas arklių. Penkias dienas belaisviai kulniavo dulkančiu keliu. O gandai darėsi jau išties fantastiški. Virš kolonijos nuolat sklandė žodis „Sibiras", bet Budveise komisaras visiems gandams užkirto kelią. Jis pamėgino Erichą ir kitus karininkus nuraminti.

„Neketiname jūsų išvežti į Rusiją. Tai propaganda, gryna propaganda. Nugabensime traukiniu jus į Vieną, o iš ten paleisime į namus". Ir rusas

mandagiai nusišypsojo. Erichas pastebėjo, jog vos vokiečiai nusisuko, komisaro veidas pasidarė akmeninis. Hartmanas buvo skeptikas, bet viskas, ką jis galėjo padaryti, – atsisveikinti su geruoju Saša ir sėsti į perpildytą traukinį. Kol traukinys riedėjo į pietus, belaisviai šiek tiek pagyvėjo, bet netrukus viskas pasikeitė.

Traukinys girgždėdamas sustojo skirstymo stotyje. Šūkalodami, mojuodami rankomis, jį apsupo rusų sargybiniai. Trankydamasis ir žvangėdamas sąstatas riedėjo per iešmus, o kai išvažiavo iš stoties, Erichas pastebėjo, kad jau dunda ne Vienos kryptimi. Rusų karininkas laužyta vokiečių kalba viską paaiškino. Vienoje prasidėjo riaušės. Maištas, mūšiai. Plėšimai.

Belaisvių vokiečių kolona.

Sovietų lagerio apsaugos bokštelis.

Vyksta kova dėl miesto valdymo. Taigi vietoj Vienos traukinys nukreiptas į Budapeštą. Ericho viltys greitai grįžti namo tuoj pradėjo blėsti. Budapeštas buvo toliau į rytus ir arčiau Rusijos. Tai atrodė labai prastas ženklas.

Po keleto valandų, aplenkęs Budapeštą, traukinys vėl sustojo. Pasigirdo nauji riksmai, vėl ėmė bėgioti sargybiniai. Jie atvyko į Karpatuose esantį Sigetą. {23} Erichas išgirdo žodžius „maras" ir „karantinas", kuriuos tarė rumunų valdininkai bei rusų sargybiniai. Traukinį įspraudė į stotį ir belaisvius išlaipino iš vagonų. Suvarė į spygliuotąja viela apjuostą lagerį. Erichas nugirdo, kad juos greičiausiai gabens ne į Budapeštą, o dar toliau – į Rusiją.

Muramurešo lageris priklausė rumunų komunistams. Sargybiniai puikavosi egzotiškomis raudonomis kelnėmis ir turėjo ilgas sunkias lazdas. Bet kuriuo patogiu atveju belaisviai buvo mušami. Erichui teko nuolat slopinti savo įniršį, bet kitą naktį įvykiai pradėjo klostytis stichiškai. Du raudonkelniai sadistai išvietėje pasigavo jauną lakūną ir sumušė iki sąmonės netekimo. Kruvinas jis atšliaužė į savo baraką tik po valandos.

Erichas staiga pajuto savyje peštuko dvasią, kuri slypėjo jame nuo vaikystės. Pamačius sumuštą jauną pilotą, jį užvaldė juodas įniršis. Stiprus senas majoras parašiutininkas taip pat buvo pasipiktinęs tuo žvėriškumu. Prie jų prisijungė dar du lakūnai iš Ericho grupės. Jie pavieniui išėjo iš barako ir patraukė išvietės link. Dvejetas sadistų vis styrojo ten, tikėdamiesi sugauti dar vieną beginklį vokietį ir sumušti. Erichas iššoko iš tamsos, kai sargybinis jau buvo užsimojęs smogti lazda vienam iš jauko vaidmenį atliekančių sąmokslininkų. Jis smogė sargybiniui kumščiu į veidą, paskui antram iš visų jėgų vožė į pilvą. Blankioje lempos šviesoje pastebėjo, kad švysčioja ir parašiutininko kumščiai. Per tą netikėtą antpuolį antrasis sargybinis net neaiktelėjo.

Po poros sekundžių abu drausmės mėgėjai jau gulėjo ant žemės be sąmonės. Erichas kryptelėjo galva majorui parašiutininkui. Abu pagriebė sargybinius ir nusviedė juos į išmatų duobes. Kaip maloniausia muzika jų

ausyse suskambėjo, kai tiedu pliaukštelėjo į skystą mėšlą. Visi tuoj nubėgo į baraką. Kitą dieną du sargybiniai dingo drauge su raudonomis kelnėmis. Kiti pasirodė be lazdų. Eidami per lagerio teritoriją jie linkčiojo ir šypsojosi.

Po savaitės vokiečiams buvo liepta kraustytis į traukinį. Dabar keliuose vagonuose sargyba budėjo su kulkosvaidžiais ir prožektoriais. Smirdančiuose vagonuose, kuriuose Erichas su draugais važiavo į Budapeštą, įsikūrė ginkluota rusų sargyba. Šešiasdešimt vokiečių, įskaitant Erichą, tapo antros rūšies žmonėmis. Juos sugrūdo į mažą prekinį vagoną ir važiuoti teko bemaž neištveriamomis sąlygomis. Vagonas prikimštas it dėžutė sardinių, karštis kaip krosnyje. Erichas pasistengė bent kiek pagerinti tas baisias sąlygas. Trečdaliui žmonių teko gulėti ant grindų. Ne visiems iš šešiasdešimt žmonių užteko vietos atsigulti ar net atsisėsti. Vokiečiams teko po dvi valandas gulėti, paskui po keturias – stovėti.

Hermanas Grafas ir Erichas Hartmanas buvo du labiausiai žinomi vokiečių didvyriai, apdovanoti briliantais, tačiau nelaisvėje tai neturėjo jokios reikšmės. Jie gulėjo ir stovėjo lygiai kaip puskarininkiai. Be jų, vagone iš vyresniųjų karininkų lindėjo pulkininkas Heincas Hojeris ir majoras Arturas Rylė. Visi laipsniai ir apdovanojimai buvo greitai užmiršti, kiekvienas svajojo tik apie tai, kaip dvi valandas pagulėti. Traukinys į rytus šliaužė dvi savaites. Nustatyti, kur jis vyksta, nereikėjo šturmano meno. Pervažiavo Kijevą, Maskvą, Vologdą. Traukinys riedėjo vis toliau į Rusijos gilumą. Pravažiavus Kirovą, prasidėjo pelkynų zona. Pro vagono plyšius Erichas galėjo įžvelgti tik bekraštes pelkes ir liūnus. Visoje toje siaubingoje pelkėje vienintelė tvirta vieta buvo geležinkelio pylimas. Pradėjus stabdyti traukinį, Erichas pamanė, kad juos atgabeno į didžiulių durpinių balų centrą. Apie tas pelkes lankydamas mokyklą buvo skaitęs geografijos vadovėlyje. Jis buvo teisus.

Per baisią kelionę nepaprastai išvarginti, vos neuždusę vokiečiai pabiro lauk ir atsidūrė gryname ore. Tačiau atsigaivelioję suprato, jog džiaugtis nėra ko. Jie pateko į kažkokį begalybės užkampį. Aplink lagerį patruliavo saujelė rusų kareivių, ne daugiau kaip būrys. Erichas iškart suprato, kodėl rusams nė apsauga nerūpi. Kiek akys užmato, aplinkui driekėsi pelkės. Kiekvienas, kuris norėjo bėgti, galėjo pamėginti.

Rusai pasakė, kad belaisviai patys turi statytis būstus. Erichui ir jo draugams teko išsikasti žemėje gilias duobes ir pridengti jas lentomis bei šakomis. Tai toks buvo jų gyvenamasis plotas. Kiekvieną rytą drauge su tūkstančiu kitų kalinių kaliniai ėjo į pelkę kasti durpių. Milžiniškos

Griazoveco lageris 7150.

krūvos durpių, kurias rusai naudojo kurui, darėsi vis aukštesnės. Kas rytą vokiečiai iškastas durpes krovė į prekinio traukinio platformas ir jos buvo iš lagerio išvežamos. Viskas atliekama rankomis. Po mėnesio sunkaus ir purvino darbo Erichas pajuto, jog negali daugiau ištverti. Begalinis sunkus triūsas, maisto stoka, jausmas, kad esi atplėštas nuo pasaulio, nuolat tirpdė valią. Pirmąkart jį apniko abejonės. Tuo baisesnė atrodė padėtis, kad jis buvo belaisvių pripažintas lyderis. Pusantro tūkstančio vokiečių laikė jį savo vadu.

Kariuomenėje vadovaujama atsižvelgiant į laipsnius, į dalinio struktūrą, palaikoma nustatyta drausmė. O štai suvarytai į tokią laukinę izoliuotą vietą, kaip šitos pelkės, begalinio darbo nuvargintai žmonių grupei vadovauti bus labai sudėtinga. Erichas manė, kad jam tai per sunku. Kaip įkvėps savo žmones, jei jie pradės neištverti? Ir kaip tik tos dvasinės krizės akimirką jį išgelbėjo liuftvafės majoro laipsnis.

Praėjus penkioms savaitėms po to, kai vokiečiai buvo atgabenti į pelkių katorgos lagerį, visi vyresnieji karininkai, pradedant turinčiais majoro laipsnį, buvo išvežti į Griazoveco specialųjį lagerį. Atsiradus tam įsakymui, Erichas jautė, kad jo ištvermė baigiasi. Net praėjus dviem dešimtmečiams,

kai buvo išgabentas, sudreba, prisimindamas tą vergystės lagerį netoli Kirovo ir tai, kas jame vyko.

„Kitais metais kapitonas Verneris Engelmanas prisijungė prie mūsų Griazovece. Jis buvo laikomas drauge su mumis Kirovo pelkių lageryje ir paliktas ten, kai mus išvežė. Tai siaubinga istorija. Iš pusantro tūkstančio ten atvežtų vokiečių pirmąją žiemą išgyveno tik du šimtai. Rusai jų nemaitino, bet vertė dirbti, kol šie mirdavo badu".

Palyginti su Kirovu, Griazoveco karininkų lageris atrodė beveik ištaigingas. Majoras Hansas Hanas, vadinamas Asiu[2], buvo vienas iš geriausių vokiečių pilotų „Mūšio dėl Britanijos" metu kariavęs JG-2 „Richthofen". Kai Erichas Hartmanas pasirodė Griazovece, šis jau buvo ten. Hanas į rusų nagus pakliuvo 1943 m. vasario 21 d., kai buvo numuštas Rytų fronte. Jis sunaikino keturiasdešimt rusų lėktuvų ir laimėjo šešiasdešimt aštuonias pergales Vakaruose. Knygoje „Aš papasakosiu tiesą" Hanas sąlygas Griazoveco lageryje, palyginti su kitais kalėjimais, kuriuose jam teko būti, vadina „sveikstančiųjų pensionu". Hanas taip aprašo Griazoveco lagerį: „Lagerio patalpos buvo barakuose. Administracija, ligoninė ir vadinamieji sveikstančiųjų namai buvo seni mediniai pastatai. Patį lagerį į dvi dalis skyrė upelis. Kavinė, kurioje už rublį galėjai nusipirkti puodelį tikros kavos, stovėjo ant tilto. Kavinėje šeimininkavo pavojingas tipas, kuris savo kavą naudojo kaip priemonę priversti karo belaisvius įsišnekėti. Kai žiemą upelis užšaldavo, lagerio elitas čiužinėjo ant ledo. Vasarą kaliniai galėjo maudytis, kada tik norėjo. Spygliuotosios vielos tvora apjuostoje pievelėje plytėjo futbolo laukas. Lageris turėjo ir kitą pievelę, kurioje galėjome mankštintis, rengti lengvosios atletikos žaidimus. Pavasarį aiškiai propagandos tikslu įrengtas boulingas. Geru oru beržynėlyje buvo organizuojamos gegužinės. Sekmadieniais kavinėje grojo orkestras. Apie geresnes sąlygas negalėjai nė svajoti, jei tik užmirštum, jog kiekvienam iš mūsų tai buvo vis tiek frontas".

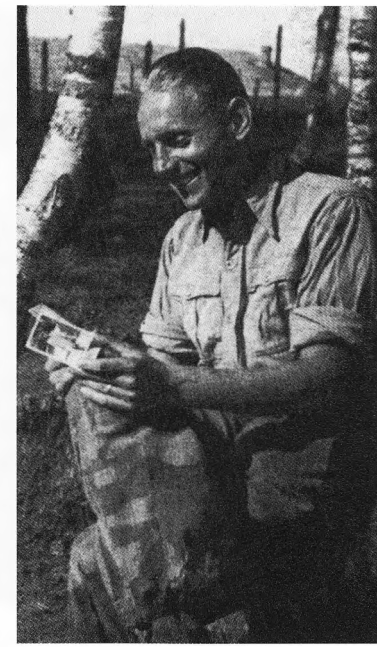

Erichas Hartmanas tarp berželių pamiškėje Griazoveco lageryje skaito žmonos laišką.

[2] Asis Hanas mirė 1982 m. gruodžio 18 d.

Sovietų nelaisvėje: feldmaršalas fon Paulius ir Pykas.

Kai Erichas, dar prisimindamas Kirovo pelkių lagerio baisybes, atvyko į tą pasakišką vietą, gana greitai atsigavo. Neilgai buvo palaikytas ligoninėje, kol įsitikinta, kad pelkėse neužsikrėtė šiltine, Erichas pajuto, kaip gerėja jo fizinė ir dvasinė savijauta. Darbas virtuvėje buvo santykinai lengvas ir teikė jam taip reikalingo maisto. Tai padėjo susiformuoti ir naujam požiūriui į gyvenimą.

Štai tomis aplinkybėmis Erichas Hartmanas pateko į Rusijoje sukurtą keistą, išskaidytą vokiečių karo belaisvių lagerių pasaulį. Ten laikomi vokiečiai, karininkai ir eiliniai, nebuvo monolitinis ryžtingų užsispyrėlių blokas. Šiuo atžvilgiu iš išorės malonus Griazovecas buvo tikros džiunglės.

Belaisvių vienybę labiausiai griovė požiūrio į ikihitlerinės Vokietijos politiką skirtumai. Tada milijonai vokiečių buvo komunistų paveikti taip, kad per rinkimus komunistų partija buvo reali jėga. Hitleris atėjo į valdžią kaip tik dėl komunistų keliamos grėsmės, su kuria nacistai aršiai kovojo. Kai Hitleris tapo Reicho kancleriu, komunistai neteko galimybių įgyti valdžią, o jų judėjimas buvo nuslopintas. Tačiau nėra jokių įrodymų, kad milijonai komunistų pakeitė įsitikinimus. Todėl nieko keista, kad, Vokietijai pralaimėjus ir veikiami sovietų nelaisvės sąlygų, daugelis vokiečių ėmė bendradarbiauti su sovietais.

Rusijos kalėjimuose buvo sukurtos tokios orgnizacijos, kaip „Nacionalinis komitetas“ ir „Vokietijos karininkų sąjunga“. Tokio plauko politikieriai, kaip Ulbrichtas ir Pykas, šių organizacijų nariai buvo dar iki to meto, kai rusai juos paleido ir pasiuntė kurti Rytų Vokietijos vyriausybės. Feldmaršalas fon Paulius, kuris pasidavė prie Stalingrado, buvo dar vienas iš žinomų antifašistų. Galbūt pats žinomiausias – generolas fon Zeidlicas, drauge su kuriuo Erichas buvo uždarytas į Novočerkasko kalėjimą. Tačiau tai įvyko praėjus daugeliui metų po to, kai Šviesiaplaukis Riteris pirmąkart susidūrė su painiu vokiečių karo belaisvių pasauliu. Antifašistai ir komunistai, vokiečių nacionalistai ir prosovietiniai skundikai skyrėsi vieni nuo kitų. Bet tai rimtų mokslinių tyrimų objektas. 1945 m. pabaigoje politinis naujagimis Erichas Hartmanas, kuriam vos sukako dvidešimt treji metai, turėjo apsispręsti dėl vietos visoje toje frakcijų maišalynėje. Visos žadėjo jam aukso kalnus. Tie, kuriems rūpėjo materialinė gerovė, ėjo į antifašistus („Antifa“). „Antifa“ tapo prosovietinių jėgų sambūriu.

Hermanas Grafas prisijungė prie šios frakcijos ir pamėgino įskiepyti tas pačias pažiūras Erichui. Šis pasipiktinęs pastebėjo, kad skundikų esama visose be išimties frakcijose ir srovėse. Vokiečiai ne kartą įtikinėjo jį perimti komunistinę filosofiją ir pripažinti savo kaltę sovietinei liaudžiai. Net dirbti virtuvėje skirtas ne šiaip sau, nors pats to nė neįtarė. Tai būta NKVD gudraus manevro, kuriuo mėginta priversti jį tarnauti sovietams. Griazovece Erichas patyrė sunkų psichinį smūgį, kai Hermanas Grafas NKVD įtikinėjamas sutiko pradėti bendradarbiauti su šia represine tarnyba. Grafas buvo žmogus, kuriuo Erichas visada žavėjosi. Tai juk jo paskutinis vadas tarnaujant liuftvafėje. Kaip jau minėta anksčiau, Grafas buvo vienas iš populiariausių didvyrių Vokietijoje, puikus naikintuvo pilotas, pasiekęs 212 pergalių. Hermanas Grafas buvo vienas iš devynių asų naikintuvų pilotų, apdovanotų briliantais. Taigi, turint galvoje jo apdovanojimus bei šlovę, NKVD tai buvo ypač didelis laimėjimas.

Asis Hanas, knygoje „Aš papasakosiu tiesą“ demaskavęs Grafo elgesį rusų nelaisvėje, pavertė jį atstumtuoju tarp išlikusių vokiečių naikintuvų aviacijos pilotų. Buvęs didvyris ir dabar gyvena Diuseldorfe. Per karą jis pasirodė kaip gabus vadas ir drąsus žmogus. Juo žavėjosi visi valdiniai, neišskiriant nė Ericho Hartmano. Grafas skraidė ir tada, kai gavo briliantus, nors jam tai buvo uždrausta. Kadangi Erichas Hartmanas tarnavo JG-52 vadovaujamas Grafo ir drauge su juo pateko į rusų lagerius, be to, apskritai gana gerai pažinojo Grafą, jo liudijimas apie šio žmogaus elgesį

Griazoveco lageryje vertas ypatingo dėmesio: „Karo pabaigoje Hermanas Grafas buvo labai garsus. Propagandos mašina šlovino jį visoje Vokietijoje. Jis vadovavo garsiajai futbolo komandai „Raudonieji naikintojai". Mano nuomone, jis visada buvo puikus draugas ir nuostabus naikintuvo pilotas. Bet, nepaisant to, tai gana primityvus žmogus. Priešingai, negu jo vėlesni kritikai, jis neįgijo rimto išsimokslinimo. {24} Po kapituliacijos visa šlovė išgaravo. Dabar jam kasdien teko dirbti purviną darbą. Buvo baisiai nusivylęs ir neįstengė suvaldyti jausmų. Kartą atėjo pas mane ir sako: „Aš pakeičiau savo nuomonę dėl buvimo čia". Paklausė, ar nenoriu drauge su juo dėtis prie sovietų. Atsakiau, kad neketinu taip pasielgti. Jis tarė: „Visos senosios taisyklės daugiau negalioja. Kiekvienas iš mūsų turi pasirinkti, ar būti prielankiam anglams ir amerikiečiams, ar rusams. Vokietijos jau nėra. Aš nusprendžiau pereiti rusų pusėn". Netrukus po to jis parašė rusų administracijai laišką siūlydamas savo paslaugas Sovietų Sąjungai. Sutiko tarnauti raudonųjų KOP, jei jam bus suteiktas viena pakopa žemesnis laipsnis negu liuftvafėje. Gana greitai buvo perkeltas iš Griaznovo į lagerį prie Maskvos. Jis parašė pompastišką straipsnį apie raudonųjų KOP karo belaisvių laikraščiui, papasakojo rusams apie savo kovinę patirtį mūšiuose su anglų ir amerikiečių aviacija karo metais. Grįžo į Vokietiją 1950 metais".

NKVD karininkai lageryje tardo vokiečių karo belaisvį.

Karo belaisviai vokiečiai lageryje.

Taigi Grafas buvo repatrijuotas penkeriais metais anksčiau už Hartmaną. Tačiau lieka neaišku, ar buvęs 52-osios naikintuvų eskadros vadas rusams buvo realiai naudingas. Labai abejotina, kad Hermanas Grafas galėjo jiems ką nors pranešti, ko tie dar nežinojo iš savo šnipų. Bet pastangas NKVD įvertino. Kita vertus, jis buvo vokiečių lakūnų brolijos pašalintas iš jos gretų. Tomis dienomis, kai Hermanas Grafas atvėrė savo sielą Erichui Hartmanui, nelaisvėje besikamuojantys vokiečiai dar nebuvo patyrę visų jų laukiančių baisybių. Grafas buvo pulkininkas leitenantas, turėjo trisdešimt metų, taigi, lyginant su dvidešimt trejų metų Erichu, buvo suaugęs žmogus. Du briliantų turėtojai davė vienas kitam garbės žodį, kad apdovanojimų rusams neatiduos. Briliantus reikėjo išmesti. {25} Po keleto dienų Erichą NKVD iškvietė į kapitono Klingbeilio kabinetą. Klingbeilis buvo vokiečių išdavikas, visiškai jam netinkančia pravarde „Tėtis“. Hermano Grafo briliantai gulėjo priešais jį ant stalo. Erichas buvo sukrėstas. Klingbeilis pareikalavo, kad Erichas atiduotų savo briliantus. „Išmečiau juos į upę“, – sumurmėjo Erichas, stengdamasis likti ramus.

„Tėčio“ Klingbeilio veidas apsiniaukė. Jis piktdžiugiškai pakratė Grafo apdovanojimą. „Tavo eskadros vadas protingesnis. Jis atidavė savo briliantus ir pripažino, jog visa, ką darė kare, buvo klaida“. Grafas ne tik susidėjo su NKVD, bet ir nusižengė Erichui duotam garbės žodžiui. Erichas buvo tiesiog apstulbęs. Jis sakė sau: jei pasidavė toks naikintuvo pilotas kaip Grafas, ar galima apskritai ką nors kaltinti? Kai jis vėliau susidūrė su

Grafu, buvęs vadas labai sumišo. Erichas jam pasakė, jog dabar kiekvienas iš jų eis savo keliu. Ir jie išsiskyrė. Keistas neperžengiamas, nors ir nejuntamas barjeras, kuris netikėtai atsirado tarp jų, sukėlė Erichui visiškai naują jausmą. Grafo kapituliavimas buvo veiksmingas spaudimo kitiems karininkams įrankis ir NKVD juo itin plačiai naudojosi.

Bet natūralus Ericho gebėjimas analitiškai mąstyti padėjo jam greitai nusisukti nuo „Antifos", į kurią mėgino jį įtraukti Grafas. Tokių pažiūrų, kokios buvo jo, žmones NKVD ir jo vokiškieji bendrininkai vadino „fašistais". Bet iš tiesų tai buvo sąžiningi vokiečių karininkai, kurie mėgino gerbti patys save ir netapo žaisliukais NKVD psichopatų naguose. Erichas pats prisidėjo prie grupės atkakliųjų vokiečių ir pradėjo ilgą kovą su NKVD. Šie užsispyrę vyresnieji karininkai buvo apgyvendinti atskirame barake. Kalėjimo administracija, sudaryta iš raudonai persidažiusių vokiečių, vadovaujama prie Stalingrado paimto nelaisvėn karinio teisėjo Šumano, juos vadino agitatoriais. Šie renegatai paskelbė, kad Hartmano agitatorių grupė negalės bendrauti su kitais belaisviais, bus izoliuota nuo viso lagerio.

Erichas, aplenkdamas Šumaną, tiesiogiai kreipėsi į NKVD atstovą ir pareikalavo, kad būtų atšauktas draudimas bendrauti. Jo kreipimasis ginant vyresniuosius karininkus buvo vaisingas. NKVD atšaukė savo liokajų sprendimą. Negana to, Erichui prašant, iš jo grupės buvo pašalintas politinio biuro atstovas daktaras Baueris. Bet tie dramatiški pokyčiai atrodė per daug jau geri, kad būtų tikri. Prityręs naikintuvo pilotas pajuto slypinčią klastą. Aišku, rezgama kažkas pavojinga. Netrukus Erichas buvo iškviestas į NKVD atstovo kabinetą. Erichas kapitoną Uvarovą rado puikiai nusiteikusį. Šis buvo pora metų vyresnis už Erichą, taip pat aukštas blondinas, mėlynakis, panašus į Šviesiaplaukį Riterį. Ir apskritai panašus į vokietį. „Prašom sėsti, Erichai", – pasiūlė. Hartmanui grįžo bemaž pamiršta pavojaus nuojauta, kuri apimdavo ore, kai rusų lėktuvas derindavosi prie jo naikintuvo uodegos. Jis paėmė siūlomą cigaretę ir prisėdo dėkingai linktelėdamas rusų karininkui, bet neprarasdamas atsargumo. Uvarovas atsirėmė į krėslo atlošą ir išpūtė dūmą. „Esi patenkintas, laimingas, kad Baueris pašalintas?" Šviesiaplaukis Riteris linktelėjo. „Dabar matai, kaip norime, kad būtum su mumis. Jei tau dar ko reikia, pasistengsime tai įvykdyti". „Jūs labai geras". „Taip, mes geri mūsų pikčiausiems priešams, tokiems, kaip tu, kurie sunaikino šimtus mūsų lėktuvų. Kaip tik todėl buvai perkeltas į virtuvę, kur gali valgyti kiek nori". „Darbas virtuvėje gana malonus", – sutiko Erichas. „Gal ir tu nuveiksi ką nors naudinga mums.

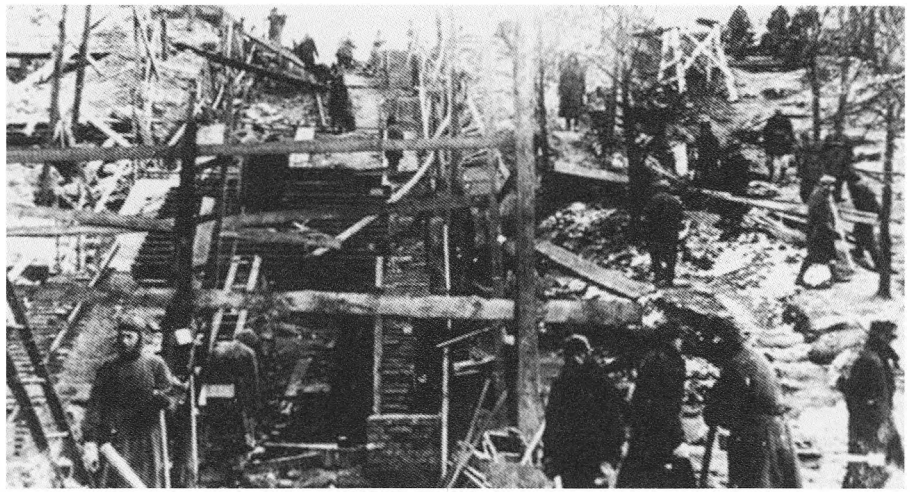

Karo belaisviai vokiečiai prievartiniuose darbuose sovietų miestuose.
Novočerkaske vėlų rudenį belaisviai formuoja betoninius laiptus.

Bendradarbiavimas turi būti abipusis“. Erichas suprato, kad Uvarovas taikosi į jo lėktuvo uodegą. Jis laukė, kada rusas paleis ugnį. „Jūsų grupėje daug vyresniųjų karininkų, kurie kaltinami rimtais nusikaltimais prieš rusų liaudį. Jie šaudė civilius gyventojus, degino kaimus ir sprogdino gamyklas. Mes žinome, kad jie slapti fašistai ir skleidžia propagandą. Štai sąrašas“. Erichas paskaitė sąrašą: pulkininkas Volfas, pulkininkas Akermanas, pulkininkas van Kampas, pulkininkas fon Tempelhofas, pulkininkas Prageris. Majorai Hanas, Evaldas, Elerbrokas ir kiti. Daugelis iš jų profesionalūs kariškiai, kurie iš vaikystės mokyti riteriškų karo įstatymų. Erichas pažvelgė Uvarovui į akis.

„Ir ko jūs iš manęs norite?“ Uvarovas prarijo jauką. „Jų klausytis. Išsiaiškinti, ką jie veikė per karą, kokių nusikaltimų padarė – šaudė civilius asmenis, plėšė, padeginėjo“. Rusas kalbėjo vis greičiau ir greičiau. „Pranešk *viską* apie jų praeitį, jų šeimas. Pranešk *viską*. Mes tikimės, kad tu padėsi juos atiduoti teismui“.

Erichas liko ramus. „Ir kas įvyks, jei tai padarysiu?“ Uvarovas buvo įsitikinęs, jog balandėlis įkliuvo. „Na, po to, kai mums viską padarysi, išsiųsime tave į Vokietiją pirmuoju traukiniu. Kada galime laukti tavo pirmojo pranešimo, Erichai?“ „Aš niekada nerašysiu jokių pranešimų“, – lėtai ir ramiai atsakė Erichas. Jo balsas ryškiu kontrastu suskambėjo susijaudinusio ruso kalbai. Uvarovas vos nenuvirto nuo kėslo. „Ką tai

reiškia „nerašysiu“? – sužviegė jis. „Tai reiškia, kad nedarysiu tai, ko prašote. Pirmiausia, visi jie sąžiningi karininkai. Civilių asmenų žudynės juos piktina taip pat kaip ir jus. Mano nuomone, šnipinėti tokius žmones ir pranešinėti apie juos tai yra tapti *stukačiumi* – nešvarus dalykas. Aš to nepadarysiu nei dabar, nei apskritai kada nors“. Uvarovas sunkiai nuslopino įsiūtį. Jis pastūmėjo Erichui per stalą popieriaus lapelį. Tas dokumentas buvo parašytas rusiškai. „Pasirašyk“, – įsakė jis. „Dokumentas surašytas svetima kalba...“ „Šiame dokumente parašyta, kad per tardymą tau negrasinta. Įprastinis popierėlis“. „Prašyčiau išversti šį popierėlį į vokiečių kalbą ir mielai pasirašysiu. Priešingu atveju to nedarysiu. Aš galiu pasirašyti sau mirties nuosprendį“. Uvarovo veidas virto nuožmia kauke. „Velniai tave griebtų, Hartmanai. Aš sovietų karininkas ir duodu žodį“. „Nepasirašysiu nieko, jei nesurašyta vokiškai“ „Prakeiktas fašistas! Tu dirbsi mums arba, aš prižadu, kad niekada nepamatysi Vokietijos!“ Uvarovas tuos žodžius patvirtino kumščio smūgiu į stalą.

Erichas paskutinį kartą užtraukė cigaretę ir nukratė pelenus šalia ruso delno. „Dėl mano paleidimo namo galite daryti, ką norite, niekuo negaliu jums sukliudyti. Bet aš kategoriškai atsisakau tapti NKVD informatoriumi“. Uvarovo veidas paraudo iš įniršio, ant kaktos išsipūtė gyslos. „Prakeiktas fašistas! Tu prakeiktas fašistas, Hartmanai! Tavo atostogos virtuvėje baigėsi. Girdi? Daugiau neturėsi lengvo darbo ir prikimšto pilvo. Dirbsi tiesdamas kelius. Tu sumokėsi už savo užsispyrimą!“ „Ir tai viskas?“ „Žinoma, ne! Tu įžeidei mane, sovietų karininką. O už tai gausi dešimt dienų karcerio. Dešimt dienų, tu girdi? Išveskite jį!“

Erichas atsistojo ir atkišo rankas tarsi laukdamas, kada jas surakins: „Esu pasirengęs“. Kai sargybiniai ėmė Erichą šautuvų vamzdžiais stumti prie durų, jis dvasioje pasidžiaugė savo savitvarda, kad nuslopino norą šokti ant Uvarovo ir jį pasmaugti. Vis dėlto įstengė likti ramus ir jo valia laimėjo prieš Uvarovą. Už tokias pergales niekas nedalijo medalių ar kokių kitų apdovanojimų. Gavo tik karcerio. Bjauriai dvokianti skylė, į kurią jį įgrūdo, buvo pirmoji pažintis su NKVD drausme. Kamera buvo devynių pėdų ilgio, keturių pločio ir šešių aukščio. Mūrinės sienos, vietoj grindų plika žemė, jokio šildymo. Kampe apie trijų colių skersmens anga su tinkleliu buvo vienintelis ventiliacijos ir šviesos šaltinis. Po ta anga stovėjo sulankstytas skardinis kibiras – „paraša“. Jokių baldų.

Kas rytą pro tą skylę sargybiniai įmesdavo po šešis šimtus gramų duonos, du litrus vandens ir penkis gramus cukraus. Miegoti teko ant plikos

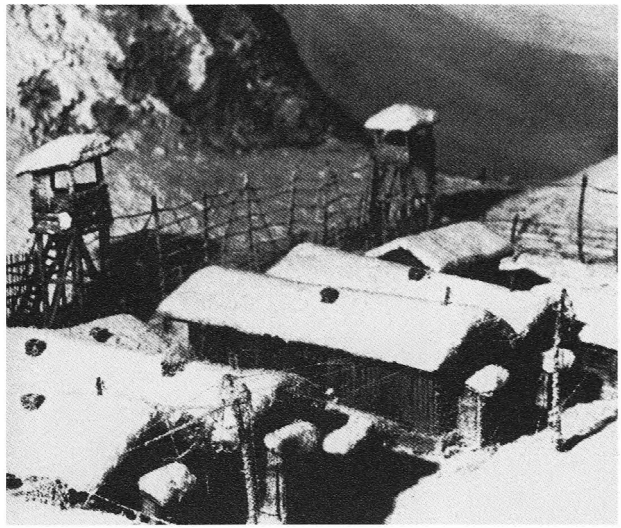

Sovietų lageris Urale.
Jame kalėjo
Erichas Hartmanas.

įšalusios žemės. Dieną nuo nakties buvo galima atskirti tik iš prasiskverbiančio pro skylę šviesos spindulio. Erichas suprato, jog karceris skirtas palaužti patiems didžiausiems užsispyrėliams. Vienatvė, smarvė ir šaltis turėjo užgniaužti ryžtą. Šaltis alino jėgas. Jei Erichas nebūtų galėjęs ties kuo nors sutelkti savo minčių, būtų tiesiog išėjęs iš proto. Ir jo mintys nukrypo į Uš. Mąstė atkurdamas savo vaikystės ir pirmosios meilės vaizdus, tarsi seną, bet mėgstamą filmą. Prisiminė jų pasimatymų Veilio teatre smulkiausias detales, jų dienas šokių klasėje, retus, bet kupinus laimės pasimatymus per kariškas atostogas. Mėgino spėti, ar jų kūdikis bus berniukas, ar mergaitė. Jis turi gimti kaip tik dabar. Galbūt naujagimio plaukai bus tokie gražūs ir šviesūs, kaip paties Ericho. Gal vaikas bus simpatiška tamsiaplaukė mergytė, kaip Uš...

Nuo pirmojo uždarymo į Griazoveco bausmės karcerį Erichas nepraradado aiškaus vidinio susilietimo su Uš, o tai teikė jam neapsakomą vidinę ramybę ir pasitenkinimą. Tamsa virto jo drauge. Ji padėjo atitrūkti nuo aplinkos ir mintimis įveikti juos skiriančią erdvę. Kai, tūnodamas tame tamsiame požemyje, mąstydavo apie Uš, jautė kažkokią vidinę atgaivą. Tarsi būtų įjungęs mažytę dinamo mašiną, teikiančią gyvybinės energijos. Jo šeimyninio gyvenimo meilė ir harmonija, gebėjimas sutelkti mintis ties šiais maloniais atsiminimais galiausiai tapo stipresnis už išbandymus, kuriuos jam skyrė NKVD psichopatai.

Pirmųjų metų kančias sovietų lageryje 1947 m. spalio 30 d. laiške, kurį įstengė išgabenti iš Rusijos vienas belaisvis, geriausiai aprašo pats Erichas Hartmanas. Keletas tokių pačių slapta persiųstų laiškų buvo vienintelė žinia, kurią Erichas sugebėjo be cenzūros išsiųsti žmonai per pusvienuoliktų

Gultai sovietų lagerio barake.

metų. Oficialūs santykiai buvo ribojami dvidešimt penkiais žodžiais pašto atviruke. Bet ir juos NKVD dažnai sumažindavo iki penkių ar dešimt žodžių. Tas laiškas aiškiai rodo kalinio kartėlį ir neviltį:

„Lageris 7150 1947 m. spalio 30 d. Mano brangiausioji mamyte Uš, rytoj iš čia išvyksta nauja partija, tad galbūt šis laiškas pasieks tave. Dabar trumpai mano istorija. Paimtas į nelaisvę amerikiečių 1945 m. gegužės 8 d., gegužės 14 d. atiduotas rusams. 1945 m. gegužės 25 d. mus išgabeno iš Budveiso per Vieną, Budapeštą, Karpatus, Ukrainą, Kijevą, Maskvą ir Kirovą. Pelkių lageryje mes sutikome apie 1000 kareivių ir 100 karininkų. Visi prastos būklės, šlykštus maistas, siaubingos sąlygos. Kirove aš tapau karininkų grupės lyderiu. Grafas su manimi ir atsako už visus. Kareiviai dirba tiek daug, kad miršta kaip musės, nuo 2 iki 5 žmonių per dieną.

Rugpjūčio 17 d. mes susikivirčijome su rusų administracija. Tada visus karininkus įlaipino į sunkvežimius ir atgabeno į šį lagerį, kuris dabar vadinamas „7150 lageriu". Jis yra per 60 kilometrų piečiau Vologdos. Aš vis dar esu šiame karininkų lageryje. Gyvename dideliuose barakuose, po 400 žmonių. Siauros pakeliamosios gultų lentynos. Esu įsitikinęs, kad Vokietijoje geresnėmis sąlygomis laikomi gyvuliai negu čia mes. Tačiau tenka tenkintis tuo, ką duoda. Sanitarinės sąlygos – kaip prieš 1000 metų. Medicinos priežiūra pakenčiama. Maisto davinys – 600 gramų duonos, 30 gramų sviesto, 40 gramų cukraus ir 2 lėkštės sriubos kasdien. Taip pat duoda maždaug kavos puodelį avižinės košės.

Visi išalkę. Nėra jokių praustuvų, tik tam skirti mediniai loviai. Nesunku numanyti, kaip atrodo tokiomis sąlygomis gyvenantys žmonės. Distrofija – įprastinis reiškinys. Man atrodo, kad šį maistą virškinu neblogai, o tai padeda ištverti ir tokį gyvenimą. Lageris valdomas rusų slaptosios policijos NKVD, kuriai pagelbsti išdavikai vokiečiai. Tarp jų yra vienas vokietis teisėjas, kuris nepaprastai bijo rusų, bet savo darbą vis dėlto atlieka protingai. Kiti daugiausia politiniai kiaulės ir išdavikai, kurių esama bet kuriame lageryje. Jie vadina save „Antifa". Atidžiau pažvelgus, tai, pasirodo, buvę SS gydytojai, hitlerjugendo lyderiai, SA komandų nariai ir kiti panašūs pašlemėkai. Nežinau, kaip rusai ketina juos panaudoti. Vakar jie išdavė mus, o rytoj gali išduoti naujuosius šeimininkus. Tokius žmones reikia laikyti pragare. Maždaug prieš devynis mėnesius mus smarkiai spaudė politiniais sumetimais. Visiems įtariamiesiems buvo surengtas politinis patikrinimas. Tai, suprantama, mus paveikė. Kiekvieno kalinio drabužiai, darbas, maitinimas ir bendros sąlygos priklauso nuo jo politinio požiūrio. Apie kalinio politines simpatijas galima jau spręsti iš to, kaip jis atrodo.

Erichas Hartmanas po dešimties metų, praleistų sovietų lageriuose ir kalėjimuose.

Kai tai pamačiau, buvau sukrėstas. Vokiečių karininkų korpusas tiesiog liko be kelnių. Nepaisant, kokiai kariuomenės rūšiai priklausytų karininkai, kokie būtų jų laipsniai, negalima pasakyti, kad jie sėkmingai priešintųsi. Pulkininkai vogė, skundė savo draugus, taigi tapo išdavikais ir NKVD informatoriais. Galiu tau pasakyti, jog išmokau žvelgti į žmones tarsi pro stiprų didinamąjį stiklą, kad pamatyčiau, ar kas nors neslypi už jų paradinių fasadų. Mes keitėme baltinius kas vieną ar du mėnesius. Vasarą tai būdavo kartą per tris mėnesius. Dabar žiema. Ji užklojo purviną žemę balta antklode ir mūsų tikraisiais draugais tapo utėlės ir blakės. Aš neperdedu sakydamas, kad jų tiek daug. Tokios yra išorinės sąlygos. Dabar – apie mane. Su manimi, kaip su vokiečių didvyriu, rusai elgiasi santykinai gerai. Kartą patekau į NKVD pasitarimą {26}, savotišką teismą, bet buvau iš ten paleistas, nes iškart paprašiau mane sušaudyti. Jiems tai netiko. Kitų jų metodų neaprašinėsiu. Galbūt apie tai jau girdėjai. Kai patekau

Sovietų lagerio realybė. Vokiečiai belaisviai „kinkinyje" vietoj arklių tempia duonos furgoną.

į šį lagerį, nieko apie jį nežinojau, čia nieko nepažinojau, su manimi buvo tik Grafas. Tačiau jis greitai prisišliejo prie „Antifos" ir ėmė nuolat mane spausti. Aš šiuo atžvilgiu pasirodžiau visiškas profanas ir pirmaisiais mėnesiais leidausi įviliojamas į pinkles. Tačiau paskui perpratau jų žaidimą ir nusprendžiau eiti savais keliais, taigi tapau „fašistu".

Ačiū Dievui, dabar mano tėvynainiai nuo manęs atstojo. Informatoriai išdavė mane NKVD ir naktį staiga man buvo surengtas teismas. Buvau apkaltintas, jog esu archifašistas, sabotuotojas ir pasipriešinimo organizatorius. Čia naudojami viduramžių inkvizicijos metodai, tačiau iš manęs nepavyko išplėšti jiems reikalingų atsakymų. Aš įstengiau paneigti visus kaltinimus ir patys rusai pripažino, kad mane norėjo pakišti mano tėvynainiai. NKVD nubaudė informatorius. Po to buvau santykinai paliktas ramybėje.

Grafas išvyko į Maskvą ir ten toliau smuko. Pirrmaisiais metais mes visi, net vyresnieji karininkai, buvome priversti dirbti. Darbas čia – tai blogiausias iš visų įmanomų vergijos tipų. Manau, kad tai prasčiau nei senovės Romoje. Ar gali įsivaizduoti šešis ar aštuonis išsimokslinusius žmones, vietoj arklio įkinkytus į vežimą? Keliai čia tiesiami tik kastuvais, o miškas kertamas rankiniais kirviais. Ir bet kokiame darbe turi įvykdyti tam tikrą normą, priešingu atveju nedelsiant bus sumažintas maisto davinys.

1945 metų pabaigoje staiga atsirado įsakymas vyresniuosius karininkus atleisti nuo darbo, jei tik jie patys nenori dirbti. Kadangi jaučiau, kad nesu gimęs triūsti rusams, tad nedelsdamas nustojau dirbti. Man grasinta, buvau įkalbinėjamas ir viliojamas. Nesitikėjau, kad paleis iki 1948 metų, bet ir po to – nežinia, jei tik Vakarai nedarys kokio nors spaudimo ar neprasidės naujas karas. Naujasis karas mums atrodo tikras košmaras. Tikimės grįžti namo tik padedami Vakarų.

Paštas – tai vienintelis dalykas, kurio mes čia laukiame. NKVD rodo savo galią – leidžia parašyti 25 žodžius per mėnesį. Daugiau negu 10 žodžių per mėnesį – tai jau, esą, didelė pažanga. Čia visur viskas rodo jų mąstymo būdą. Jų laisvo ir laimingo gyvenimo idealas – menkas sluoksnelis primityvių patogumų varganoje ir purvinoje šalyje. Apie jų įgimtą su nevisavertiškumo kompleksu sumišusį kvailumą galima parašyti ištisą knygą. Dabar tu gali įsivaizduoti, kokiomis sąlygomis aš gyvenu. Galiu tik tikėtis, kad visa tai greitai baigsis, ir mes vėl pamatysim vienas kitą, apsikabinsim. O kol kas man lieka tik kareiviškas pasakymas: „Ištverti ir nugalėti!“ Be kovos nebus laimėjimų ir už viską reikia mokėti. Niekas mums neatitenka veltui. Mes vėl susitiksime ir apsikabinsime, būsime laimingi drauge. Mintimis apkabinu tave. Tavo Erichas“. Tačiau praėjo dar aštuoneri įtikinėjimų ir spaudimo metai, kol nuo Ericho Hartmano pavargusių pečių nukrito ta sunki našta.

Belaisviai dirba miško kirtimo darbus.

Vokiečių belaisviai Sovietų Sąjungoje.

Manoma, kad iš sovietų lagerių grįžo tik kas antras žmogus.

15 skyrius

TIK TAS, KURIS PATS PAGYVENO SOVIETŲ KALĖJIMUOSE, GALI TEISINGAI JUOS ĮVERTINTI.
MAJORAS HARTMANAS GRASERIS,
1945–1949 M. SOVIETŲ BELAISVIS

ĮTIKINĖJIMAS IR SPAUDIMAS

„Tu, purvina fašistine kiaule! Nejau nežinai, kad esi visiškoje mūsų valdžioje? Čia, Rusijoje, mes galime su tavimi elgtis, kaip tik panorėsime. Niekas nieko nesužinos, kas tau nutiko, Hartmanai". NKVD karininkas prikišo savo pageltusį veidą prie Ericho veido. „Ką pasakysi, jei atnešime tau – tiesiog čia ant padėklo – tavo žmonos ir tavo vaiko galvas?" Erichas pajuto, kaip kraujas pranyksta iš jo veido. O NKVD karininkas toliau spaudžia savo beginklę auką. „Tu žinai, kad galime pasiųsti mūsų operatyvininkus iš Rytų Vokietijos tiesiai į Štutgartą ir nužudyti tavo žmoną tiesiog Vokietijoje? Prisimink, kaip mes susidorojome su Trockiu. O generolas Mileris Paryžiuje? Mes galime pasiekti ką tik norime ir kur tik norime visame pasaulyje".

Šis rusų karininko grasinimas Erichui smogė baisų smūgį. Karcerio vienutės tamsoje jis mąstė tik apie viena. Tamsos vandenyne, pasirengusime praryti kūną ir sielą, liko vienintelis inkaras – Uš. Jo prieglauda ir išsigelbėjimas buvo susitikimų jos tėvų namuose Cufenhauzene ar pačių Hartmanų namuose Veilyje ryškūs prisiminimai. Kol Uš namuose saugi, Erichas įstengs atlaikyti visas NKVD atakas. Bet dabar baimė jį paralyžiavo. Jie grasino sunaikinti svarbiausią jo jėgos šaltinį. Tačiau kalinys įstengė susitvardyti ir šaltai pažvelgė į NKVD karininką. „Galite daryti visa, ką norite. Jėga jūsų pusėje. Tai žinau. Bet aš nekenksiu savo šaliai ir savo kalėjimo draugams". Erichas tvirtai žvelgė rusui į akis. Po minutės šis neišlaikė ir smogė kumščiu sau į delną. „Prakeikimas, Hartmanai! Velniai tave griebtų! Kodėl nenori mums dirbti?" Panašios scenos kartojosi keliuose sovietų kalėjimuose. Aštuoniolika ar dvidešimt NKVD tyrėjų viliojo jį bet kokiais neįsivaizduojamais siūlymais. Jų metodai įvairavo nuo purvino šantažo iki tarnavimo Rytų Vokietijos KOP. Erichas visada atsakydvo: NE! Jei jo draugai, tie, su kuriais tarnavo, ir karininkai dabar jį laiko

užsispyrėliu, tegul prisimena, kad ši savybė jam išsirutuliojo per dešimt sunkiausių išbandymų metų.

Vokiečių belaisviai Rusijoje buvo NKVD žinioje. Buvusių kariškių armija virto vergų armija. Daugelis žuvo tuoj po karo iš bado. Rusai galėjo prityrusius vokiečių inžinierius ir technikus priversti dirbti atkuriant Rusiją, tačiau įsikišo NKVD ir padarė iracionalų sprendimą – palaužti savo belaisvius, priversti juos nustoti būti žmonėmis. Slaptoji policija pradėjo įgyvendinti psichologinio karo programą, kuri labiau atitiko sovietų interesus negu fizinis kerštas. Spaudimas vokiečių belaisviams niekada nesilpo. Svarbiausiu asmenybės žlugdymo ginklu tapo maisto stoka. NKVD sudarė kalėjimuose beviltiškumo, įtarumo, melo ir begalinės propagandos atmosferą. Fiziniai kankinimai, kuriuos vykdė Gestapas, buvo griežtai uždrausti kaip kapitalistinių išnaudotojų įrankis. Sovietų asmenybės griovimo metodai buvo efektyvesni.

Erichas sužinojo apie draudimą mušti belaisvius, kai pateko į nelaisvę. Rusų biurokratija prisirinko tokias krūvas su belaisviais susijusių dokumentų, kad pati jais paspringo. Griazovece NKVD žvalgybos tarnyba ginčijo, kad Erichas yra tas pats „Karaja-1", įžymusis Pietų Velnias. Jį iškvietė tardyti du NKVD karininkai. Kai sargybiniai įvedė Erichą į kabinetą, jie sklaidė bylą. Vienas karininkas įnirtingai papurtė galvą. „Aš įsitikinęs, jog tai ne tas žmogus", – pasakė jis rusiškai. Antrasis karininkas atrodė šiek tiek sutrikęs. Pirmasis priėjo prie Ericho ir atkreipė dėmesį į jo ataugančius

PAGE 19 FRIDAY, JANUARY 2, 1953 SECTION TWO

Hollow Mockery of Soviet Demands in Korea

1¼ Million German POWs Vanish in Russia

2,800,000 Died in Camps in 5 Years; 700,000 Still Believed in Slavery

An enigma of modern times is the fate of German servicemen and civilian internees still held prisoner in Russia. They've never even been accurately counted. Of Russia's 7 million captives of World War II, more than half were German. Of these 40 per cent are believed to have perished in Soviet prison camps. As for the others?

This a detailed account of a tragic POW story that overshadows in its way Korea's prisoner-of-war dispute.

By DAVID M. NICHOL, Chicago Daily News Foreign Service

BONN, Germany, Jan. 2—Ten years ago at the end of this month a lank and leathery German field marshal, Friedrich von Paulus, surrendered to the Soviets at Stalingrad with 90,000 survivors of his battered and beaten army.

It was the first sizable group of Axis prisoners to fall into Soviet hands. In the next 2½ years, before the end of the shooting, the number was to swell to an almost unbelievable total of 7,999,000, of whom more than half were German. A score of other nations

1953 m. sausio 2 d. laikraščio antraštė: 1 ¼ milijono belaisvių vokiečių dingo Rusijoje.

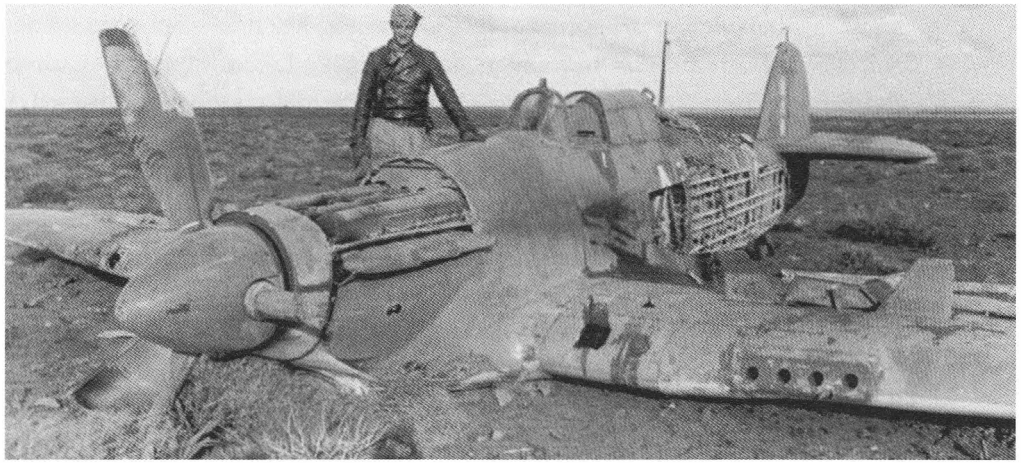

Vokiečių asas H.-J. Marselis (*H.-J. Marsell*) prie numušto britų karinių oro pajėgų lėktuvo „Hurrikane" IIB.

„ežiuku" kirptus plaukus. „Žiūrėk, – pasakė rusiškai bendrui – jis šviesus blondinas. Tiesiog šiaudiniai plaukai. Jis negali būti Juodasis Velnias". Erichas pakankamai suprato rusiškai, kad suvoktų, jog šie kalba apie jo plaukų spalvą. „Hartmanai, nemėgink neigti, kad tu rusų fronte numušei 352 lėktuvus. Pas mus viskas užrašyta".

Erichas abejingai linktelėjo galva. Jie kreipėsi į jį vokiškai. „Bet tada tu esi geriausias Vokietijos asas!" – džiugiai pareiškė rusas. Erichas papurtė galvą. „Ne, aš nesu geriausias Vokietijos asas". „Bet nė vienas kitas nenumušė tiek lėktuvų", – paprieštaravo rusas. Erichas, kaip koks mokytojas, stengdamasis įkalti matematikos išmintį į galvą beviltiškai studentei, švelniai šyptelėjo: „Taip. Aš numušinėjau rusų lėktuvus ir tik keletą amerikiečių mašinų. Vakarų fronte pilotas, vardu Marselis, numušė 150 britų lėktuvų. Mūsų KOP vienas britų lėktuvas prilyginamas trims rusiškiems. Taigi geriausias naikintojas yra Marselis, o ne aš".

Rusai vienas per kitą ėmė keiktis. Jiems nepatiko, kad taip žeminami jų lakūnai. Erichas ramiai sėdėjo, kol tie nusiramino ir vėl atsisuko į jį. Kaip kruša pasipylė klausimai, tyrėjai norėjo, kad jis patvirtintų bylos informaciją. Erichas nusprendė, jog toliau tylėti nėra prasmės.

Šie skalikai sužinos teisybę, nesvarbu, ar jis pats tai pasakys, ar ne. „Tu patvirtini, kad buvai Juodasis Velnias? „Kaip tik per karą taip mane vadino rusų radijo stotys". „Bet tavo plaukai tiesiog šiaudų spalvos", – paprieštaravo vienas iš NKVD karininkų.

„Mano plaukai visada buvo šviesūs, – pasakė Erichas. – Bet porą mėnesių mano lėktuvas buvo nudažytas juodai ir jūsų lakūnai mane pavadino Juoduoju Velniu“. Antrasis karininkas sėdo prie stalo ir užvertė dosjė. „Už tavo galvą per karą buvo skirtas apdovanojimas. Būčiau turtingas, jei vyriausybė už tave dabar sumokėtų“. Rusas nužvelgė Erichą nuo galvos iki kojų ir pastebėjo, kad jo liuftvafės munduras sulamdytas ir skylėtas. Erichas buvo panašus į ką tik nori, tik ne į baisųjį Juodąjį Velnią. Pats grėsmingiausias Rytų fronto naikintojas virto paprastu kaliniu.

Tardymas truko kelias valandas ir paaiškėjo, kad Erichas skraidė pačiu tobuliausiu karo metų reaktyviniu naikintuvu Me-262. Tačiau Šviesiaplaukiam Riteriui reaktyviniai lėktuvai liko beveik nepažįstami. Prižiūrimas Heinco Bero, jis Lechfelde atliko tik keletą treniruojamųjų skraidymų. Tačiau NKVD nusprendė, kad ir šie žinių trupiniai gali būti naudingi.

Rusai užgrobė keletą tvarkingų Me-262 ir išgabeno juos įvertinti į Rusiją. Bet, neturint tų žinių, kurias įgijo vokiečiai, skraidyti šiais lėktuvais buvo rimta problema. Todėl po to, kai Erichas, pažintas kaip Juodasis Velnias, kelias dienas buvo tardomas dėl visko, kas susiję su reaktyviniu naikintuvu. Bet Erichas nedaug galėjo pagelbėti NKVD, nors papasakojo viską, ką žinojo apie Me-262. Jis paaiškino, kad šiuo lėktuvu atlikęs tik dešimt skrydžių. Tačiau dabar jo kaip geriausio pasaulyje lakūno naikintojo įvaizdis kenkė jam pačiam. Rusai numanė, kad kovinis lakūnas turi ir aviacijos inžinieriaus žinių. Ilgi tardymai darėsi vis šiurkštesni, nes rusų karininkas mėgino išspausti iš Ericho informaciją, kurios tas neturėjo. „Majore Hartmanai, jūs kažką slepiate. Kodėl nenorite papasakoti mums visko, ką žinote? Jūs privalote tai papasakoti“.

Šiurkštus NKVD leitenantas nebuvo lakūnas. Tai Ericho užduotį darė dar sudėtingesnę. Jis pamėgino vėl viską paaiškinti. „Galiu jums papasakoti, kaip šiuo lėktuvu pakilti. Aš jau ir papasakojau. Galiu papasakoti, kaip juo skristi ir ką pilotas turi stebėti, ypač tai pasakytina apie dujų sektorių. Bet aš negaliu papasakoti, kaip veikia įvairūs lėktuvo mechanizmai. Aš pilotas, o ne inžinierius“. Rusas paniuro, nes Ericho žodžiai jo neįtikino. Jis pateikdavo klausimus apie reaktyvinį lėktuvą iš knygelės. Buvo visiškai aišku, kad nė kiek nenutuokia apie aviaciją. Erichui jis atrodė panašus į kaimietį. Ir tada Šviesiaplaukis Riteris pamėgino rasti tinkamą paaiškinimą. „Reaktyviniame lėktuve aš kaip ūkininkas. Jūs žinote, kad ūkininkas kinko arklį į vežimą. Jis tai moka padaryti, moka ir važiuoti vežimu. Tačiau jis nemėgina įsiskverbti į arklio vidurius“.

Piktai šaukdamas leitenantas pašoko ir smogė Erichui lazda per veidą. Skaudus smūgis Erichą privertė sukunkuliuoti pykčiu, viskas aplinkui tarsi paniro į purpurines putas. Jis stryktelėjo per visą kambarį, čiupo kėdę ir puolė skriaudėją. Plačiai užsimojęs Erichas trenkė rusui per galvą. Karininkas krito be sąmonės. Akimirksniu pyktis atslūgo ir Erichą apėmė baimė. Jie tikriausiai jį sumuš, o gal ir nušaus. Jis pradarė kambario duris ir pašaukė sargybinius. Kai jie padėjo leitenantui atgauti sąmonę, šis atkišo pirštą kalinio pusėn: „Į karcerį jį. Išveskite".

Erichas pratūnojo keturiasdešimt aštuonias valandas toje košmariškoje skylėje vienui vienas. Šaltis ir alkis privertė jį rimtai išsigąsti dėl savo likimo. Kai trečią dieną sargybiniai išvilko jį iš karcerio, buvo įsitikinęs, kad ves sušaudyti. Markstydamasis nuo ryškios šviesos, rengėsi pačiam blogiausiam atvejui. Bet nuvarė į tą patį kabinetą, kuriame jis smogė rusų karininkui. Tada pamanė, kad bus mušamas. Bet apstulbęs pamatė, jog kabinete sėdi tas pats NKVD leitenantas ir plačiai šypsosi. Priešais rusą ant stalo buvo pastatytas butelis degtinės ir padėta duonos. „Na, kaip reikalai, Hartmanai?" Leitenantas parodė ranka gėrimą ir užkandį. „Pasistiprink, Hartmanai. Tau bus naudinga užkąsti ir išgerti".

Erichas buvo apstulbęs. Šis taip ant jo užsiutęs žmogus dabar štai siūlo valgyti ir gerti. Neįstengdamas suvokti keistos ruso psichikos, Erichas paėmė gabalėlį duonos ir gurkštelėjo aitrios degtinės. Rusas žiūrėjo į jį. Kai Erichas pastatė stiklinę ant stalo, leitenantas plačiai nusišypsojo ir mostelėjo ranka savo kėdės pusėn. Šį kartą aš *sėdžiu* ant kėdės, Hartmanai. Tau kėdės nebus. O dabar tave nuves pas kitus belaisvius. Prašau atleisti, kad

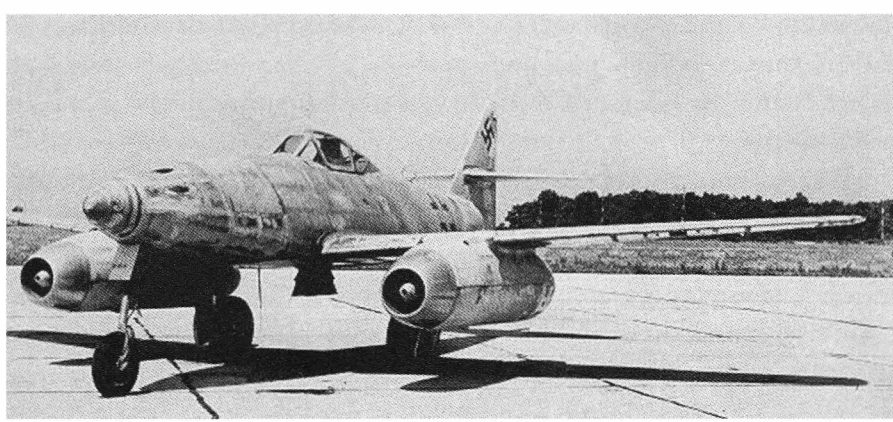

Reaktyvinis Me-206. Tokiu lėktuvu teko mokytis skraidyti ir Erichui.

Tarp Rytų ir vakarų Berlyno statoma siena.

smogiau tau lazda". Erichas linktelėjo, parodydamas, kad priima ruso atsiprašymą. Kol sargybiniai vėl vedė į kamerą, jis mąstė apie keistą NKVD karininko elgesį.

Ruso elgesio negalėjai niekaip protingai paaiškinti. Bet paskui seni kaliniai Erichui pasakė, kad jam smogęs karininkas rimtai nusižengė rusų įstatymui ir, jei vyresnybė apie tai sužinotų, galėtų gauti griežtą tarnybinę nuobaudą. Tai buvo tiesa. Per pusvienuoliktų metų kalėjimo rusų lageriuose tas smūgis lazdele per veidą buvo vienintelis fizinio poveikio Erichui Hartmanui atvejis. Jo reakcija į smūgį buvo įrašyta byloje. Po kelerių metų, Šachtų kalėjime, rusė mergina vertėja parodė Erichui pastabą: „Su šiuo kaliniu elgtis atsargiai – *mušasi*". Keletą kartų per nelaisvės metus jis girdėjo, kaip sargybiniai jį vadino „mušeika". Tačiau Erichas neįtarė, kad šis nereikšmingas incidentas taps jo paveikslo, kaip užsispyrėlio ir kliautininko, dalimi.

Mušimas buvo pats silpniausias NKVD naudojamas poveikio metodas. Jo arsenale buvo galingesnis ginklas palaužti žmogaus valiai. Šio ginklo galią daugelį kartų didino didžiausias beviltiškumas. Kaip tik šis jausmas persmelkdavo visą vokiečių belaisvių gyvenimą. Jie buvo politiškai ir fiziškai neegzistuojančios figūros, nes Vokietijos vyriausybė žlugo drauge su nacistų režimu. Naujoji civilinė valdžia, prižiūrima sąjungininkų okupacinės kriuomenės, dar tik pradėjo veikti. Netrukus tarp rusų užimtos Rytų Vokietijos ir kitos šalies dalies atsivėrė praraja.

Sovietų lageris laukinėje stepėje.

NKVD karininkai pasigardžiuodami kalbėjo belaisviams apie Vokietiją apėmusį pokario chaosą. Kiekvienas neigiamas faktas buvo išpučiamas ir pabrėžiamas specialiais komentarais. Buvo naudojama bet kokia informacija, kuri galėjo įtikinti belaisvį, kad jis yra pasmerktas. Belaisviams vokiečių karininkams ne kartą buvo sakoma, kad jų kalinimas ir teisių atėmimas buvo sąjungininkų patvirtintas Teherane. Kadangi vokiečiai buvo netekę visų galimybių atkurti savo teises, daugelis iš jų tiesiog pasidavė. Jauna Vokietijos Federacinė Respublika kol kas dar netvirtai laikėsi ant kojų ir jos balsas buvo beveik negirdimas. Vokiečių kareivių tūkstančiai žuvo rusų kalėjimuose. Niurnbergo teismo rūmuose skambėję postringavimai apie teisingumą nepasiekdavo spygliuotąja viela apraizgytų lagerių laukinėse stepėse.

Rusai nuolat savo aukoms pabrėždavo, kad NKVD jiems palaužti turi laiko kiek tik nori. NKVD veikė remdamasis tuo principu, jog nugalėtojas turi visa, ko reikia, kad priverstų daryti tai, ko jam reikia. Ar paversti juos tuo, ko reikia NKVD. Belaisvių kareivių ilga bausmė tapo visiškai nauju reiškiniu civilizuotų šalių santykiuose ir tam pamatus padėjo Rusija po Antrojo pasaulinio karo. Perteklinės bausmės tapo sovietinės psichologijos pagrindu. Kadangi tokios bausmės buvo plačiai taikomos režimo vidiniams priešams, vokiečiams nereikėjo tikėtis, kad su jais bus elgiamasi geriau. Tačiau tai, kad Vakarų sąjungininkai tam pritarė, amžinai liks kaip purvinos dėmės jų munduruose.

Vokiečių belaisvių kančias dar padidino tai, jog nebuvo jokios galimybės pabėgti. Rusų visuomenė tuo metu buvo organizuota taip, kad ištrūkti iš šalies atrodė neįmanoma iš principo. Rusų žmonės suvaryti į kaimus, iš kurių išvykti galėjo tik su oficialiais leidimais. Kaimo vaikai nuo pačios mažumės mokyti pranešti apie pastebėtus nepažįstamus žmones savo mokytojams. O tie pranešdavo milicijai. Trisdešimt mylių pasienio zona apgyvendinta patikimų komunistų ir tankiai prikaišiota karinių postų, kurie visiškai kontroliavo rajoną. Į žemę buvo užkasamos ilgos detektorių, pakeliančių aliarmą, kai tik virš jų žeme juda metaliniai objektai, juostos. Pasieniečiai žemėje, sraigtasparniai ir lengvieji lėktuvai ore efektyviai dengė sieną.

Geležinė uždanga buvo ne tiesiog žodžių žaismas, o realybė. Rusų kaliniai, drauge su Erichu Hartmanu kalėję įvairiu laiku ir įvairiose vietose, tikino, kad be tos griežtos sienų kontrolės Sovietų Sąjunga būtų nedelsiant netekusi mažiausiai milijono žmonių, kurie pabėgtų į Vakarus. Tačiau bet kuris vokietis, jei tik būtų įstengęs pasiekti pasienio zoną ir papirkti vietos gyventoją, kad jam pagelbėtų, susidurtų su gudria NKVD taktika: NKVD už bėglio išdavimą mokėjo įskundėjui dvigubai daugiau ir leido pasilikti iš aukos gautus pinigus.

Pereiti nuo Uralo besidriekiančias stepių platybes ir įveikti geležinę uždangą prie sienos – tai sunkumai, kurie galėjo atbaidyti patį didžiausią drąsuolį. Kaip sakė Erichas Hartmanas, „aš nežinau nė vieno karo belaisvio pabėgimo iš Rusijos tikro atvejo. Per televiziją daug kalbama apie tai, bet jei pamėginsite rasti žmonių, kurie iš tikrųjų pabėgo iš ten, niekas to neprisipažins. Galbūt yra tikimybė pabėgti iš lagerių Lenkijoje, Baltijos šalyse, Rytų Vokietijoje, bet negirdėjau nė vieno tikro atsitikimo, kad vokiečių belaisvis pabėgtų iš Rusijos".

NKVD psichinis spaudimas belaisviams įgijo tokią jėgą, kad jį buvo galima jausti fiziškai. Kad sumažintų tą spaudimą ar nuo jo išsivaduotų, belaisvis turėjo bent kuo nors NKVD atsilyginti. Galėjo, tapęs skundiku, teikti informaciją apie savo draugus. Galėjo prisipažinti padaręs išgalvotus nusikaltimus. Šiems žmonėms vertinga dovana būna patys paprasčiausi dalykai.

Hartmano klajonių po Stalino lagerius žemėlapis. 1. 1945 m. rugpjūtis–spalis – Kirovas. 2. 1945 m. spalis–1947 m. spalis – Griazovecas. 3. 1947 m. spalis–1949 m. spalis – Čerepovecas. 4. 1949 m. spalis–1949 m. gruodis – Ivanovka (pirmasis teismas). 5. 1949 m. gruodis–1950 m. gegužė – GPU kalėjimas, Ivanovas. 6. 1950 m. gegužė–1950 m. lapkritis – Šachtos (antrasis

teismas). 7. 1950 m. lapkritis–1952 m. gegužė – Novočerkaskas. 8. 1952 m. gegužė–1952 m. lapkritis – Asbestas. 9. 1952 m. lapkritis–1954 m. rugpjūtis – Degtiarkos kalėjimo lageris. 10. 1954 m. rugpjūtis–1954 m. spalis – GPU kalėjimas, Sverdlovskas. 11. 1954 m. spalis–1955 m. spalis – GPU kalėjimas, Novočerkaskas.

Lengvesnis darbas, galimybė perskaityti iš namų gautą laišką – tai dalykai, į kuriuos laisvas žmogus laisvoje šalyje tiesiog nekreipia dėmesio – tampa kyšiais, kuriais NKVD vertė žmogų pamiršti savigarbą. Šlykščiausias, labiausiai nepakeliamas NKVD prieš savo belaisvius naudojamas metodas buvo pašto sulaikymas. Nuo pirmųjų pokario dienų visą paštą iš Vokietijos perimdavo slaptoji policija, laiškus paversdavusi ginklu, kuriuo buvo galima pramušti psichikos šarvus. Susirašinėjimą ji naudojo šantažui ir papirkimui. Ši purvina taktika buvo tokia šlykšti, jog net nuolatinis belaisvių mušimas atrodytų tarsi humanizmo idealas. Kontaktų su šeima nutraukimo padariniai buvo tiesiog triuškinantys.

Erichui Hartmanui buvo leista parašyti pirmąjį laišką namo tik 1945 m. Kalėdų išvakarėse, beveik po aštuonių mėnesių, kai pateko į nelaisvę. Uš gavo tą žinutę 1946 metų sausį:

„Mano Uš, noriu pranešti tau, kad esu gyvas. Linkiu tau laimingų Kalėdų ir Naujųjų metų. Nebijok dėl manęs. Dėl ko turėčiau tave pasveikinti – sūnaus ar dukters? Visos mano mintys – apie tave. Tūkstantis bučinių. Tavo Erichas".

Po to kas mėnesį Erichui buvo leidžiama rašyti ne daugiau kaip dvidešimt penkis žodžius iki 1947 metų. Praėjus dvejiems metams po karo pabaigos, rusai sumažino tą normą iki penkių žodžių per mėnesį. Uš rašė nuolat. Per kalėjimo lageriuose dešimt metų pasiuntė Erichui 350–400 laiškų. Jis gavo mažiau nei 40 laiškų. Tik 1946 metų gegužę sužinojo, kad 1945 m. gegužės 21 d. jam gimė sūnus Pėteris Erichas. Mažylis sunkiais pokario metais neįstengė išgyventi ir mirė sulaukęs dvejų metų ir devynių mėnesių. Tik po metų Erichas sužinojo apie jo mirtį. Kai 1952 metais mirė tėvas, kurį Erichas karštai mylėjo, jis vėl sužinojo apie tai po metų. Šis asmenybės malimo procesas truko metų metus.

Amerikiečiai nesusidūrė su šia karo forma, kol nedidelis jų kariškių skaičius pateko į kinų rankas per Korėjos karą. Tarp jų buvo vienas iš pačių garsiausių Amerikos KOP asų Vokeris M. Mahurinas, Antrojo pasaulinio ir Korėjos karų didvyris. Puikus analitikas, turintis literatūrinių gebėjimų Mahurinas išdėstė smegenų plovimo savo liūdną patirtį puikioje

Sovietų belaisvio E. Hartmano klajonės po Sovietų Sąjungos lagerius:

1945 m. rugpjūtis – 1945 m. spalis	Kirovo lageris
1945 m. spalis – 1947 m. spalis	Darbo ir pataisos lageris Griazovece
1947 m. spalis – 1949 m. spalis	Darbo ir pataisos lageris Čerepovece
1949 m. spalis – 1949 m. gruodis	Darbo ir pataisos lageris Ivanovkoje
1949 m. gruodis – 1950 m. gegužė	GPU kalėjimas Ivanove
1950 m. gegužė – 1950 m. lapkritis	KZ lageris Šachtose
1950 m. lapkritis – 1952 m. gegužė	GPU lageris Novočerkaske
1952 m. gegužė – 1952 m. lapkritis	KZ lageris Asbeste
1952 m. lapkritis – 1954 m. rugpjūtis	KZ kalėjimas lageris Degtiarkoje
1954 m. rugpjūtis – 1954 m. spalis	GPU kalėjimas Sverdlovske
1954 m. spalis – 1955 m. spalis	GPU kalėjimas Novočerkaske

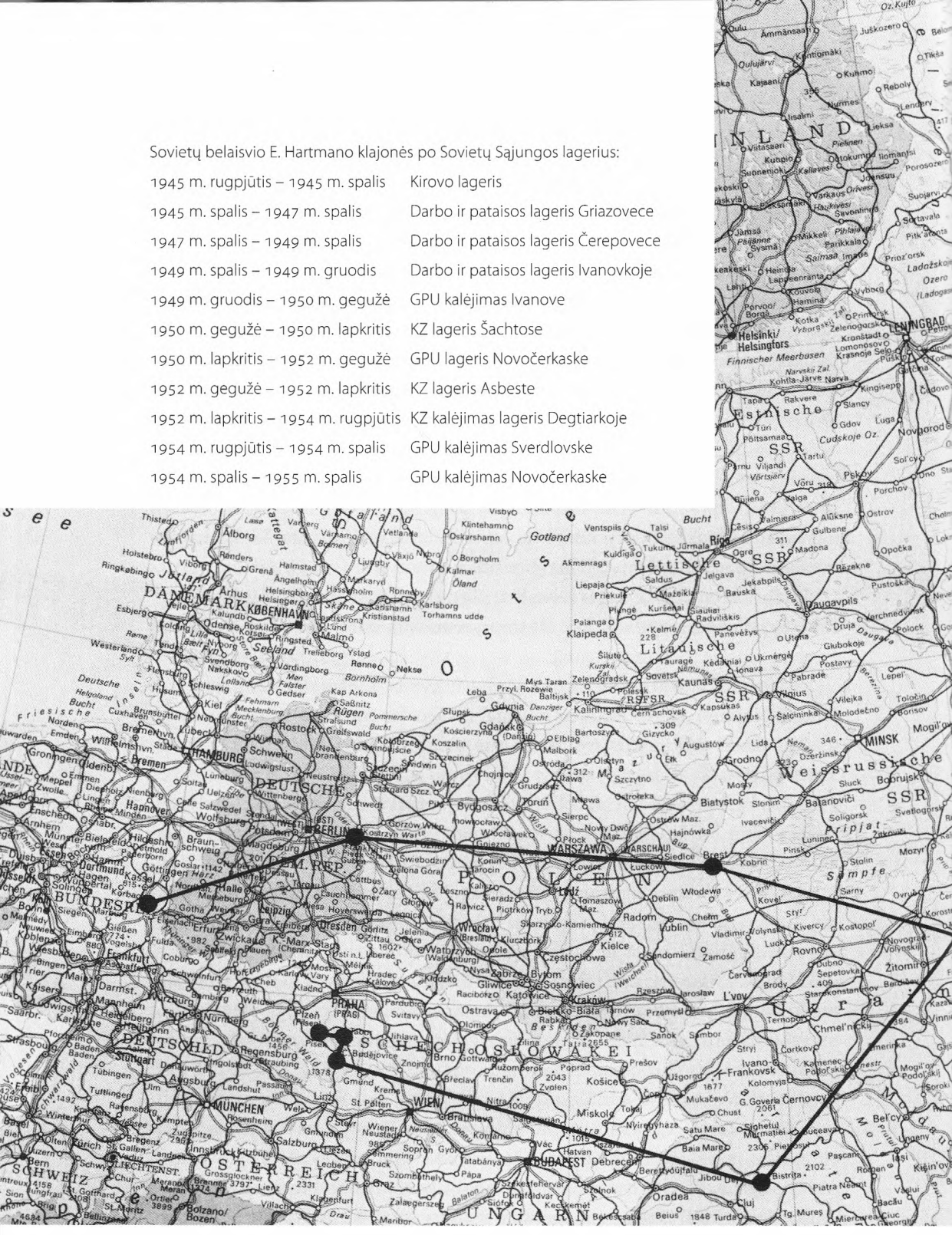

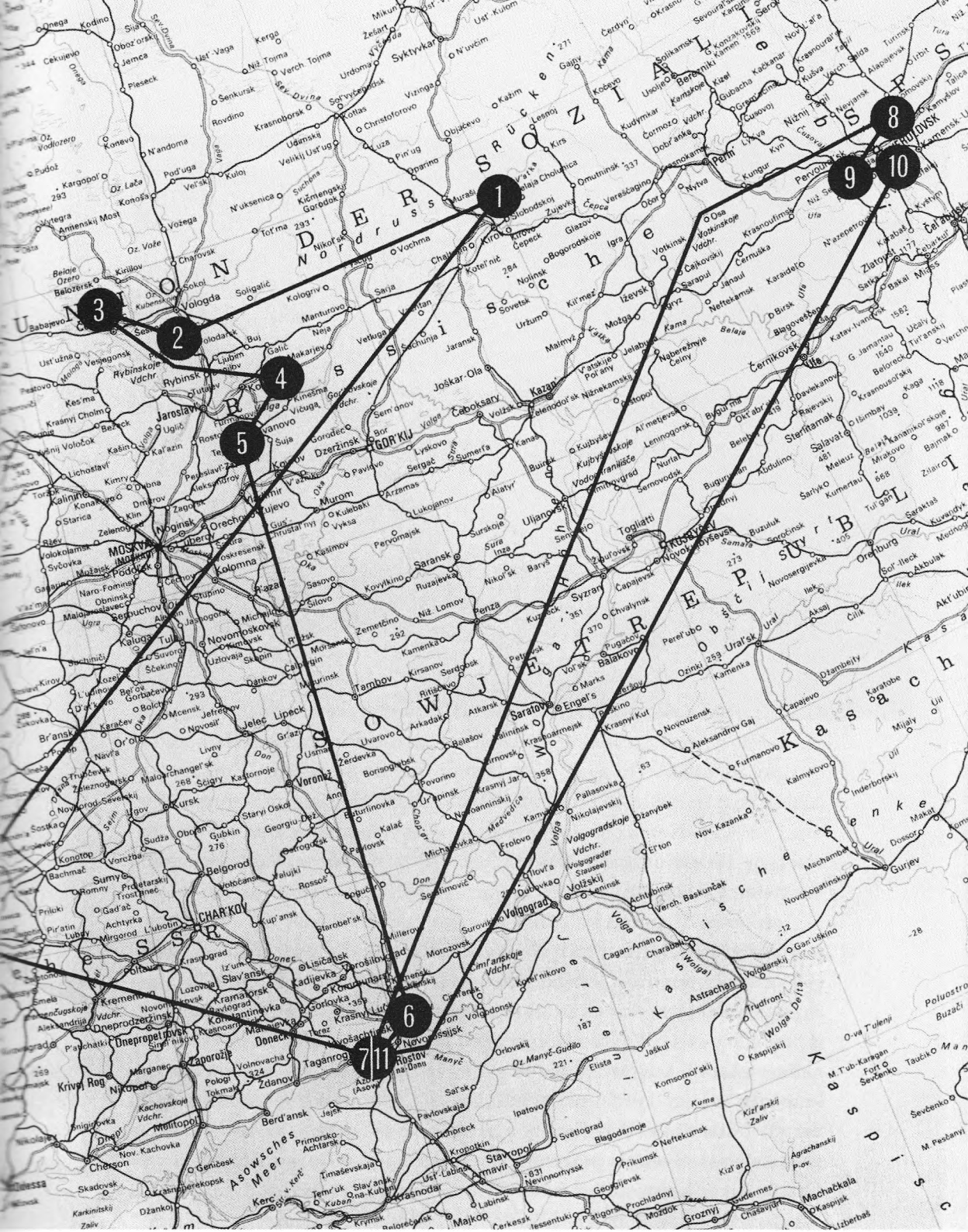
1
2
3
4
5
6
7/11
8
9
10

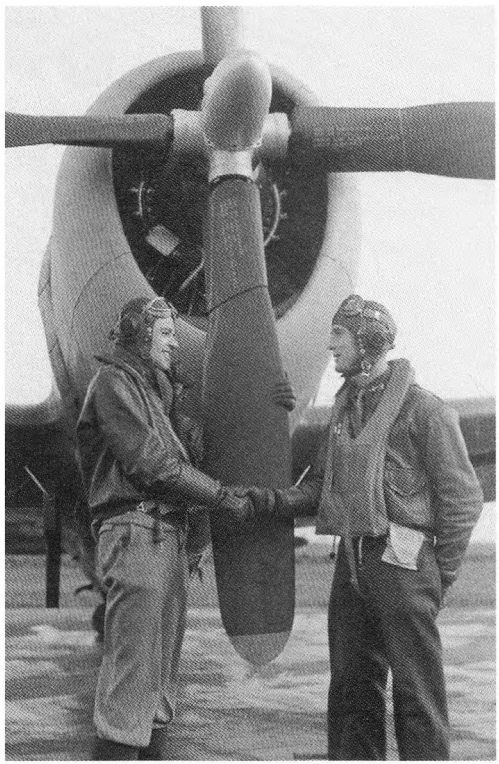

Vienas garsiausių Amerikos karinių oro pajėgų asų Vokeris M. Mahurinas (kairėje).

knygoje „Sąžiningasis Džonas“, kurios amerikiečiams sunkiu metu tiesiog reikėjo. Vėliau Mahurinas susitiko su Erichu Hartmanu Vokietijoje ir du asai palygino savo įspūdžius iš komunistų kalėjimų. Abu sutiko, kad taikių gyventojų supratimas apie karo belaisvių likimą visiškai neteisingas. Normalus civilizuotas pilietis Vakaruose nė menkiausiai neįsivaizduoja, kokia yra komunistų kalėjimų tvarka ir kaip juose žmonės doroviškai naikinami.

Hartmanas ir Mahurinas padarė išvadą, kad komunistams palaužti *bet kurį* į jų nagus patekusį žmogų – tik laiko klausimas. Jokia drąsa, patriotizmas ir ištikimybė pakankamai neapgina nuo šio spaudimo. Tokios gynybos nėra iš principo. Amerikiečiai, kurie gyvenime nematė nieko baisiau už šaudymąsi per televiziją, mėgina kurti kažkokius belaisvių elgesio kodeksus. Žmonės, visiškai atskirti nuo savo artimųjų, netekę savo vyriausybės paramos, yra pasmerkti. Jie elgsis taip, kad už tai vėliau namuose bus veidmainių šventeivų kritikuojami.

Tokiomis sąlygomis karo belaisviai gali rašyti laiškus, daryti oficialius pareiškimus, kalbėti per radiją visiškai netikėtinus dalykus. Bet tokie poelgiai nėra silpnumo ar išdavystės požymis. Jie tai darys iš baimės dėl jų pačių ir artimųjų gyvybės. Kartais tiesiog dėl kąsnio duonos, kad nenumirtų iš bado! Engėjas gali panaudoti bet kokias priemones. Beteisiam belaisviui galima grasinti kaip tik nori, jokie doroviniai draudimai ar formalūs dokumentai kalėjimo prižiūrėtojų nesulaikys. Užtat minkštuose krėsluose sėdintys, būdami visiškai saugūs apsiriję moralistai keiks beteisius belaisvius, kad tie neįstengia priešintis, ir reikalaus juos nubausti, kai grįš namo. Galbūt Amerikos viešoji nuomonė šiuo klausimu pakeis savo požiūrį, kai daugiau amerikiečių pateks į komunistų nagus.

V. M. Mahurinas savo naikintuvo kabinoje po pergalingo skrydžio.

Vienintelė žmogiškojo gerumo apraiška, kurią matė vokiečiai Rusijoje, buvo netoliese lagerių gyvenančių paprastų valstiečių požiūris. Šios žmoniškumo apraiškos NKVD sadistams kėlė įsiūčio priepuolius. Jie negalėjo pakęsti net užuominos į normalius žmonių jausmus. Rajonai, kuriuos karo metais buvo okupavusi Vokietija, sudarė NKVD daugiausia sunkumų. Šių rajonų valstiečiai dėl savo patirties išsaugojo gerą požiūrį į vokiečius. Jljos Erenburgo propaganda jų visai neveikė. Valstiečiai buvo rimtai susirūpinę dėl buvusių priešų likimo ir nuolat stengėsi užmegzti su jais draugiškus ryšius. Padedant sargybiniams, karo belaisviai su valstiečiais prekiavo ir mainikavo. Daugelis sargybinių buvo frontininkai, kurie užjautė savo buvusius priešus.

Raudonojo Kryžiaus siuntiniai, kuriuos gaudavo vokiečiai, dažnai juos tik nuvildavo. Dėl NKVD draudimų maisto produktai sugesdavo. Ir apskritai NKVD pastangomis Raudonojo Kryžiaus pagalba buvo minimali. Kažkokiu stebuklu evangelikų vyskupas Hekelis iš Miuncheno,

Karo belaisviai vokiečiai pasirengę išvykti iš sovietų lagerio.

nepaisydamas kvailos NKVD priežiūros, įstengė pakenčiamai pristatyti siuntinius į karo belaisvių lagerius. Šių siuntinių turinys tapo belaisvių keitimosi su rusų valstiečiais objektas. Dėl tos prekybos, mainikavimo atsiradę geri santykiai ir draugystė siutino NKVD karininkus.

Tarp lagerių sargybinių buvo intensyviai skleidžiama propaganda, siekiant atkurti jų buvusią neapykantą vokiečiams. Apiplyšę belaisviai buvo vadinami „žmonėmis, kurie žudė jūsų žmonas, seseris, tėvus ir brolius... Visi jie fašistiniai žudikai". Kai tuos kliedesius NKVD psichopatai kaldavo į sargybinių galvas, šie savo pareigas atlikdavo su aiškiu priešiškumu belaisviams.

Tačiau vos praeidavo kelios dienos ir melo skraistė sudriksdavo į skutus. Draugystė ir normalus žmogiškumas įveikdavo fanatizmą bei melą. Net didžiausi užsispyrėliai sargybiniai jautė valstiečių pyktį. Valstiečiai priekaištavo sargybiniams, sakydami, kad belaisviai tokie patys kareiviai „kaip jūs" ir kad jų namuose laukia žmonos ir vaikai „kaip jūsų".

Erichas Hartmanas prisimena, jog dažnai jauni sargybiniai neištverdavo: „Vidinis konfliktas tarp kvailo melo, kurį jiems grūdo į galvas propagandininkai, ir jų kontaktai su mumis kurstė jų jausmus ir tiesiog vertė verkti. Jie stovėjo kitoje spygliuotosios vielos pusėje su automatais rankose, bet neištverdavo, nes juos vertė gyventi melu. Labai dažnai sakydavau tokiam kareiviui: „Ko tu rėki? Vos viena valanda propagandos ir mes vėl tapome priešais? Tu kvailys". Kartais jie atsikvošėdavo ir pamiršdavo

propagandą. Jūs negalite nekęsti tokių žmonių. Dažnai tikimasi, kad aš nekenčiu rusų tautos, tarsi man neleidžiama pasilikti jokių kitokių jausmų. *Bet dešimt metų kalėjimo mane išmokė pastebėti skirtumą tarp rusų tautos ir slaptosios policijos*".

Vokiečių belaisvių mėginimai užmegzti santykius su gyventojais buvo tokie sėkmingi, kad NKVD turėjo keisti nuolatinę lagerių sargybą kas keturis mėnesius. Vėliau lageriai buvo perkelti iš buvusių vokiečių okupuotų teritorijų už Uralo. Šių rajonų gyventojai apie fašistinius išsigimėlius gaudavo milžiniškas dozes raudonosios propagandos. Žmonės tikėjosi vietoj normalių veidų išvysti vilkų snukius. Tačiau galiausiai vokiečiams pavyko užmegzti santykius ir su šiais žmonėmis. Normalūs žmogiškieji jausmai vėl pasirodė stipresni už propagandines gudrybes.

Bet, siekiant įveikti negailestingą NKVD programą, nukreiptą į dehumanizavimą nuolatinio spaudimo būdu, atsitiktinių kontaktų su rusų gyventojais buvo negana. Jei žmogus pradėdavo pasiduoti, NKVD galėjo jį

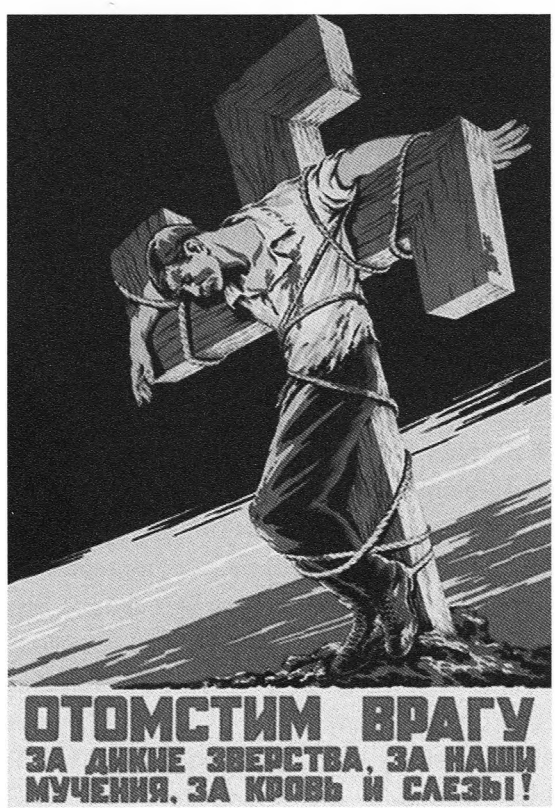

„Atkeršysim priešui
už laukinį žvėriškumą,
už mūsų kančias,
už kraują ir ašaras!"
Sovietų propagandinis
plakatas.

panaudoti savo tikslams. Vokiečių belaisvio padėtis priklausė nuo to, ką jis gali suteikti NKVD. Ypač rusus domino specialiosios žinios ir jo statusas tarp belaisvių.

„Karo nusikaltimų" isterija pokario metais buvo tokia, kad iš esmės kiekvienas vokietis, patekęs į rusų rankas, buvo apkaltintas nusikaltimais žmoniškumui. Kai belaisvis pasiduodavo, NKVD ištraukdavo iš jo visą informaciją apie karo nusikaltimus, kurių liudininkas jis galėjo būti. NKVD karininkai grasinimais ir pažadais išviliodavo tokių išgalvotų nusikaltimų vietas, datas ir nusikaltėlių pavardes. O paskui ilga ir kerštinga NKVD letena stengėsi pasiekti kaltininkus. Belaisvius įtikinėjo prisipažinti dėl savo nusikaltimų. Vokiečiai, pašaukti į kariuomenę ir pasiųsti kautis į Rusiją, NKVD akimis jau buvo karo nusikaltėliai. NKVD galėjo gana lengvai palaužti paprasto charakterio žmogų. Tam užteko rusų kalėjimo sąlygų. Dauguma žmonių, metų metus atskirtų nuo šeimų, savo užsispyrimą keitė į galimybę išsilaisvinti ir nereikia jų dėl to kaltinti. Pasiūlyti kuriam laisvę mainais į kitus belaisvius juodinančią informaciją buvo per didelė vilionė, kuriai priešintis ne kiekvienas rasdavo jėgų. Skundikai buvo kalėjimo gyvenimo dalis ir vokiečių karininkų korpusas nemenkai papildė šį sluoksnį. Tie vokiečiai, kurie patys kentėjo sovietų kalėjimuose, daugiausia pakančiai žvelgia į palūžusius anksčiau už kitus. Visi jie žinojo savo galimybių ribą, kurią peržengus nustojama priešintis. Ir didžioji dalis Rusijoje kalinamų belaisvių arba priartėjo prie tos ribos, arba ją peržengė. Šis požiūris smarkiai skiriasi nuo naminių „patriotų" kvailų riksmų įtikinėjant, jog pasiduodavo tik silpnieji. Garsiausiai žviegė tie, kurie nė kiek nenutuokė, ką reiškia tapti belaisviu.

Vykdyti ypatingoms užduotims Vakarų Vokietijoje ir kituose panašiuose regionuose NKVD reikėjo ypatingų žmonių. Tokių agentų verbavimo procesas buvo visada sunkus. Žmonės, kurie turėjo tam tikrų gebėjimų, drąsos, tvirtavaliai buvo idealiai tinkami šnipinėjimo veiklai, tačiau kaip tik jie įnirtingiausiai priešinosi NKVD spaudimui. Natūralūs lyderiai, tokie kaip Erichas Hartmanas, buvo svarbiausi sovietų verbuotojų taikiniai.

Labai dažnai smegenų plovimas suprantamas visiškai neteisingai. Erichas Hartmanas šiuos metodus aprašo remdamasis daugiau kaip dešimties metų savo patirtimi: „Svarbiausias komunistinių kalėjimo prižiūrėtojų spaudimo ir pagrindinis smegenų plovimo metodas buvo *alkis*. Užtenka žmogų išsekinti ir tada jo siekis išgyventi visa kita greit nustumia į šešėlį. Jam tenka pikta lemiantis pasirinkimas: „Jis ar aš?" Ir tada žmogus išduoda

Sovietų belaisviai – vokiečiai, dažnai tapdavę aukomis vien dėl sovietinės propagandos raginimų žudyti.

draugus. Apsuptas draugų žmogus vis tiek lieka izoliuotas savo susitraukusio apvalkalo viduje. Bejėgis ir išgąsdintas, neregėdamas net menkos vilties spindulėlio jis gyvena nuolat mažėjančioje erdvėje. Etinis ryšys su draugais, su jį išauklėjusia kultūra, su viskuo, ko jis mokytas, su įstatymais ir taisyklėmis ištirpsta savisaugos rūgštyje. Ir kai žmogus netenka paskutinių priešinimosi išteklių, patenka į negailestingo, nežmoniško režimo spąstus. Galutinis žlugimas tiesiog neišvengiamas. Kaip tik taip dabar NKVD apdoroja belaisvių minias ir paverčia jas savo užduočių atlikimo instrumentais. Tokia yra smegenų plovimo realybė".

Erichas Hartmanas pats patyrė visą šių metodų poveikio galią. Dvejus metus jis atkakliai kovojo nelygią žiaurią kovą su NKVD budeliais, su Tamsos Jėgų politiniu analogu. Kovą, kurią visai tikėtina, kada nors teks kovoti ir mums. Jo patirtos toje kovoje kančios liko praeityje. Laisvi žmonės gali tik spėlioti, kaip jie patys būtų elgęsi tokiomis aplinkybėmis.

Numuštas vokiečių lėktuvas.

16 skyrius

> GALBŪT ŽMONIJOS ISTORIJA YRA PAPRASTESNĖ, NEI MES MANOME. JI SUDARYTA IŠ TEISINGŲ ŽODŽIŲ IR NETEISINGŲ POELGIŲ.
>
> KLEMANSO

KARO NUSIKALTĖLIS

Kampanija siekiant palaužti Erichą Hartmaną prasidėjo 1947 m. Svarbiausią vietą joje užėmė draudimas susirašinėti. Naujienų nuotrupas, kurių Erichas galėjo rasti dažnai Už rašomuose laiškuose, jo kalintojai naudojo siekdami priversti jį paklusti. Kaliniui buvo teikiama informacijos apie namus lygiai tiek, kiek reikėjo pajusti beveik nepakeliamą žmogiškojo bendravimo ilgesį. Visa kita buvo uždrausta. Ši žiauri kampanija truko dvejus metus. NKVD norėjo, kad Erichas pasirašytų padaręs karo nusikaltimų. Aišku, NKVD darbuotojai patys „štampavo" tokius „prisipažinimus". Kalintojų netrikdė tai, kad Erichas atsisakydavo prisipažinti įvykdęs netikrų nusikaltimų. Jei dokumentai tinkamai įforminti, jo turinys biurokratų jau nedomino.

Erichas Hartmanas – Riterio kryžiaus su kalavijais ir deimantais kavalierius.

Ar juose sakoma tiesa, ar melas, NKVD karininkui neturėjo nė mažiausios reikšmės. Jų, kaip ir visų psichopatų, mąstymas buvo visiškai iracionalus. Prieš Erichą naudoti visi įmanomi spaudimo būdai, tačiau jis priešinosi. Dvejus metus gynėsi nuo bailių priešų užmačių. Žmogus, kuris mėgina ginčytis su beprotiu, naudodamas įprastinius argumentus, pasmerktas pralaimėti, nepaisant ginčo priežasties. Iškreiptas pasaulis, kuriame gyvena psichopatas, normaliam žmogui yra svetimas. Erichas Hartmanas sakė: „Rusų, kaip aš vadinu NKVD psichopatus, mąstymo būdas yra toks, kad Vakaruose išugdytas normalus žmogus jo neįstengia suprasti. Jūs galite nužudyti savo tėvą ir prisipažinti dėl to policijai. Gausite už tai dvejus metus kalėjimo. Jei ką nors pavogsite, į tai niekas nekreips dėmesio. Rusai juoksis, jei jūs *nieko* nepavogsite. Bet jei pasakysite,

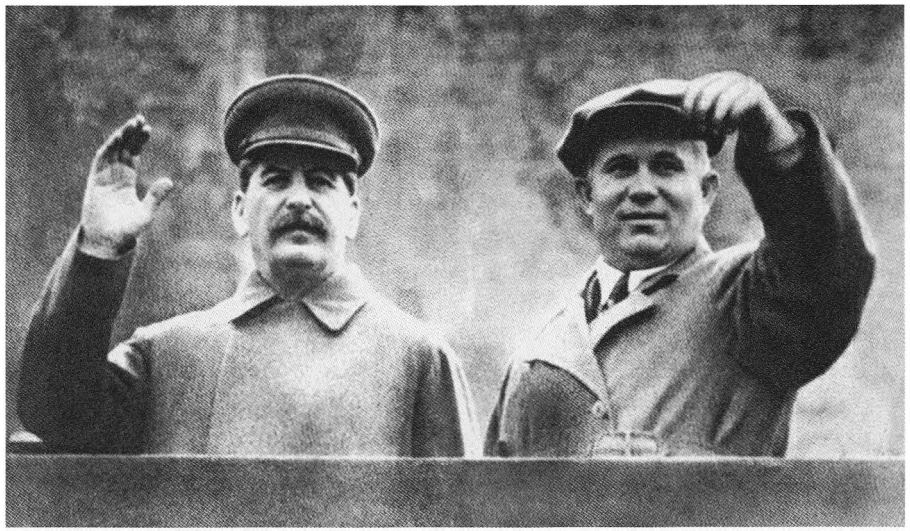

Sovietų Sąjungos vadovai J. Stalinas ir N. Chruščiovas.

kad amerikietiškas „Ševrole“ geresnis už rusišką „Zisą“, tai gausite dvidešimt penkerius metus kalėjimo. Jei pasakysite, kad Stalinas, Chruščiovas ar Brežnevas – prastas vadovas, nesvarbu, kuris tuo metu vadovauja Rusijai, būsite pakartas ar pasodintas į kalėjimą. Daugelis kalinių buvo rusai, kurie šioms dogmoms nusižengė. Tai buvo protingi, sumanūs žmonės, tačiau NKVD pasistengė juos pašalinti iš apyvartos“.

Paskutinis NKVD mėginimas Erichą palaužti truko devynis mėnesius. Beveik visą tą laiką jis laikytas karceryje. Kalėjo Kuteinikovo lageryje Doneco baseine, mažiau nei už mylios nuo buvusio aerodromo, iš kurio 1943 m. vasarą veikė III/JG-52 7-oji eskadrilė. Kaip tik iš Kuteinikovo aerodromo jis išskrido tą rytą, kai pateko rusams į nagus ir sėkmingai pabėgo. 1949 metais galimybių pabėgti neatsirado. Buvo pasirengęs, jei prireiks, Kuteinikove mirti, bet nepasiduoti. Priešinimąsi išreiškė badaudamas, atsisakydamas net gabalėlio duonos, kurios kasdien reikia, kad išgyventum. Visai rimtai ketino taip nusižudyti, jei bus priverstas. Nors turėjo tik dvidešimt aštuonerius metus, jo psichinė energija buvo išsekusi. Rusai leido jam tris dienas išbūti be maisto ir gėrimo. Ketvirtos dienos rytą karcerio durys atsivėrė ir dvejetas didžiulių sargybinių išvilko jį iš kameros. Jie nutempė kalinį į lagerio gydytojo kabinetą. Rusų gydytojas varganame savo kabinete, sėdėdamas prie buteliais ir vamzdeliais nudėlioto stalo, jau laukė Ericho. Daktaras linktelėjo sargybiniams.

Raumeningos rankos sugriebė Erichą ir prispaudė jo riešus prie šonų. Nutempė prie operacinės kampe stovinčios lovos ir paguldė. Erichas visai neteko jėgų. Priėjo gydytojas ir įkišo į burną vamzdelį, prie kurio kito galo buvo prijungtas plastikinis butelis su kažkokiu geltonu skysčiu. Daktaras suspaudė butelį ir Erichui į burną ėmė tekėti saldžiai riebalingas skystis. Springdamas jis pamėgino išspjauti vamzdelį, bet sargybiniai neleido nė krustelėti. Kad neužspringtų, Erichui teko ryti mišinį. Daktaras toliau spaudė butelį. „Kiaušiniai su cukrumi, Hartmanai, – pasakė jis. – Tu turi valgyti. Komisaras įsakė". Negailestingas priverstinis maitinimas ir laikymas karceryje truko dar dvidešimt septynias dienas. Galiausiai Erichas pasijuto esąs beviltiška mirštanti griuvena. Nustojo kovoti su sargybiniais, bet tie vis tiek stipriai jį laikė per kiekvieną maitinimą. Dvidešimt septintąją dieną belaisvį tamsioje skylėje aplankė komisaras. „Erichai, Erichai, ką tu darai? – sumurmėjo jis. – Tu juk dar jaunas. Nemėgink savęs numarinti. Jei gausime įsakymą iš Maskvos, tave nužudysime. Tiesiog nušausime, supratai? Bet mes turime įsakymą išsaugoti tau gyvybę ir tu gyvensi, net jei mums teks versti tave kentėti taip, kaip darome dabar". Erichas, menkai ką tesuvokdamas, pažvelgė rusui į veidą. Jo kūnas tarsi pamažu ėmė tirpti ore. Išpurtęs piktdžiugiškas komisaro veidas plaukiojo priešais lyg kokioje migloje. Iš nuomario rūko sklido įkyrus balsas. Šįkart jo kankintojas

Sovietų gydytojai tikrina vokiečių belaisvių sveikatą.

panaudojo savo paskutinę priemonę. „Žiūrėk, Erichai, *žiūrėk*! Turiu penkis tavo žmonos Uš laiškus. Penkis laiškus. Jie tau bus labai įdomūs – visokios naujienos apie šeimą, apie tavo namus. Visa, ko iš tavęs reikalaujama – nutraukti badavimą, ir tada juos gausi". Erichas įsistebeilijo į vėduokle paskleistus laiškus, kuriuos komisaras laikė rankoje, kaip lošiant pokerį. Galėjo įžiūrėti Štutgarto pašto tarnybos štampą. Taip, ir adresas užrašytas mylimos Uš ranka. Dvejus metus apie ją nieko nebuvo girdėjęs, o dabar priešais jį sušmėžavo dar penketas siūlelių, siejančių su gyvųjų žmonių pasauliu. Purviname ir drėgname Kuteinikovo karceryje, kurį tūkstančiai vokiečių keikė milijonus kartų, Erichas pajuto savo viduje visaapimantį šauksmą. Jį užgriuvo tarsi kokios juodos pulsuojančios bangos. Tuo metu bjaurioje žemės skylėje, visų, išskyrus Uš, pamestas, Erichas suprato, kad priėjo liepto galą. Sudraskyta siela liepsnojo iškankintame kūne. Žinojo, jog priešinimasis baigėsi. Jis turi gauti šiuos laiškus bet kuria kaina. Dveji metai... O didis Dieve, ar yra pasaulyje gailestingumo? Tačiau nusprendė, kad toks iškamuotas negali komisarui suteikti pasitenkinimo matyti, kaip jis palūžta. Erichas atsakydamas šūktelėjo: „Aš nepasirašysiu jūsų prakeikto popieriaus ir nevalgysiu!

Apstulbintas komisaras įsistebeilijo į išsekusį skeletą, kuris vis dar atkakliai priešinosi, ir atsitiesė. Jis susikišo Uš laiškus į kišenę, apsisuko ir keikdamasis išbėgo. Tačiau karcerio drąsuolis žinojo, kad paleido paskutinę strėlę.

Erichas susmuko ant šaltos karcerio grindų žemės. Jo fizinė energija ir dvasios jėgos baigėsi. Pajuto save tamsoje tyliai verkiant. Jei reikia kokio nors įrodymo, kad jis pasiekė ribą, tas verksmas – kaip tik toks įrodymas. Taip, viskas taip ir buvo. Tačiau net nevilties miglose dvasia toliau atkakliai priešinosi. Dar dvi dienas ir dvi naktis jis priešinosi atsiradusiam norui kapituliuoti. Bet suvokė, kad viduje džiaugiasi, kai yra tempiamas priverstinai maitinti. Karcerio tamsoje mintyse iškilo piktas komisaro veidas. Enkavėdistas vedėsi minias šmėklų, kurios pusiau užmirštą belaisvį apnikdavo anksčiau. Visi NKVD karininkai, kada nors tardę ar įkalbinėję, žygiavo tame šmėklų parade, kuris plaukė jo galvoje. Nelaimingasis vėl išgyveno siaubingas prievartavimo scenas pavasarinėje lankoje. Šlapios bjauriai dvokiančios Kirovo pelkės, atrodė, iš naujo alsuoja dusinančiomis bangomis. Štai jis vėl ir vėl trenkia kėde rusų leitenantui per galvą. Komisarai ir beveidės šmėklos NKVD uniformomis sukasi priešais grasinamai rodydamos pirštais: „Karceris!.. Karceris!.. Karceris!.." „Dvidešimt viena diena, keturiasdešimt, šešiasdešimt dienų ... karceris, karceris, karceris".

Sovietų lagerio karceris.

Kai ta košmarų virtinė baigėsi ir šmėklos išsilakstė, pajuto, jog atėjo keistas proto prašviesėjimas. Mintys ėmė tekėti ypač greit, ramiai ir blaiviai. Jis žinojo, kad išsigelbėtų, turi valgyti. Ankstesnis troškimas nusimarinti badu buvo klaida. Jis neturi žūti Rusijoje ir palikti mylimą Uš vieną. Neturi ją nuvilti. Kaip, kokiais būdais, Dievo ar žmogaus valia tai pasiekti, nesvarbu. Tačiau jis turi grįžti namo. Suprato, kad jei mirs, tai niekam nebus naudos. O likęs gyvas gali įžiebti viltį ir sau, ir kitiems.

Kaip ir anksčiau, per mūšius, jis ėmė kalbėtis pats su savimi. „Erichai, tu turi pirmiausia įveikti savo svarbiausią priešą – alkį. Valgyk šiek tiek, nesvarbu, ką tau teks daryti. Paskui, Dievui padedant, atgausi tuos laiškus ir perskaitysi, nes priešingu atveju mirsi iš smalsumo. O paskui gyvenimas atrodys visai kitoks".

Lyg atsakymas į jo mintis atsidarė karcerio durys. Pasirodė du didžiuliai sargybiniai, kurie lydėjo jį pas gydytoją. Milžiniškomis pastangomis kalinys atsikėlė ir svyruodamas išėjo iš karcerio.

Sargybiniai nuvedė jį į operacinę, kurioje viskas buvo parengta naujam prievartinio maitinimo seansui. Gestu parodė, kad sargybinis pasitrauktų. „Aš valgysiu. Valgysiu savarankiškai. Aš... Aš... nutraukiu savo badavimą". Sovietų gydytojas nustebęs įsispitrino jam į veidą. Paskui ruso skruostais nuslinko riebi pasitenkinimo šypsena. Jis pasiūlė Erichui cigaretę. „Gerai. Tu pavalgyk. Aš pranešiu komisarui. Sargyba nuves tave į komisaro kabinetą". Daktaras susirinko savo vamzdelius ir butelius, perkreipęs burną pažvelgė į juos ir vėl numetė ant stalo. „Tai pragariškas maitinimosi būdas, – pasakė. – Džiaugiuosi, Hartmanai, kad tu paklausei proto balso".

Erichas sovietų lageryje.

Erichas svyruodamas išėjo iš operacinės. Sargybiniai jį prilaikė už alkūnių. Ir visa procesija patraukė į komisaro kabinetą. Pasivaikščiojimas septyniasdešimt jardų atstumu atėmė visas jėgas. Suprakaitavęs, drebantis, beveik be sąmonės, jis su palengvėjimu įėjo į komisaro kabinetą ir susmuko krėsle. Sargybinis nubėgo į virtuvę ir grįžo su skardiniu padėklu, ant kurio buvo numestas duonos gabalėlis. Paėmęs jį Erichas pradėjo godžiai žiaumoti. Perdžiūvusią gerklę suvilgė didelis gurkšnis iš puodelio nugerto sultinio. Tačiau Ericho rankos taip smarkiai drebėjo, kad vos nulaikė puodelį. Niekada dar maistas jam neatrodė toks skanus, nors duona buvo iškepta iš kiaulėms skirtų sėlenų. Svorio pojūtis skrandyje paveikė kaip koks inkaras. Galva nustojo suktis, praėjo drebulys. Jis tylomis pasižadėjo pats sau, kad daugiau niekada nedarys tokios kvailystės, kaip badavimas. Kur kas geriau jau kulka tiesiai į širdį.

Komisaras atidavė jam penkis Už laiškus. Jis perplėšė vokus ir puolė ryti akimis primargintus lapelius taip godžiai, kaip išalkusysis džiūvėsius. Dėl Už viskas gerai. Nuostabu! Žinios iš namų veikė geriau už bet kokius vaistus. „Klombos žydi... džazo orkestro koncertas... Ericho motina ir tėvas sveiki... nauja suknelė...“ Apie nuobodžias Vokietijos normalaus gyvenimo smulkmenas jis skaitė itin įdėmiai. Studijavo laiškus kaip archeologas senovės Egipto kapaviečių rankraščius. Gyvenimas jam vėl ėmė atrodyti normalus, nes sužinojo, kad Už saugi, o namuose viskas gerai. Naujienos teikė jam gyvybinių jėgų tarsi maistas. Jis pasijuto esąs naujas žmogus, pasirengęs bet kuriems išbandymams. Erichas baigė skaityti tuos penkis laiškus trečiąkart, kol tarp popieriaus ir mažyčio langelio pasirodė kažkoks šešėlis. Į miniatiūrinį pasaulėlį įsiveržė tamsi komisaro figūra. Rusas išsitraukė iš kišenės popieriaus lapą atsisėdo priešais Erichą laikydamas rankoje plunksnakotį. „Štai ką tu turi parašyti“, – tarė jis.

Erichas peržvelgė įprastinę siaubingų nusikaltimų kolekciją. Pasirašydamas tą dokumentą jis prisipažintų žudęs moteris ir vaikus, naikinęs turtą, padaręs materialinės žalos Sovietų Sąjungai. Bet Šviesiaplaukis Riteris jau pakankamai atsigavo, kad vėl šoktų į ugnį. Žinodamas, kad Už viskas gerai, buvo pasirengęs atlaikyti viską, ką teks patirti. Atstūmė popiergalį.

„Aš perskaičiau savo laiškus, todėl nėra reikalo kišti man šitą melą“, – pasakė. Rusas apsiniaukė. „Tu atsisakai pasirašyti tada, kai mes tave pavalgydinome ir sutrukdėme nusižudyti?“ „Aš tik sakau, kad nepasirašysiu jūsų popiergalio. Jis net neparašytas mano gimtąja kalba. Be to, niekada gyvenime nežudžiau nei moterų, nei vaikų, net kare. Nesigėdiju, kad buvau savo tėvynės karys“. „Aš įspėjau tave, Hartmanai. Tau teks griežta basmė. Tu niekada neišeisi į laisvę“.

Erichas pažvelgė NKVD karininkui tiesiai į akis: „Jūs kartojate tai jau daugelį metų. Net pažeidžiate savo dievo Lenino priesakus. Jis sakė, kad laikyti belaisvius ilgiau nei šešis mėnesius po karo – necivilizuota. Jūs laikote mane Rusijos vergijoje jau penkerius metus ir norite primesti kaltinimus, kuriuos sugalvojo NKVD propagandininkai. Ne, nepasirašysiu jūsų prakeikto popiergalio“.

Įsiutęs komisaras sulamdė popieriaus lapą. „Tu sumokėsi už šitą gėdą“, – sušnypštė jis ir paraudęs iš pykčio išlėkė lauk. Erichas dar kartą perskaitė savo laiškus mėgaudamasis žiniomis iš namų. Nebijojo, kad sušaudys. Tegul. Šiandien laiškai atstojo jam ištisą pasaulį. Jų žodžiai skambėjo tarsi angelų choras. Per kitas dienas paaiškėjo, kad jo badavimo pabaiga rusus nudžiugino. Erichas vėl ėmė valgyti ir pradėjo pamažu atgauti prarastą svorį. Pasijuto stiprėjantis ir netrukus jau galėjo vaikščioti nebijodamas pargriūti. Kai gyvybei pavojus jau praėjo, NKVD nustojo jį stebėti. Tačiau prasidėjo naujas spaudimas.

„Erichai, mes iš naujo aptarėme tavo atvejį. Taip, mes jį išsamiai aptarėme ir mums susidarė kitoks įspūdis apie tave“. Erichas išsitraukė cigaretę ir šaltai pažvelgė į komisarą, į jo bėgiojančias akis bei drebančias rankas. Kai tie tipai iš NKVD kreipiasi „Erichai“, jam visada kyla bloga nuojauta, tarsi oro mūšyje priešas užskristų už lėktuvo uodegos. Jis laukė, ką dar pasakys rusas. „Man, žinoma, baisiai gaila, bet turiu pranešti, kad tavo mažasis sūnus Vokietijoje mirė. Nelaimė. Baisi nelaimė, Erichai“. „Jei Rusijos vyriausybė būtų leidusi mažylio tėvui grįžti namo ir juo rūpintis, jis dabar būtų gyvas“. Erichas tai pasakė labai tyliai, bet komisaras pasijuto nejaukiai. Jo sutrikimas Erichui leido suprasti, kad rusas nutuokia, jog pasirinko neteisingą būdą paveikti belaisvį. Tada komisaras išmėgino kitą būdą: „Erichai, tau dabar vos dvidešimt aštuoneri metai. Esi toks jaunas... Buvote per jauni karo metu, kai buvote verčiami fašistais. Karas užklupo jus ir privertė kautis...“ „Aš atlikau savo kaip kario pareigą ir nieko daugiau“. „Žinoma, žinoma. O dabar mes norime pasiūlyti kitą karišką darbą,

Pirmasis sovietų reaktyvinis naikintuvas MiG-9. Sovietų aviacijos pramonė neturėjo savos konstrukcijos reaktyvinių variklių, todėl lėktuvai buvo konstruojami naudojantis vokiečių patirtimi ir pritaikant vokiečių gamybos reaktyvinius variklius Junkers Jumo-004 ir BMV-003A.

kuris padės tau išpirkti praeities kaltes. Jis leis tau išvykti namo, pas šeimą". Ericho širdis apmirė. „Namo"... Koks nuostabus, su niekuo nesulyginamas žodis! „Ir kokį darbą siūlote?" – paklausė Erichas. Komisaras, įkvėptas belaisvio susidomėjimo, palinko priekin.

„Sovietų vyriausybė padeda Vokietijos Demokratinei Respublikai sukurti savas šiuolaikines KOP. Mes tiekiame jai naujausius sovietų reaktyvinius lėktuvus, tačiau turime daug problemų". „Ir kuo čia dėtas aš?" „Erichai, mūsų svarbiausia problema – tai prityrusių vadų, kurie gali sukurti šias KOP, trūkumas. Tu mane supranti?" Erichas linktelėjo. „Mes žinome apie tavo kaip piloto naikintojo laimėjimus. O iš tavo elgesio kalėjime supratome, kad esi tikras lyderis... net jei tu – tiesiog kurstytojas, taip?"

Matydamas, kad Erichas nereaguoja į jo pajuokavimą, rusas nervingai nusijuokė. Šviesiaplaukio Riterio veidas atrodė abejingas, akys žvelgė šaltai. „Tu reikalingas, Rytų Vokietijos KOP, Erichai. Mes norėtume nedelsdami pradėti rengti tave šiam darbui. Paimsime tave iš kalėjimo ir pasiųsim į Maskvą iš naujo mokytis. Tau tai patiks. Ten galėsi nuspręsti, ką veikti toliau – tarnauti kaip Rytų Vokietijos KOP karininkas ar dirbti organizatoriumi. Bet turi dirbti su mumis".

Kai rusas baigė savo kalbą ir pažvelgė į Erichą, jo akyse atsirado įtemptas laukimas. Šviesiaplaukis Riteris lėtai papurtė galvą. Ruso veidas ištįso. „Tau nepatinka šis siūlymas?" – paklausė jis. „Prieš mums pradedant kalbėti apie kokį darbą, skraidymus, konsultacijas, politiką ar ką kita, jūs turite paleisti mane ir išsiųsti pas savo šeimą į Vakarus". Rusas atrodė apstulbęs. Erichas jį nuvylė dar labiau. „Po to, kai grįšiu namo į Vakarus, galite mane padaryti paprastu karininku, tarnaujančiu pagal sutartį. Tai

įprastinis sandoris, kurių žmonės visame pasaulyje kasdien sudaro milijonus. Jei man patiks jūsų siūlymas ir nuspręsiu jį priimti, tada grįšiu ir dirbsiu su jumis pagal sutartį. Bet jei bet kokiu būdu pamėginsite priversti mane dirbti, priešinsiuos iki paskutinio atodūsio".

Komisaras liūdnai palingavo galva: „Man gaila, Erichai, kad šitaip mąstai. Tai reiškia, kad savo šeimos nepamatysi". Komisaro liūdesys atrodė per daug išreikštas, kad būtų tikras. Erichas beveik tikėjosi, jog rusas apsiašaros, mat jo viltys palenkti Erichą buvo labai jau didelės. Rusas paspaudė ant stalo įtaisytą mygtuką ir į kambarį įbėgo du sargybiniai. Rusiškai jis įsakė jiems išvesti belaisvį atgal į baraką. Kai Erichas ėjo iš kambario, komisaras baigė kalbą visai tipišku NKVD grasinimu: „Šį kartą, fašistinis bandite, tu pasigailėsi, kad nebendradarbiauji su mumis". Erichui iš karto palengvėjo. Kai NKVD karininkas vadino jį „fašistiniu banditu" ar „kapitalistiniu žudiku", jis žinojo, kad viskas normalu. Tai tikrasis NKVD veidas. Tačiau, kai buvo sakoma, kad jis – jaunas vyras, ir vaišino cigaretėmis, tekdavo nejučiomis suklusti.

„Užmušk išgamą fašistą!"
Sovietų plakatas.

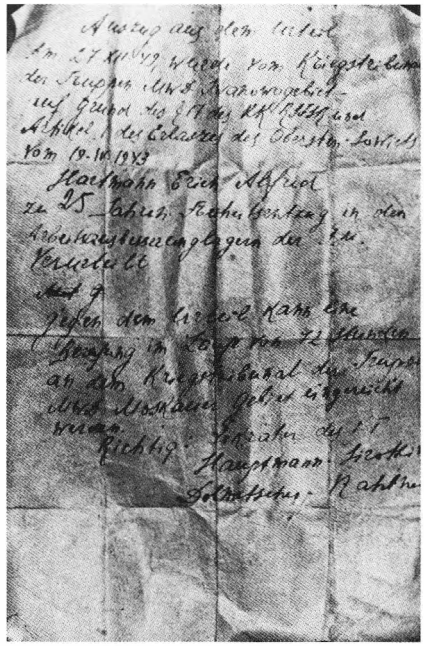

Sovietų „dokumentas" įteiktas Erichui nuteisus jį kalėti 25 metus sunkiųjų darbų lageryje.

Netrukus po to prasidėjo masinis vokiečių belaisvių paleidimas namo. Kuteinikove drauge su Erichu laikyta keturiolika tūkstančių belaisvių. Per dvi savaites repatrijuoti du trečdaliai. Tačiau NKVD savo grasinimą įvykdė ir Erichas buvo išbrauktas iš repatriantų sąrašo. Nors apskritai jis džiaugėsi, kad daugelis draugų vyksta namo, viduje visas degė. Nesuprato, kodėl jo neišsiunčia. Bet netrukus viskas paaiškėjo. Praėjus keletui dienų po paskutinės didelės kalinių partijos išgabenimo, į baraką įėjo komisaras lydimas ginkluotos sargybos. Seržantas pareikalavo tylos. Tada komisaras pasilypėjo ant suoliuko ir ėmė skaityti sovietų vyriausybės pareiškimą. Tai buvo ištisa šūsnis popierių su paistalais apie moterų ir vaikų žvėriškas žudynes, sovietinio turto naikinimą ir rėkiančios Erenburgo stiliaus tirados. Paskui komisaras ėmė skaityti ilgą pavardžių sąrašą. Tarp jų buvo ir „Vokietijos KOP majoras Erichas Hartmanas". O tada sprogo bomba: „Visi išvardytieji vokiečių belaisviai nuo šios dienos pagal sovietų vyriausybės nutarimą ir pagal teisėtvarkos nuosprendį laikomi *karo nusikaltėliais*. Kaip karo nusikaltėliai šie belaisviai visiškai netenka Ženevos konvencijos ir tarptautinio Raudonojo Kryžiaus apgynimo, todėl nuteisti kaip nusikaltėliai pagal sovietų įstatymus. Visi išvardytieji karo nusikaltėliai nuteisti po dvidešimt penkerius metus kalėti sunkiųjų darbų lageriuose".

Pasigirdo nepatenkintų belaisvių murmesys. Kaliniai tarsi norėjo prisiartinti prie komisaro, bet juos sustabdė šautuvų spynų tarškesys. Seržantas vėl pareikalavo tylos. Komisaras baigė kalbą: „Karo nusikaltėliai gaus savo nusikaltimų patvirtinimo dokumentus per artimiausias kelias dienas. Tai viskas".

Taigi komisaro grasinimai Erichui nebuvo tušti. Netrukus visi belaisviai buvo nugabenti į karo tribunolą, kur jiems pateiktas kaltinimų sąrašas. Kai pakvietė Erichą, jis buvo drauge su kitais keturiais „karo nusikaltėliais" nuvestas į apšiurusį medinį pastatą už lagerio vartų. Didžiulė sovietinė vėliava tingiai siūbavo virš durų, prie kurių stovėjo sargybiniai,

tikrindami visus įeinančius ir išeinančius. Vadinamojoje pasėdžių salėje prie medinio stalo sėdėjo rusų karinis teisėjas, plačiaveidis storpilvis su išretėjusiais plaukais. Erichui buvo parodyta jo kaltinamoji išvada, kurioje jau įrašytas nuosprendis: „Dvidešimt penkeri metai griežtojo režimo lageriuose“. Salėje sėdėjo apie penkiasdešimt rusų civilių mėgaudamiesi sovietinės teismo mašinos veikimu. Erichas, išgirdęs tariant jo pavardę, pakilo nuo suolo. „Noriu žinoti, kodėl esu kaltinamas karo nusikaltimais ir būtent kokiais“, – prabilo. Teisėjas įrėmė jam į veidą užputusias akutes. „A, tu Hartmanas, Juodasis Velnias. Didysis pilotas, taip? Ir siaubingas karo nusikaltėlis?“ „Didysis pilotas – galbūt. Bet ne karo nusikaltėlis“. Teisėjas atsivertė Ericho bylą ir pirštu pavedžiojo po eilutes. „Iš to visiškai aiškiai matyti, kad tu – karo nusikaltėlis“. Jis pasklaidė bylą ir rado reikalingą puslapį. Paskui džiūgaudamas pažvelgė į Erichą: „Pirmasis kaltinimo punktas. Dalyvavai neteisėtame, žiauriame ir neišprovokuotame Sovietų Sąjungos užpuolime ir sunaikinai didelį kiekį sovietų karinės technikos, įskaitant mažiausiai 345 brangius sovietų karo lėktuvus“. Teisėjas buvo aiškiai patenkintas savimi. „Antras punktas. 1943 metų gegužės 23 dieną Rusijos fronto centriniame sektoriuje atakavai kepyklą. Iki tavo atakos sovietiniams žmonėms ji iškepdavo šešiolika tonų duonos per dieną. Po atakos kepykla galėjo iškepti tik vieną toną duonos per dieną“. Teisėjas trumpai nutilo ir pažvelgė į Erichą. „Trečias punktas. Kaime netoliese Briansko nužudei 708 rusų piliečius, iš jų moteris ir vaikus...“ Erichas ilgiau negalėjo ištverti. „Ar galiu atsakyti į šiuos kaltinimus?“ Teisėjas šaltai nusišiepė: „Žinoma. Mes juk ne kokie fašistai. Mes elgiamės teisėtai“. „Aš numušdavau sovietų lėktuvus lygiai taip pat, kaip rusų pilotai numušdavo vokiečių lėktuvus. Aš buvau vokiečių karys ir tai buvo mano pareiga. Tai ne karo nusikaltimas“. „O kaip dėl kepyklos sunaikinimo?“ Teisėjas abejingu veidu apžiūrinėjo savo nagus. Erichas skeptiškai papurtė galvą ir teisinosi toliau: „Niekada neapšaudžiau ir jokiu kitu būdu nepuoliau nė vienos kepyklos. Kur buvo tas pastatas?“ Teisėjas nuobodžiaudamas žvilgtelėjo į jį, paskui pavartė bylą: „Kaime šalia Smolensko“, – pasakė. „Net tarnavau visai ne ten. Šį rajoną dengė 54-oji naikintuvų eskadra. Aš tarnavau 52-ojoje eskadroje, pietiniame fronto sektoriuje“. Teisėjas neprieštaraudamas linktelėjo: „Na, žinoma. Visi karo nusikaltėliai nedalyvavo ten, kur vyko nusikaltimai. Bent jau jie taip kalba“. Erichas atkakliai gynėsi toliau: „Trečiasis punktas visiškai netikras. Aš niekada nežudžiau civilių asmenų, tuo labiau vaikų. Kaip nustatėte tokį tikslų skaičių?

Aš niekada nebuvau Briansko rajone. Kaip jūs galite kaltinti mane nužudžius tokį skaičių civilių gyventojų?" Išpurtęs teisėjo veidas vėl palinko prie bylos. „Mes ne *kaltiname* tave, Hartmanai. Mes tai *įrodėme*. Mes čia teisiame. Sovietinė teisėtvarkos sistema neleidžia laikyti kalėjime nekaltųjų". „Gerai, tada įrodykite man, kad nužudžiau 708 civilius asmenis. Aš dalyvavau tik oro mūšiuose, prieš karo lėktuvus, kuriuos pilotavo jūsų kariškiai". Teisėjas šiek tiek pasijudino krėsle. Jis pakėlė savo plaktuką ir mostelėjo žiūrovų pusėn. „Atlaisvinkite teismo salę. Jūs pakankamai prisiklausėte šio karo nusikaltėlio". Kol sargyba vijo lauk rusų žiūrovus, teisėjas vėl palinko prie bylos. Kai žmonės išėjo, teisėjas pakėlė galvą ir buvo pasirengęs kalbėti toliau: „Taip, Hartmanai. Tu žinai, koks tavo naikintuvo Me-109 šaudmenų kiekis?" „Ne itin tiksliai. Apie 300 šovinių kiekvienam iš dviejų kulkosvaidžių ir apie 150 užtaisų 20 milimetrų patrankai..." Teisėjas pacitavo bylą: „Lėktuvas iš viso gabena 1120 užtaisų. Todėl majoras Hartmanas žvėriškai nužudė 708 nekaltus rusų piliečius..." Erichas nutraukė tą kliedesį: „Bet aš šaudžiau tik į rusų lėktuvus ore, jūs ką, nesuprantate?" Teisėjas linktelėjo: „Suprantu. Aš viską puikiai suprantu. Bet tu nematai to akivaizdaus fakto, kad kai šaudei, ne visos kulkos pataikydavo į lėktuvą. Jos krito į žemę ir žudė mūsų nekaltus piliečius. Iš viso 708 žmones. Matai, kaip lengva įrodyti, jog esi karo nusikaltėlis?" Erichas, matydamas visišką to, kas vyko, absurdiškumą, karčiai šyptelėjo. Teisėjas nusikvatojo. Jis atsirėmė į krėslo atkaltę ir linksmai juokėsi, o pilvas kratėsi

Vokiečių lakūnų numuštas sovietų Il-2.

kaip želė. Staiga surimtėjęs, dūrė pirštu Šviesiaplaukio Riterio pusėn: „Nejaugi nesupranti, Hartmanai, kad tai *politinis* klausimas? Kaip manai, kodėl išvariau šiuos žmones iš salės? Tu mėgini gintis, bet šioje situacijoje tai beprasmiška. Esi juk protingas žmogus. Mes dėl tavęs turime įsakymą iš Maskvos. Jei pasirašysi popierius, kuriuos tau duosime, tuoj išvyksi į Vakarus pas savo šeimą". „O paskui?" Mes padėsime tau padaryti greitą karjerą Vakarų Vokietijoje. Paskui susisieksime su tavimi, bet jei tik elgsies teisingai. Mūsų poveikis Vakarų Vokietijoje labai didelis". „O jei nesutiksiu?" „Jei nebendradarbiausi su mumis, iš čia niekada neištrūksi". „Jūs siūlote man baisų pasirinkimą. Jei pasirašysiu šiuos popierius, mane gali pasodinti ar net sušaudyti mano paties šalyje. Jei nepasirašysiu, mane pasodins į kalėjimą čia". „Tu viską supratai tikrai teisingai". Teisėjas pabarbeno pirštais į stalą laukdamas atsakymo. „Aš nepasirašysiu jokių popierių, nei dabar, nei paskui. Reikalauju, kad mane sušaudytų. Aš nebijau mirties". Teisėjo veidas apsiniaukė. Jis įniršęs kaukštelėjo į stalą savo plaktuku. „Karo nusikaltėlis! Dvidešimt penkeri metai griežtojo režimo lagerių! Išveskite!"

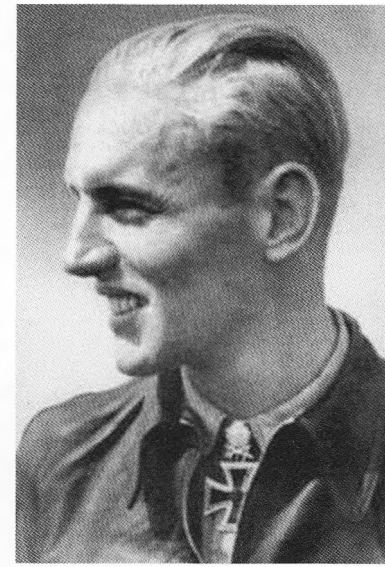

E. Hartmanas apdovanotas Riterio kryžiumi su briliantais.

Taip buvo nulemtas Šviesiaplaukio Riterio likimas. Po kelių savaičių vienas iš Štutgarto vietos laikraščių pranešė apie Ericho Hartmano, paskelbto karo nusikaltėliu, teismą. Uš motina rado savo dukterį verkiančią su laikraščiu rankose. Ten buvo įdėta besišypsančio, apsivilkusio lakūno kombinezonu ir su briliantais ant kaklo Ericho nuotrauka. Frau Petč palaukė, kol duktė perskaitė tą žinutę. Apkabinusi jai kaklą, pamėgino paguosti. Uš liūdnai kaip madona nusišypsojo. „Aš jo sulauksiu, mama. Aš sulauksiu". „Bet, brangioji Uš, dvidešimt penkeri metai. Tavo Erichui bus daugiau kaip šešiasdešimt metų". „Jei tiek laikys, jis bus senukas. Bet gali pralaikyti jį ir iki septyniasdešimt metų. Bet vis tiek jo sulauksiu". Tokia buvo moters meilė, kuri palaikė Erichą jo vergijos metais.

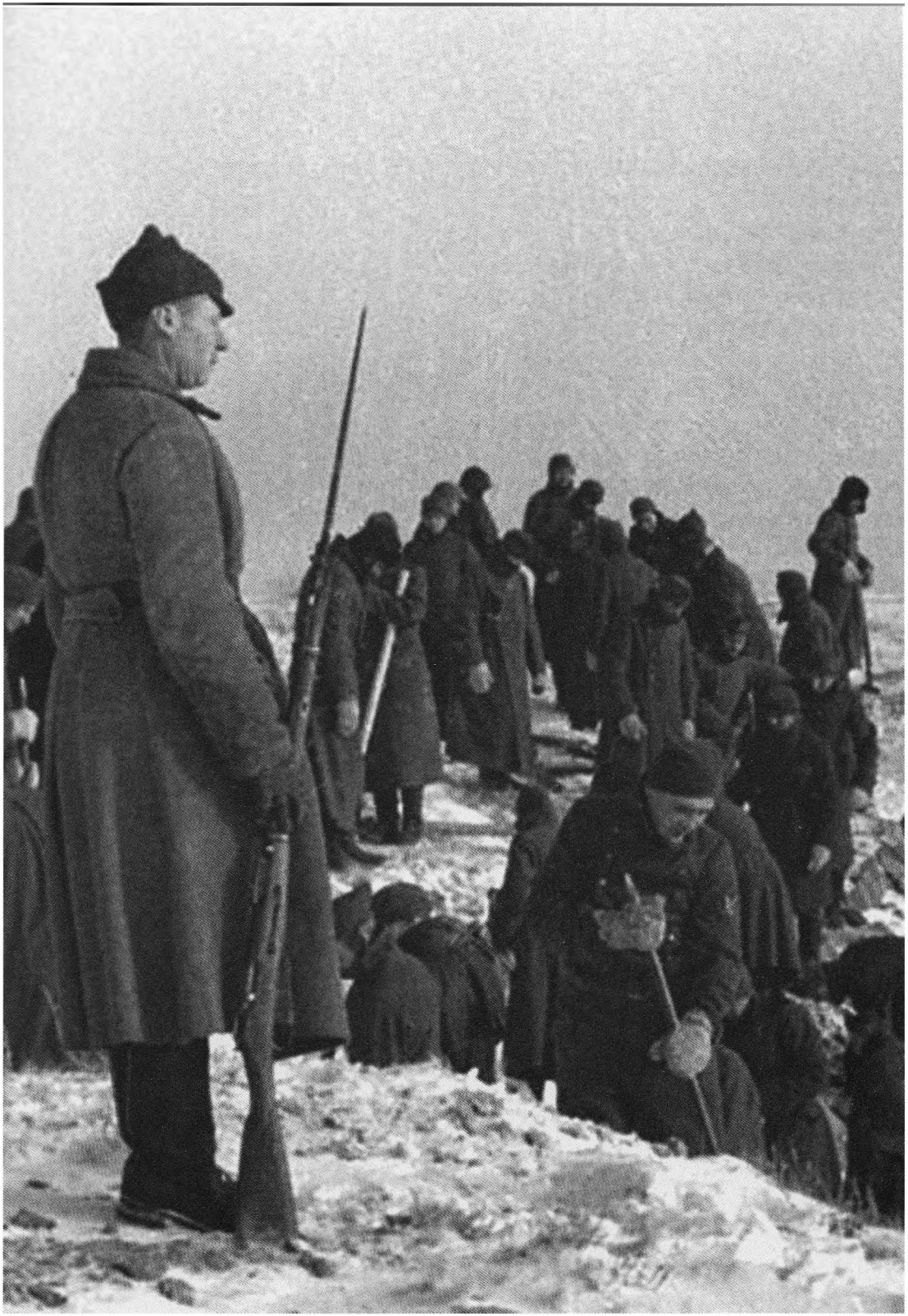

Sovietų sargybiniai saugo dirbančius belaisvius.

17 skyrius

JEI ŽMOGUS NEGALI ŽVELGTI BLOGIUI Į AKIS, JIS NIEKADA NESUŽINOS, KAS TAI IŠ TIESŲ YRA, IR NEGALĖS SU JUO KOVOTI.
DŽORDŽAS BERNARDAS ŠOU

MAIŠTAS ŠACHTOSE

Karo nusikaltėlio statusas Erichui reiškė netekimą tų teisių likučių, kuriuos jis turėjo pagal Ženevos konvenciją. Nors šis tarptautinis susitarimas buvo ignoruojamas, o dažnai NKVD tiesiog demonstratyviai pažeidžiamas, tačiau tai buvo vienintelis gynybos šaltinis, kuriuo galėjo kliautis vokiečių belaisviai Rusijoje. Toks pats likimas kaip Ericho teko ir tiems užsispyrusiems vokiečiams, kurie atsisakė dirbti rusams prieš savo šalį ir savo kalinamus draugus. Rusijos įstatymo – vienintelio Hartmanui taikomo įstatymo – požiūriu jis nebuvo karys ir karo belaisvis. Nuo to meto buvo kalinamas drauge su kitais vokiečių „karo nusikaltėliais", taip pat drauge su įprastiniais rusų nusikaltėliais. Nuosprendis – „Dvidešimt penkeri metai griežtojo režimo lagerių".

Erichas nusprendė, kad, nepaisydamas padarinių, nepaklus teismo, pavadinusio jį nusikaltėliu, neteisėtam sprendimui. Kol traukinys jį gabeno pietų kryptimi, į Šachtų vergų lagerį, jis ramiai kalbėjosi pats su savimi, kaip darė oro mūšiuose ir pačių sunkiausių išbandymų dienomis. „Niekas neapgins tavo teisių, Erichai, išskyrus patį tave. Šie žmonės mėgina tave palaužti. To siekdami jie pavers tave izoliuota sala, darys spaudimą iš išorės ir iš vidaus. Tu, Erichai, turi priešintis, net jei tai kainuos gyvybę".

Erichas taip nusprendė, kai drauge su kitais vergais pateko į Šachtų darbo lagerį. Vaizdas atrodė gana slegiantis: skurdūs mūriniai barakai, spygliuotoji viela, sargybiniai. Požeminės anglių kasyklos buvo už poros kilometrų nuo lagerio. Tai kaip tik tie patys sunkieji katorgos darbai, kuriems buvo nuteistas. Kai kaliniai ėjo pro lagerio vartus, Erichas pakėlė galvą ir pamatė šūkį, kuris vertė suakmenėti kiekvieną jo dvasios ląstelę:

„MŪSŲ DARBAS STIPRINA SOVIETŲ SĄJUNGĄ"

Jei jis padės Sovietų Sąjungai tapti stipresnei, tai niekada neištrūks iš jos nagų. Ši mintis sustiprino jo valią priešintis. Jei pamėgins jį pavergti,

nusimarins badu. NKVD teks vėl jį priverstinai maitinti, tačiau jis niekada netaps sovietų vergu. Pastaraisiais metais Jungtinėse Valstijose karo belaisvių laikymas, nepaisant raudonųjų paimtų Korėjoje ir Vietname amerikiečių kančių, tapo savotiško komercinio humoro šaltiniu. Kaip kartą pastebėjo Džordžas Bernardas Šou, žmogaus laikymas kalėjime – tai velniško žiaurumo išraiška. Tačiau belaisvių gyvenimas rodomas begaliniuose televizijos serialuose kaip linksmas žaidimas. Belaisvių laikymo sąlygos įvairiose šalyse yra skirtingos. Amerikiečių belaisviai Vokietijoje apskritai buvo laikomi neblogai, nors amerikiečių belaisviai Japonijoje dažnai mirdavo iš bado. Vokiečių belaisviai Jungtinėse Valstijose ir Kanadoje nepaikinti, tačiau normaliai maitinti ir aprengti. Daugelis iš jų po karo liko gyventi Šiaurės Amerikoje. Visai kitaip vokiečiams reikalai klostėsi Rusijoje: jiems nebuvo kitos išeities, kaip parduoti sielą. Pabėgti neįmanoma. Buvo taikoma pati griežčiausia drausmė ir belaisviai laikomi visiškai izoliuoti nuo viso likusio pasaulio. Norint sukelti maištą, kaip tai nutiko Šachtose, reikia rimto akstino.

Pirmąją dieną lageryje kaliniai buvo išvaryti iš purvinų barakų ir išrikiuoti aikštėje. Jie turėjo eiti dirbti į anglių šachtą. Kai visi pajudėjo, Erichas liko stovėti. „Sėkmės, Bubi...“ – išgirdo, kai belaisvių kolona ėjo pro jį, kad pranyktų po žeme dvylika valandų. Po kelių sekundžių Eriko figūrėlė liko stovėti priešais barakus viena. Sargybiniai liepė kolonai sustoti. Didžiulis rusas priėjo prie Ericho ir stuktelėjo šautuvo vamzdžiu į krūtinę. „Pirmyn!“ – riktelėjo sargybinis. Erichas ramiai atsakė: „Aš vokiečių vyresnysis karininkas ir pagal Ženevos konvenciją jūs neturite teisės

Belaisviai vokiečiai dirba siuvimo ceche.

Vokiečiai sovietų lageryje. Atskirose klubo patalpose. Propagandinė nuotrauka.

versti mane dirbti. Todėl aš nedirbsiu". „Dirbsi", – atsakė rusas įremdamas šautuvo vamzdį Erichui į pilvą. „Aš noriu matyti lagerio komendantą". Sargybinis pakvietė seržantą. Tas buvo tipiškas slavas – nerangus, storaliemenis, trumpakojis, apvalia galva. „Kas čia vyksta?" – paklausė jis. „Šis belaisvis sako, kad nedirbs, draugas seržante". Seržantas apstulbęs įsispitrijo į Erichą, paskui priėjo artyn. „*Kodėl* tu nenori dirbti? Sergi?" Ne. Aš majoras, vyresnysis karininkas ir pagal Ženevos konvenciją neprivalau dirbti. Aš noriu pamatyti lagerio komendantą". Seržantas per žingsnį atsitraukė. „Nemanyk, kad tos idiotiškos taisyklės čia ką nors reiškia. Mes visi dirbame, kad Sovietų Sąjunga stiprėtų". Šaltos mėlynos akys žvelgė kažkur pro šalį. „Aš tai žinau. Kaip tik todėl ir nedirbsiu. Mano abi rankos kairiosios".

Seržantas bjauriai susikeikė. Šis blondinas buvo aiškiai už jį pranašesnis. „Na, gerai. Nuvesiu tave pas komendantą. Bet pasigailėsi, kad taip elgiesi. Eik!" Sargybiniai nuvarė kitus belaisvius į šachtą, o seržantas per purviną lagerį nuvedė Erichą į komendantūros pastatą. Ten seržantas priėjo prie adjutanto ir kažką jam pakuždėjo į ausį. Karininkas, kaip ir prieš tai seržantas, įdėmiai nužvelgė Erichą. Paskui adjutantas numetė aplanką, kurį laikė rankose, tyliai pabeldė į kabineto duris ir pranyko už jų. Iš kabineto net pro užvertas duris atsklido gyvo pokalbio nuotrupų. Erichas žinojo, kad vėl pradeda konfliktuoti su NKVD mentalitetu. Jis guodėsi, jog nieko iš principo nauja jam šie nepasakys. Visa tai jau girdėjo. Jie mąstė tiesmukai ir su normaliais žmonėmis nesusidurdavo. Kabineto durys atsidarė ir adjutantas praleido Erichą.

Sovietų belaisvių lageris. Belaisviai vedami į darbą.

Komendantas buvo pulkininkas, tipiškas administratorius. Gerumo išraiška dar nevisiškai išnykusi iš jo veido, tačiau į Erichą jis įsispitrijo kažkokiu akmeniniu žvilgsniu. „Kurių velnių tu atsisakai dirbti, Hartmanai?" „Pagal Ženevos konvenciją. Esu vyresnysis karininkas..." „*Tau* Ženevos konvencija neegzistuoja. Esi nuteistas už karo nusikaltimus. Aš mačiau tavo bylą. Sovietų vyriausybė humaniška, ji paliko tau gyvybę. Turi džiaugtis, kad gali dirbti, kad likai gyvas". „Jūsų šalis laimėjo karą, pulkininke. Tai įvyko prieš penkerius metus. Aš pralaimėjusios šalies KOP karininkas, o ne koks nusikaltėlis. Pats jūsų Leninas sakė, kad šalis, kuri sulaiko belaisvius ilgiau kaip šešis mėnesius, yra imperialistinė ir degeneracinė". Pulkininko antakiai kilstelėjo aukštyn. „Tu nutuoki apie Lenino veikalus, Hartmanai?" „Taip nutuokiu. Aš juos visus skaičiau. Jis taip pat sakė, kad šalis, verčianti belaisvius dirbti, parazituoja juos išnaudodama". Pulkininkas pašoko. Jis jau šiandien prisiklausė Lenino. „Tu atsisakai dirbti?" „Kategoriškai. Reikalauju, kad tarptautinis tribunolas ištirtų šio lagerio sąlygas. Jei ne, reikalauju, kad mane sušaudytų. Aš noriu būti nubaustas mirtimi, nes *nedirbsiu*". Pulkininkas paspaudė mygtuką ant stalo ir pasirodė adjutantas. „Kalinį pasodinti į vienutę, laikyti, kol sutiks dirbti. Į karcerį!" Pulkininkas abejingai žiūrėjo, kaip sargybiniai išveda Hartmaną iš kabineto.

Šachtų karceris buvo mažytė kamera sargybos būstinės pašonėje palei lagerio vartus. Kad ten patektum, reikėjo eiti pro masyvias duris už spygliuotosios vielos aptvaro. Kai Erichas paniro į vienutės tamsą, vėl pajuto,

kaip jame sukyla nevilties banga. Tamsa ir vienatvė turėjo tik vieną pranašumą. Jis galėjo ramiai mąstyti apie Uš. Susitelkęs ties šiais prisiminimais, tarsi galėjo grįžti į Veilį im Šenbuchą, į tas laimingas dienas, kai gyveno mylimas, be rūpesčių. Namų gyvenimo vizijos stiprino jo valią. Slinko dienos, bet Erichas žinojo, kad išgyvens tą karcerį taip pat kaip visus, kuriuose jau sėdėjo. Kiti vokiečių „karo nusikaltėliai", kurie pateko į Šachtas drauge su Erichu, po darbo dienos šachtoje puolė į neviltį. Darbas buvo pragariškai sunkus, darbo sąlygos siaubingos, o įrankiai patys primityviausi. Maisto užteko tik gyvybei palaikyti, o ne tokiam darbui. Kai belaisviai atšliaužė į savo barakus, pastebėjo, kad Erichas dingo. Sargybos seržantas pasakė, kad Šviesiaplaukį Riterį pasodino į karcerį. Naujiena apie Ericho įkalinimą karceryje tapo tarsi į liepsnojantį laužą šliūkštelėtas kibiras benzino. Kalinių susierzinimas jau darėsi nevaldomas. Sargyba mėgino nuramdyti barakuose šūkaujančius ir besikeikiančius belaisvius. Ji bijojo maišto. Kadangi Erichas negrįžo į baraką ir po keleto dienų, belaisvių įsiūtis, kurį pakaitino nežmoniškas vergų darbas, pasiekė sprogimo ribą.

Penktosios dienos pabaigoje belaisviai, grįždami iš šachtos į baraką, pamatė, kad sargybos būstinės durys atviros. Jie įžvelgė jos viduje ant kėdės sėdintį surištomis rankomis ir kojomis Erichą Hartmaną. Du didžiuliai sargybiniai stovėjo greta, o trečiasis tempė Erichą už plaukų, mėgindami

Belaisviai naudojo primityviausius darbo įrankius, buvo prastai aprengti.

atlošti galvą. Jis pamėgino jį pražiodyti ir jėga įgrūsti į gerklę maisto. Šis siaubingas reginys tapo paskutiniu lašu, perpildžiusiu įsiūčio taurę. Kai kitą rytą belaisviai buvo išrikiuoti, iš šimtų gerklių pasigirdo laukinis riaumojimas. Nespėję nė patys suvokti, ką daro iš pykčio, jie puolė sargybą ir ją sulamdė. Sužvėrėjusi minia nuvilnijo per visą lagerį prie komendantūros.

Rusų pulkininkui vos akys neiššoko iš siaubo, kai jo kabineto durys braškėdamos atsilapojo ir purvina minia jį surietė. Surištas Erichas sėdėjo ant kėdės visiškoje tamsoje. Pirmasis maišto požymis jam buvo smarkūs smūgiai į karcerio duris. Kažkas suriko: „Mes tave ištrauksim!" Paskui kirviu buvo prakirstos durys. Dar keletas kirvių praplatino skylę, kad būtų galima įkišti ranką. Liesa ranka atrakino spyną. Dvejetas susijaudinusių, besišypsančių belaisvių įsiveržė į karcerį. Jie sunkiai alsavo ir neįstengė pasakyti nė žodžio. „Mes saugome visą lagerį. Tu laisvas, Bubi. Tai sukilimas". Jie perpjovė virves ir Erichas, su palengvėjimu jausdamas, kaip kraujas vėl užplūsta rankas ir kojas, atsistojo. Akys švytėjo tarsi saulė. Dvejetas belaisvių išvedė jį iš karcerio. Jiems išeinant, dvejetas įpykusių kitų belaisvių įstūmė į kamerą karcerio sargą, belaisvį rumuną. Jie tuoj pririšo sargą prie kėdės. „Paragauk *pats* šito karcerio", – sumurmėjo vienas iš vokiečių. Erichas girdėjo, kaip sužvangėjusios užsidarė sunkios durys, ir tyliai pasidžiaugė, kad maištininkai išvadavo jį iš tos tamsios skylės.

Kai Erichas vėl pateko į lagerio komendanto kabinetą, susijaudinusių belaisvių minia kunkuliavo aplink pastatą. Lagerį valdė pulkininkas, du majorai ir moteris gydytoja. Jiems pagelbėjo šešiolika sargybinių. Organizuojant sukilimą svarbiausią vaidmenį suvaidino du vokiečių karininkai – pulkininkas Volfas ir pulkininkas leitenantas Prageris. Tačiau dabar belaisviai žiūrėjo į Erichą kaip į savo lyderį. Tai darė jo labui. Ir tikėjosi, kad jis ims vadovauti.

Pulkininkas ir du majorai buvo nustebę. Jie aiškiai tikėjosi, jog sukilę kaliniai juos nugalabys. Tačiau to nesulaukė. „Paleiskit juos. Nedarykite jiems nieko bloga", – įsakė Erichas. Belaisviai džiūgavo dėl savo sėkmės, todėl paleido ir kitus kalinius – rusus. Jie taip pat sugavo ir užmušė keletą bjauriausių ir nekenčiamų skundikų. Apie lageryje prasidėjusį bruzdesį bei rusų kalinių išlaisvinimą sužinoję miesto gyventojai susirinko prie lagerio vartų. Rusų kaliniai bėgo iš lagerio, bet vokiečiai dvejojo. Sena rusė moteris „babuškos" stiliumi aplink galvą surišta skarele įtikinėjo vokiečius trauktis: „Bėkite! Bėkite, kol galite! Mes išvesime jus iš čia. Išeikite!"

Pora nekantriausių vokiečių ėmė artintis prie vartų. Erichas iš komendanto kabineto šoko jiems priešais. Pakėlęs rankas atsistojo tarp vartų. „Stokite! Likite čia! Niekas iš jūsų neturi išeiti lauk“. „Kodėl, Bubi, kodėl?“ – nustebę klausė belaisviai. „Jei išeisite, būsite laikomi bėgliais. Rusai turi šiam atvejui taisykles ir ginklų. Jus iššaudys kaip šunis anksčiau, nei nubėgsite penkias mylias“. „Bet ką mums tada daryti? Sakyk mums, kaip turime elgtis?“ „Mes turime likti lageryje, – tvirtai ištarė Erichas. – Su mumis turi susisiekti kas nors iš aukštesniojo štabo. Pasakysime jam, kad čia yra ne tokia tvarka, kokia turi būti. Galbūt jis kaip nors padės pataisyti reikalus. Bet tik neišeikite, priešingu atveju jie jus iššudys“.

Erichas Hartmanas, kur bebūtų, visada buvo išdidus žmogus.

Belaisvių murmesys virto šauksmais. Jie sustojo prie vartų. Už vartų šmėsčiojanti laisvės šmėkla galėjo žmogų išvesti iš proto. Jie tiesiog balansavo ant peilio ašmenų. Bet balsas iš minios šūktelėjo: „Erichas teisus. Jei išeisime, jie nužudys mus“. Pritarimo murmesys Erichą įtikino, kad pavyko užkirsti kelią katastrofai. „Eime, – pasakė jis. – Mes priversime komendantą paskambinti į jo štabą“. Belaisviai draugiškai suūžė ir patraukė prie komendantūros. Visa aikštė buvo prisigrūdusi belaisvių, kurie prisijungė prie norinčių išeiti už vartų. Erichui teko skverbtis pro minią. Komendantas buvo atvestas į kabinetą. Riebiame jo veide aiškiai atsispindėjo išgąstis ir nepasitikėjimas. Rusų karininkas priėjo prie savo stalo. Jį supo būrys į skeletus panašių žmonių. Jo žvilgsnis susitiko su besišypsančiu Hartmano žvilgsniu. „Pulkininke, – prabilo Erichas, – prašom sėsti. Mes norime, kad paskambintumėte į savo štabą ir praneštumėte apie tai, kas čia įvyko“. Pulkininkas trūktelėjo pečiais: „Jie atsiųs kareivius ir, galimas dalykas, jus visus iššaudys“. Jo mėlynos akys spindėjo šaltai. „Aš taip nemanau, pulkininke. Prašom paskambinti ir pranešti, kas įvyko. Kur yra jūsų štabas?“ „Rostove“, – atsakė pulkininkas, pakeldamas telefono ragelį. Paprašė sujungti su generolu. Erichas išgirdo, kaip generolas priėjo prie telefono ir paklausė: „Kas?“ „Draugas generole, tai Šachtų lagerio komendantas. Vokiečių belaisviai čia pakėlė maištą...“

Kitame laido gale pasigirdo šūktelėjimas, o paskui pabiro virtinė klausimų. Pagaliau komendantas įstengė įsprausti žodelį. „Ne, draugas generole. Mane su mano karininkais sulaikė belaisviai... Ne, mums žalos nepadarė. Su jumis nori pasikalbėti belaisvis Hartmanas". Erichas paėmė ragelį. Tai, kad jis mokėjo rusų kalbą, tomis sąlygomis buvo naudinga. „Generole, mes šiame lageryje laikomi nepaprastai sunkiomis sąlygomis. Aš atsakingiausias dėl sukilimo, nes atsisakiau dirbti kaip nusikaltėlis ir vergas. Mūsų barakai griūva, o mūsų maisto nenori ėsti net šunys. Požeminiai darbai po dvylika valandų per dieną tiesiog žmones nužudys". „Ir ko jūs norite iš *manęs*?" – nepatenkintas atsiliepė generolas. „Mes reikalaujame, kad atvyktų atstovai iš Maskvos atlikti inspekcijos, taip pat tarptautinės komisijos, kad pamatytų mūsų sąlygas. Norime, kad jos būtų pagerintos". „Mes tuo pasirūpinsime, Hartmanai. Aš laikau jus patį atsakingu už visa, kas gali nutikti komendantui ir kitiems karininkams". Erichas mirktelėjo savo draugams. „Nesirūpinkite dėl to, generole. Mes visi džentelmenai".

Erichas padėjo ragelį ir atsisuko į sukilėlius. „Netrukus kažkas įvyks", – pasakė jis. Po dvidešimt minučių žmonių balsų triukšmas ir motorų burzgesys rodė, jog prie lagerio vartų atvyko Raudonoji armija. Kuopa kareivių, apie du šimtai iki dantų ginkluotų žmonių, su automatais ir kulkosvaidžiais sunkvežimiuose, pasklido kilpa už lagerio aptvaro. Tačiau iš susirinkusių rusų civilių žmonių pasigirdo šūksniai: „Už ką čia laikote šiuos žmones?" „Leiskite jiems grįžti namo. Jie taip pat turi šeimas". „Gėda!"

Sentimentalūs rusų žmonės palaikė belaisvius ir jie tai leido suprasti raudonarmiečiams. Erichas ir jo draugai išėjo iš komendantūros ir ėmė žiūrėti, kaip raudonieji pėstininkai rengiasi mūšiui. Erichas priėjo artyn vartų, kad rusai galėtų jį girdėti, ir šūktelėjo besinervinantiems kareiviams, kurie nukreipė ginklų vamzdžius į skeletus už spygliuotosios vielos tvoros. „Rusų kareiviai! Mes sėdime už spygliuotosios vielos, kad buvome tokie patys kareiviai, kaip dabar esate jūs. Mes kovėmės klausydami įsakymų. Mes – belaisviai kareiviai". Rusų civiliai savo šūksniais palaikė Šviesiaplaukį Riterį. „Rusų kareiviai, galbūt jūs taip pat kada atsidursite čia, – toliau kalbėjo Erichas. – Tad kodėl taip elgiatės su kitais kareiviais?" Jis žengė keletą žingsnių priekin ir nusimetė savo lagerinius drabužius, apnuogino krūtinę. Paskui išskėtė rankas. „Šaukite! – riktelėjo. – Aš negalėsiu gintis!"

Atvykus generolui iš Rostovo, susinervinę rusų pėstininkai rikiuote įžengė į lagerio aptvarą ir suvijo belaisvius į barakus. Rusai nuslopino maištą penkioms dienoms nutraukę visus darbus Šachtose. Pasklido gandas, kad atvyksta komisaras iš Maskvos. Šeštąją dieną rusai apie savo ketinimus pranešė Erichui. Sargybiniai su šautuvais išvedė Erichą už spygliuotosios vielos į komendantūros patalpą. Drauge su juo įvedė pulkininką Volfą ir pulkininką leitenantą Pragerį. Komendantas vėl sėdėjo prie stalo kaip nieko nebūta. „Daugiau mes nepakęsime čia maištų, Hartmanai, – pasakė jis. „Kodėl jūs iškvietėte mane, pulkininke?" „Politinė vadovybė ištyrė jūsų maišto priežastis. Ji mano, kad tu turi čia žmonėms per didelį poveikį. Esi ne tik fašistas ir kurstytojas, bet dar ir revoliucionierius". „Ir ką jūs siūlote? – paklausė Erichas. „Mes ketiname tave atskirti nuo kitų belaisvių. Mums žinomi ir kiti vadeivos. Jie bus išgabenti į kitus lagerius. Tu, Volfas ir Prageris kraustysitės į Novočerkaską". „O kaip dėl sąlygų lageryje ir tarptautinio tribunolo?" „Kai kas pasikeis, Hartmanai. Bet tu to nepamatysi. Tu apskritai nieko nematysi, nes Novočerkaske vėl sėsi į karcerį nubaustas už maištą. Tavo draugams bus pranešta, kad esi sušaudytas, ir tiesiog dingsi. Tai juos privers išsigąsti. Viskas, Hartmanai".

Per kitus devynis mėnesius Novočerkaske Hartmanas karceryje praleido penkis mėnesius. Tuo metu jam vėl buvo uždrausta susirašinėti. Atsakydami į nuolatinį reikalavimą rusai leido jam stoti prieš tribunolą, specialiai sudarytą šiam reikalui. Iš Maskvos atvyko generolas drauge su keturiais pulkininkais ir dviem majorais, kuriuos lydėjo sekretorius. Per tribunolo posėdžius rusai dar kartą parodė Hartmanui, kad su jais verčiau nesipykti. Apkaltino jį Šachtų civilių gyventojų kurstymu sukilti prieš sovietų valdžią. Tribunolo netrikdė tai, jog kaltinimas buvo visai beprotiškas. Erichas pamatė, kad vėl pakliuvo į iracionalaus komunistinio mentaliteto monstro dantis.

Jo paskutinėje kalboje buvo apibendrinta bendravimo su sovietų „teisėtvarkos" mašina patirtis. „Jūsų vyriausybė apkaltino mane karo nusikaltimais neturėdama jokių įrodymų. Bet kurioje civilizuotoje šalyje čia pateikti faktai net nebūtų svarstomi. Jūs pasirašėte Ženevos konvenciją ir kitus dokumentus, draudžiančius žiauriai elgtis su žmonėmis. Jūs mėginate iš manęs atimti elementarias teises ir nuteisti dvidešimt penkeriems metams vergijos už tai, ko niekada nedariau. Kai užprotestavau ir tik paprašiau, kad bylą spręstų tarptautinis tribunolas, – aš nebijau, kad pasaulis sužinos apie jūsų kaltinimus, – jūs įmetėte mane į vienvietę kamerą

Generalisimas Stalinas, lėmęs žmonių ir net tautų likimus.

daugeliui mėnesių ir paleidote gandą, esą, aš nužudytas. Šiandien pasaulio arenoje jūsų vyriausybė kalba apie savo taikos meilę. Tačiau, kalindami daugiau kaip 60 tūkstančių vokiečių kareivių, jūs atsisakote baigti paskutinį karą. Šiandien jus, sovietų karininkus, galima apkaltinti tuo pačiu. Jūs dėl savo nevisavertiškumo ir kretinizmo kariaujate su visu pasauliu. Galbūt Šachtose kilo civilių gyventojų pasipiktinimas. Aš niekada nė vienu žodžiu nekviečiau rusų sukilti prieš jų vyriausybę, tačiau ateis diena ir patirsite, ką jie slepia savo širdyje. Jei jie galėtų spręsti, šiandien būčiau laisvas. Jūs bijote savo žmonių, nes vieną kart jie privers jus atsakyti už tai, ką vadinate teisingumu. Ir tada tepadės jums Dievas".

Kol Erichas ramiai kalbėjo, tribunolas nepatenkintas erzėjo. Tačiau kai baigė kalbą, jo nariai susižvalgė ir sutartinai palinksėjo galvomis. Nuosprendis buvo padarytas seniai prieš tai, kai tribunolas apskritai susirinko į savo juokdarišką posėdį. „Dvidešimt penkeri metai griežtojo režimo lagerių. Aiškus tarptautinio imperializmo agentas".

Bet kentėjo ne tik Erichas. Sunkus išbandymas teko šeimai Vokietijoje. Jo motina keletą kartų kreipėsi į sovietų aukščiausiąją valdžią beviltiškai mėgindama pasiekti, kad sūnus būtų išlaisvintas. Pacituosime vieną iš jos laiškų generalisimui Stalinui: „Generalisimui Stalinui, 1951 m. balandžio 28 d.

Jūsų Kilnybe, prašyčiau man atleisti, generalisime Stalinai, kad aš, karo belaisvio motina, išdrįsau kreiptis tiesiai į jus, aukščiausią asmenį Sovietų Sąjungoje.

Noriu jums pranešti štai ką: mano sūnus Erichas Hartmanas, gimęs 1922 m. balandžio 19 d. Veiszache šalia Štutgarto, Vokietijoje, buvo naikintuvų aviacijos karininkas. 1945 m. karo pabaigoje jis tarnavo Prahos rajone ir buvo amerikiečių paimtas į nelaisvę. Po 14 dienų jis drauge su 7000 žmonių buvo perduotas rusų valdžiai ir nuo to meto yra kalinamas.

Mano sūnus pranešė, kad 1949 m. buvo nuteistas 25 metams prievartinių darbų, nes buvo vyresnysis karininkas. Aš negaliu patikėti tokiu nuosprendžiu. Mano sūnus, kaip ir visi rusai, tik vykdė savo kario pareigą šaliai, juk taip? Aš tikiu, jog tai negali būti baustinas nusikaltimas ir nusipelnyti tokios griežtos bausmės. Jūsų Kilnybe, Jūs daug nuveikiate taikos visame pasaulyje labui ir aš tikiuosi sulaukti jūsų teisingumo. Prašau išgelbėti mane, motiną, nuo itin sunkios, žudančios kančios, motiną, kuri trokšta pamatyti savo sūnų, nuo kurio negavo jokių žinių nuo 1949 m. gruodžio. Maldauju jus padaryti malonę ir išlaisvinti mano sūnų, karo belaisvį Erichą Hartmaną ir išsiųsti jį į tėvynę, į Veilį am Šenbuchą, Beblingeno kraštą, Viurtembergą, Vokietiją.

Jei dėl to turite kokių nors abejonių, noriu užtikrinti jus, kad mano sūnus, kai grįš namo, daugiau niekada nedalyvaus jokiose akcijose prieš jus ir jūsų šalį. Jis gyvens visiškai taikų ir neutralų gyvenimą. Pažadu jums tai ir kaip motina pasieksiu, jog jis pats tai pasižadės. Kai tik mano sūnus grįš, priversiu jį duoti tokią priesaiką. Žinau, kad jis nenukrypstamai vykdys tai, ką pažadėjo. Todėl būkite toks geras ir išklausykite mano maldavimų. Šešerių kalinimo metų daugiau negu pakanka. Tikiuosi jūsų malonės, Jūsų Kilnybe.

Nuoširdžiai jūsų Elizabet Hartman".

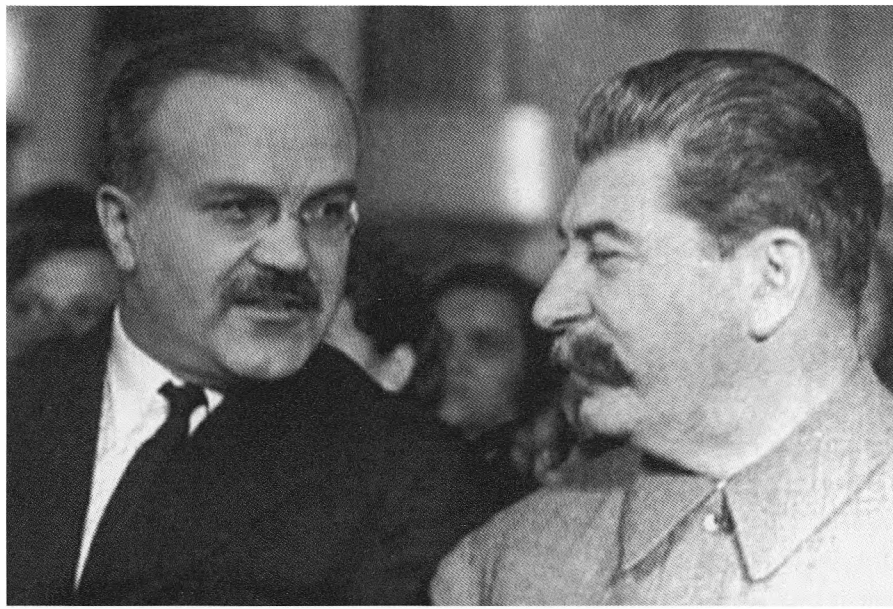

V. Molotovas ir J. Stalinas.

Generalisimas Stalinas šiuo, kaip ir daugybe kitų atvejų parodė, kad jo širdis akmeninė. Jis visai neatsakė į prašymą. Lygiai taip pat neatsakė ir užsienio reikalų ministras V. Molotovas. Sovietų Sąjunga parodė tipišką ribotumą neįstengdama suprasti visų palankių galimybių, kurios atsivertų jai tarptautinėje arenoje belaisvių klausimu. Apakino beprotiškas kerštingumas. Vienas protingas NKVD pulkininkas kartą pasakė Erichui Hartmanui, kai šis buvo Čerepoveco lageryje: „Aš nesuprantu mūsų vadovybės ir žmonių, nuo kurių tai priklauso. Karas baigėsi. Jus reikėjo porai mėnesių pasiųsti prie Juodosios jūros pailsėti, girdyti degtine ir valgydinti pačiais geriausiais produktais. O paskui paleisti namo. Jei tai būtų padaryta, mes šiandien tupėtume prie Atlanto kranto".

Kai 1953 m. Erichas išvyko iš Novočerkasko ir buvo išsiųstas į Degtiarkos lagerį Urale, Šachtų maišto istorija jau tapo legenda. Kiti maišto kurstytojai buvo išsiųsti į Degtiarką, kol Erichas sėdėjo Novočerkaske. Degtiarkoje Erichą belaisviai pasitiko itin šiltai. Jis iš karto buvo nuvestas pas komendantą. Erichas laukė eilinės beprasmiškos dvikovos su tipišku NKVD karininku, tačiau įėjęs į kabinetą suprato, kad situacija pasikeitė. Komendantas buvo storulis nervingai trūkčiojančiomis rankomis ir linksma šypsena. Jis aiškiai nervinosi ir iš pradžių taip kreipėsi į belaisvį: „Erichai, tikiuosi,

sąlygos Degtiarkoje tau atrodys patenkinamos". „Tai lageris. Visa tai jau mačiau, nebent tankesnė spygliuotosios vielos tvora". „Gerai, Erichai, prašyčiau... Prašyčiau nekelti mano lageryje maišto, kaip pasielgei Šachtose". „Sukilimas Šachtose įvyko todėl, kad administracija norėjo pasiųsti mane į sunkiausius darbus, o aš pasakiau, jog esu vyresnysis karininkas ir neprivalau dirbti. Tai vyresniojo karininko teisė. Taigi aš nedirbau, o maištas prasidėjo, kai jie mane pasodino į karcerį". Rusas plačiai nusišypsojo. „Bet, Erichai, tokių problemų Degtiarkoje nėra. Aš sutinku su tuo, kad tu neturi dirbti. Tai vyresniojo karininko teisė. Aš sutinku su tavimi". „Tada, komendante, jūsų lageryje maišto nebus". „Puiku, Erichai, puiku. Mes suprantame vienas kitą".

Bet ta gera pradžia truko nelabai ilgai. Erichą apgyvendino ypatingo režimo barake. Tai buvo kalėjimas Degtiarkos lagerio viduje. O pats lageris atrodė visiškai įprastas tarp kitų lagerių, kuriuose sovietai laikė belaisvius vokiečius. Keliomis netvarkingomis eilėmis išrikiuotuose barakuose buvo laikoma apie 4000 žmonių. Į kiekvieną baraką rusai sugrūsdavo nuo 200 iki 300 žmonių. Kad pastatuose daugiau tilptų, naudoti triaukščiai gultai. Primityvios išvietės buvo lauke, be jokios priedangos. Belaisviai Rusijoje neturėjo jokių paslapčių...

Aplink barakus, bet lagerio aptvaro viduje buvo draudžiamoji zona, kurią saugojo tarnybiniai šunys. Išorinis aptvaras – aukšta medinė tvora, viršuje apraizgyta spygliuotąja viela. Medinio aptvaro viduje driekėsi spygliuotosios vielos užtvara, kuria tekėjo elektros srovė. Prie jos prisilietęs bet kuris žmogus būtų nutrenktas vietoje. Jos viduje – aštuonių pėdų aukščio aptvaras, taip pat apipintas spygliuotąja viela. Iš lagerio nepabėgo nė vienas kalinys.

Niekas net nemanė pamėginti bėgti. Ypatingo režimo blokas skirtas laikyti sunkiems kaliniams, prie kurių priskirtas ir Erichas. Tai buvo kalėjimas kalėjimo viduje. Jo naujieji namai buvo antras mažasis kalėjimas, įrengtas Degtiarkos bendro aptvaro viduje, apie kurį jau kalbėta. Šie barakai stūksojo dar už vienos aukštos medinės tvoros su papildomu vielos barjeru. O viduje laikyti tie belaisviai, kuriuos Sovietų Sąjunga ypač vertino. Prie jų priskirtas ir Erichas Hartmanas. Ten buvo Otas Giunšė, Hitlerio adjutantas per paskutinius dvejus Trečiojo reicho gyvavimo metus, majoras grafas Zygfrydas fon der Šulenburgas – paskutinio Vokietijos pasiuntinio SSRS giminaitis, Haraldas fon Bolenas und Halbachas – ginklų fabrikanto Alfredo Krupo brolis, Richardas Zeisas-Inkvartas – garsiojo daktaro

Zeiso-Inkvarto sūnus ir kitų žmonių, dėl kurių postų hitlerinėje Vokietijoje ir giminystės ryšių jie tapo sovietų režimo ypatingos neapykantos objektu. Šiame bloke taip pat laikyti kriminaliniai nusikaltėliai iš Rusijos ir Rytų Vokietijos, kurie padarė klaidą pasisakydami prieš režimą. Iš viso ypatingo režimo bloke buvo bene keturiasdešimt penki žmonės.

Dėl tokio griežto kalinimo ne kartą kilo triukšmingų ginčų. Erichas artimiau negu su kitais bendravo su Otu Giunše ir Zygiu – grafu fon der Šulenburgu. Jei Otą kas puldavo, jis mokėjo puikiai kovoti. Bet kitais atvejais tai buvo ramus ir minkštaširdis gigantas. Hitlerio adjutantas turėjo stambius kumščius ir buvo labai stiprus, bet ramus, taigi savo šeimininko visiška priešingybė. Paskutinė Oto užduotis Vokietijoje buvo sudeginti Hitlerio lavoną.

Per drauge praleistus metus Otas ne kartą pasakojo tą istoriją Erichui minėdamas net smulkiausias detales, bet visiškai šaltai, be džiaugsmo ar pykčio. Po Hitlerio savižudybės Otas išnešė į antklodę suvyniotą kūną už bunkerio. Ant suriesto kūno buvo išlieta šeši ar septyni kanistrai benzino, kuris permerkė antklodę, kūną ir visą aplinkinę dirvą. Otas brūkštelėjo degtuką ir fiurerio kūnas ėmė degti. Zygis grafas fon der Šulenburgas buvo dar vienas žmogus, kurio charakteris leido priešintis sovietų spaudimui. Dėl to grafas ir atsidūrė Degtiarkos ypatingo režimo bloke. Šulenburgų šeima tarnavo tėvynei per daugelį kartų. Karinė ir vyriausybinė tarnyba tapo šeimos tradicija.

Rusai suėmė Zygį grafą fon der Šulenburgą prie Brombergo 1945 metų sausį. Jis buvo profesionalus karininkas ir tarnavo 1-ojoje kazokų divizijoje. Šis junginys buvo suformuotas iš kazokų, norinčių kovoti prieš SSRS. Fon der Šulenburgas priklausė įžymiai šeimai. Rusai iš karto suprato jo svarbą. Komisarai paprašė grafą vykti į Berlyną ir atpažinti šalies aukščiausiąją vadovybę. Jis atsisakė. Tada prasidėjo jo ilgos klajonės po sovietų lagerius, dėl ko grafas pagaliau pateko į Degtiarką. Ericho draugystė su Otu Giunše, Zygiu fon der Šulenburgu ir Haraldu fon Bolenu und Halbachu skaidrino kalėjimo ypatingajame bloke laiką. Jie miegojo ant grindų ir vieningai pasitikdavo visas negandas. Kai į praeitį nuslinko 1954 metai, vidinė nuojauta Erichui sakyte sakė, kad kalėjimo kančios artėja prie pabaigos, nors ir toliau jie buvo visiškai atskirti nuo pasaulio. Otas ir Zygis pritarė šiai nuojautai, o tai leido jiems išsaugoti dvasinį žvalumą. 1954 metų liepą Erichas buvo išsiųstas į Novočerkaską. Antrąkart kalint nelemtame Novočerkasko lageryje, baigėsi pusvienuoliktų metų trukusi kalėjimo

Vokiečių generolai sovietų nelaisvėje.

epopėja. Per tuos siaubingus dešimt metų Erichas susidarė visai aiškią nuomonę dėl elgesio su karo belaisviais. Baiminosi, kad jį užgriuvusios nelaimės netaptų kitų tautybių jaunų žmonių dalia. Kadangi ateities karų tikimybė atrodė didesnė už taikaus sambūvio perspektyvą, negalima buvo nepaisyti naujų karų su raudonaisiais perspektyvos. Erichas Hartmanas savo knygoje išdėstė reikalavimus visoms pasaulio šalių vyriausybėms. Jis tai padarė remdamasis sukaupta patirtimi. JTO turėjo pasiekti, kad būtų reformuotos elgesio su karo belaisviais taisyklės.

DĖL KARO BELAISVIŲ

Mano reikalavimai pasaulio šalių vyriausybėms:

1. Nė viena karo veiksmus vykdanti šalis savo teritorijoje neturi laikyti paimtų karo belaisvių. 2. Visos pasaulio šalys turi sutikti, kad, vykstant karo veiksmams, neutralios šalys laikytų belaisvius, paimtus abiejų kariaujančių šalių ar koalicijų. 3. Neutrali šalis, laikanti abiejų kariaujančių šalių karo belaisvius, turi juos išlaikyti iki konflikto pabaigos. 4. Pasibaigus karo veiksmams, visi belaisviai turi būti grąžinti į tėvynę kaip galima greičiau. Šie reikalavimai sudaryti todėl, kad pastarieji įvykiai, susiję su dešimtimis tūkstančių žmonių, parodė, jog Ženevos konvencijos nustatytų susitarimų dėl karo belaisvių šiandien iš esmės nesilaikoma.

Erichas Hartmanas, dešimt metų kalinamas SSRS.

Žmonės ieškojo artimųjų.

18 skyrius

Į GYVENIMĄ REIKIA ŽVELGTI KAIP Į VIENTISĄ VISUMĄ, IR Į GERĄSIAS, IR Į BLOGĄSIAS JO PUSES.
VINSTONAS ČERČILIS

IŠLAISVINIMAS

Ericho intuicija kuždėjo, kad greitai jo kančios baigsis. Ši nuojauta turėjo visai realų pagrindą, nors Erichas to nežinojo. Vokietijoje buvo daroma viskas jam išlaisvinti. Į jo motinos laiškus Molotovui ir Stalinui nebuvo nei atsakyta, nei kas nors tuo reikalu padaryta. Tai palaidojo visas viltis dėl išlaisvinimo veikiant anai pusei, tačiau 1954 metais įvyko radikalių pagerėjimų Vokietijoje. Todėl Elizabet Hartman teko kreiptis į kitą žmogų. Ir šiuo atveju atsakymas buvo gautas.

Praėjus devyneriems metams po karo, Vokietija jau beveik atsigavo nuo jo padarinių. Žmonės uoliai dirbo, kad atkurtų sugriautus miestus ir pastatytų naujų gamyklų. Vokietijos pramonė sparčiai plėtojosi ir ėmė užkariauti naujas rinkas. Šalis padarė ekonominį stebuklą ir vėl užėmė deramą vietą pasaulio bendrijoje. Didėjo ir atsikuriančios Vokietijos politinė svarba. Šie procesai padėjo iškilti pokario Vokietijos istorijos įžymiai politinei figūrai – kancleriui Konradui Adenaueriui.

Frau Elizabet Hartman parašė kancleriui laišką prašydama padėti išlaisvinti jos sūnų. Kancleris Adenaueris atsakė jai pats. Jis pranešė, jog yra vilties išlaisvinti Erichą per artimiausius mėnesius, ir pabrėžė, kad Vokietijos vyriausybė rimtai nerimauja dėl belaisvių likimo. Šis laiškas gerokai palengvino motinos kančias, kurias dar padidino vyro mirtis. Galiausiai Adenaueris jos akyse tapo tikru didvyriu.

„Seniokas" buvo toks pat patikimas, kaip jo žodis. Kai jis išvyko į Maskvą pasirašyti plačiašakės prekybos sutarties su Rusija, karo belaisvių klausimas buvo keliamas pirmiausia. Jis žinojo, kad rusai dar laiko bent 16 tūkstančių belaisvių. Bet tai buvo tik oficialūs Bonos skaičiai. Neoficialiais duomenimis, rusai slapta laikė apie 100 tūkst. žmonių. Adenaueris buvo konservatyvus ir padorus žmogus. Jis manė, kad grąžinti daugiau kaip dešimt metų *Rusijoje laikomus belaisvius yra Rusijos pareiga. Rusai*

Vokietijos kancleris Konradas Adenaueris Maskvoje.
Viena iš pokario santykių su Vokietija normalizavimo
sąlyga buvo paleisti belaisvius.

pageidavo suartėti su atkurta Vokietija, bet kartu siekė panaudoti belaisvius derybose, kad jose kuo daugiau laimėtų. Vienas iš numatytų bendro susitarimo punktų buvo išlaisvinti nuo 1945 metų laikomus belaisvius.

Vokietijos vyriausybė reikalavo taip pat išlaisvinti konkrečius žmones. Į tą sąrašą įtrauktas ir Erichas Hartmanas. Novočerkasko kalėjimo sargyba pranešė belaisviui apie Adenauerio vizitą. Tarp belaisvių sklandė žinių apie derybas dėl jų likimo nuotrupos. Bet Rusijos biurokratija išsijudino tik tada, kai Maskvoje buvo pasirašytas susitarimas. Dėl kanclerio Adenauerio reikalavimo galiausiai atsirado įsakymas paleisti Erichą. „Eiti į penktąjį korpusą persirengti", – pasakyta jam.

Gavo prastai pasiūtus ir labai nepatogius naujus drabužius, kurie vis dėlto buvo aiškiai geresni už senąją kalėjimo aprangą. Per tuos metus žlugusios viltys neleido Erichui per daug tikėtis išlaisvinimo. Tačiau vyko kažkas neįprasta. Nauji drabužiai kalėjime nebuvo dėvimi. Kai komendantas pakvietė Erichą ir kitus kalinius žiūrėti filmų lagerio kino teatre, tai atrodė per daug gerai, kad galėtų būti tiesa. Kaliniai atsisakė šio siūlymo. Kad ir turėdamas visokių įtarimų Erichas leido sau prabangą spėti, jog išlaisvinimas arti. Vokietijoje Už manė lygiai taip pat.

Jos viltį, kad Erichas greitai grįš, sustiprino Adenauerio laiškas Ericho motinai ir Vokietijos lyderio vizitas į Maskvą. VFR laikraščiai aprašinėjo Adenauerio laimėjimus Maskvoje ir Vokietija buvo įsitikinusi, kad jos prarasti sūnūs vis dėlto grįš namo. Specialus „Pravdos" numeris, išleistas Vokietijoje, pranešė, kad visiems belaisviams suteikta amnestija. Paskui gautas Bonos vyriausybės oficialus pranešimas, jog Erichas bus išlaisvintas. Bėgo dienos ir Uš viltis tarpais ėmė keisti abejonės. Grįžęs belaisvis, kurį laiką kalėjęs drauge su Erichu, tikino Uš, kad jo nepaleis, nes laikomas karo nusikaltėliu. Tas žmogus tik sutrikdė Uš ir išvyko savais keliais. O ji laukė sunkiai ištverdama didėjančią įtampą.

Po dviejų dienų, kai Erichas gavo naujus drabužius, jam buvo liepta susirinkti daiktus ir pasirengti išvykti iš lagerio. Belaisviai buvo išrikiuoti aikštėje, komendantas visiems paspaudė rankas, palinkėjo laimės ir išreiškė viltį, jog karo niekada nebus. Išklerusiu autobusu Erichas buvo nuvežtas į Rostovą, įlaipintas į traukinį, kuris turėjo nugabenti kalinį namo.

Lipdamas į vagoną jis stengėsi nuslopinti viduje kylančią beprotišką įtampą. Namai... Uš... šeima... Tuo tiesiog neįmanoma patikėti. Gerklėje įstrigo kažkoks gumulas, tačiau iš išorės atrodė ramus. Jis net pernelyg nesidžiaugė. Drauge su kitais ant medinių suoliukų susodintais belaisviais traukiniu išvyko iš Rostovo. Ir tada Ericho mintys grąžino dešimt metų į praeitį, kai kitas traukinys jį gabeno

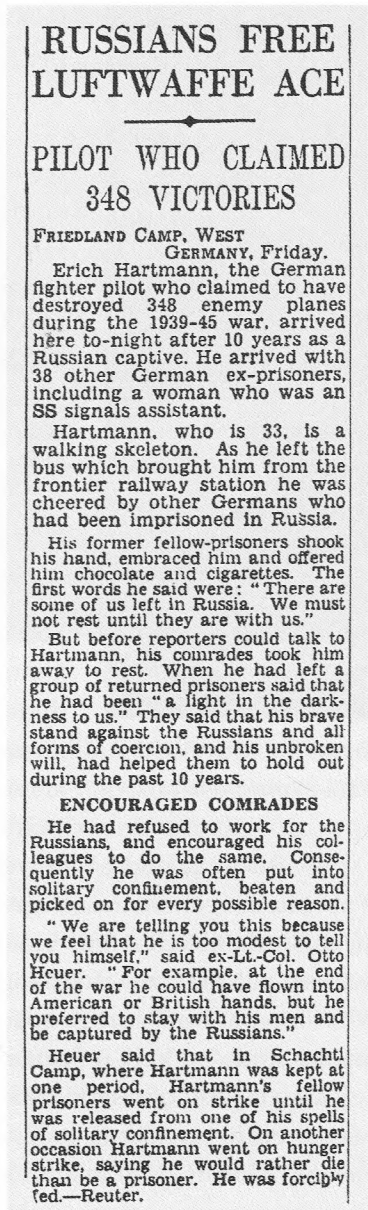

RUSSIANS FREE LUFTWAFFE ACE

PILOT WHO CLAIMED 348 VICTORIES

FRIEDLAND CAMP, WEST GERMANY, Friday.

Erich Hartmann, the German fighter pilot who claimed to have destroyed 348 enemy planes during the 1939-45 war, arrived here to-night after 10 years as a Russian captive. He arrived with 38 other German ex-prisoners, including a woman who was an SS signals assistant.

Hartmann, who is 33, is a walking skeleton. As he left the bus which brought him from the frontier railway station he was cheered by other Germans who had been imprisoned in Russia.

His former fellow-prisoners shook his hand, embraced him and offered him chocolate and cigarettes. The first words he said were: "There are some of us left in Russia. We must not rest until they are with us."

But before reporters could talk to Hartmann, his comrades took him away to rest. When he had left a group of returned prisoners said that he had been "a light in the darkness to us." They said that his brave stand against the Russians and all forms of coercion, and his unbroken will, had helped them to hold out during the past 10 years.

ENCOURAGED COMRADES

He had refused to work for the Russians, and encouraged his colleagues to do the same. Consequently he was often put into solitary confinement, beaten and picked on for every possible reason.

"We are telling you this because we feel that he is too modest to tell you himself," said ex-Lt.-Col. Otto Heuer. "For example, at the end of the war he could have flown into American or British hands, but he preferred to stay with his men and be captured by the Russians."

Heuer said that in Schachti Camp, where Hartmann was kept at one period, Hartmann's fellow prisoners went on strike until he was released from one of his spells of solitary confinement. On another occasion Hartmann went on hunger strike, saying he would rather die than be a prisoner. He was forcibly fed.—Reuter.

Pasaulio laikraščiai nepaliko be dėmesio Ericho Hartmano paleidimo iš nelaisvės. Straipsnio Londono laikraštyje antraštė skelbia: „Rusai paleido į laisvę liuftvafės asą".

Pirmoji telegrama Uš, Erichui ką tik atvykus į Vokietiją.

iš Vokietijos. Vis dar atrodė sunku patikėti, kad perpildytame gyvuliams skirtame vagone prasidėjusios klajonės baigėsi.

Traukinys pervažiavo Voronežą, Stalinogorską, Maskvą ir Brianską. Kol vagonai šliaužė į vakarus, viltys pamažu darėsi realesnės. Visą savaitę, kol už lango šmėsčiojo Rusijos vaizdai, Ericho širdis tiesiog dainavo. Paskui pervažiavo Brest Litovską, prasidėjo Lenkija. Gana greitai traukinys atvyko į Rytų Vokietiją ir dabar ratų bildesys belaisviams skambėjo kaip visų maloniausia muzika. Pagaliau traukinys pervažiavo VFR sieną. Erichas pamatė stoties iškabą: „Herleshauzenas".

Štai jis ir laisvas!

Greit atlikęs muitinės formalumus Erichas iššoko iš traukinio ir per minią prasiskverbė prie perone specialiai įrengtos Raudonojo Kryžiaus kontoros. Besišypsančiai merginai vokietei padiktavo savo pirmąją telegramą per vienuolika metų. „Brangioji Uš, šiandien aš pervažiavau Vokietijos sieną. Lauk namuose, mylimoji, kol parvažiuosiu. Tavo Erichas".

Po dviejų valandų Uš perskaitė telegramą ir jos akys pritvinko ašarų. Paprastame geltoname telegramos blanke slypėjo pati nuostabiausia naujiena, kurią tik kada nors buvo gavusi. Jis laisvas ir grįžta namo! Uš motina taip pat pravirko iš džiaugsmo. Ji paskambino į Veilį Ericho motinai, kuri taip pat turėjo progą apsiverkti iš laimės. Žinia apie Ericho išlaisvinimą pasklido po Veilį ir Štutgartą.

Karo belaisvių pasitikimo komiteto žmonės Herleshauzeno stotyje kiekvienam iš jų tarė šiltus žodžius. Miesto burmistras pasakė trumpą kalbą. Šen ten šmirinėjo laikraštininkai vėl turėdami progą prisiminti pusiau užmirštas pavardes žmonių, tokių kaip Erichas Hartmanas, su kuriuo drauge buvo repatrijuoti ir kiti šlovingieji kariai. Bet šioje džiaugsmo šventėje buvo tragiška gaida – mėginimas rasti dingusiuosius be žinios. Liūdnos moterys mojavo fotonuotraukomis ir klausinėjo buvusius belaisvius, ar šie neturi kokių žinių apie vyrus ir tėvus, kuriuos prarijo sovietų kalėjimų sistema.

Ką tik grįžęs iš nelaisvės Erichas Hartmanas su žmona.

Karo belaisvių organizacija Ericho grįžimo į Štutgartą proga planavo didelį pokylį. Buvo tikimasi, kad dalyvaus beveik tūkstantis žmonių, įskaitant daugelį svarbių asmenų. Specialiai parinkti žmonės karštligiškai rengė iškilmes. Erichas pakėlė ranką siekdamas sustabdyti daugžodžiavimą. „Prašyčiau be jokių iškilmių, – pasakė jis. – Aš nenoriu jokių iškilmių".

Laikraštininkai, pajutę sensaciją, susispietė aplink Šviesiaplaukį Riterį. Visi jie norėjo sužinoti, kodėl Erichas atsisako jo garbei po vienuolikos metų nebuvimo skirto iškilmingo sutikimo. „Todėl, kad rusai visai kitaip žvelgia į gyvenimą. Išgirdę ar perskaitę apie tokią šventę belaisvių išlaisvinimo proga jie gali daugiau nepaleisti nė vieno vokiečio. Aš gerai pažįstu rusų slaptąją policiją ir rimtai baiminuosi, kad ji paliks mano tėvynainius Sovietų Sąjungoje. Kai jie *visi* jau bus namuose, tada ir reikia švęsti. O kol bent vienas vokiečių kareivis lieka Rusijoje, mes neturime nusiraminti". Jis padėkojo burmistrui ir karo belaisvių komitetui už gerumą ir sėdo į autobusą, kad nuvažiuotų paskutinę kelionės atkarpą į Frydlando karo belaisvių centrą. Kai pro autobuso langus sušmėžavo kaimo vietovė, vėl pajuto neįprastą jaudulį, kuris atsirado jam grįžus į tėvynę. Tai buvo *Vokietija*. Erichas stengėsi įtikinti save, kad visa, kas vyksta, nėra sapnas ar

svajonė apie rojų. Jo šalis atrodė žalia ir žydinti. Žmonės labai skyrėsi nuo tų, kuriuos jis atsiminė. Visiškai pasikeitė drabužiai. Keliuose matė šimtus žvilgančių automobilių, kurie atrodė tarsi atgabenti iš kitos planetos. Laikai pasikeitė. Vokietija tapo visai kita šalimi. Jis pasijuto esąs legendos apie Ripą van Vinklį gyva iliustracija. Tiesa, nebuvo nugramzdintas į stebuklingą sapną. Bet sunku buvo patikėti, kad tai yra realus gyvenimas.

Frydlande jis minioje tuoj pastebėjo pažįstamą veidą. Tai buvo Asis Hanas, draugas iš nelaisvės meto Griazovece. Jau sustorėjęs, jam gerai sekėsi. Asis sveikino Erichą, ilgai kratė ranką ir įkalbinėjo aplankyti jo namus, kurie buvo netoliese. Iš ten galės paskambinti telefonu Uš, o paskui Asis jį pats automobiliu nuveš į Štutgartą. Bet ta improvizacija kliudė šeimos planams Erichą kaip galima greičiau atgabenti į namus pas Uš. Jo telefono skambutis iš Hano namų buvo tikra katastrofa. Sužinojusi, kur jis yra, Uš, laukusi vienuolika metų, šiek tiek pyktelėjo: „Erichai, kur tu esi? Asio Hano namuose? Ir ką gi tu veiki *ten*, kai aš – *čia*?“ Po keleto valandų Erichas jau lėkė į Štutgartą drauge su Alfredu ir Helmutu Verneriu. Jie išplėšė jį iš Hano namuose prasidėjusios šventės. Visa, ką Erichas matė aplink, jam buvo tikra staigmena. Vokietija atrodė kaip kažkokios naujos

Asis Hanas, su kuriuo iki 1949 metų drauge kalėjo E. Hartmanas, pasitiko jį Frydlande.

civilizacijos šalis. Karo laikų pilkumas dingo. Ryškūs namų ir drabužių tonai po dešimt metų kalėjimo jam atrodė kaip spalvotos liepsnos blyksniai. Jie važiavo visą naktį ir net paprasta neono lempų šviesa tarsi perkeldavo Erichą į stebuklingą karalystę.

Šeštadienį Uš atsigulė tvirtai žinodama, kad rytoj Erichas bus namie, nors tikslus jo parvykimo laikas nebuvo aiškus ir priklausė nuo kelių būklės. Ji jau atleido Erichui už viešnagę pas Asį Haną ir nekantraudama laukė. Trumpos miego valandėlės – ir vėl jau kelintąkart akys karštligiškai įbestos į laikrodžio ciferblatą. Apie ketvirtą valandą ji įmigo, bet staiga tylą perplėšė telefono skambutis. Uš nusirito nuo lovos ir griebė ragelį. „Uš?" „Erichai! Kur tu?" Mes Frankfurte. Sustojome atsigerti kavos. Namie būsime po poros valandų". Tos valandos Uš atrodė tiesiog be galo ilgos. Ji jau kelintąkart gulėsi ir vėl kėlėsi. Laikrodžio rodyklės slinko nepaprastai lėtai. Pagaliau užsnūdo ir tuoj pasigirdo tylus beldimas. Kai atsisėdo, beldimo nebuvo girdėti. Akimirką net sudvejojo: ar nepasivaideno? Paskui beldimas atsinaujino.

Uš pribėgo prie lango, atlapojo jį ir iškišo galvą laukan mėgindama įžvelgti, kas vyksta apačioje palei duris. Ten stovėjo kažkoks žmogus, bet jį įžvelgti buvo sunku. „Erichas?" – švelniai paklausė. Žmogus žengė porą žingsnių ir jį buvo galima įžvelgti aiškiau. Ericho plaukai buvo tokie pat šviesūs, akys atrodė dar mėlynesnės. Veidas išvargęs, kūnas – neįtikimai liesas. Jis nusišypsojo ir Uš širdis suplazdėjo. Jos Erichas grįžo namo. Su nepaprastu švelnumu jie žvelgė vienas į kitą be žodžių. Tylą nutraukė Uš. „Erichai, mūsų meilė liko tokia pati, tarsi tu ir nebūtum dingęs". Po akimirkos pasigirdo Ericho balsas: „Tu atrodai gerai". Jis tiesiog nerado žodžių. Uš puolė prie lauko durų ir po akimirkos jiedu apsikabino. Tikėjimas, viltis ir meilė nugalėjo. Jie išlaikė patį sunkiausią išbandymą. Abiem tai buvo nepamirštama akimirka. Juos apėmęs begalinis džiaugsmas tarsi atėmė žadą.

Netrukus pasirodė Uš tėvai. Jie negalėjo patikėti, kad duktė laukė ne veltui, ir liejo džiaugsmo ašaras matydami, jog žentas grįžo į naują gyvenimą. Erichas paskambino savo motinai, paskui pasinaudojo negirdėta proga išsimaudyti karštoje vonioje. Tada jau sutuoktiniai galėjo pabūti vieni du ir pasidžiaugti neapsakomais fizinės meilės malonumais, kurių jiems neteko patirti dešimt metų ir kurie nustūmė į šalį visą neviltį bei karčius prisiminimus. Jei galėjo būti rojus žemėje, tai neabejotinai juo tą rytą virto Ericho ir Uš namai.

Uš, Erichas ir jo brolis Alfredas.

Jų laimė truko vos geras dvi valandas. Paskui prie Petčų namų tarsi kokie maldininkai traukė žmonės, tarp jų – draugai, oficialūs asmenys... Laimingi žmonės spaudė ranką Erichui, moterys jį šiltai glaudė prie savęs. Draugų vaikams, kurie tapo jau beveik suaugusiais, jis atrodė legendinis didvyris. Žmonės jį stengėsi pagerbti ir gėlėmis, dovanomis, kurių krūvos buvo pridėliotos visuose kambariuose. Tą dieną namus aplankė trys ar keturi šimtai žmonių. Tad net patiems artimiausiems draugams sugrįžėlis tespėjo pasakyti vos vieną kitą žodį. Erichas ir Uš vieni du galėjo likti tik po dešimtos valandos vakaro. Per kitas kelias dienas Erichas pradėjo atsigauti nuo ilgoje kelionėje iš Rusijos patirto nuovargio ir dėl susitikimo su jį mylinčiais žmonėmis atsiradusio jaudulio. Po to, kai pasikalbėjo su Alfredu, savo motina, Uš, jos tėvais, daugeliu draugų, kurie atėjo pasveikinti grįžimo proga, jis netikėtai pajuto, kad paskutiniai dešimt metų tarsi išgaravo. Namų jaukumas ir aplinkinių šiltas nuoširdumas sielą veikė tarsi gydomasis balzamas. Košmariškas dešimtmetis dingo. „Dabar, kai grįžau namo, – pasakė jis Uš, – man atrodo netikėtina tai, kad manęs nebuvo ištisus dešimt metų. Kas nutiko tiems metams?“ „Aš jaučiu tą patį, Erichai. Tarsi tavęs nebuvo porą savaičių“.

Siaubingas dešimtmetis prasmego į pragarą, dingo laiko labirintuose, tačiau paliko Erichui savo pėdsakus. Kol Erichas sėdėjo kalėjime, jo brolis Alfredas tapo diplomuotu gydytoju ir dabar dirbo toje pačioje Veilio klinikoje Bismarkštrasėje, kurią pastatė jų tėvas, grįžęs iš Kinijos. Kai Alfredas pirmąkart pamatė, kokia yra Ericho fizinė būklė, tiesiog pasibaisėjo. Atletiškas, raumeningas kūnas, kokį prisiminė Alfredas, dabar tesvėrė ne daugiau kaip šimtą svarų. Sulysęs Ericho veidas aiškiai liudijo jo patirtas kančias. Tačiau iš Ericho kalbos Alfredas tuoj suprato, kad brolio psichika nenukentėjo.

Laisvėje. Erichas krauna šieną. Traktorių vairuoja Uš. Priekaboje C. Ulmeris.

Štai ką pasakojo daktaras Alfredas Hartmanas: „Jo fizinė būklė iš pradžių mane tiesiog sukrėtė. Kai Erichą pamačiau kaip brolis ir kaip gydytojas, jam grįžus, lyginant su tuo, kokį pažinojau iš vaikystės, pastebėjau jame daug ką nauja. Svarbiausia buvo tai, kad jo protas nenukentėjo. Gerai pažinojau jo tvirtą konstituciją ir puikų gebėjimą atsigauti. Supratau, kad tai įvyks greitai".

Erichui ir Uš bendro gyvenimo pradžioje buvo svarbiausia, kad Erichas atgautų fizinę sveikatą. Jis tiesiog neįstengė imtis kokios nors komercinės veiklos, tad sutuoktiniai nusprendė laikinai pasikeisti vyro ir žmonos pareigomis. Uš toliau dirbo Štutgarto pašte, o Erichas rūpinosi namais. Šis sprendimas padėjo jam grįžti į normalų gyvenimą po dešimt metų visiškos izoliacijos nuo įprastinės žmogaus buities. Geriausias pasaulyje naikintuvo pilotas taip aprašo grįžimą į normalų gyvenimą: „Kas rytą turėjau keltis ir paruošti pusryčius. Kai 8.00 Uš išvykdavo į darbą, ploviau indus, valiau grindis, klojau lovas, skalbiau ir tvarkiau namus. Viską dariau tarsi būčiau viešbučio kambarinė! Paskui eidavau į lauką ir darbavausi sode, ravėjau gėles, pjoviau žolę, remontavau ir dažiau namą. Aš pirmąkart sužinojau, kiek įvairiausių darbų tenka dirbti mūsų žmonoms, kai vyrai išeina į darbą. Turėjau vaikščioti po parduotuves, gaminti vakarienę. O vakare sėdėjau palei duris ir laukiau grįžtančios Uš. Per tą laiką dar kartą įsitikinau tuo, kuo buvau tikras ir anksčiau – be Uš aš tiesiog esu niekas".

Po nelaisvės Erichas rašė, „atrodo, kad stovi tau už nugaros ir seka"... Tikrovė buvo arti. Sovietų karo misijos KGB karininkus buvo galima sutikti visur.

Tie paprasčiausi kasdieniai reikalai Erichui atrodė kupini magiško patrauklumo. Kaip vaikas prieš Kalėdas jis žvalgėsi į parduotuvių vitrinas. Neįprastas vitrinų vaizdas, blizgančios naujų prekių pakuotės jį žavėjo keletą savaičių. Namie pagamintas valgis atrodė geresnis už pačius puikiausius skanėstus, nes pranoko drąsiausias kalėjimo metų fantazijas. Stengdamasis pritapti prie naujojo gyvenimo, daug skaitė. Net seni žurnalai Erichui buvo kupini vertingos informacijos. Kai nereikėjo dirbti kokio namų darbo, jis miegojo ar snūduriavo ir pamažu į išsekusius raumenis grįžo anksčiau turėta jėga. Naujas odos sluoksnis laipsniškai naikino kalėjimo metais atsiradusių opų randus. Po dešimt emocinėje tuštumoje praleistų metų grįžęs prie normalių šeimyninių santykių, jautė neapsakomą vidinę palaimą. Bet psichinės žaizdos buvo didesnės už kūno opas. Tačiau ir jos, veikiamos abipuse meile grindžiamo normalaus gyvenimo, netrukus pradėjo nykti.

Tiesa, pirmosiomis savaitėmis namie nemaža sudėtingų akimirkų buvo dėl įkalto per dešimt kalėjimo metų elgesio modelio ir kalinio psichologijos. Net eidamas į kaimą ko nors nusipirkti, bijojo kalbėtis su sutiktais žmonėmis, kurie taikos meto Vokietijoje mąstė visai kitaip negu per karą. Lyginant su karo belaisviais, jie buvo gyvesni, nerūpestingesni. Ir dabar vokiečiai tvarkėsi visai kitaip nei prieš dešimt metų. Tai Erichą veikė savotiškai – atrodė, jog patekęs į kitą planetą. Bet jausmas, tarsi jį kažkas sektų, neišnyko keletą savaičių. Juk daugiau kaip dešimt metų viską darė stebimas rusų sargybinių ar nelaisvės draugų. Stabdė tvirtas psichologinis barjeras net kai mėgino imtis įprastų kasdienių darbų, nes nuolat jautė, lyg kažkas stebėtų ir draustų bet kokį normalų poelgį.

Kartą vakare su Uš sumanė pasivaikščioti po Štutgartą. Jie traukė pro šokių salę, iš kurios vakaro prieblandoje sklido muzika. Besišypsančios porelės skubėjo į šokius. Kaip tik Erichas ir Uš šokti pamėgo dar per pasimatymus prieš karą. Uš iš karto viską prisiminė. „Eime, Erichai, pašoksime".

Jis to labai norėjo, bet kažkas stabdė. Tarsi būtų susidūręs su fizine kliūtimi ar suvaržytas judėti trukdančių nematomų pinklių. Atrodė, kad staiga tapo kvailai nerangus. Kad ir nepaprastai norėjo pradžiuginti Uš, negalėjo prisiversti įžengti į salę. Vyrai, kurie pateko į nelaisvę dabartiniuose karuose, gali grįžti namo taip pat su tokia našta. Ericho Hartmano sovietų lageriuose sukaupta patirtis verta dėmesio. Jo žodžiai taip pat rodo kelią, kaip gydyti tuos, kuriems reikia padėti užmiršti kalinimą.

„Lieka jausmas, tarsi kažkas stovėtų tau už nugaros ir sektų ir kad tau draudžiama viskas, kas normalu, žmogiška. Su tuo besikartojančiu košmarišku jausmu gali susidoroti ne kiekvienas buvęs belaisvis. Man tai truko du mėnesius. Manau, jog tiesiog pasisekė to jausmo atsikratyti, nes jis tampa mąstymo būdu, kurį kalėjimo metai įspaudžia į smegenis. Kitiems belaisviams, kurie buvo su manimi Rusijoje, ne taip pasisekė. Žinau tai, nes susitikdavau ir kalbėjausi su jais. Jie ir dabar neišsivadavę iš kalėjimo psichologijos, todėl negalėjo pradėti naujai gyventi. Tai pražuvę žmonės. Noriu, kad visuomenė atkreiptų dėmesį į šių psichiškai sugniuždytų asmenybių žiaurias kančias. Naktimis prasideda tikras siaubas. Jie mintimis vėl nubloškiami į baisųjį lagerį. Jie niekada nebus laisvi".

Erichas sveiko sparčiai. Šeimos šiluma, gerumas ir meilė darė stebuklus. 1955 metų lapkritį drauge su Uš jie ėmėsi organizuoti sutuoktuves bažnyčioje ir tomis apeigomis įtvirtinti civilinę procedūrą, kuri įvyko 1944 metų rugsėjį Bad Vyzzėjėje. Ceremoniją atliko Ericho dėdė, protestantų pastorius Bopfingene. Sutuoktuvės tapo jaudinančiu reginiu, kuriam ypatingą reikšmę teikė dešimt išsiskyrimo metų ištvėrusi meilės galia. Veilyje, gerumo ir šilumos atmosferoje, atsigavo Ericho dvasia ir kūnas. Bet jo mintys nuolat krypo prie klausimo dėl ateities.

Sulaukus trisdešimt trejų metų rūpėjo dalykai, kurie paprastai būna aktualūs dvidešimt metų žmogui. Jis turi uždirbti, kad išlaikytų save ir Uš, o tai buvo rimta problema. Turi aprūpinti šeimą, jei jie vėl nuspręs susilaukti vaikų. Jei ne karas, Erichas, kaip ir jo tėvas, greičiausiai būtų tapęs gydytoju. Dabar, kai jis mąstė apie ateitį, ypač gaila buvo, kad mirė tėvas, kuris galėjo duoti labai reikalingą gerą patarimą. Erichas vis dar norėjo tapti gydytoju, tačiau suprato, kad tokiame amžiuje pradėti iš pačios pradžios mokytis medicinos bus itin sunku net palankiausiomis aplinkybėmis. O jo konkrečiu atveju tai darėsi beveik neįmanoma. Dešimt metų juk buvo atskirtas nuo žmonijos civilizacijos. Net jo pasenusios mokyklinės fizikos ir chemijos žinios beveik išgaravo iš atminties. Svajoti tapti gydytoju

Generolas leitenantas Johanesas Šteinhofas ir Erichas Hartmanas.

buvo nerimta. Tokia pati dešimties metų kalėjimo praraja atsivėrė, kai jis pradėjo mąstyti apie kitas profesijas. Trisdešimt treji metai – per daug pradėti bet kokiam darbui. Beveik trečdalį gyvenimo Erichas praleido kalėjime. Darbo patirties stoka ne tik trukdys jam dirbti drauge su kitais, bet ir neleis kurti bet kokio savo verslo. Juk reikia laiko, kad įvaldytų komersanto mąstymo būdą, įsigilintų į dalyko esmę, suprastų metodą. O nepritekliai padarys gyvenimą gana nemalonų.

Šis Erichui kritiškas metas sutapo su Vokietijos KOP atgimimu. Prieš kelerius metus jų pamatus padėjo Adenauerio vyriausybė. Buvę JG-52 asai Makis Šteinhofas ir Dyteris Hrabakas sudarė atitinkamus planus. Naująsias KOP ketinta sukurti iš geriausių Antrojo pasaulinio karo vokiečių pilotų ir vadų. Jau po trijų savaičių, kai grįžo, Erichas pajuto, kad bręsta naujų įvykių. Suskambo telefonas. Uš pakėlė ragelį, pasiklausė ir padavė Erichui. „Valteris Krupinskis“, – ištarė ji. „Sveikas, Bubi, – galingai sugriaudėjo Grafas Punskis. – Herdas Barkhornas ir aš vykstame į Angliją mokytis skraidyti reaktyviniais naikintuvais. Gal ir tu keliausi su mumis? Velniai griebtų, Bubi, kaip *tau* atrodo?“

Erichas pridengė delnu mikrofoną ir pažvelgė į Uš su netikinčio žmogaus veido išraiška. „Dieve Galingasis, Uš. Jis nori, kad aš drauge su juo

vykčiau į lakūnų rengimo kursus į Angliją. Jis tikriausiai trenktas". O Krupinskis toliau šaukė į ragelį: „Bubi, velniai griebtų, kur tu dingai?!" „Krupi, trauk tave kipšas, aš praleidau kalėjime beveik vienuolika metų ir namuose esu mažiau nei trys savaitės. Aš negaliu važiuoti į Angliją, kol neatsigausiu". „Visa tai niekai, Bubi. Kai tik pakilsi į orą, tuoj pasijusi tvirčiau ir vėl galėsi skraidyti. Kaip senais laikais". Krupinskis toliau tryško entuziazmu, tačiau Ericho išjudinti neįstengė. „Krupi, paskambink man, kai grįši. Papasakosi apie skraidymą šiuolaikiniais reaktyviniais lėktuvais, gerai?"

Krupinskis iš tikrųjų, vos grįžęs iš Anglijos, paskambino. Skambino ir kiti pilotai, įstoję į naująsias KOP. Krupinskio siūlymą, iš pradžių atrodžiusį keistai, vėl Erichas prisiminė po kelių savaičių. Jis taip pat mąstė apie senus draugus, kurie dabar vėl skraidė. Niekas iš pilotų – Krupis, Gerdas Barkhornas, Giunteris Ralis – kol jis sėdėjo kalėjime, neskraidė. Jie netarnavo karinėse pajėgose, nes šalis tiesiog neturėjo kariuomenės. Jie buvo priversti imtis kitų dalykų. Naujosios KOP teikė jiems galimybių vėl parodyti savo meistriškumą, technines žinias ir patirtį, kurią įgijo jaunystėje. Jie buvo tame pačiame išeities taške kaip ir Erichas. Venintelis skirtumas tas, kad tapo profesionaliais karininkais prieš karą ir buvo už Erichą vyresni. Kartą Erichas pastebėjo, jog kalbasi pats su savimi, kaip darė sunkiame mūšyje ar kalėjimo vienutės tamsoje.

„Erichai, pilotuoti lėktuvą – visa, ką tu moki. Be to, gerai moki. Gal verta pamiršti, kad dabar tau nepatinka kariškio gyvenimas, kaip tai pamiršai 1940 metais, kai atsirado galimybė tapti pilotu?" Tokios mintys vėlesniais mėnesiais vis tvirčiau užėmė vietą jo galvoje. Rimti žmonės, kuriais Erichas pasitikėjo, įtikinėjo jį grįžti į karinę aviaciją. Buvęs 52-osios naikintuvų eskadros vadas Dyteris Hrabakas pats atvažiavo pas jį į namus įkalbinti grįžti į tarnybą KOP.

Hrabakas drauge su Šteinhofu darbavosi siekdami atkurti KOP ir buvo nuvykę į JAV mokytis skraidyti naujausiais reaktyviniais lėktuvais. Jis būsimųjų KOP paveikslą nutapė ryškiais potėpiais, bet gana realistiškai. Jose buvo vietos ir Erichui. Netrukus po Hrabako apsilankė Adenauerio vyriausybės kultūros ministras, buvęs Ericho mokytojas mokykloje ponas Simpfenderferis. Drauge su juo atvažiavo aukštą postą užimantis gynybos ministerijos valdininkas Ponas Benšas. Šį kartą spaudimas buvo stipresnis. „Tu turi grįžti, Erichai. Esi reikalingas mūsų KOP". Ponas Benšas buvo liūdnas ir rimtas. „Tu geriausias pasaulyje naikintuvo pilotas, turi briliantus ir

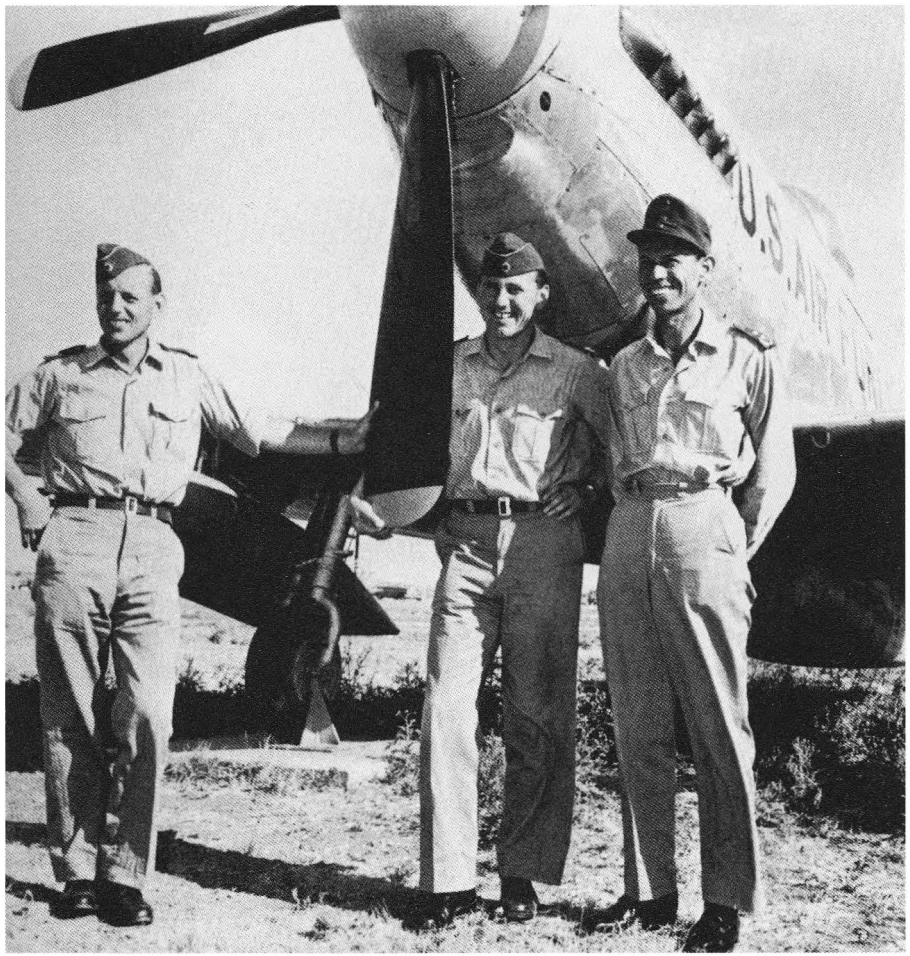

E. Hartmanas, G. Ralis ir Bartas (*Barth*) paskutinioji diena Jungtinėse Amerikos Valstijose po mokymų prie 2-ojo pasaulinio karo naikintuvo P-51 „Mustang".

esi svarbus asmuo jaunųjų pilotų, kuriuos mes ketiname mokyti, akyse. Tu tiesiog privalai grįžti į karinę tarnybą". Krupinskis, Gerdas Barkhornas ir Giunteris Ralis periodiškai skambino ar atvažiuodavo. Makis Šteinhofas pasitiko Erichą Eksterdingeno aerouoste ir naudojosi visa savo įtikinėjimo galia. Jam nesiūlė rojaus, tačiau gerą karjerą ir saugumą žadėjo tvirtai. Ir kaip ryškus kontrastas, lyginant su šiais žodžiais, atrodė visiškas neaiškumas verslo pasaulyje. Po keleto mėnesių Erichas suprato, jog turi ko nors imtis. KOP siūlė jam pažįstamą užsiėmimą, kurį anksčiau puikiai išmanė. Gyvenimas nesustojo.

Per tuos kritiškus mėnesius Uš nieko nesakė, niekaip nemėgino paskatinti nuspręsti vienaip ar kitaip. Jis žinojo, kad turi nuspręsti pats ir Uš sutiks su bet kokiu sprendimu. 1956 metų pabaigoje Erichas nusprendė vėl stoti į tarnybą KOP ir ji tam neprieštaravo. Tačiau moterį neramino, kad Adolfas Galandas ir kiti briliantais apdovanoti naikintuvų pilotai nestojo tarnauti naujosiose KOP. Tą patį padarė ir briliantus turintis įžymusis pikiruojamojo bombonešio pilotas Hansas Ulrichas Rudelis. Kai Erichas grįžo į aviaciją, jis buvo vienintelis naujųjų KOP karininkas, nusipelnęs briliantų Antrojo pasaulinio karo metais. Ir Uš buvo ne vienintelė, kurią neramino Ericho sprendimas.

Jo brolis Alfredas atvirai apgailestavo. Vėliau jis apie tą laikotarpį sakė: „Man buvo gaila, kad jis nusprendė tarnauti karinėse pajėgose, nes žinojau, kad tai priešiška jo prigimčiai. Tačiau kalėjimo metai padarė baisų darbą. Jis tiesiog negalėjo pradėti naujo gyvenimo, liko tik kariuomenė".

Erichas Hartmanas antrąkart gimė aviacijoje – ten, kur jaunystės metais pelnė nemirtingą šlovę. Ir tuo nauju savo gyvenimo laikotarpiu Šviesiaplaukiam Riteriui vėl reikėjo kovotojo širdies. Ateityje jo laukė naujos kautynės.

Atkurtų Vokietijos KOP naikintuvas bombonešis F-84.

19 skyrius

NEGALI BŪTI GERAS TAS ŽMOGUS, KURIS NETURI PRIEŠŲ.
GENEROLAS MAJORAS SERAS PERSIS HOBARTAS

ATGIMIMAS

Beveik tuojau po Hartmano sprendimo stoti į karinę tarnybą Vokietijos KOP viduje prasidėjo ginčai dėl jų naujojo statuso. Šis menkas ginčas turėjo didelių padarinių, nes buvo tipiškas daugelio nesusipratimų bei problemų grandinėje, kurios lydėjo tuometinę Ericho karjerą ir jo kilimą tarnyboje. Šių sunkumų pobūdis tiesiogiai kilo iš Vokietijos naujųjų ginkluotųjų pajėgų ištakų ir pagrindinės filosofijos, todėl verta jį trumpai panagrinėti.

Vokietijos Federacinėje Respublikoje hitlerinio laikotarpio palikimas darė poveikį organizuojant naująsias ginkluotąsias pajėgas. Vokiečių tauta bundesverui buvo visiškai abejinga, nes pakankamai prisikentėjo dėl militaristų darbų nacistų valdymo metais. Naujųjų ginkluotųjų pajėgų organizatoriams teko nemenkai padirbėti, kad būtų užtikrinta civilinės valdžios viršenybė karinėms struktūroms, kaip tai daroma Anglijoje ir Amerikoje. Vokiečių psichologija buvo visiškai kitokia negu šiose šalyse ir jos naujosios ginkluotosios pajėgos, kitaip nei pabrėžtinai apolitiškos praeityje, dabar

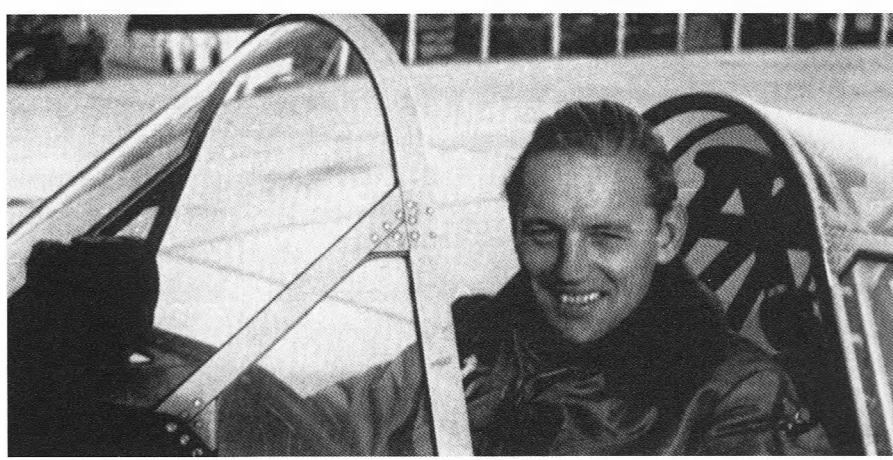

Erichas Hartmanas vėl pradeda tarnybą Vokietijos KOP.

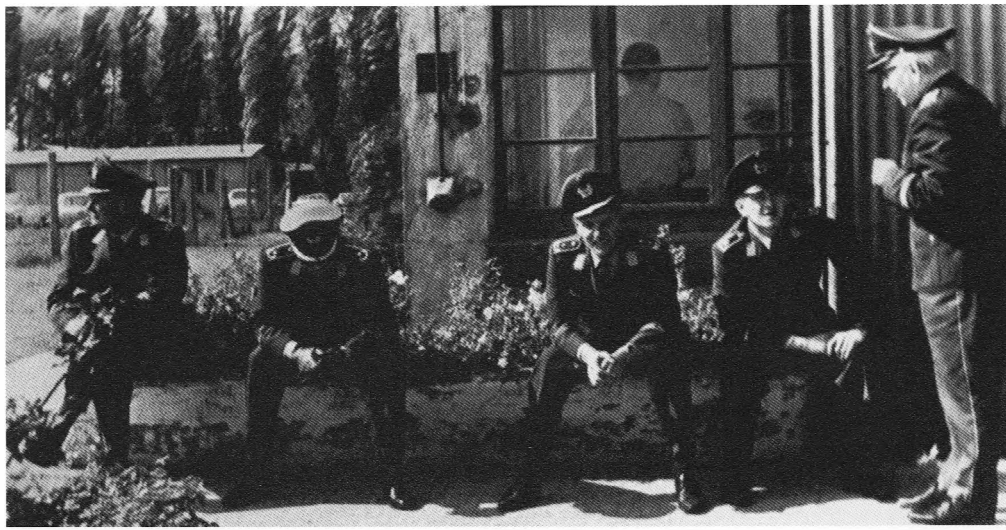

Erichas Hartmanas ir kiti Vokietijos karininkai prie luftvafės valdybos laukia sprendimo dėl tolimesnės tarnybos.

siekė vaidinti savo vaidmenį politikoje. Senoji karinės kastos sistema, prisiekusi būti ištikima valstybės vadovui, buvo papildyta visiškai naujais bruožais. Karininkai pagal tradicijas ir statutą nesivėlė į rinkimų kampanijas, tačiau dabar stojo į politines partijas. Karininkų korpusui atsiliepė ginkluotųjų pajėgų reorganizavimas ir civilinė kontrolė. Karininkų skyrimas, kėlimas ir sėkmė dabar priklausė nuo politikų taip pat, kaip ir nuo profesinių nuopelnų.

Vokietijos KOP rimtai nukentėjo dėl to, kad politikai per daug kišosi į šią ginkluotųjų pajėgų rūšį. Tos klaidos buvo ypač gerai žinomos veikiančiosios kariuomenės karininkams, kurie kandžiai į jas atkreipdavo naujai ateinančių tarnauti asmenų dėmesį. Naujųjų KOP kūrimo metais karininkų korpusas rimtai nukentėjo nuo politinio giminiavimosi. Karininkas, kuris turėjo tvirtų ryšių aukščiausiuose politiniuose sluoksniuose, pirmaisiais metais galėjo daryti bet kokių klaidų. O nusipelnę žmonės įviriausiomis dingstimis buvo atleidžiami iš darbo. Šių priemonių itin reikėjo siekiant užtikrinti numylėtinių karjeras, nes tos karjeros buvo daromos anaiptol ne remiantis karininkų asmeninėmis savybėmis.

Pačioje antrosios karinės tarnybos pradžioje Erichas Hartmanas nuo politinių iškilėlių laikėsi nuošaliai. Buvo tikimasi, kad grįžęs į karinę tarnybą jis įstos į krikščionių demokratų partiją. Panašu, kad tai buvo Ericho skyrimo į pirmosios reaktyvinių naikintuvų eskadros vado postą slapta sąlyga, nors tiesiogiai apie tai nekalbėta. Savo tiesmuka maniera jis paaiškino, jog neketina stoti į jokią politinę partiją. Juk niekada nesipainiojo su

politikais praeityje, o kaip tik dėl politikos neteko dešimties gyvenimo metų. Tam tikru atžvilgiu šis pasakymas buvo neapdairus. Personalo valdyba pasiūlė grįžti į tarnybą kapitonu, „nes jis ištarnavo majoru mažiau nei du mėnesius prieš baigiantis karui".

Dešimt metų kalėjime, kai majoras Hartmanas pademonstravo karininko teisingo elgesio pavyzdį, valdininkams atrodė antraeilis dalykas. Karininkai, pavyzdžiui, Giunteris Ralis, sužinojęs apie Erichui siūlomą kapitono laipsnį, pasibaisėjo. Politikuotojams buvo paaiškinta, kad absurdiška reikalauti iš geriausio pasaulyje aso, vienintelio briliantų turėtojo naujosiose ginkluotosiose pajėgose stoti į tarnybą pažemintam laipsniu. Ericho draugai laimėjo tą nedidelį susidūrimą, nors tuo metu jis apie tai nė nenutuokė. Idėja pažeminti Hartmaną laipsniu buvo ne itin keista, jei pamėgintume išsiaiškinti jos užkulisines priežastis. Svarbiausias asmuo naujųjų KOP personalo valdyboje buvo liuftvafės eksmajoras. Jis tarnavo žvalgybos aviacijoje Rytų fronte ir pažinojo Hartmaną. Galbūt per gerai pažinojo, kad būtų jam abejingas.

1943 metų sausį Erichas rūpinosi šio karininko priedanga naikintuvais per skrydį prie Batumio siekiant išsiaiškinti, ar yra ten Juodosios jūros laivyno laivų. Netrukus po to, kai jie perskrido fronto liniją, rusai pradėjo šaudyti iš zenitinių pabūklų. Žvalgybos lėktuvo pilotas nedelsdamas pasuko savo lėktuvą atgal į bazę. Naikintuvai užduotį įvykdė ir nuskrido iki Batumio. Įlankoje jie aptiko rusų laivų, tačiau istorija šiuo raportu nesibaigė. Netrukus po to atvyko karinis prokuroras išsiaiškinti, kodėl majoras neįvykdė užduoties. Jis buvo nušalintas ir išsiųstas į Vokietiją. 6-ajame dešimtmetyje majoras vėl išniro į paviršių ir dabar vadovavo Vokietijos naujųjų KOP kariškių laipsnių, paskyrimų ir kėlimų veiklai.

Erichas į tarnybą įstojo su majoro laipsniu. Tačiau pastangos to laipsnio nepripažinti buvo tik pirmasis mėginimas užnuodyti jam gyvenimą. Pataikavimas ir šmeižimas yra natūralus bailumo bei nekompetentingumo priedas. Šių savybių turintys žmonės retai stoja į atvirą susirėmimą su tais, kurių bijo ir neapkenčia. Tačiau kliūtys, sudaromos Ericho kelyje, dėl to nesusilpnėjo. Dažnai jis tapdavo savo aštrios reakcijos į niekšelių machinacijas auka.

Prieš grįždamas į tarnybą Erichas rado Diuseldorfe savo buvusį vyresnįjį mechaniką Heincą Mertensą „Bimelį". Išgirdęs pažįstamą Ericho balsą, tarsi atsklidusį iš praeities, Bimelis vos nepaleido iš rankų telefono ragelio. Jie nesikalbėjo vienas su kitu beveik vienuolika metų, nors fronte

NATO šalių kovos lėktuvai aerodrome.

buvo neišskiriami kaip dvyniai. Paskutinį kartą matėsi 1945 metų gegužę, kai Doiče Brodo aerodrome baigė degti JG-52 lėktuvų likučiai. Erichui visame pasaulyje Bimelis tebuvo vienas antžeminės komandos vyresnysis mechanikas, tad norėjo, kad šis vėl tarnautų drauge su juo. Tačiau Erichas nusprendė negadinti Bimeliui gyvenimo, jei šis pasiekė didelių laimėjimų civiliniame gyvenime.

Pasirodė, visai neprastai įsitaisęs. Bimelis turėjo gerą darbą miesto vandentiekio tarnyboje ir buvo dviejų vaikų tėvas. Taip gerai susitvarkiusiam žmogui grįžti į karinę tarnybą būtų kvailystė. Todėl Erichas, kalbėdamasis su Bimeliu, apie tai net neužsiminė. Šviesiaplaukis Riteris suprato, kad jam teks pasitenkinti kitu techniku. Po savaitės Bimelis ir visa Vokietija perskaitė laikraščių antraštes:

„HARTMANAS GRĮŽTA Į LIUFTVAFĘ"

Dviem dienoms likus iki pasirodant šioms antraštėms, Erichas turėjo visų būtinų komisijų sutikimą. Gydytojai patvirtino, kad po nelaisvėje patirtų kančių yra visiškai atsigavęs. Amerikiečiams vadovaujant išeiti aštuonių savaičių kalbos kursai padėjo pramokti anglų kalbos. Tada jam buvo įsakyta vykti į Landsbergą treniruotis vadovaujant amerikiečių instruktoriams. Po to, kai 1954 metų spalį Vokietija priėmė kvietimą stoti į NATO, nuo 1955 metų gegužės Vokietijos ginkluotosios pajėgos pradėjo sparčiai didėti. Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija buvo sukurta 1948 metais, vykstant Berlyno blokadai, kuri pademonstravo Vakarams, kad būtina imtis bendrų gynybos priemonių. Vokietija tapo centrine ir svarbiausia šios gynybos sistemos dalimi. Lakūnai buvo treniruojami keliose naujųjų Vokietijos KOP bazėse. Buvo naudojami angliški ir amerikietiški lėktuvai, instruktoriai taip pat anglai ir amerikiečiai. Kartu keletas šimtų vokiečių karininkų, padedant Amerikos KOP, mokėsi skraidyti reaktyviniais lėktuvais Arizonoje, netoli Finikso esančioje bazėje. Pirmaisiais mėnesiais po sugrįžimo Erichas skraidė jo draugui priklausančiu

Erichas Hartmanas prie kurjerio ir treniruočių lėktuvo „Plaggio" P 149 D su vienu iš knygos autorių R. F. Toliveriu.

dviviečiu „Paiper Kab", kad vėl gautų licenciją valdyti lengvuosius lėktuvus. Po to, kai jis paskutinį kartą sėdėjo lėktuvo kabinoje, praėjo vienuolika metų. Tad prie mažos mašinos artinosi nerimaudamas. Tačiau kai tik atvėrė ankštos kabinos duris ir pažvelgė į vidų, apėmė keistas jausmas, tarsi ja būtų skraidęs dar vakar. Mažytis „Paiperis" buvo panašaus dydžio kaip „Štorchas", kuriuo Erichas labai dažnai skraidė per karą. Jis tuojau ėmė jausti mašiną. Kai pakilo į orą, pastebėjo, kad neprarado ir meistriškumo. Pergalingas variklio burzgimas jam suskambo kaip iš numirusiųjų prisikėlusio draugo balsas. Po to Erichas tik apsidžiaugė 1956 metų pabaigoje gavęs įsakymą atvykti į Landsbergą persikvalifikuoti.

Kai Erichas Hartmanas atvyko į aviacijos bazę, amerikiečiai sunkiai patikėjo savo akimis. Pats geriausias naikintuvo pilotas atrodė, lyg būtų dvidešimt penkerių metų, nors vienuolika metų praleido sovietų lageriuose, ir atliko daugiau kaip 1400 kovinių išskridimų.

Vadovaujamas geranoriško kapitono Džeimso Mangumo Erichas greit įvaldė T-6 ir T-33. „Nort Ameriken" T-6 buvo mokomasis lėktuvas su žvaigždės pavidalo varikliu ir dviejų menčių propeleriu. Jis buvo naudojamas kaip pilotažinis lėktuvas. Lyginant su „Paiperiu", tai buvo didelis žingsnis priekin, bet vis tiek labai toli buvo iki Me-109, kuriuo Erichas

Treniruočių skrydis Arizonoje.

išskraidė šimtus valandų. „Lokhid" T-33 – reaktyvinis mokomasis lėktuvas. Tačiau ir reaktyviniai lėktuvai Erichui nebuvo naujovė, nes 1945 metais jis skraidė Me-262.

Džiaugsmingas skridimo galingu lėktuvu jausmas buvo vienas iš išsilaisvinimo požymių. Jis jautė, kad gimė iš naujo. Bet ir tas džiaugsmas buvo ne vienintelis gyvenime. 1956 metais Uš tapo nėščia. Erichas, kuris anksčiau visiškai atsidavė karo reikalams, suprato, kad pasaulis jam vėl kupinas džiaugsmingo laukimo. Mažojo sūnaus, kurio, būdamas kalėjime, nė karto nematė, mirtis jam buvo didelis smūgis. Ir kito vaiko atsiradimas tapo naujo gyvenimo pradžia.

Kai 1957 metų vasario 23 d. Tiubingene šalia Veilio Uš pagimdė nuostabią šviesiaplaukę dukrelę, tėvų džiaugsmui nebuvo ribų. Uršulė Izabelė greitai tapo „mažąja Uš", kuri džiugino tėvus ir padėjo užmiršti praeities liūdesį. Ta diena, kai Erichas galėjo pasijusti esąs tėvas, tapo viena iš laimingiausių dienų jo gyvenime. 1957 metais Erichas išėjo skraidymo reaktyviniais lėktuvais kursą KOP bazėje Arizonoje netoli Finikso. Sunku buvo

skirtis su Už ir dukrele, tačiau naujieji draugai Arizonos Liuko bazėje padėjo Erichui pasijusti kaip namie. Jis skraidė T-33 ir F-84, mokėsi pilotuoti, šaudyti ir mėtyti bombas. Oras atrodė puikus ir buvo galima skraidyti beveik kasdien.

Pažintis su amerikiečiais sutvirtėjo, kai į bazę iš Anglijos atvyko pulkininkas Ričmondas Konsteblis, vienas iš šios knygos autorių. Erichas buvo pakviestas į buvusių 20-ojo taktinių naikintuvų sparno (brigados) lakūnų sąskrydį. Šviesiaplaukis Riteris buvo išrinktas 20-ojo sparno garbės nariu, šiam daliniui įsikūrus Anglijos Esekso grafystėje esančioje Vezerfildo karališkųjų KOP bazėje. Amerikiečių pilotai Liuke geriausią asą pasitiko broliškai. Įsitraukęs į bendravimo sūkurį, net neturėjo laiko pamąstyti apie tokią likimo ironiją: jam tenka artimai draugauti su buvusiais priešais. Be to, tolimojoje Europoje net numušė septynis jų lėktuvus. Kai aviacijos bazėje buvo parodytos fotokulkosvaidžių juostelės, kuriose užfiksuotos mūšių akimirkos, Erichas jauniems amerikiečių pilotams didžiuodamasis priminė, jog šie kadrai tik patvirtina tai, ką jis pasakojo apie savo kovos taktiką. „Prisiartinkite, jei norite jį numušti, – ne kartą tikino jis, – 250 jardų? Tai per toli". Kai kurie jauni pilotai skeptiškai šypsojosi. Bet dokumentiniai kadrai parodė, jog Erichas buvo teisus. Kai persekiojamasis lėktuvas uždengdavo visą ekraną ir persekiotojas imdavo šaudyti tokiu minimaliu atstumu, kiekvienąkart taikinys sprogdavo. Šaudant iš didelio atstumo, kamera rodė lanku į šalį skriejančias kulkas ir atskirus atsitiktinius pataikymus. Labai retai buvo galima matyti numuštą lėktuvą. Išimtis buvo tik lengvai užsiliepsnojančios japonų mašinos, kurios pliūptelėdavo ugnimi net po vieno pataikymo. Iš juostelių paaiškėjo, kad nė viena ataka iš didelio nuotolio nesibaigia tokiais veiksmingais rezultatais, kaip šaudymas iš labai arti.

Jauni amerikiečių pilotai žavėjosi Ericho Hartmano kuklumu bei atvirumu. Jis traukė juos it magnetas. Lakūnai mielai naudojosi asų aso didžiule, daugiau kaip 800 oro mūšių, patirtimi. O Amerikos KOP Erichui padarė didelį įspūdį savo dvasia, kuri priminė senosios liuftvafės laikus. 1957 metų pavyzdžio Vokietijos KOP trūko tokios vidinės jėgos ir tą trūkumą Erichas ypač jautė. Nepanirdamas į 1957 metų pavyzdžio Vokietijos politinę atmosferą Erichas pastebėjo, jog Amerikos KOP vyraujanti atmosfera tiesiog puiki ir įkvepia žmones daryti tai, kas atrodo tiesiog neįmanoma. Per vizitą į JAV Erichas rado ir naujų draugų. Majoras Frenkas Bazas ir jo žmona Veilen pakvietė jį gyventi jų namuose Finikse. Erichui sunku buvo

patikėti, kad rikiuotės tarnybos karininkas gali būti taip gerai įsikūręs, kaip gyveno Bazai. Jie turėjo puikų namą su visais patogumais, judrų sportinį automobilį ir apskritai buvo linksmi, laimingi žmonės. Gyvenimas Arizonoje Erichui atrodė tiesiog stebuklinga pasaka, ypač prisiminus siaubingą dešimtmetį sovietų lageriuose. Ir norėjo, kad tuo įsitikintų Uš. Bazai nuoširdžiai kvietė vokiečių šeimą pagyventi pas juos tol, kol truks Ericho persikvalifikavimo veikla Liuke. Ir netrukus Uš, palikusi globoti mažylę močiutei Petčų namuose, Štutgarte, atskrido į Arizoną, kuri tapo taip pat nepamirštamų įspūdžių šaltiniu ir jai. Didžiulės, tiesiog atrodančios beribės laukų ir dykumų platybės buvo visai nepanašios į Vokietijos vaizdus. Kelionė į Didįjį Kanjoną su nakvyne kempinge sužavėjo juos ne menkiau, negu ištaigingi Finikso prekybos centrai. Kai jie grįžo į Vokietiją, ta idilija baigėsi.

Uš atsidusdama prisimindavo: „Tai buvo puikiausias metas mūsų gyvenime. Mums niekas nesakė nė vieno priekaišto žodžio, kad esame vokiečiai. Visi buvo geranoriški ir mielai pagelbėdavo. Jautėmės kaip namie. Tai vienintelė šalis, išskyrus Vokietiją, kurioje norėčiau gyventi. Frenkas ir Veilen Bazai patys geriausi žmonės iš visų, kuriuos kada esu sutikusi. Jie puikūs draugai, kuriems jauti tokį patį švelnumą, kaip savo tėvui ar motinai. Kartais, grįžusi į Vokietiją, ilgėdavausi Finikso, Vailen ir visko, kas ten liko“. Bet Ericho nuotykiai Amerikoje buvo įdomūs ne tik dėl malonių pramogų. Jis sužinojo ir daug naujų profesinių paslapčių. Aišku, ypač sudomino lėktuvas F-104, nes buvo laikomas moderniu lėktuvu. Hartmanas lankėsi bazėje Las Vegas, Nevadoje esančioje Neliso aviacijos bazėje, kurioje buvo įkurdinta F-104 eskadrilė. Bazėje amerikiečių pilotai žavėjosi šia mašina: greičiu, staigiu kilimu ir ginkluote. Bet kai Erichas su tais jaunais pilotais pasišnekėjo bare, jam atsivėrė visai kitoks vaizdas.

Jis paklausė, kodėl toks mažas procentas tvarkingų mašinų, ir amerikiečiai papasakojo jam apie sunkumus dėl F-104. Variklių sutrikimai, problemos dėl priekinio rato ir išmetimo tūtų buvo svarbiausios mašinų gedimo priežastys. Kai Erichas pasikalbėjo su aptarnaujančiuoju personalu, technikai papasakojo apie remonto ir parengimo skristi praktines problemas. Problemos dėl atsarginių dalių ir priežiūros, įrangos gedimai – tai ne tie laimėjimai, kuriais didžiuojamasi. Erichas buvo pasiųstas į Ameriką ne įvertinti F-104. Tačiau jis labai susidomėjo tuo kaip profesionalus karo lakūnas ir būsimasis eskadros vadas, nes žinojo, kad NATO ketina šiais naikintuvais aprūpinti savo aviacijos pajėgas. Vienas jaunas Amerikos KOP

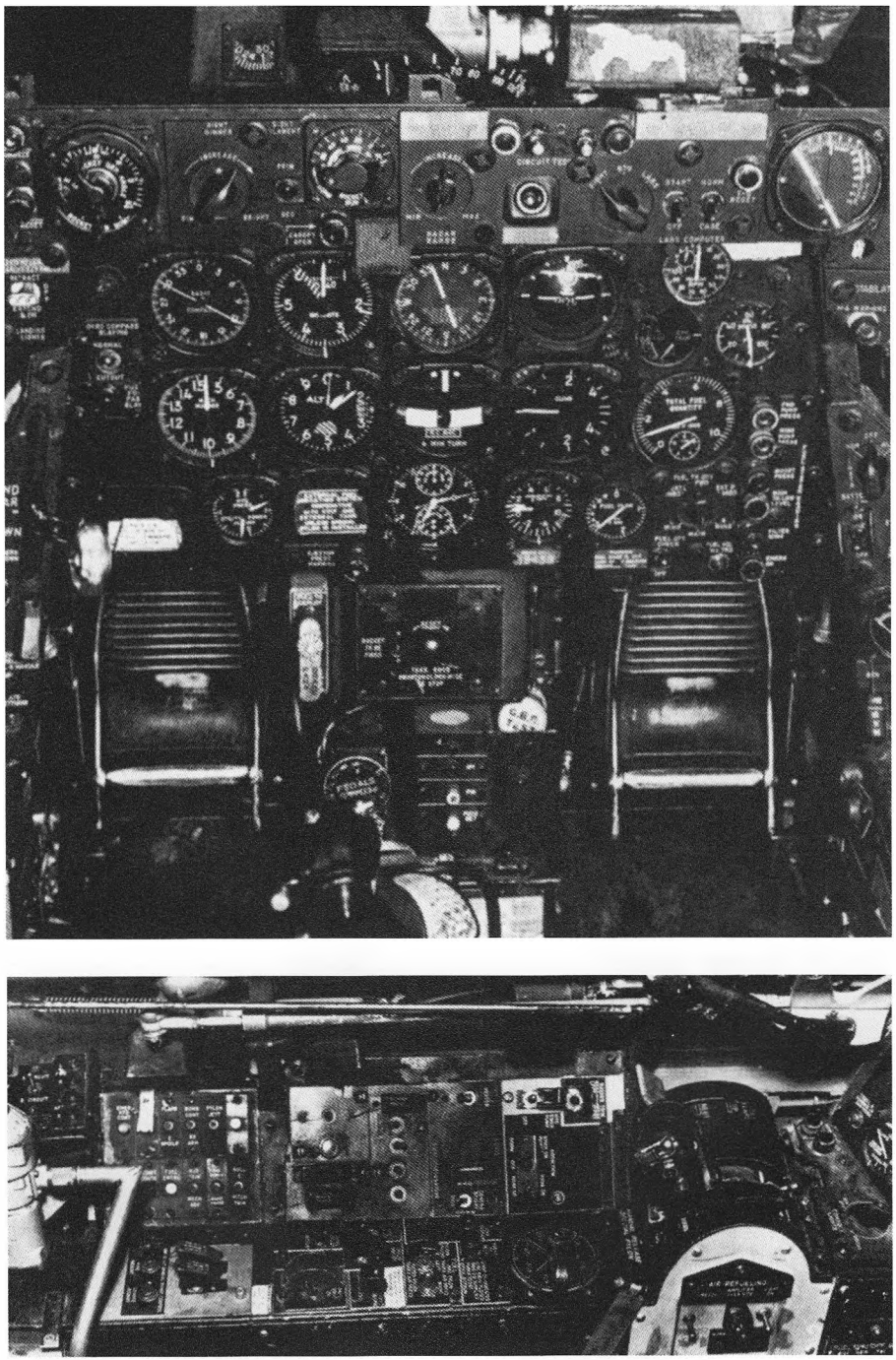

Reaktyvinio lėktuvo F-104 prietaisai.

kapitonas paskolino Erichui didžiulį tomą su F-104 ištikusių avarijų, kurios įvyko iki to meto, aprašymais. Erichas kruopščiai ištyrė tuos aprašymus ir priėjo tvirtą išvadą, kurios daugiau nekeitė. Norint tokį lėktuvą naudoti Vokietijos KOP, reikėjo didesnio techninio pasirengimo ir patirties, negu tuo metu jos turėjo. Šis požiūris vėliau jam gerokai pakenkė, nes buvo visiškai teisingas.

Grįžęs į Vokietiją, gavo siūlymą vadovauti naikintuvų bombonešių eskadrai. Atsisakė, nes nelaikė savęs tinkamu vadovauti šio tipo lėktuvais skraidantiems lakūnams. Pasakė vadovybei, kad yra linkęs palaukti pirmosios reaktyvinių naikintuvų eskadros vado posto. 1958 metų pavasarį kurį laiką tarnavo Oldenburgo naikintuvų pilotų mokyklos viršininko pavaduotoju {30}. O birželį gavo savo istorinį paskyrimą.

Pirmoji naujųjų KOP pirmojo reaktyvinių naikintuvų eskadra buvo suformuota Alhorne. Pavadinta JG-71 „Richthofen". Ši eskadra turėjo puoselėti geriausios Pirmojo pasaulinio karo aso, taip pat Antrojo pasaulinio karo metų liuftvafės JG-2 „Richthofen" kovines tradicijas. Ir visai natūralu, kad šios eskadros vadu tapo įžymiausias Antrojo pasaulinio karo asas majoras Erichas Hartmanas. Surengtame susibūrime Vokietijos KOP inspektoriui generolui Kamhuberiui pasakius iškilmingą kalbą, prasidėjo Hartmano – KOP karininko – didysis nuotykis.

Pirmasis JG-71 eskadrilės personalas. Erikas Hartmanas grupės viduryje.

Eskadrilės JG-71 emblema.

Šis sprendimas parodė, kad Vokietijos KOP gali priimti ne tik klaidingus, bet ir gerus sprendimus. Patikėti Erichui JG-71 vado pareigas buvo genialus sprendimas. Kaip tik taip, radus tinkamiausią žmogų, pavyko išspręsti sunkų organizacinį uždavinį. Paskyrus Erichą Hartmaną „Richthofeno eskadros" vadu, Vokietija pripažino jo nuopelnus. Bet kartu tai Šviesiaplaukiam Riteriui buvo ir iššūkis, nes eskadros, ginkluotos pirmaisiais moderniais Vokietijos KOP reaktyviniais naikintuvais F-86 formavimo problema buvo nepaprastai sunki. Atrodė, jog kažkas sumanė patikrinti, ar Erichas Hartmanas gali ką nors daugiau, nei būti tiesiog asas ir snaiperis.

Bet Erichą užvaldė varžybų dvasia ir jis su visa energija puolė į darbą. Šiai eskadrai skirti jauni pilotai visiškai pasitikėjo savo vadu. Erichas jų tikėjimą pavertė kovine dvasia ir energija kurdamas naujųjų Vokietijos KOP standartą. Tik Antrojo pasaulinio karo metais vadovaujant tokiems vadams kaip Galandas, Meldersas, Hrabakas, Trautloftas, Prileris, naikintuvų eskadros turėjo tokią moralinę nuostatą. Erichas rengė paskaitas klasėse,

< Sudužęs F-104.

Eskadrilės JG-71 amerikiečių gamybos lėktuvai F-86 (*North American F-86F*) „Sabre skrydyje". Lėktuvai papuošti „Juodąją tulpe".

nuolat skraidė F-86 ir poilsio dienomis tapo pačia žymiausia figūra Alhorno sklandymo klube. Jis mokė „Richthofeno" eskadros jaunus pilotus, kaip motina mokė jį patį. Be to, perteikė savo patirtį. Jis sužinojo, kad Zygis – grafas fon der Šulenburgas, draugas iš Degtiarkos lagerio laikų, dirba Hamburge karininkų mokykloje, ir pasiekė, kad būtų perkeltas į JG-71 budinčiuoju karininku. Erichas specialiai skraidė mažuoju „Dornje" konsultuotis su NATO karininkais ir gauti savo eskadrai kažkokios įrangos. Visi dirbo kaip velniai, nes jautė, kad artėja kažkas ypatinga, reikšminga.

Erichas formavo naujas eskadriles ir nenuilstamai kartojo, kad reikia vis daugiau ir daugiau skraidymo patirties. Jis nepamiršo, kad greitai bus gauta F-104, ir suprato, jog tada bus sunku. Svarbiausia jam buvo kaip galima greičiau įgyti skraidymo patirties, o įvairias antraeiles detales atidėdavo vėlesniam laikui. Erichas žinojo, kad jaunųjų pilotų gyvybės priklausys nuo to, ar šie įstengs įvaldyti itin sudėtingą F-104. Naudoti šį lėktuvą reikėjo ypatingų žmonių ir jis visą dėmesį sutelkė kaip tik į juos. Begalines treniruotes turėjo papildyti pasitikėjimas ir tvirta dvasia. Jis išdažė savo JG-71 lėktuvą lygiai taip pat, kaip buvo išdažyta „Juodoji Tulpė" – „Karaja-1", kėlusi rusams siaubą. Per artimiausią profilaktiką tokiomis

tulpėmis buvo papuošti ir kiti JG-71 lėktuvai. Pilotams patiko tas praeities priminimas. Bet atvykusį generolą tai šokiravo. Jis nebuvo lakūnas, tarnavo zenitiniuose daliniuose.

„Šitie lėktuvai nudažyti?" – paklausė generolas. „Taip, ponas generole", – atsakė Erichas. „Bet kodėl nudažyta tik dalis lėktuvo? Sparnai atrodo nuogi". „Mes juos taip nudažėme per profilaktiką, kad tai netrukdytų dirbti. Kai apžiūra baigsis, nudažysime iki galo". „Dažai kainuoja pinigus, majore Hartmanai". „Visiškai teisingai, ponas generole. Pats sumokėsiu už dažus. Užtat tokie ženklai padės pakelti eskadros lakūnų dvasią".

Kaip ir Krupinskis Rusijoje per Antrąjį pasaulinį karą, Erichas įrengė barą JG-71 lakūnams. Po skraidymų pilotai ilsėjosi bazės bare. Ten jie galėjo atsipalaiduoti ir ramiai pasikalbėti. Tačiau Vokietijos naujųjų KOP vadovybė to nesuprato. Pagal įsakymą iš aukščiau Erichui teko uždaryti barą. Tačiau dabartinėse KOP kiekviena eskadrilė turi savo barą. Dėl panašių incidentų, kuriuose dalyvavo vyresnieji karininkai, pasklido gandai, kad „Hartmanas ne itin geras karininkas". Dauguma vyresniųjų karininkų neatliko nė vieno kovinio išskridimo. Tam tikra prasme Erichas ir nebuvo „geras karininkas". Tačiau tai priklausė nuo kritiko požiūrio. Po to, kai Erichas matė vokiečių karininkus ištižusius rusų nelaisvėje, jis suprato, jog įprasti gero karininko kriterijai gana abejotini.

Vienas senas draugas iš JG-52 buvo perkeltas į Ericho vadovaujamą „Richthofeno eskadrą". Tai nebuvo žmogus, su kuriuo daug bendrauta, bet jis taip pat kalėjo rusų lageriuose, drauge kariauta fronte. Erichas žinojo, kad šiam karininkui mūšyje buvo sunkiai sužeista galva. Žaizda jį kai kada vertė elgtis ne taip, kaip reikia. Tas karininkas kartais Ericho viršininkams pranešdavo apie smulkius statutų pažeidimus Alhorne, taigi nebuvo ištikimas savo vadui. Erichas su juo elgėsi kur kas geriau, kaip senam fronto draugui atleisdavo menkus nusižengimus. Kai tas karininkas pasigėrė ir lindo muštis su eiliniais, Erichas jo nenubaudė. Generolas, sužinojęs apie tą geraširdiškumą, pareikalavo, kad Erichas veteraną nubaustų. Šviesiaplaukis žmogus, kuris dešimt metų kovojo su NKVD mėsmale, tiesiog fiziškai neįstengė elgtis taip, kaip tas, kuris gyveno laisvės atmosferoje. Jis negalėjo nusižengti savo etiniams principams. Nubausti karininką, gavusį kovinių apdovanojimų, karo didvyrį jau savaime yra sunku. O nubausti žmogų, kuriam reikia gydytojo, o ne areštinės, Erichui Hartmanui atrodė tiesiog neįsivaizduojama. Jis atsisakė paklusti viršininko patarimui. Ir tai taip pat rodė, jog „Hartmanas nelabai geras karininkas".

Ericho Hartmano kritikai daugeliu atžvilgų buvo nutolę nuo realaus gyvenimo. Vokietijos KOP, kaip ir daugelis kitų karinių organizacijų, laikėsi pasenusio požiūrio į tai, kas yra teisinga ir efektyvu. Atomo amžiuje kariniai lyderiai vis dar netapatino taikos meto su karo metu. Efektyvumas jiems dažnai reiškė idealią rikiuotę, išlygintas kelnes, pagarbos vyresnybei demonstravimą ir kitus panašius niekus. Erichas, kaip eskadros vadas, naudojo visą savo itin didelę patirtį. Jis vadovavo JG-71 taip, tarsi vyktų karas. „Kad žmonėms neatsirastų blogų įpročių". Jam neatrodė svarbu išrikiuoti lėktuvus idealia linija su jų lakūnais, apsivilkusiais paradinėmis uniformomis. Tačiau išsipusčiusius gaidžius primenantys inspektoriai kaip tik į tai ir kreipė dėmesį. O Erichui buvo svarbiausia operatyvinis pasirengimas. Erichas Hartmanas suprato, jog būsimieji karai nepaliks laiko „mobilizacijai". Todėl manė, kad būtina nuolat būti pasirengus kovai ir pajėgas laikyti išsklaidytas. Vokietijos KOP labiau nei kurios kitos turėjo priežastį veikti kaip tik taip. Kai 1941 metų birželį liuftvafė sutriuškino raudonųjų KOP žemėje, tai buvo didžiausias oro pajėgų naikinimas istorijoje {31}. Rusų lėktuvai buvo išrikiuoti aerodromuose netoli sienos kaip parade. Erichas manė, kad Vokietijos KOP dabar neturi padaryti tokios klaidos, nes reaktyviniai lėktuvai ir raketos gali smogti dar staigesnį ir smarkesnį smūgį.

Dėl jo nuostatos, kad kovinė parengtis negali būti užtikrinta dalinėmis priemonėmis, kildavo nesutarimų su tiesioginiais viršininkais – ne su savo

E. Hartmanas naikintuvo kabinoje.

darbo žinovais, tokiais kaip Kamhuberis, o su neišmanėliais politiniais iškilėliais, kurie dabar vadovavo KOP. Daugelis jų per karą tarnavo pėstininkų daliniuose, kai kurie – liuftvafėje, tačiau beveik nebuvo skraidžiusių po 1945 metų. Ir jau tikrai visi jie laikėsi senojo požiūrio į karo vyksmą.

Erichas Hartmanas karininkų pasitarime.

Hartmano charakteris formavosi sovietų lagerių ugnyje, buvo nukaltas iš jo kančių ir užsigrūdino tuose procesuose, apie kuriuos nieko nenutuokė žmogeliai, kalbėję, neva Hartmanas nebuvo geras karininkas. Kad ir kaip mėgino NKVD per dešimt metų sunaikinti jauną žmogų, kuris įkūnijo geriausius vokiečio charakterio bruožus, tos pastangos tik pavertė Erichą Hartmaną savo garbę aklai ginančiu žmogumi. Dešimt metų daugybėje tamsių bunkerių jis kovojo už teisybę. Ir dabar, politinės laisvės atmosferoje, nė vienas žmogus nebūtų įstengęs iš jo išplėšti politinį „taip“, jei karinė teisybė sakytų „ne“.

Aukštieji karininkai, kurie gyveno apsupti politinio melo, aišku, šalinosi atkaklaus blondino. Jo dvasia neleido šunuodegiauti siekiant prisitaikyti prie politinės padėties pokyčių. Tai nulėmė dešimt atkaklaus priešinimosi metų. Tuo naudojosi politikuotojai, spekuliuojantys jo jausmų padiktuotu elgesiu. Šnekėti, kad Erichas Hartmanas nebuvo geras karininkas, tapo tradicija. Karininkas, kuris pažinojo jį šlovės dienomis ir sėdėjo drauge rusų kalėjimuose, taip aiškina Ericho požiūrį į nekompetentingus viršininkus – generolus, pulkininkus ir kitus panašius asmenis: „Jis nesuprato, kad reikia būti taktiškam. Kalbėjo su jais taip, tarsi tai būtų NKVD karininkai, kurių mąstymas subjaurotas politikuotojų“.

Tačiau „Richthofeno“ eskadros jauni lakūnai į jį žvelgė visiškai priešingai, negu lentoje stumdantys figūras karininkai. Jis buvo pats geriausias asas iš visų, kurie kada nors sėdėjo lėktuvo kabinoje. Kai jis jauniesiems lakūnams pasakojo apie sovietų psichologiją ir NKVD naudojamus dorovinio naikinimo metodus, šie klausydavo ir įsimindavo. Tie jauni vokiečiai žinojo, jog gali ateiti diena, kai patiems teks gintis nuo tokių metodų. Ir jie neabejojo, kad girdi tikrą tiesą.

Vokietijos karinių oro pajėgų F-86 ir naujasis F-104 (*Lockheed F-104 „Starfighter"*).

Vos praėjus šešiems mėnesiams po to, kai Erichas pradėjo formuoti padalinį, JG-71 „Richthofen" 1958 metų spalį buvo priskirta NATO kariuomenei. Šio laimėjimo svarbą galima įvertinti tik prisiminus, koks yra normalus laikas, kurio reikia naikintuvų daliniui pasiekti reikalingą efektyvumo lygį. Paprastai tam sugaištama ne mažiau kaip vienerius metus. Vadui, kuris nebuvo „geras karininkas", tai – didžiulis laimėjimas, likęs nepralenktas ir praėjus dešimt metų. Tie berniokėliai žvelgė į jį kaip į tėvą. 1960 metų rugsėjį jis džiaugdamasis autoriui rašė apie savo vaikinus: „Paskutiniaisiais metais pasiekėme šaudymo ore 24 proc. taiklumo eskadros vidurkį. Aš didžiuojuosi tuo. Manau, kad tai pats geriausias rezultatas Vokietijos KOP. Mano vaikinai tiesiog nuostabūs! Turiu šešis snaiperius, kurių pataikymo *vidurkis* yra 60 procentų. Tai jauni berniokėliai, sulaukę 24 metų. Aš sukūriau lyderių grandį. Šie vyrukai dabar yra geresni už seną ir pavargusį eskadros vadą".

Žmonės, kurie tomis dienomis tarnavo JG-71, dievino savo vadą. Jie ne mažiau žavisi juo ir dabar. Sektų paskui jį net į pragarą. Daugelis iš jų pralenkė Erichą žengdami tarnybos pakopomis ir dabar yra generolai.

Vokietijos KOP sprendimas pirkti F-104 sugadino Ericho karjerą, nors iš tiesų turėjo būti atvirkščiai. Bendrauti su aukštesniaisiais vadais, kurie buvo protingi ir išmanantys profesionalai, jam sekėsi puikiai. Jis gerbė ir mėgo bundesliuftvafės pirmąjį inspektorių generolą Kamhuberį, žavėjosi jo gabumais ir laimėjimais. Tą patį galima pasakyti ir apie tarpusavio santykius su generolu Šteinhofu, generolu Raliu, kurie taip pat vadovavo KOP. Šiems žmonėms buvo galima sakyti tiesą.

Kartą kalbantis su Kamhuberiu, kilo klausimas dėl F-104. Erichas požiūrį į F-104 grindė per išvyką į JAV įgyta savo patirtimi. Jis pasakė, jog netiki, kad F-104 iš principo galėtų būti geras lėktuvas Vokietijos KOP. Galbūt jis pirmasis sudarė tam tikrą nuomonę ir išsakė ją vadovybei. Sakė, kad F-104 pirkimą reikia atidėti. „Manau, kad esu geras pilotas. Vidutinis pilotas, neturintis išskirtinių gebėjimų, bet su tam tikra dalimi sėkmės, ir nieko daugiau. Dėl to, kad man sekėsi, įgijau didelę patirtį. Ir ši patirtis bei tai, ką sužinojau apie F-104 JAV, sako man, kad mūsų jaunieji pilotai tiesiog neturi pakankamai patirties įvaldyti tokią sudėtingą ginkluotės sistemą. Nelaikau F-104 prastu lėktuvu. Problema yra ta, kad dėl pilotų patirties stokos mūsų šalyje atsiras didelių sunkumų".

Erichas atvirai išsakė šią nuomonę generolui Kamhuberiui. Jis pažymėjo, kad, plėtojant Vokietijos aviaciją, susidarė dešimties metų tarpas, per kurį nebuvo mokomi nei pilotai, nei technikai ir neliko jokių struktūrų. Jis išdėstė Kamhuberiui savo laisvą, nepaveiktą politikų nuomonę apie F-104 apžiūrą JAV. Pabrėžė, kad jauni vokiečių pilotai yra nepatyrę, taip pat neturi patirties naudoti reaktyvinius lėktuvus ir Vokietijos KOP vadovybė. „Aš tikiu, kad šiuo metu pirkti F-104 yra klaida. Mes neturime pirkti

Baronas Boiko fon Richthofenas, Hartmanas ir generolas Kamhuberis (*Kammhuber*).

lėktuvo, kurio negalėsime naudoti". Generolas Kamhuberis, kuris mėgo Erichą, atidžiai klausėsi. „Kartais manau, jog kaip tik todėl kiti žmonės nekenčia vokiečių. Mes sakome: „Esame vokiečiai ir todėl su tuo susidorosime". Todėl, kad mes vokiečiai, tai galime naudoti net tokį sudėtingą lėktuvą kaip šis *nedelsdami*". Kamhuberis paklausė, ką, jo nuomone, reikia daryti. „Reikia iš amerikiečių nupirkti naikintuvų F-100 ir F-102. Tai nauja reaktyvinių lėktuvų karta. Jais įgysime patirties, kaip elgtis su išorinio degimo sistemomis ir kitomis naujovėmis. Paskui, įgiję žinių ir patirties, galėsime įvaldyti F-104. Bet neturime pirkti lėktuvo, su kuriuo tiesiog nesusitvarkysime". Kamhuberis į Ericho prieštaravimą nieko neatsakė. Jo švelnus, netiesus atsakymas aiškiai buvo patarimas. „Erichai, *niekada nekalbėk apie tai*, – pasakė generolas. – Mes džiaugiamės, kad perkame šį lėktuvą. Politikai nusprendė jį pirkti".

Jei Erichas būtų paklausęs šio geranoriško ir protingo karininko, daug nuveikusio Vokietijos KOP labui, jis būtų išsaugojęs savo pasaulį. Jo nelaimė buvo, kad žmonės, pateikę jam tiesius klausimus, gavo į juos tiesius atsakymus. Dėl F-104 nereikia skubėti. Apkalbos ir gandai, prasiskverbę į politikų sluoksnius, sustiprino ten klaidžiojančią nuomonę, kad Erichas nėra geras karininkas. Katastrofiška, brangiai kainavusi patirtis, kurią Vokietijos KOP įgijo, kai ėmėsi įgyvendinti sumanymą dėl F-104, patvirtino, jog Ericho Hartmano išvada buvo teisinga. F-104 katastrofų daugėjo, kol 1966 metais vadovauti KOP pradėjo Johanesas Šteinhofas. Jis Antrojo pasaulinio karo metais skraidė Me-262 ir išdėstė savo abejones Vakarų Vokietijos politinei vadovybei. Nepaisant puikių karinių laimėjimų, ne kartą parodyto vado ir organizatoriaus talento, jis pajuto didėjantį politinį priešinimąsi. Galbūt tai buvo dėl baisių veido nudegimų, kuriuos Šteinhofas patyrė per avariją 1945 metais? Tačiau tikroji to priešinimosi priežastis buvo tai, jog Šteinhofas buvo savo reikalą išmanantis generolas. Kai jis gavo pirmąjį svarbų – Vokietijos atstovo NATO Taryboje – postą Vašingtone, visada vadovavosi sveiku protu ir logika. Jis darė neišdildomą įspūdį visiems, su kuriais tik susitikdavo. Nudegintas veidas nė kiek nepakenkė jo dinamiškai asmenybei. Kai dėl politinių aplinkybių jis 1966 metų rudenį buvo paskirtas KOP inspektoriumi {32}, kaip tik jo veikla ir pasirengimas imtis atsakomybės padėjo įveikti krizę dėl „Starfaiterių".

Šteinhofas įvykdė didelę F-104 įvaldymo metodikos reformą {33}. Parengė rimtą mokymo programą ir sustiprino skraidymo praktikos kursą. Kaip tik taip veikė ir Erichas Hartmanas kurdamas JG-71.

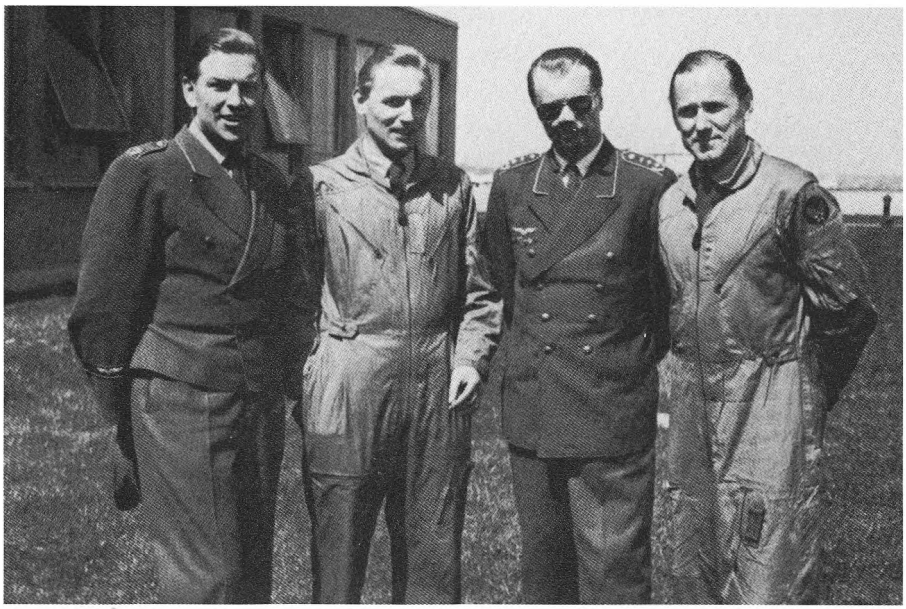

Vėl Fiurstenfeldbruke. Iš kairės: majoras Barkhornas, majoras Hartmanas, pulkininkas Šteinhofas ir majoras Ralis. 1957 m.

Galima pateikti dar vieną Šviesiaplaukio Riterio įžvalgumo pavyzdį. Iš 16 pirmųjų pilotų, kuriuos jis mokė „Richthofeno" eskadrai, dabar gyvų yra 15. Žuvo tik vienas F-104 pilotas. Jo mašiną kylant apvertė stiprus vėjas, taigi avarija įvyko ne dėl piloto veiksmų ar mašinos gedimo. Kiti ne tik gyvena iki šiol, bet ir yra skraidę po 800–1000 valandų F-104. Nuo Ericho įspėjimų dėl F-104 iki žiauraus jų teisingumo patvirtinimo jis tapo generoliuko, kurio verčiau neminėsime, nešvaraus išpuolio taikiniu. Šis nebuvo karininkas, kuris skraidė per karą. Karo lakūnai Vokietijoje turi licencijas, kurios automatiškai atnaujinamos, jei žmogus yra rikiuotėje. Ta procedūra paprasta: tereikia parengti dokumentus ir juos drauge su licencija atiduoti, kad licencija būtų patvirtinta. Sunkaus darbo kupinomis dienomis Althorne, kai buvo kuriama eskadra „Richthofen", Erichas praleido kasmetinio skraidymo licencijos atnaujinimo laiką. Vėliau jis negalėjo rasti dokumento. Generolas tuo pasinaudojo ir Šviesiaplaukiam Riteriui rengėsi suduoti, kaip jam atrodė, mirtiną smūgį.

Prasidėjo kvailų kvailiausias tyrimas turint tikslą Erichą nuteisti. Ir jo perspektyvos atrodė gana niūrios, bet netikėtai intrigantas gavo atkirtį. Žinios apie Ericho sunkumus pasiekė Ameriką. Generolas Panickis, kuris

pakeitė generolą Kamhuberį Vokietijos KOP inspektoriaus poste, tuo metu buvo Vašingtone. Atsistatydinęs amerikiečių naikintuvo lakūnas tiesiai paklausė generolą, ar bundesliuftvafė iš tikrųjų nusprendė patraukti teisman Erichą, kuris dešimt metų kovėsi už Vokietiją sovietų kalėjimuose. Sutrikęs Panickis įstengė suvapėti tik įsikaltą frazę: „Erichas geras pilotas, bet nėra geras karininkas". Netrukus po to karinis tribunolas išnagrinėjo kaltinimą ir Erichas visiškai išteisintas. Tačiau žalos buvo padaryta. Per daug žmonių girdėjo pirmąją istorijos dalį, bet nesužinojo, kaip ji baigėsi. Jis buvo atleistas iš JG-71 „Richthofen" vado pareigų ir paskirtas dirbti štabe Porc Vane šalia Kelno. Erichas už tiesumą ir sąžiningumą buvo nustumtas nuo politinio eskalatoriaus, kuris kėlė į aukščiausias pareigas ne tokius gabius, bet diplomatiškesnius žmones. Kelerius metus jis gyveno santykinėje nežinomybėje, dirbo techninių schemų rengimo specialistu ir stebėjo, kaip žmonės, kuriuos jis mokė tarnaudamas JG-71, gauna pulkininko laipsnį anksčiau už jį. Jis džiaugėsi „savo vaikinų" laimėjimais. Tarp jo sąjungininkų buvo keletas vyresniųjų karininkų, kurie juo žavėjosi, tačiau jų pastangos pasiekti, kad Hartmanas gautų pulkininko laipsnį, vis nepavykdavo. Šį laipsnį jis gavo tik 1967 metų viduryje. Iki to meto beveik aštuonerius metus turėjo pulkininko leitenanto laipsnį ir atsisakyti suteikti laipsnį karininkui, turinčiam pačius aukščiausius apdovanojimus Vokietijos ginkluotosiose pajėgose, jau atrodė tiesiog kvailai.

Nors Erichas buvo šiek tiek nusivylęs, tačiau neprarado humoro jausmo ir filosofiško požiūrio į įvykius, sakydamas, kad viską žmogaus gyvenime tvarko likimas. Politikuotojais jis bjaurėjosi ir toliau laikė juos neišvengiamu blogiu. Tačiau darbe, kurdamas technines instrukcijas, įstengė visiškai atskleisti savo kaip analitiko gabumus bei intuiciją. Visi, kurie jį pažinojo, vieningai teigė, kad Vokietijos KOP tiesiog nežino, ką daryti su šiuo iškiliu pilotu, kaip pasinaudoti jo pasauline šlove, kaip panaudoti senojo kario kunkuliuojančią energiją. Šis nesutaikomas individualistas gyveno toliau vadovaudamasis savu požiūriu į sąžiningumą, teisybę ir garbę. Jis buvo didvyris su silpnybėmis. Tačiau jas galima suprasti ir tai buvo tik jo kaip asmenybės pranašumų tąsa.

Šviesiaplaukio Riterio plaukai pradėjo tamsėti, jo pečius ėmė slėgti nugyventų metų našta. O veide tarsi senovės riterio herbu papuoštame kovos skyde liko įspausti visi mūšiai, kuriuose kovojo per savo gyvenimą, visos pergalės ir pralaimėjimai, triumfai ir tragedijos. Gyvenimo turnyro riterių kovose jis dažniau laimėdavo negu pralaimėdavo. Tačiau žinojo, ką

Diskusijos apie operaciją.
Kairėje JAV KOP kapitonas Prolis (*Proll*) ir majoras Hartmanas.

reiškia būti išmuštam iš balno. Kartais negarbingas priešas stengdavosi net sutrypti ant žemės gulintį Šviesiaplaukį Riterį.

Jis gyveno mylėdamas ir mylimas su savo žmona, o tai visada šildo žmogaus sielą. Jo gyvenimo istorija susipynė su meilės istorija. Jų drąsa ir kantrybė virto gražia legenda. Erichas nepasikeitė, kad pasitiktų naująjį pasaulį, ir liko senamadiškas savo požiūriu į gyvenimą. Išmintingesnis nei anksčiau jis žvelgia į artėjantį saulėlydį kaip į mestą pirštinę. Pačios didžiausios kovos dar priešaky. Galbūt šis išbandymas pažadins jo seną kovos dvasią, drąsą ir valią. Tepadeda jam Aukščiausiasis toje kovoje.

Richthofeno šventė.

EPILOGAS

Netrukus po pirmojo šios knygos leidimo pulkininkas Erichas Hartmanas atsistatydino ir grįžo į savo senuosius kaimo namus. Jo draugai Dyteris Hrabakas, Valteris Krupinskis ir Giunteris Ralis, visi turėję generolo laipsnius, įtikinėjo Erichą sušvelninti savo poziciją kariuomenės atžvilgiu. Jie prašė būti kiek taktiškesniam ir likti liuftvafėje, kur jis gaus generolo laipsnį. Visi kiti Ericho gerbėjai taip pat mėgino jį paveikti. Tačiau Erichas tvirtų savo įsitikinimų nepakeitė. Jis kliovėsi mūšiuose išbandyta formule: „Pamatai–nusprendi–atakuoji". Sprendimas buvo priimtas ir Erichas nesutiko jo keisti. Jis laikė savo, kaip karininko, pareiga aukštesnio laipsnio asmenims teikti teisingus patarimus sąžiningai išdėstydamas savo nuomonę bet kuriuo klausimu. Tačiau tada, kai jie priimdavo sprendimus, juos tekdavo vykdyti. Erichas tiesiog fiziškai negalėjo tapti prisitaikėliu, ko iš jo tikėjosi į politines intrigas įsitraukusi bundesliuftvafė. Jis nusprendė garbingai pasitraukti iš nelygaus mūšio ir parašė prašymą atsistatydinti.

Dabar Erichas Hartmanas – atsistatydinęs pulkininkas. Jis mielai pasinėrė į paprastą civilio gyvenimą. Iš pradžių perstatė savo mėgstamą namą, be to, pats parengė projektą ir atliko visą darbą. Padėjo įsteigti keletą lakūnų mokyklų ir rūpinosi jų veikla. Erichas dirbo buvusių naikintuvų lakūnų asociacijos atstovu Viurtemberge. Jis mielai dalyvauja lengvųjų lėktuvų varžybose. Kartą net skrido drauge su Adolfu Galandu.

Hartmanų šeima toliau bendravo su daugeliu mokyklos draugų, palaikė su jais šiltus santykius. Erichas kasmet lankosi JG-71 „Richthofen" šventėse, dalyvauja kituose naikintuvų pilotų susitikimuose. Kartą jis skrido į Sen Lujį, Misurio valstiją, kur viešėjo kaip garbės svečias drauge su karališkųjų karinių oro pajėgų asu Piteriu Taunsendu. Erichas ir Uš šimtus valandų dirbo rengdami jo iliustruotą biografiją, kurią 1978 metais išleido Štutgarto leidykla „Motorbuch-Verlag". Šis darbas ir namo remontas suartino Erichą ir Uš dar labiau negu anksčiau. Erichas kartą pasakė autoriams: „Be Uš aš niekas". Jis žinojo, ką sakė. Visas jo gyvenimas vyko su šituo šūkiu. Ji tapo jo pasaulėdaros centru.

Staigus Hartmano likimo pokytis 1980 metais išgąsdino daugelį jo draugų. Jis nustojo lankytis sąskrydžiuose ir šventėse. Nustojo skraidyti, atsisakė pareigų asociacijoje. Kiti naikintuvų pilotai suprato, kad neteko savo lyderio. Su Erichu galėjo susitikti tik tie, kurie lankėsi jo namuose. Jis pasakė autoriams, jog visa, ko jam gyvenime reikia, yra arti namų. Netikėtas

Erichas Hartmanas su ką tik išleista nauja knyga apie jį.

ir mįslingas Hartmano pasikeitimas daugelį privertė manyti, kad didysis asas užmiršo seną draugystę. Tai netiesa. Erichas visiškai sąmoningai nuslėpė kai kurias aplinkybes. Jis žinojo, kad žinia apie jo ligą gali sukelti audringą draugų reakciją. Tačiau tiesą reikia žinoti todėl, kad bent paneigtum piktus prasimanymus. Erichui leidus, autoriai papasakos teisybę apie šį jo gyvenimo epizodą.

1980 metais jis peršalo ir sunkiai susirgo plaučių uždegimu. Kaip tik ta liga pražudė penkiasdešimt aštuonerių metų sulaukusį jo tėvą. Erichas buvo labai sunerimęs. Dėl nusilpusios širdies lengvai galėjo iškeliauti paskui tėvą. Bet jis įveikė ligą! Brolis Alfredas patarė jam vengti bet kokių sukrėtimų. Įspėjo, kad antras toks ligos priepuolis gali sukelti infarktą. Erichas uoliai vykdė gydytojo nurodymą ir įstengė laimėti patį sunkiausią mūšį gyvenime. Iki 1983 metų spalio Erichas taip atsigavo, kad komisija leido skraidyti, jis atnaujino savo darbą skraidymo mokyklose ir vėl tapo lakūnų veteranų asociacijos atstovu. Tačiau Erichas nevažinėja plentais ir autostradomis, nustojo lankytis veteranų susitikimuose ir kitose šventėse. Dvasiškai jis liko vis toks pats tigras ir susitikimai su senais draugais jį per daug jaudina. Todėl Hartmanas stengiasi vengti įvykių, kurie gali būti pavojingi jo sveikatai. „Aš atsistatydinęs, esu civilis ir noriu ramiai ilsėtis. Aš ne parodų eksponatas“. Dabar jis priverstas rūpintis savo sveikata. Mūšių dienomis Erichas griežtai laikėsi savo taisyklių. Padedamas ištikimosios Uš jis ketina kaip galima toliau nužengti gyvenimo keliu.

PRIEDAI

BIOGRAFINĖ INFORMACIJA

VARDAS IR PAVARDĖ: Erichas Alfredas Hartmanas.

GIMIMO DATA: 1922 m. balandžio 19 d.

GIMIMO VIETA: Veissachas/Viurtembergas.

TĖVAS: Alfredas Erichas Hartmanas.

TĖVO GIMIMO DATA: 1894 m. spalio 1 d.

TĖVO GIMIMO VIETA: Ehingenas/ Viurtembergas.

MOTINOS MERGAUTINĖ PAVARDĖ: Elizabet Vilhelmina Machthold.

MOTINOS GIMIMO DATA: 1897 m. vasario 16 d.

MOTINOS GIMIMO VIETA: Ehingenas/Viurtembergas.

TĖVO IR MOTINOS VEDYBŲ DATA: 1920 m. rugsėjo 2 d.

VIETA: Štutgartas/ Viurtembergas.

ERICHO VEDYBŲ SU URSULA PETČ DATA: 1944 m. rugsėjo 10 d.

VEDYBŲ VIETA: Bad Vyzzėjė.

MOKĖSI: 1928 m. balandis–1932 m. balandis: vidurinė mokykla, Veilis im Šenbuchas.

1932 m. balandis–1936 m. balandis: aukštesnioji mokykla gimnazija, Beblingenas.

1932 m. balandis–1937 m. balandis: nacionalinė patriotinė gimnazija, Rotveilis.

1937 m. balandis–1940 m. rugsėjis: gimnazija, Korntalis.

PAŠAUKTAS Į KARINĘ TARNYBĄ: 10-asis aviacijos pulkas, Noikurenas, Rytų Prūsija (netoli Karaliaučiaus), 1940 m. spalio 1 d.

TARNYBOS VIETOS: 1940 m. spalio 1 d.: 10-asis aviacijos pulkas, Noikurenas.

1941 m. kovo 1 d.: lakūnų mokykla LKS-2, Berlynas–Gatovas.

1941 m. lapkričio 1 d.: pradinio naikintuvų aviacijos lakūnų rengimo 2-oji mokykla, Lachonas-Špejerdorfas.

1942 m. kovo 1 d.: naikintuvų aviacijos 2-oji mokykla, Cerbstas–Anhaltas.

1942 m. rugpjūčio 20 d.: naikintuvų aviacijos rezervas, Ost Gleivicas/Oberšleisenas.

1942 m. spalio 10 d.:III/JG-52 7-oji eskadrilė, Rytų frontas.

1943 m. rugsėjo 2 d.: III/JG-52 [287] 9-osios eskadrilės vadas, Rytų frontas.

1944 m. spalio 1 d.: II/JG-52 6-osios eskadrilės vadas, Rytų frontas.

1944 m. lapkričio 1 d.: JG-52 I grupės vadas.

1945 m. kovo 1 d.: Me-262 bandymai, Lechfeldas.

1945 m. kovo 25 d. JG-52 I grupės vadas.

PAKELTAS Į KARININKUS: 1942 m. kovo 1 d. naikintuvų aviacijos 2-oji mokykla, Cerbstas.

Erichas Hartmanas pensininkas, bet skraido...

KARININKO LAIPSNIŲ SUTEIKIMAS:

VYRESNYSIS LEITENANTAS: 1944 m. liepos 1 d.

KAPITONAS: 1944 m. rugsėjo 1 d.

MAJORAS: 1945 m. gegužės 8 d.

PULKININKAS LEITENANTAS: 1960 m. gruodžio 12 d.

PULKININKAS: 1967 m. liepos 26 d.

APDOVANOJIMAS RITERIO KRYŽIUMI: 1943 m. spalio 29 d.

APDOVANOJIMAS ĄŽUOLO LAPAIS PRIE RITERIO KRYŽIAUS: 1944 m. kovo 2 d.

APDOVANOJIMAS KALAVIJAIS PRIE RITERIO KRYŽIAUS: 1944 m. liepos 4 d.

APDOVANOJIMAS BRILIANTAIS PRIE RITERIO KRYŽIAUS: 1944 m. liepos 25 d.

Erichas Hartmanas mirė 1993 metų rugsėjo 20 d.

ERICHO HARTMANO PERGALIŲ SĄRAŠAS

PERGALĖ	IŠŠKRIDIMAS	DATA	LAIKAS	LĖKT. TIPAS	VIETOVĖ
1	19	1942-11-5	11.20–12.25	Il-2	Digoris (Kaukazas)
2	41	1943-01-27	10.40–11.45	MiG-1	Armaviras
3	52	1943-02-09	06.50–07.55	LaGG-3	Slavianskaja (Kubanė)
4	54	1943-02-10	06.00–06.25	„Boston“	Slavianskaja
5	68	1943-03-24	12.00–13.06	U-2	Kerčė (Krymas)
6	75	1943-03-27	11.10–12.30	I-16	Anapa
7	91	1943-04-15	14.55–15.55	„Aerokobra“	Tamanė
8	113	1943-04-26	10.47–11.55	R-5	Tamanė
9	117	1943-04-28	08.22–09.45	LaGG-3	Tamanė
10	120	1943-04-30	15.54–16.38	LaGG-3	Tamanė
11	120	1943-04-30	15.54–16.38	LaGG-3	Tamanė
12	130	1943-05-07	07.30–08.25	LaGG-3	Tamanė
13	131	1943-05-07	16.20–17.25	La-5	Tamanė
14	143	1943-05-11	04.53–06.03	LaGG-3	Tamanė
15	153	1943-05-15	15.40–16.30	U-2	Tamanė
16	157	1943-05-16	14.15–15.15	La-5	Tamanė
17	158	1943-05-18	17.25–18.40	LaGG-3	Tamanė
18	182	1943-07-05	03.23–04.20	„Aerokobra“	Ugrimas
19	183	1943-07-05	06.48–07.44	„Aerokobra“	Ugrimas
20	184	1943-07-05	13.45–14.45	„Aerokobra“	Ugrimas
21	185	1943-07-05	17.35–18.45	La-5	Ugrimas
22	191	1943-07-07	03.06–04.05	Il-2	Ugrimas
23	191	1943-07-07	03.06–04.05	Il-2	Ugrimas
24	192	1943-07-07	05.45–06.45	Il-2	Ugrimas
25	192	1943-07-07	05.45–06.45	La-5	Ugrimas
26	194	1943-07-07	17.07–18.05	La-5	Ugrimas
27	194	1943-07-07	17.07–18.05	La-5	Ugrimas
28	194	1943-07-07	17.07–18.05	La-5	Ugrimas
29	195	1943-07-08	08.20–09.32	La-5	Ugrimas
30	195	1943-07-08	08.20–09.32	La-5	Ugrimas
31	198	1943-07-08	17.42–18.45	La-5	Ugrimas
32	198	1943-07-08	17.42–18.45	La-5	Ugrimas
33	204	1943-07-10	06.33–07.30	La-5	Ugrimas

34	206	1943-07-11	16.20–17.18	La-5	Ugrimas
35	213	1943-07-15	13.34–14.36	La-5	Ugrimas
36	214	1943-07-15	17.04–17.45	La-5	Ugrimas
37	216	1943-07-16	06.46–07.36	La-5	Ugrimas
38	217	1943-07-16	14.00–14.34	La-5	Ugrimas
39	223	1943-07-17	18.45–19.45	La-5	Ugrimas
40	240	1943-07-31	09.30–10.40	La-5	Ivanovka (Donecas)
41	241	1943-07-31	16.37–17.33	La-5	Ivanovka
42	242	1943-08-01	11.10–12.15	La-5	Ivanovka
43	243	1943-08-01	13.55–15.00	La-5	Ivanovka
44	244	1943-08-01	16.29–17.32	Jak-7	Ivanovka
45	245	1943-08-01	19.03–19.50	Jak-7	Ivanovka
46	245	1943-08-01	19.03–19.50	Jak-7	Ivanovka
47	250	1943-08-03	11.07–11.55	La-5	Varvarovka (Charkovas)
48	250	1943-08-03	11.07–11.55	Jak-7	Varvarovka
49	250	1943-08-03	11.07–11.55	Jak-7	Varvarovka
50	251	1943-08-03	17.30–18.30	La-5	Varvarovka
51	253	1943-08-04	10.09–11.02	La-5	Varvarovka
52	253	1943-08-04	10.09–11.02	La-5	Varvarovka
53	253	1943-08-04	10.09–11.02	La-5	Varvarovka
54	254	1943-08-04	13.04–14.05	Jak-7	Varvarovka
55	255	1943-08-04	15.20–16.10	La-5	Varvarovka
56	256	1943-08-05	08.12–09.15	La-5	Varvarovka
57	257	1943-08-05	11.17–12.15	Jak-7	Varvarovka
58	257	1943-08-05	11.17–12.15	Jak-7	Varvarovka
59	258	1943-08-05	16.47–17.48	La-5	Varvarovka
60	258	1943-08-05	16.47–17.48	La-5	Varvarovka
61	262	1943-08-06	15.30–16.20	Jak-1	Charkovas
62	263	1943-08-07	08.10–09.10	Jak-1	Charkovas
63	263	1943-08-07	08.10–09.10	Jak-1	Charkovas
64	264	1943-08-07	11.40–12.35	Pe-2	Charkovas
65	264	1943-08-07	11.40–12.35	Pe-2	Charkovas
66	264	1943-08-07	11.40–12.35	Jak-1	Charkovas
67	265	1943-08-07	19.30–20.25	La-5	Charkovas
68	265	1943-08-07	19.30–20.25	La-5	Charkovas
69	266	1943-08-08	06.57–07.55	Jak-1	Charkovas
70	267	1943-08-08	12.44–13.40	La-5	Charkovas
71	269	1943-08-09	06.04–06.40	La-5	Charkovas

72	270	1943-08-09	08.35–09.50	Jak-1	Charkovas
73	271	1943-08-09	16.15–16.54	Jak-1	Charkovas
74	271	1943-08-09	16.15–16.54	Jak-1	Charkovas
75	277	1943-08-12	08.10–09.10	La-5	Charkovas
76	280	1943-08-15	08.30–09.35	Pe-2	Pereščepinas
77	281	1943-08-15	17.45–18.05	La-5	Pereščepinas
78	281	1943-08-15	17.45–18.05	La-5	Pereščepinas
79	283	1943-08-17	04.55–05.50	La-5	Barvenkovas
80	285	1943-08-17	12.15–13.15	„Aerokobra“	Barvenkovas
81	285	1943-08-17	12.15–13.15	„Aerokobra“	Barvenkovas
82	286	1943-08-17	17.00–18.05	„Aerokobra“	Pereščepinas
83	288	1943-08-18	09.30–10.30	La-5	Pereščepinas
84	288	1943-08-18	09.30–10.30	La-5	Pereščepinas
85	289	1943-08-18	12.30–13.30	La-5	Kuteinikovas
86	292	1943-08-19	10.00–11.05	La-5	Kuteinikovas
87	292	1943-08-19	10.00–11.05	La-5	Kuteinikovas
88	294	1943-08-19	15.55–16.45	„Aerokobra“	Kuteinikovas
89	295	1943-08-20	05.30–06.15	Il-2	Kuteinikovas
90	295	1943-08-20	05.30–06.15	Il-2	Kuteinikovas
91	297	1943-09-15	11.43–12.45	La-5	Dnepropetrovskas
92	299	1943-09-18	07.11–08.05	La-5	Dnepropetrovskas
93	300	1943-09-18	10.10–11.05	La-5	Dnepropetrovskas
94	301	1943-09-18	13.20–14.20	La-5	Dnepropetrovskas
95	301	1943-09-18	13.20–14.20	La-5	Dnepropetrovskas
96	305	1943-09-19	14.16–15.20	La-5	Zaporožė
97	305	1943-09-19	14.16–15.20	La-5	Zaporožė
98	308	1943-09-20	13.05–13.50	La-5	Dnepropetrovskas
99	308	1943-09-20	13.05–13.50	La-5	Dnepropetrovskas
100	309	1943-09-20	15.12–16.10	„Aerokobra“	Dnepropetrovskas
101	309	1943-09-20	15.12–16.10	La-5	Dnepropetrovskas
102	314	1943-09-25	07.25–08.25	La-5	Novozaporožė
103	315	1943-09-25	12.00–13.05	La-5	Novozaporožė
104	316	1943-09-25	15.50–16.50	La-5	Novozaporožė
105	317	1943-09-26	06.35–07.38	La-5	Novozaporožė
106	317	1943-09-26	06.35–07.38	„Aerokobra“	Novozaporožė
107	318	1943-09-26	09.30–10.35	„Aerokobra“	Novozaporožė
108	321	1943-09-27	11.45–12.45	La-5	Novozaporožė
109	321	1943-09-27	11.45–12.45	La-5	Novozaporožė

110	324	1943-09-28	16.15–17.10	La-5	Zaporožė
111	325	1943-09-29	06.35–07.35	La-5	Zaporožė
112	326	1943-09-29	08.37–09.40	„Aerokobra"	Zaporožė
113	330	1943-09-30	06.43–07.15	La-5	Zaporožė
114	332	1943-09-30	13.53–14.45	„Aerokobra"	Zaporožė
115	333	1943-09-30	16.20–17.10	„Aerokobra"	Zaporožė
116	334	1943-10-01	12.00–12.55	La-5	Zaporožė
117	334	1943-10-01	12.00–12.55	La-5	Novozaporožė
118	337	1943-10-02	08.20–09.25	La-5	Novozaporožė
119	337	1943-10-02	08.20–09.25	Pe-2	Novozaporožė
120	338	1943-10-02	11.10–12.10	„Aerokobra"	Novozporožė
121	339	1943-10-02	13.35–14.25	La-5	Novozaporožė
122	340	1943-10-03	09.30–10.30	La-5	Novozaporožė
123	342	1943-10-03	15.25–16.20	La-5	Novozaporožė
124	343	1943-10-04	06.45–07.40	„Aerokobra"	Novozaporožė
125	348	1943-10-11	12.40–14.00	La-5	Novozaporožė
126	349	1943-10-12	06.50–07.45	La-5	Novozaporožė
127	349	1943-10-12	06.50–07.45	La-5	Novozaporožė
128	349	1943-10-12	06.50–07.45	La-5	Novozaporožė
129	351	1943-10-12	14.15–15.15	La-5	Novozaporožė
130	353	1943-10-13	09.55–10.55	La-5	Zaporožė
131	355	1943-10-14	07.40–08.35	La-5	Zaporožė
132	355	1943-10-14	07.40–08.35	La-5	Zaporožė
133	357	1943-10-14	15.05–15.55	La-5	Zaporožė
134	359	1943-10-15	08.35–09.25	La-5	Zaporožė
135	359	1943-10-15	08.35–09.25	La-5	Zaporožė

(Pastaba: Hartmanas virš sovietų teritorijos buvo numuštas maždaug 06.15 po jo devyniasdešimtosios pergalės.)

136	360	1943-10-15	11.00–12.00	La-5	Novozaporožė
137	366	1943-10-20	06.30–07.05	„Aerokobra"	Kirovogradas
138	366	1943-10-20	06.30–07.05	„Aerokobra"	Kirovogradas
139	368	1943-10-20	14.20–15.05	„Aerokobra"	Kirovogradas
140	369	1943-10-21	07.20–07.40	La-5	Beriozovka
141	376	1943-10-24	13.55–14.50	La-5	Novozaporožė
142	376	1943-10-24	13.55–14.50	La-5	Novozaporožė

143	377	1943-10-25	09.20–10.20	Pe-2	Novozaporožė
144	379	1943-10-25	15.00–15.45	La-5	Novozaporožė
145	380	1943-10-26	07.40–08.40	„Aerokobra“	Novozaporožė
146	380	1943-10-26	07.40–08.40	„Aerokobra“	Novozaporožė
147	385	1943-10-29	08.25–09.10	La-5	Kirovogradas
148	386	1943-10-29	10.20–11.20	„Aerokobra“	Kirovogradas
149	387	1943-12-07	13.05–14.05	La-7	Apostolovas
150	391	1943-12-13	09.23–10.20	La-7	Apostolovas

Čia baigiasi Ericho Hartmano pirmoji lakūno knygelė, kuri sėkmingai išliko Vokietijoje. Antrąją knygelę su informacija apie tolesnę veiklą, kurią autoriams teko tirti, karo pabaigoje, atėmė nežinomi asmenys, kai jis Čekoslovakijoje pasidavė amerikiečiams. Duomenys apie kitas Hartmano pergales paimti iš JG-52 dienoraščio ar iš laiškų Ursulai Petč, su kuria jis vėliau susituokė.

PERGALĖ	DATA	LAIKAS	LĖKTUVO TIPAS	VIETA
151–153	1943-12-15			
154–156	1943-12-18			
157–159	1943-12-20			
160	1944-01-03			
161	1944-01-06		„Aerokobra“	Kirovogradas
162	1944-01-06		„Aerokobra“	Kirovogradas
163–165	1944-01-09			
166–168	1944-01-16			
169–172	1944-01-17			
173–176	1944-01-23		La-7	Novokrasnojė
177	1944-01-24		La-7	Novokrasnojė
178–183	1944-01-30			
184–185	1944-01-31			
186–190	1944-02-01			
191	1944-02-03			
192	1944-02-04		„Aerokobra“	Novokrasnojė
	1944-02-22	(Patyrė avariją tūpdamas prie Umanės)		
193–202	1944-03-02	(Dešimt pergalių per vieną dieną)		Kirovogradas
203	1944-04-23			Sevastopolis
204–205	1944-04-25			
206–207	1944-04-26			Kolomyja

208	1944-05-03			Chersonesas
209	1944-05-04			Chersonesas
201–215	1944-05-05			
216–221	1944-05-07			
222–223	1944-05-08			

(Po šios dienos antros pergalės Hartmanas nutūpė, paėmė į savo Me-109 fiuzeliažą du mechanikus ir perskrido į Krymo pusiasalį.)

224–225	1944-05-21			
226–228	1944-05-29		La-7	Romanas
229–231	1944-05-31		„Aerokobra“	Romanas
232–237	1944-06-01			
238–239	1944-06-02			
240–243	1944-06-03			
244–250	1944-06-04		Jak-9	Bobruiskas
251–256	1944-06-05			
257–261	1944-06-06	(Pasivijo Novotną)		
262–266	1944-06-24		„Mustangai“	Ploještis
267–290	1944-06–08-23			
291–301	1944-08-24		„Aerokobros“	Baranovas
302–306	1944-10-27			
307	1944-11-08			
308–309	1944-11-08			
310–311	1944-11-12			
312–313	1944-11-15			
314–315	1944-11-16			
316	1944-11-21			
317–322	1944-11-22			
323–327	1944-11-23			
328–331	1944-11-24			
332	1945-02-05			
333–346	1945-02-06–02-07			
347–351	1945-04-04			
352	1945-05-08	06.30–09.20	Jak-7	Brno

(Hartmanas 352 pergalę pasiekė per 1045-ąjį kovinį išskridimą, 825-ajame jo mūšyje.)

LĖKTUVŲ, KURIAIS SKRAIDĖ ASAS ERICHAS HARTMANAS PER ANTRĄJĮ PASAULINĮ KARĄ, TIPAI

„Bucher" Bu-131
„Focke-Vulf" FW-44
„Klemm" KL-35
„Arado" AR-66
„Focke-Wulf" FW-58
„Focke-Wulf" FW-56
„Heinkel" He-46
„Junkers" W-34
„Heinkel" He-51
„Heinkel" He-50
„Junkers" F-13
„Junkers" W-33
„Bucher" Bu-133
„North American" NAA-64
„Arado" AR-96
„Fiesler" Fi-153
„Klemm" KL-25
„Morane" C-445
„Messerschmitt" BF-108
„Messerschmitt" Me-109B, C, D, E, F, G, K
„Messerschmitt" Me-262 (reaktyvinis)

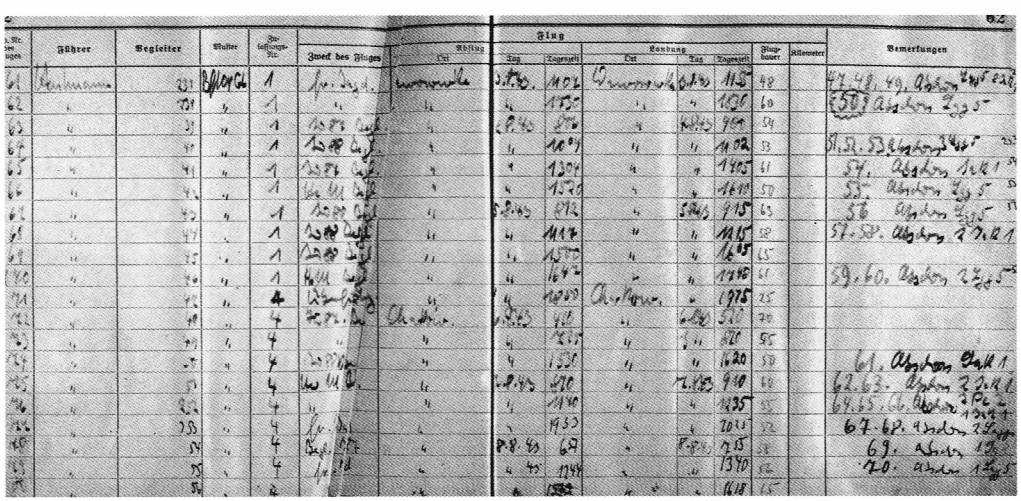

Naikintojo aso Ericho Hartmano skrydžių knygos faksimilė.

Hartmanas su „Baronu Snoopy" persekioja F-86..."

MODELIAI, KURIAIS SKRAIDYTA MŪŠIUOSE

„Messerschmitt" Me-109G-7, G-10, G-14, G-16 ir Me-109 K-4

III/JG-52 DISLOKAVIMO VIETOS NUO 1943-12-1 IKI 1944-06-01

NUO	IKI	AERODROMAS AR GEOGRAFINĖ VIETA
1943-12-01	1943-01-04	Soldatskaja
1943-01-05	1943-01-10	Mineralnyje Vody
1943-01-11	1943-01-22	Armaviras
1943-01-22	1943-02-07	Rostovas
1943-02-08	1943-03-14	Nikolajevas
1943-03-15	1943-03-31	Kerčė
1943-04-01	1943-05-02	Tamanė
1943-07-03	1943-07-13	Ugrimas
1943-07-14	1943-07-19	Oriolas
1943-07-20	1943-08-02	Ivanovka
1943-08-03	1943-08-05	Varvarovka
1943-08-06	1943-08-12	Charkovas-Roganas
1943-08-13	1943-08-13	Charkovas

1943-08-14	1943-08-18	Pereščepinas
1943-08-19	1943-08-23	Kuteinikovas
1943-08-24	1943-09-01	Makejevka
1943-09-02	1943-09-05	Stalinas
1943-09-06	1943-09-07	Grišinas
1943-09-08	1943-09-08	Boguslavas
1943-09-08	1943-09-23	Dnepropetrovskas
1943-09-24	1943-10-15	Novozaporožė
1943-10-16	1943-10-18	Malaja Beriozovka
1943-10-19	1943-10-31	Kirovogradas
1943-11-01	1944-01-06	Apostolovas
1944-01-07	1944-01-09	Malaja Vyska
1944-01-10	1944-02-22	Novokrasnojė
1944-02-23	1944-03-06	Umanė
1944-03-07	1944-03-07	Kalinovskis
1944-03-08	1944-03-11	Vinica
1944-03-12	1944-03-24	Kamenec Podolskas
1944-03-25	1944-03-26	Kolomyja
1944-03-27	1944-04-05	Lvovas
1944-04-06	1944-04-09	Romanas
1944-04-10	1944-05-10	Krymo Chersonesas
1944-05-11	1944-05-17	Zarnestis
1944-05-18	1944-05-31	Romanas

(Apie vėlesnes dislokavimo vietas tikslių duomenų nėra.)

LIUFTVAFĖS ASŲ LAIMĖJIMAI ANTRAJAME PASAULINIAME KARE

Geriausias Antrojo pasaulinio karo asas – majoras Erichas Hartmanas, laimėjęs 352 pergales.

Geriausias šio karo naktinių kovų asas – majoras Heincas Šnauferis pasiekė 121 pergalę.

Geriausias vokiečių asas Ispanijos pilietiniame kare (1937–1938 m.) – leitenantas Verneris Meldersas (14 pergalių).

Pirmasis vokiečių asas per Antrąjį pasaulinį karą – majoras Hanesas Gentcenas. Pirmasis asas, pralenkęs Manfredo fon Richthofeno rezultatą (80 pergalių), – kapitonas Verneris Meldersas.

Pirmasis 100 pergalių pasiekė majoras Verneris Meldersas 1941 m. liepos 15 d.

1942 m. rugpjūčio 29 d. 150-ąją pergalę pasiekė majoras Gordonas Golobas.

1942 m. spalio 2 d. 200-ąją pergalę pirmasis laimėjo kapitonas Hermanas Grafas.

Pirmasis laimėjo 250-ąją pergalę majoras Valteris Novotnas 1943 m. spalio 14 d.

Pirmasis pasiekė 300-ąją pergalę kapitonas Erichas Hartmanas 1944 m. rugpjūčio 24 d.

Pirmasis laimėjo 350-ąją pergalę majoras Erichas Hartmanas 1945 m. balandžio 4 d.

Daugiausia lėktuvų (18) per vieną dieną numušė majoras Emilis Langas.

Per vieną išskridimą daugiausia (13) pergalių laimėjo majoras Erichas Rudorferis 1943 m. lapkričio 6 d.

Daugiausia Vakarų fronte (įskaitant Vidužemio jūros regioną) lėktuvų (158) numušė kapitonas Hansas Joachimas Marselis.

Daugiausia lėktuvų Rusijos fronte numušė majoras Erichas Hartmanas – 352.

Vidutiniškai per vieną išskridimą daugiausia pergalių laimėjo leitenantas Giuntelis Šelas – per 70 išskridimų numušė 71 lėktuvą (Rusijos fronte).

Daugiausia keturmotorių orlaivių (44) numušė dieną skraidantis naikintuvo pilotas leitenantas Herbertas Rolvagė (iš viso 102 pergalės).

Skraidydamas naktiniais naikintuvais, daugiausia keturmotorių lėktuvų numušė majoras Heincas Šnauferis (iš viso 121 pergalė; daugiausia numušta keturmotorių bombonešių).

Geriausias reaktyvinio lėktuvo (Me-262) asas Antrajame pasauliniame kare – majoras Heincas Beras – 16 pergalių.

VOKIETIJOS LIUFTVAFĖS NAIKINTUVŲ PILOTŲ – ASŲ – DIDŽIAUSI APDOVANOJIMAI

Didžiausių Vokietijos karinių apdovanojimų – Riterio kryžių su ąžuolo lapais, kalavijais ir briliantais – nusipelnė:

VARDAS, PAVARDĖ	PERGALIŲ SKAIČIUS
Adolfas Galandas	104
Gordonas Golobas	150
Hermanas Grafas	212
Erichas Hartmanas	352
Helmutas Lentas	110 (102 naktį)
Hansas Joachimas Marselis	158
Verneris Meldersas	101 (ir 14 Ispanijoje)
Valteris Novotnas	258
Heincas Šnauferis	121 (visos naktį)

Antrus pagal svarbą apdovanojimus – Riterio kryžių su ąžuolo lapais ir kalavijais – gavo:

VARDAS, PAVARDĖ	PERGALIŲ SKAIČIUS
Heincas Beras	220 (16 reaktyviniu Me-262)
Gerhardas Barkhornas	301
Vilhelmas Batcas	237
Kurtas Biulingenas	112
Antonas Haklas	192
Hermanas Hajas	9
Herbertas Ilefeldas	130 (iš jų 7 Ispanijoje)
Otas Kitelis	267
Giunteris Liutcovas	108 (iš jų 5 Ispanijoje)
Egonas Majeris	102
Joachimas Miunchebergas	135
Valteris Oesau	123 (iš jų 8 Ispanijoje)
Maksas Helmutas Ostermanas	102
Hansas Filipas	206
Josefas Prileris	101
Giunteris Ralis	275
Ernstas Vilhelmas Reinertas	174
Erichas Rudorferis	222
Zeinas-Vitgenšteinas (Princas Cu)	83 (naktį)
Verneris Šrojeris	114
Leopoldas Šteinbatcas	99
Johanesas Šteinhofas	176
Verneris Šreibas	66 (naktį)
Volfas Dytrichas Vilkė	162
Josefas Viurmheleris	102

PRIEŠO PAJĖGŲ LĖKTUVAI

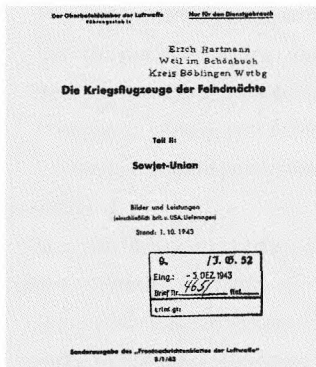
Der Oberbefehlshaber der Luftwaffe
Führungsstab Ic
Nur für den Dienstgebrauch

Erich Hartmann
Weil im Schönbuch
Kreis Böblingen Wtbg

Die Kriegsflugzeuge der Feindmächte

Teil II:

Sowjet-Union

Bilder und Leistungen
(einschließlich brit. u. USA. Lieferungen)
Stand: 1. 10. 1943

9. /3. G. 52
Eing.: - 3. DEZ. 1943
Brief Nr. 4657 Vol.
Erlaß gt:

Sonderausgabe des „Frontnachrichtenblattes der Luftwaffe"
8/9/43

PILOTO VADOVĖLIS APIE PRIEŠO GALIĄ. 1944 m. sausį Erichui Hartmanui sovietų fronte skirto vadovėlio antraštinis lapas. Brošiūrėlėje pateikti sovietų, britų ir amerikiečių orlaivių, kurie gali būti dažniausiai naudojami oro mūšiuose, paveikslėlius yra protinga idėja. Paveikslėliuose matyti paryškintai pažymėta įvairių tipų lėktuvų ginkluotė, šarvai ir jų pažeidžiamiausios vietos – degalų talpyklos.

< Piloto vadovėlis apie priešo galią.

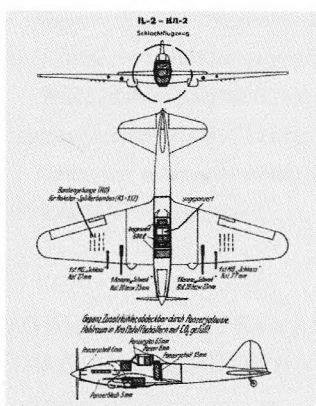

„ŠTURMOVIKAS". Tai sovietų atsakas į liuftvafės pikiruojamąjį bombonešį „Štuka". „Iljušin" Il-2 buvo itin efektyvus tiesioginės paramos bombonešis, nepaprastai tvirtų šarvų plokštėmis apsaugotomis gyvybiškai svarbiomis vietomis, tad atrodė beveik nenumušamas. Hartmanas savo pirmąją pergalę prieš Il-2 pasiekė 1942 m. lapkričio 5 d. Nuo to laiko iki 1945 m. gegužės 7 d. Hartmanas numušė šešiasdešimt du lėktuvus Il-2, įskaitant ir vėlesnius jo modelius, žinomus Il-7 pavadinimu.

< Atakos lėktuvas Il-2.

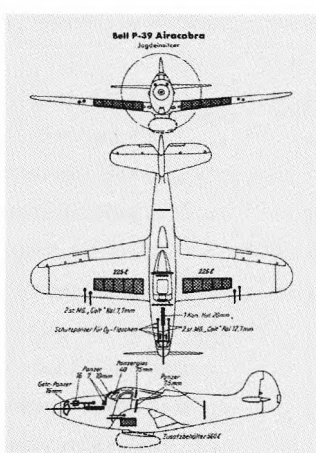

„AEROKOBRA". Per visą Rusiją nuskambėjęs pavadinimas „Aerokobra" kėlė nerimą liuftvafei, nes sovietai skraidyti šiais lėktuvais surinko grupę geriausių savo asų. Jie lėktuvus išdažė raudonai, pasivadino „Raudonąja gvardija" ir buvo apie save labai geros nuomonės. Hartmanas, kaip matyti iš jo pirmojo dienoraščio, iki 1943 m. spalio 29 d. numušė vienuolika „Aerokobrų". Iki karo pabaigos jis laimėjo bene dar penkiolika tokių pergalių.

< „Aerokobra".

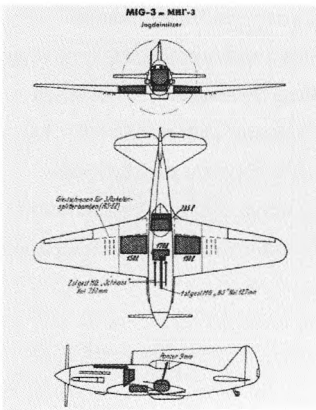

MiG-3. Šis A. Mikojano ir M. Gurevičiaus sukurtas sovietų naikintuvas buvo naudojamas karo su Vokietija pradžioje. Hartmanas laimėjo tik vieną pergalę prieš MiG-3. Tai įvyko 1943 m. sausio 27 d. Kaukaze prie Armaviro. Tuo metu MiG-1 ir Mig-3 jau buvo baigiami naudoti. Hartmanas, kaip rodo įrašas JG-52 budėjimo žurnale, numušė MiG-1 ar MiG-3. Tokia buvo jo antroji pergalė kare. To lėktuvo didžiausias greitis buvo apie 390 mylių per valandą, bet jam trūko oro mūšyje būtino manevringumo.

< MiG-3.

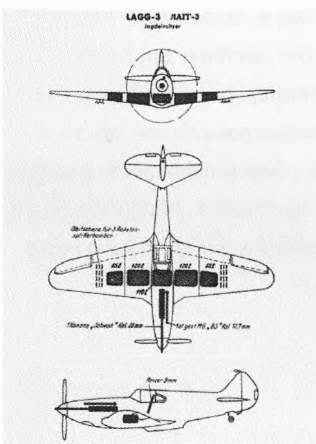

Rytų fronte dislokuotos liuftvafės aviacijos grupės prie Bukarešto ir Ploješčio susidūrė su amerikiečių pilotuojamais lėktuvais **P-38S**.

LaGG-3. Dėl nedidelio maksimalaus greičio (350 mylių per valandą) ir manevringumo stokos, atrodė, iš pat pradžių šis orlaivis pasmerktas pražūčiai. Tačiau jis galėjo skristi net vokiečių kulkoms kliudžius iš sibirinio beržo pagamintą fiuzeliažo rėmą. 1943 m. Hartmanas numušė dvidešimt septynis LaGG-3.

< LaGG-3.

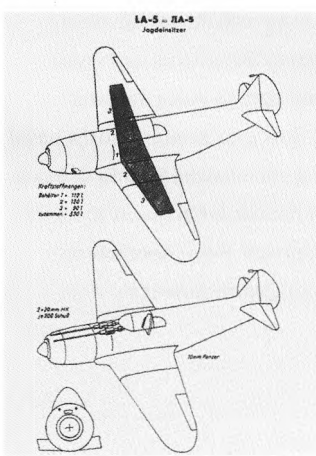

La-5. Tai vėlesnis LaGG modelis, turėjo radialinį variklį. Didžiausias greitis – 402 mylios per valandą, o dar naujesnis variantas La-7 galėjo pasiekti 413 mylių per valandą. Nelengvai buvo įveikiamas ir Hartmanui, bet nuo 1943 m. gegužės 7 d. iki gruodžio 13 d. jis įstengė numušti net septyniasdešimt šio tipo lėktuvų.

< La-5.

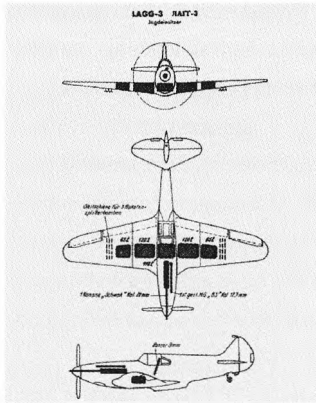

BRITŲ „HAWKER HURRICANE“. Hartmanas kartais susidurdavo ir su sovietams pagal lendlizą tiekiamu rusų pilotuojamu šio tipo lėktuvu. Šviesiaplaukis Riteris yra minėjęs, jog kovėsi su „Hurricane“, bet nuo to laiko, kai dingo jo antrasis dienoraštis, negalėjo pasakyti, kiek tokių nukrito dėl jo ginklų ugnies. Mat JG-52 išskridimų žurnale ne visada buvo nurodomi numuštų lėktuvų tipai.

< „Hawker Hurricane“.

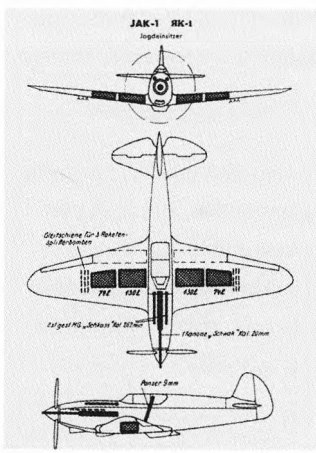

JAK-1. Rusų konstruktoriaus A. Jakovlevo sukurtas, iš metalo ir faneros gamintas „gražuolis“ naikintuvas Jak-1 karo pradžioje buvo vadinamas I-26. Vėliau šiam modeliui suteiktas pavadinimas Jak-7. Tai tik patobulintas Jak-1 ir beveik neįmanoma pasakyti, kuo šie modeliai skiriasi. Nuo 1943 m. rugpjūčio 1 iki 9 d. Hartmanas numušė šešiolika Jak-1 ir Jak-7, kurie įrašyti jo pirmajame dienoraštyje.

< Jak-1.

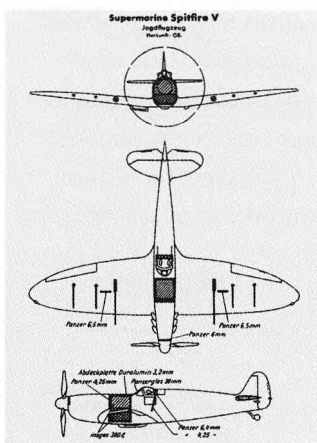

„SPITFIRE“. Šis garsusis britų naikintuvas buvo dar vienas lendlizinis priešininkas. Bet Erichui nepavyko prisiminti, kiek „Spitfajerių“ tapo jo atakų aukomis. Jis tik gūžtelėjo pečiais ir tarė: „Vos keletas“. Rusija pagal lendlizą gavo maždaug 14 700 orlaivių, iš kurių daugiau kaip 6000 atgabenti iš Didžiosios Britanijos. Iš to bendro skaičiaus 8200 buvo naikintuvai: P-39 „Aerokobros“, „Spitfajeriai“, „Curtiss“ P-40, „North American“ P-51 („Mustangai“).

< „Spitfire“.

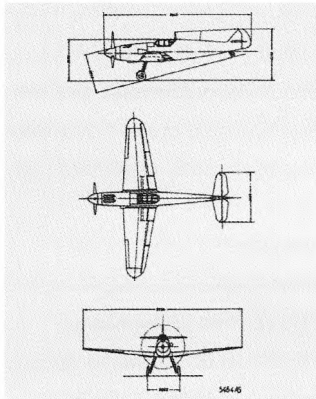

Me-109G (BF-109G-5). Hartmanas mūšiuose naudojo įvairių modelių Me-109, iš jų ir Bf-109G-7, G-10, G-14, G-16 bei Me-109K-4. Be to, jis skraidė Bf-109B, C, D, E, F lėktuvais.

< Me-109.

PASTABOS

1. Cerbsto mokykloje kursantai skraidė Me-109E-4. Jis turėjo 1150 AG galios varklį „Daimler-Benc" DB-601A ir pasiekdavo 357 mylių per valandą greitį. Mažiausias greitis – 75 mylios per valandą. Naikintuvas buvo ginkluotas dviem 7,9 mm kulkosvaidžiais ir sparnuose įtaisytomis dviem 20 mm patrankomis.
2. Majoras Vilhelmas Batcas, iki karo pabaigos pasiekęs 237 pergales.
3. Kadangi suimtas buvo prieš išvykstant į Rytų frontą, daugelis liuftvafės karininkų manė, kad jis ten buvo išsiųstas atlikti bausmės. Čia mes pasakojame šio epizodo tikrąją istoriją.
4. Naikintuvų pilotams sąvoka „senas" buvo labai sąlyginė. Hrabakas už Hartmaną vyresnis vos 7,5 metų, tačiau, naikintuvų aviacijoje įsigalėjusiu supratimu, jau laikytas „seniu".
6. Abriaviatūra III/JG-52 reiškė 52-osios eskadros III grupę. Kiekviena eskadra paprastai buvo sudaryta iš trijų grupių. III grupės 7-oji eskadrilė žymėta taip: 7.III/JG-52. III/JG-52 priklausė 7,8 ir 9 eskadrilės.
7. Amerikos aviacijoje Antrojo pasaulinio karo metais pilotai buvo tik karininkai. Daugelyje kitų šalių pilotais tapdavo ir puskarininkiai.
8. Ar prastai šaudė Krupinskis, ar ne, bet iki karo pabaigos per 1100 kovinių išskridimų jis numušė 197 lėktuvus.
9. Leitenantas Kortė didžiąją dalį rugpjūčio atostogavo. Rugpjūčio 29 d. jis buvo apdovanotas Riterio kryžiumi, bet tą pačią dieną su savo grandimi dingo be žinios.
10. Kiek keistokas pavadinimas – Geležinio kryžiaus Riterio kryžius – yra paaiškinamas taip: tai ne atskiras apdovanojimas, o tik Geležinio kryžiaus laipsnis. Todėl pasakymas „gauti Riterio kryžių" šiek tiek neteisingas ir primena pasakymą „gauti pirmąją klasę". Vis dėlto taip sakoma.
11. Šį terminą vartoja vokiečių lakūnai, slidininkai ir kiti sportininkai apibūdinti pavojingam darbui. Pažodžiui jis reikštų: „Nusilaužkite sprandus ir kojas", bet iš tiesų taip palinkima sėkmės. Lietuviškas atitikmuo galėtų būti: „Kad kelias nedulkėtų" ar pan.
12. Šis pilotas numušė daugiausia Vakarų sąjungininkų lėktuvų – 176.
13. Hartmanas, Radlis ir Krupinskis patvirtino, kad į lėktuvą pavyko sutalpinti po du mechanikus. Tai išgelbėjo nuo rusų vertingą techninį personalą.
14. Drauge su Erichu buvo apdovanotas majoras Heincas Volfas Šnauferis, geriausias Vokietijos naktinis asas. Iki karo pabaigos jis pasiekė 121 pergalę.
15. Ši pastraipa palikta be pakeitimų norint parodyti Vakarų autorių žinių apie Rusiją lygį ir leidėjų nenorą ką nors keisti jau kartą parengtame tekste.
16. Meldersas, Galandas, Golobas, Grafas, Novotnas, Marselis (po mirties) ir Hartmanas.
17. Hartmanas nežinojo, kad iš esmės tą patį išsakė Geringui naikintuvų aviacijos vadas generolas Galandas. Jis tikino, kad masines naikintuvų atakas reikia rengti geru oru. Kai Galandas gavo leidimą naudoti šią taktiką, ji padėjo pasiekti didžiulių laimėjimų.

18. Pulkininkas leitenantas Beras buvo geriausias reaktyvinio naikintuvo asas Antrajame pasauliniame kare – laimėjo 16 pergalių. Jis buvo paskutinis Adolfo Galando suformuotos JV-44 specialistų eskadrilės vadas.
19. Paprastai visų šalių pilotai nešaudydavo į iššokusius su parašiutais lakūnus.
20. Seržantas Heincas Mertensas „Bimelis" sunkvežimiu prasprūdo pro amerikiečių kovos rikiuotę ir toliau traukė į vakarus. Per tris savaites jis pasiekė savo namus Kapelane ir taip išvengė pavojaus pakliūti į rusų nelaisvę.
21. W.Churchill, Clossing the Ring, Boston, 1951, p. 373–374.
22. Autorių pastaba. Įvykiai, aprašyti šiame skyriuje, minimi tik siekiant parodyti jų poveikį Erichui Hartmanui, kuris pirmąkart tapo masinės seksualinės prievartos liudininku. Tai daroma anaiptol ne norint sukelti neapykantą rusams. Autoriai visiškai sutinka su pulkininku Erichu Hartmanu, jog žmogus iš prigimties yra geras, neišskiriant ir rusų. Hartmanas kategoriškai prieštarauja mėginimams kurstyti neapykantą tarp žmonių.
23. Sigetas/Maramurešas – Rumunijos miestas prie Ukrainos sienos, už 225 mylių į rytus nuo Bukarešto.
24. Tačiau šie kritikai pamiršta, kad Grafas atsisakė įvykdyti Zeidemano įsakymą skristi į Dortmundą ir pasiduoti anglams. Jis pasielgė drąsiai mėgindamas pagelbėti keliems tūkstančiams vokiečių civilių pagėgėlių.
25. Tikrasis Ericho Hartmano apdovanojimas liko namuose Veilyje, kur saugotas per karą bei vėliau. Jis ir dabar ten. Amerikiečių kareivis atėmė pigią plastikinę kopiją. Erichas pasiėmė į Rusiją antrą kopiją. Atiduoti briliantus NKVD reiškė simbolinį aktą, nes kopijos buvo bevertės.
26. Ypatingosios „troikos" posėdis.
27. Hartmanas buvo lingvistas iš prigimties. Jis labai gerai kalbėjo angliškai ir gana gerai mokėjo prancūzų bei rusų kalbas.
28. Ir po to kai kas kaltina Diumá, kad sukūrė plačiašakį spanguolių medį.
29. Naikintuvo F-104 „Starfaiter" greitis didesnis už 2 M. Buvo skirtas įgyti viešpataujančią padėtį ore. Lėktuvą sukūrė firma „Lokhid". Iš viso pagaminta daugiau kaip 2550 mašinų keturiolikos šalių KOP.
30. Mokyklos vadas buvo pulkininkas Herbertas Beneltas, laimėjęs 36 pergales.
31. Izraelio KOP smūgis arabų šalių aerodromams per šešių dienų karą 1967 metais, lyginant su 1941 m. birželio 22 d. įvykiais, atrodo tiesiog smulkmena.
32. Vokietijoje KOP inspektorius faktiškai yra KOP vadas.
33. Tūkstančiai žmonių sprendė F-104 problemas, tačiau kaip tik vadovybė yra tas esminis elementas, užtikrinantis, kad žinios būtų panaudotos gamybos proveržiui. 1965 m. F-104 netektys 100 tūkstančių skraidymo valandų buvo 41,9 proc. 1967 m. jų sumažėjo iki 10,7 proc. Šis F-104 netekčių lygis buvo pats žemiausias pasaulyje.

Leidyklos „Briedis“ serijos „Antrasis pasaulinis karas“ knyga apie vokiečių lakūną asą Erichą Hartmaną. Per 1525 kovinius išskridimus E. Hartmanas numušė 352 priešo lėktuvus, iš jų 345 sovietų orlaivius. Tai daugiausia pergalių oro mūšiuose pasiekęs Antrojo pasaulinio karo metų asas.

Knygoje pasakojama apie šio lakūno gyvenimo kelią, didžią meilę žmonai Uršulai, kovas Rytų fronte, nelaisvės metus sovietų lageriuose bei tarnybą pokariu Vakarų Vokietijos karinėse oro pajėgose.

Raymond F. Toliver ir Trevor J. Constable
ŠVIESIAPLAUKIS VOKIETIJOS RITERIS
Ericho Hartmano biografija

Vertėjas ir redaktorius Vytautas Leščinskas
Iliustracijas parinko Rimvydas Užukukis

Išleido K. Mickevičiaus leidykla „Briedis“,
Parodų g. 4, LT–04133 Vilnius, Lietuva,
www.briedis.eu, info@briedis.lt

Spausdino Spausdino
UAB „Balto print“
Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius
www.baltoprint. com, info@baltoprint.com

Jei iliustracijų autoriai pareikštų savo teises,
esame pasirengę vykdyti visus pagrįstus reikalavimus.

Vokietijos liuftvafės aso, įžymiausio naikintuvo lakūno per visą aviacijos istoriją Ericho Hartmano biografija „Šviesiaplaukis Vokietijos riteris“, kurią parašė R. F. Toliveris ir T. Konsteblis, yra tiesiog neprilygstama tokio pobūdžio knyga. Autoriai kruopščiai aprašo ir oro mūšių su pranašesnėmis priešo pajėgomis detales, ir E. Hartmano santykius su kovos draugais, požiūrį į draugystę, išdavystę ir meilę. Ši lakūno, per Antrąjį pasaulinį karą numušusio daugiausia priešo lėktuvų (352, iš jų 345 sovietų orlaivius) biografija – tai dvasiškai stebėtinai atsparaus, bet kartu ir kilnaus, garbingo žmogaus gyvenimo istorija. Jo asmenybę iki šiol gaubia legendinio mūsų laikų herojaus aureolė, kurią dar paryškina net pačiomis sunkiausiomis nelaisvės akimirkomis neblėstanti meilė žmonai Uršulai.

Patekęs į amerikiečių nelaisvę E. Hartmanas su kai kuriais bendražygiais buvo atiduotas sovietams. Klajonės po sovietų lagerius, kova su brutalia prievarta, karceriai... Liuftvafės asas, autorių taikliai pavadintas Šviesiaplaukiu Vokietijos riteriu, niekada nepasidavė.

Grįžęs iš sovietų nelaisvės Erichas Hartmanas tapo Vokietijos naujųjų karinių oro pajėgų pilotu, mokė vokiečių ir amerikiečių lakūnus kovos meno. Ir iki gyvenimo pabaigos liko tiesus, ištikimas savo idealams žmogus.

Knyga gausiai iliustruota fotonuotraukomis, Antrojo pasaulinio karo metams būdingų plakatų, įvairių dokumentų kopijomis.

SERIJA: ANTRASIS PASAULINIS KARAS

„Raudonasis žaibo karas“
„Pabaigai artėjant“
„Naikinamasis Stalino karas. 1941–1945“
„Vokietijos specialiosios pajėgos“
„Atsiminimai apie karą“
„Sąjungininkų specialiosios pajėgos“
„Su šūksniu HURRA – pirmyn!“

ISBN 978-9955-26-481-1

E. KNYGYNAS
LEIDĖJO KAINOMIS
www.briedis.eu